

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇEKTE DÜZENLEYENİN HUKUKİ
SORUMLULUĞU**

MERVE KANDIRALI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. SEVİLAY UZUNALLI

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

SUNUM TARİHİ: 09.07.2020

BORNOVA, İZMİR
07/2020

Jüri üyeleri olarak bu tezi okuduğumuzu ve kapsam ve kalite bakımından Yüksek Lisans tezi olarak uygunluğunu onaylıyoruz.

Jüri Üyeleri:

İmza:

Prof. Dr. Sevilay UZUNALLI

Yaşar Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Sami AKSOY

Yaşar Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Ali Haydar YILDIRIM

Dokuz Eylül Üniversitesi

.....

.....

Prof. Dr. Cüneyt GÜZELİŞ

Yaşar Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZ

ÇEKTE DÜZENLEYENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Merve Kandıralı

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Sevilay UZUNALLI

2020

Çek bir kambiyo senedi olarak hem sosyal hem de ticari hayatta yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Çekin ödeme aracı olması ve tedavül yeteneğinin bulunması çekten beklenen ekonomik fonksiyonu sağlamaktadır. Çekte yazılı bedelle kambiyo taahhüdünde bulunan kişi düzenleyen olarak adlandırılmaktadır. Düzenleyen, çek üzerine yansıttığı iradesi ile ekonomik bir fayda yaratmanın yanında şahsı üzerinde bir sorumluluk doğurmaktadır. Çalışmamızın ana konusu düzenleyenin çekte dayalı hukuki sorumluluğunu incelemektir.

Kapsam itibariyle öncelikle düzenleyen terimi ve çek düzenleyebilmek için gerekli şartlar Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu açısından ele alınmıştır. Çalışmanın ana kısmında ise düzenleyen hakkında hukuki sorumluluğun doğmasına sebep olabilecek durumlar açıklanmıştır. Bu çerçevede çek hamilinin düzenleyene karşı hangi hukuki yollara başvurabileceğine değinilmiş, düzenleyenin hukuki sorumluluğunun sınırı çizilmiştir. Ayrıca düzenleyenin çek hesabının bulunduğu muhatap bankayla ilişkisi irdelenmiş ve konu çek düzenlemenin temelinde bulunan havale ilişkisi dikkate alınarak açıklanmıştır. Meselenin açıklığa kavuşturulmasında, Yüksek Mahkemenin içtihatları ve doktrinde yer alan görüşlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın temel hedefini, düzenleyenin çekte dayalı hukuki sorumluluğunun hem hamil hem de banka açısından derinlikle incelenmesi oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Düzenleyen, Keşideci, Çek, Çek Düzenlemek, Kambiyo Senedi, Hukuki Sorumluluk

ABSTRACT

CIVIL LIABILITY OF CHEQUE DRAWER

Merve Kandıralı

Master's Thesis, Master of Private Law

Advisor: Prof. Dr. Sevilay UZUNALLI

2020

Cheque, as a bill of exchange, it is widely used in both social and commercial life. The fact that the cheque is a instrument of payment and the negotiability provides the economic function expected from the cheque. The person who contracts an engagement of exchange with the amount written in the cheque called the drawer. The drawer, besides creating an economic benefit with the will reflected on the cheque, creates a liability on the person. The main subject of our study is to examine the drawer's civil liability based on the cheque.

In terms of content, first of all, the term drawer and the conditions required to drawing cheques were examined with in terms of Turkish Commercial Code and Law of Cheque. In the main part of the study, the situations that may cause civil liability about the drawer are explained. In this context, the legal ways to which the check holder can apply against the drawer are mentioned, the civil liability of the drawer has been drawn. In addition, the relation of the drawer with the drawee bank exist of cheque account was examined and the subject is explained by taking account the remittance relation which is the basis of the cheque drawing. In clarifying the matter, the case-law of the Supreme Court and the visions contained in the doctrine were used. The main aim of the study was to examine in depth the drawer's civil liability based on cheque in terms of both the holder and the drawee bank.

Keywords: Drawer, Cheque, Drawing of Cheque, Bill of Exchange, Civil Liability

TEŞEKKÜR

Tez alıőmasının planlanmasında, yazılmasın, yürütülmesinde ve tamamlanmasında ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi birikimi ve tecrübelerinden yararlandığım, çalıőmamı bilimsel temeller ışığında őekillendiren, sayın hocam Prof. Dr. Sevilay UZUNALLI'ya teőekkürlerimi sunarım.

Merve KANDIRALI

İzmir, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunmuş olduğum “ÇEKTE DÜZENLEYENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU” adlı çalışmanın, araştırma aşamasından tamamlanmasına kadar olan tüm süreçte, tarafımdan bilimsel ahlak, gelenek ve temellere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Merve KANDIRALI

İMZA

.....

9 Temmuz 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR METNİ	v
YEMİN METNİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMA LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DÜZENLEYEN KAVRAMI VE ÇEK DÜZENLENMESİ

I. ÇEKTE DÜZENLEYEN.....	4
A. TERMİNOLOJİDE ÇEK DÜZENLEMEK VE DÜZENLEYEN.....	4
1. Keşide Etmek ve Düzenlemek Terimleri.....	4
2. Düzenleyen Terimi.....	6
B. HUKUKİ ANLAMDA DÜZENLEYEN.....	8
1. Çekin Hukuki Niteliği.....	8
2. Çek Düzenlemenin Temelindeki Üçlü İlişkide Düzenleyenin Yeri	11
C. ÇEK DÜZENLEME EHLİYETİ.....	15
1. Genel Olarak	15
2. Gerçek Kişiler Bakımından	17
a. Tam Ehliyetsizler	17
b. Sınırlı Ehliyetsizler.....	17
c. Sınırlı Ehliyetliler.....	21

3. Tüzel Kişiler Bakımından	21
4. Adi Ortaklıklar Bakımından.....	22
5. Ehliyetin Arandığı An	25
6. Defiler Bakımından Ehliyetsizlik.....	25
7. Çekin Tedavüle Çıkmasından Sonra Düzenleyenin Fiil Ehliyetinde Meydana Gelen Değişiklikler	26
a. Ölüm.....	28
b. Fiil Ehliyetinin Kaybı.....	28
c. İflâs.....	29
D. HESAP SAHİBİ SIFATIYLA DÜZENLEYEN	30
1. HESAP SAHİBİ OLABİLECEK KİMSELER.....	30
2. HESAP SAHİBİNDE ARANACAK ŞARTLAR.....	33
a. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açtırma Yasağının Bulunmaması	33
b. Ekonomik ve Sosyal Durumla İlgili Bir Engelin Bulunmaması	35
c. Bankaya Verilecek Bilgiler ve Beyanname	36
d. Çek Hesabı Sahibinin, Vekilinin Ya Da Yasal Temsilcisinin İmzası	38
e. Hamiline Çek Defteri Alacaklar İçin Ayrı Özel Hesap Açılması	38
3. HESAP SAHİPLİĞİNDE KARARTILMIŞ VE GİZLENMİŞ İŞLEMLER	41
4. HESAP SAHİBİ İLE MUHATAP ARASINDAKİ İLİŞKİ	43
a. Çek Anlaşması.....	43
aa. Tarafları.....	44
aaa. Muhatap.....	44
aab. Hesap Sahibi	45
ab. Şekli.....	45
ac. Hukuki Niteliği	46
ad. Düzenleyenin Çek Anlaşmasından Doğan Sorumluluğu.....	51
b. Karşılık.....	52

II. GERÇEK VE TÜZEL KİŞİ AD VE HESABINA ÇEK DÜZENLENMESİ	55
A. Gerçek Kişi Ad ve Hesabına Çek Düzenlenmesi.....	55
1. Gerçek Kişinin Kendi Ad ve Hesabına Çek Düzenlemesi	55
2. Gerçek Kişilerden Oluşan Ancak Tüzel Kişiliği Haiz Olmayan Topulukların Kendi Ad ve Hesaplarına Çek Düzenlemesi.....	57
3. Gerçek Kişinin Temsilci Veya Vekil Vasıtasıyla Çek Düzenlemesi.....	59
B. Tüzel Kişi Ad ve Hesabına Çek Düzenlenmesi.....	62
1. Organsal Temsil	62
2. Tüzel Kişinin Temsilcisi veya İmza Yetkilisi Olan Kişiler	63
3. Tüzel Kişiyi Temsilen Çek Düzenlenmesinde Şekil	67
4. Ticaret Şirketleri Ad ve Hesabına Çek Düzenlenmesi.....	68
a. Anonim Şirketlerde	68
b. Limited Şirketlerde.....	70
c. Kollektif Şirketlerde.....	71
d. Komandit Şirketlerde	72
e. Kooperatif Şirketlerde.....	73
5. Vakıf ve Dernekler Ad ve Hesabına Çek Düzenlenmesi.....	73
C. Yetkisiz Temsilcinin Düzenlediği Çekte Düzenleyen ve Yetkisiz Temsilcinin Sorumluluğu.....	75

III. ÇEK DÜZENLENMESİNDE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞU BAKIMINDAN ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR	82
A. MATBU ÇEK YAPRAKLARI KULLANILMADAN ÇEK DÜZENLEMENİN ÇEKİN GEÇERLİLİĞİNE VE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞUNA ETKİSİ	82
1. Genel Olarak	82
2. Tacir Çeki.....	84
3. Hamiline Yazılı Çek.....	86
B. DÜZENLEYENİN SORUMSUZLUK KAYDININ YAZILMAMIŞ SAYILMASI	88
C. DÜZENLEYENİN CİRO YASAĞI	89

İKİNCİ BÖLÜM
KARŞILIKSIZ ÇEK SEBEBİYLE
DÜZENLEYENİN HUKUKİ
SORUMLULUĞU

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI	92
A. KARŞILIKSIZ ÇEKİN TANIMI VE ÖZEL HUKUKTAKİ ANLAMI	92
B. KARŞILIKSIZ ÇEKİ İLİŞKİN YAPTIRIMLARIN KANUNİ GELİŞİMİ	94
C. KARŞILIKSIZ ÇEKİN ŞARTLARI	97
1. Kanuna Uygun Bir Çekin Düzenlenmiş Olması	97
2. Çek Üzerinde Yazılı Düzenleme Tarihine Göre Kanuni İbraz Süresi İçinde İbraz Edilmiş Olması.....	99
a. İbraz Süresinin Önemi.....	99
b. İbraz Süresinin Hukuki Niteliği	100
c. İbraz Sürelerinin Belirlenmesi.....	101
d. İbraz Sürelerinin Uzaması.....	106
e. İleri Düzenleme Tarihli Çeklerde İbraz Süresi.....	108

f. İbraz Süresinin Geçirilmesinin Hukuki Sonuçları	110
g. İbraz.....	111
3. Çeki İbraz Edenin Yetkili Hamil Olması.....	113
4. İbraz Edilen Çekin Ödenmemesi	115
a. Çekle İşleyen Hesapta Yeterli Karşılığın Bulunmaması Sebebiyle Ödenmeme.....	116
b. Çekle İşleyen Hesap Üzerinde Rehin veya Haciz Bulunması Sebebiyle Ödenmeme	118
c. Çekle İşleyen Hesap Üzerinde İhtiyati Tedbir Bulunması veya Muhatap Bankaya Ödemeden Men Kararı Verilmesi Sebebiyle Ödenmeme.....	120
d. Diğer Sebeplerle Ödenmeme	124
5. Ödenmemenin Tespiti	125
D. KARŞILIKSIZ ÇEKİN ÖDENMESİ	129
1. Muhatap Bankanın Karşılıksız Çeki Ödemesi	129
2. Muhatap Bankanın Karşılıksız Çeki Ödemesi Halinde Düzenleyen İle Arasındaki Rücu İlişkisi	131
3. Karşılıksız Çeki Ödeyen Muhatap Banka Düzenleyene Cezai Şart Talebi İleri Sürebilir Mi?	134
4. Karşılıksız Çeki Ödeyen Muhatap Bankanın Ödemeyi Hamilden Talep Edememesi	135

II. KARŞILIKSIZ ÇEKİN DÜZENLEYENİN HUKUKİ

SORUMLULUĞU BAKIMINDAN SONUÇLARI.....	137
A. BAŞVURU HAKKININ KULLANILMASI	137
1. Başvuru Hakkının Tanımı	137
2. Başvuru Borçluları	137
a. Nihai Başvuru Borçlusunu Olan Düzenleyen	137
b. Başvuru Borçlusunu Düzenleyen Bakımından Özellik Arz Eden Durumlar	139
aa. Düzenleyen Tüketici Olduğu Çeklerde Kendisine Başvuru Hakkının Kullanılması	139

ab.	Faktoring Şirketine Ciro Edilen Çeklerde Düzenleyene Başvuru Hakkının Kullanılması	141
c.	Diğer Başvuru Borçluları	144
3.	Başvuru Hakkının Kullanılmasından Doğan Sorumluluğun Niteliği.....	146
4.	Başvuru Hakkının Şartları.....	147
5.	Başvuru Hakkının Kapsamı	148
a.	Hamilin Başvurusu Bakımından	148
aa.	TTK m. 810'a Dayalı Talepler.....	148
aaa.	Ödenmemiş Çek Bedeli.....	149
aab.	Faiz.....	151
aac.	Yapılan Masraflar.....	151
aad.	Komisyon Ücreti	152
ab.	TTK 783/3'e Dayalı Talepler (Çek Tazminatı)	152
b.	Ödeme Yapan Diğer Başvuru Borçluları Bakımından	157
6.	Başvuru Hakkına İlişkin Zamanaşımı Süresi.....	158
a.	Zamanaşımının Kesilmesi.....	159
b.	Zamanaşımının Durması	161
c.	Zamanaşımı Definin İleri Sürülmesi.....	162
d.	Çekin Zamanaşımına Uğramasının Sonuçları.....	162
B.	BAŞVURU HAKKININ KAYBEDİLMESİNİN DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞUNA ETKİSİ.....	164
1.	Sebepsiz Zenginleşme Davası.....	164
a.	Hukuki Niteliği	164
b.	Tarafları.....	166
c.	Şartları	168
d.	Talebin Kapsamı	171
e.	Hukuki Sonuçları.....	172
2.	Temel İlişkiye Dayanılması	173
a.	Hukuki Niteliği	173
b.	Tarafları.....	174

c. Şartları	175
d. Hukuki Sonuçları	176
3. Karşılığın Devri.....	176
a. Hukuki Niteliği	176
b. Tarafları.....	177
c. Şartları	178
d. Hukuki Sonuçları	178

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜZENLEYENİN DİĞER SORUMLULUK
SEBEPLERİ VE ÇEKİN İBRAZ
EDİLMEMESİ SEBEBİYLE
SORUMLULUKTAN KURTULDUĞU
HALLER

I. SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ ÇEK SEBEBİYLE	
DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞU.....	179
A. SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ ÇEKE DAYALI	
OLARAK ZARAR KISTASI	180
B. SAHTE ÇEK.....	181
1. Düzenleyene İzafe Edilen İmzanın Sahte Olması.....	181
a. Düzenleyenin İmzasındaki Sahtelik.....	181
b. Düzenleyenin Vekil Veya Temsilcisinin İmzasındaki	
Sahtelik.....	183
2. Sahte Bir Çek Defteri Yaprağı Düzenlenmesi	186
C. TAHRİF EDİLMİŞ ÇEK	188
1. Çek Bedelinde Tahrifat	189
2. Çekte Yer Alan İsimde Tahrifat Yapılması	190
3. Çekte Yer Alan Tarihlerde Tahrifat Yapılması.....	190
D. SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ ÇEKİN	
ÖDENMESİNDE SORUMLU KİŞİ	191
1. Muhatap Bankanın Sorumluluğu	191
2. Düzenleyenin Sorumluluğu.....	195

3. Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekte Muhatabın Sorumluluğu Düzenleyene Kaydırmasına İlişkin Akdi Kayıtlar.....	199
--	-----

II. ÇEKİN ZİYAI VE İPTALİNDE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞU.....	200
A. ZAYİ KAVRAMI VE İPTAL KURUMU	200
B. ÇEKİN ZAYİ OLMASI.....	204
1. Düzenleyenin Elinde İken Çekin Zayi Olması.....	204
2. Lehtara Teslim Edildikten Sonra Çekin Zayi Olması	207
C. ÖNLEYİCİ ÖNLEMLER VE İPTAL DAVASI	208
1. Önleyici Önlemler	208
2. İptal Davası	210
a. Şartları	210
aa. Çekin Zayi Olması	210
ab. Çekin İçerdiği Hakkın Varlığının Devam Ediyor Olması	210
ac. İptal İsteminde Bulunabilecek Kimseler	211
aaa. Hamil.....	211
aab. Düzenleyenin İptal Davası Açma Hakkı Yoktur	212
b. İptal Usulü.....	212
D. İPTAL KARARININ SONUÇLARI VE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞUNA ETKİSİ.....	215
1. Genel Olarak	215
2. İptal Kararı Alan Hamilin Düzenleyen ve Diğer Başvuru Borçlularından Talepte Bulunabilmesi	217

III. ÇEKİN İBRAZ EDİLMEMESİ SEBEBİYLE DÜZENLEYENİN SORUMLULUKTAN KURTULDUĞU HALLER.....	219
A. İBRAZ SÜRESİNİN GEÇİRİLMESİ	219
B. CAYMA	221

1. Tanımı	221
2. Şartları	222
a. İbraz Süresinin Geçmiş Olması	222
b. Çekin Ödenmek Üzere İbraz Edilmemiş Olması	224
c. Düzenleyenin Cayma Beyanında Bulunması	224
aa. Genel Olarak	224
ab. İbraz Süresi Geçmeden Yapılan Cayma Beyanı	226
ac. İbraz Süresi Geçtikten Sonra Yapılan Cayma Beyanı	228
3. Cayma Beyanının Düzenleyen Bakımından Hukuki Sonuçları	229
SONUÇ	231
KAYNAKÇA	237

KISALTMALAR LİSTESİ

Art.	: Article
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BATIDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDDK	: Banka Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BFHD	: Banka ve Finans Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
EÇK	: Eski Çek Kanunu
ERÜ İİBFD	: Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
ESOGÜ İİBFD	: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

FKFFŞK	: Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	: İcra İflas Kanunu
İKÜHFD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	: Karar
KoopK	: Kooperatifler Kanunu
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: Madde
MERSİS	: Merkezi Kayıt Sicil Sistemi
MÜHF HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
OR	: Das Schweizerische Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
RG	: Resmî Gazete
s.	: sayfa

S.	: Sayı
Ss.	: Sayfa Sayısı
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
THD	: Terazi Hukuk Dergisi
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TTSG	: Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
YBHD	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

GİRİŞ

Çek iktisadi fonksiyonu haiz olan bir ödeme aracı olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'muzun 780 ila 824. maddeleri arasında düzenlenen, tedavül güvenliğine sahip, yaygın olarak kullanılan bir kambiyo senedir. Çeke ilişkin zorunlu ve şekli unsurlar Türk Ticaret Kanunu m. 780'de belirtilmiştir. Hükme göre çek, kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesine ilişkin havaleyi içermektedir. Düzenleyen çek düzenlemek suretiyle lehtar çek bedelini tahsil etmek, muhatap bankayı ise çek bedelini lehtara ödemek üzere havale işlemi içerisinde yetkilendirmektedir. Bu çifte yetkilendirmeye düzenleyen çekte yazılı bedelin ödenmesine ilişkin bir kambiyo taahhüdünde bulunmaktadır.

Düzenleyen Türk Ticaret Kanunu m. 783/1 gereği, çekte yazılı bedele ilişkin kambiyo taahhüdünü ifa edebilmek için muhatap banka nezdinde üzerinde tasarruf edebileceği bir karşılık bulundurmakla yükümlüdür. Düzenleyenin bu yükümlülüğü, tedavül yeteneğine sahip olan çek, gerçek hak sahibine ödeninceye kadar devam edecek ve çeke dayalı hukuki sorumluluk düzenleyeni takip edecektir. Söz konusu hukuki sorumluluk, çekin kolayca tedavül edebilmesi, hamilin çeke olan güveninin korunması bir diğer yandan düzenleyenin çek sebebiyle sonsuza kadar sorumlu olmasının önlenmesi sebepleri çerçevesinde çeke ilişkin birtakım şekli sınırlamaların, kuralların getirilmesini sağlamaktadır.

Çekte yazılı bedelin ödenebilmesi için buna özgülenmiş bir karşılığın gerekliliği önem arz etmekle birlikte düzenleyenin hukuki sorumluluğu daha geniş bir bağlamda incelemeyi gerektirmektedir. Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu bakımından senedin geçerli bir çek niteliğini haiz olmasına ilişkin düzenlemeler, çekin tedavülü sırasında oluşabilecek tüm rizikolar, düzenleyenin üçüncü kişiler nezdinde yarattığı hukuki görünüm, muhatap bankayla müşterisi düzenleyen arasındaki ilişkiler gibi birçok husus düzenleyenin hukuki sorumluluğunu ilgilendirmektedir.

Türk Ticaret Kanunu m. 782 gereği çekte muhatap ancak bir banka olabildiğinden sorumluluğa ilişkin çalışmaların çoğunlukla muhatap bankalar yönünden incelendiği görülmektedir. Düzenleyene karşı ileri sürülebilecek hukuki taleplerin, düzenleyenin ise sorumluluğunun sınırı bakımından başvurabileceği hukuki savunmaların belirlenmesine yönelik bir ihtiyaç bulunmaktadır. Belirtilen ihtiyaçtan yola çıkılarak, bu çalışmanın konusu çekte düzenleyenin hukuki sorumluluğu olarak belirlenmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, düzenleyene ve çek düzenlenmesine ilişkin açıklamaları içermektedir. İlk olarak, düzenleyen terimi incelenmiştir. Bu kapsamda, düzenleyen ve çek düzenlemek terimlerinin kaynağına, düzenleyenin hukuki olarak ifade ettiği anlama değinilmiştir. Akabinde çek düzenleme ehliyetine ve hesap sahibi sıfatını haiz düzenleyende aranacak şartlara, hesap sahibi olan düzenleyenin muhatap bankayla ilişkisine değinilmiştir. İkinci kısımda çek düzenlenmesi bakımından düzenleyen, gerçek veya tüzel kişi olmasına göre ayırım yapılarak incelenmiştir. Üçüncü kısımda çek düzenlenmesinde düzenleyen bakımından sorumluluk arz eden durumlara değinilmiştir.

İkinci bölüm, karşılıksız çek sebebiyle düzenleyenin hukuki sorumluluğuna ilişkin açıklamaları içermektedir. İlk kısımda karşılıksız çek kavramı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, karşılıksız çekin tanımı ve özel hukuktaki anlamı değerlendirilmiş ve ülkemizde karşılıksız çekerle ilişkin yaptırımların kanuni gelişimi incelenmiştir. Yine devamında karşılıksız çekin şartlarının neler olduğuna değinilmiş ve karşılıksız çekin ödenmesine yer verilmiştir. İkinci kısım, karşılıksız çekin düzenleyenin hukuki sorumluluğu bakımından sonuçlarına ayrılmıştır. Bu kapsamda başvuru hakkının kullanılması ve başvuru hakkının kaybedilmesinin düzenleyenin sorumluluğuna etkisinin nasıl olacağı irdelenmiştir.

Üçüncü bölüm, sahte veya tahrif edilmiş çek ile çekin zıya ve iptalinde düzenleyenin sorumluluğuna ve çekin ibraz edilmemesi sebebiyle düzenleyenin sorumluluktan kurtulduğu hallere ilişkin açıklamaları içermektedir. Birinci kısım, sahte veya tahrif edilmiş çek sebebiyle düzenleyenin sorumluluğuna ayrılmıştır. Bu kapsamda, sahte veya tahrif

edilmiş bir çekte zarar kıstasının ne olduğu açıklanmış, akabinde sahte çek ile tahrif edilmiş çek anlatılmıştır. Yine bu kapsam içerisinde son olarak sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinde sorumlu kişinin kim olduğuna ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

İkinci kısım, çekin zıyaı ve iptalinde düzenleyenin sorumluluğuna ayrılmıştır. Bu kapsamda, zayi kavramı ve iptal kurumu ile çekin zayi olmasına ilişkin açıklamalara değinilmiştir. İlaveten çekin zıyaı ve iptalinde önleyici tedbirler ve iptal davası açıklanmış, iptal kararının sonuçları ve düzenleyenin sorumluluğuna etkisi incelenmiştir. Üçüncü kısım, çekin ibraz edilmemesi sebebiyle düzenleyenin sorumluluktan kurtulduğu hallere ayrılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜZENLEYEN KAVRAMI VE ÇEK DÜZENLENMESİ

I. ÇEKTE DÜZENLEYEN

A. TERMİNOLOJİDE ÇEK DÜZENLEMEK VE DÜZENLEYEN

1. Keşide Etmek ve Düzenlemek Terimleri

Hukukumuzda çek, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹ (TTK) Üçüncü Kitabı'nın Üçüncü Bölümü'nde 780 ila 824. maddeler arasında düzenlenmekte ve bir kambiyo senedi olarak kabul edilmektedir.

Kambiyo senetleri poliçe, bono ve çekten oluşmaktadır. İktisadi fonksiyonu haiz bir ödeme aracı olarak ülkemizde kullanılmaya başlandığı andan itibaren çek, '*keşide etmek*' tabiri ile ifade edilmekte, keşide işlemini gerçekleştiren kimseye de '*keşideci*' denmekteydi. Çekte olduğu gibi temelinde üçlü bir hukuki ilişki içeren poliçe hakkında da aynı kullanım benimsenmekteydi. Nitekim keşideci kavramı Türk Dil Kurumu'nda (TDK) '*Çek veya poliçe düzenleyen ve imzalayan kimse*²' olarak açıklanmaktadır. Bono da bir kambiyo senedi olmasına rağmen hukukumuzda poliçe ve çekten ayrı tutularak '*bono düzenlemek*' şeklinde ifade edilmekte, eylemi gerçekleştiren kimseye ise '*düzenleyen*' denmektedir. Bu konuda mevzuatımıza kaynak teşkil eden Almanya ve İsviçre kanunlarına bakmak gerekmektedir. Almanya'da kambiyo senetleri hakkında Wechselgesetz³, çek hakkında ise ayrıca Scheckgesetz⁴ olmak üzere iki ayrı kanuni düzenleme

¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 27846 sayılı RG.

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bd4c35859f6c6.18806602.

³ Alman Kambiyo Senetleri Kanunu.

⁴ Alman Çek Kanunu.

bulunmaktadır. İsviçre’de ise kambiyo senetleri İsviçre Borçlar Kanunu olan das Schweizerische Obligationenrecht’in⁵ 4. bölümünde (OR. Art. 990-1186) düzenlenmektedir. Her iki ülke hukukunda da keşide etmek ve keşideci terimlerine karşılık gelen ‘Ausstellung’ ve ‘Aussteller’ ifadelerinin kambiyo senetlerinin tümü (poliçe, bono, çek) hakkında kullanıldığı görülmektedir⁶. Aynı şekilde, çek hukukuna kaynaklık eden Cenevre Çek Yeknesak Kanunu’nda, çekin şekline ilişkin birinci madde başlığı ‘The drawing and form of a cheque’⁷ olup hem başlıkta hem de madde metninin içeriğinde keşideci kavramına karşılık gelen ‘drawer’ ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.

Alman ve İsviçre Hukuku ile Cenevre Yeknesak Çek Kanunu’ndan farklı olarak 6762 sayılı mülga⁸ Türk Ticaret Kanunu’nda (ETTK) bonolar hakkında neden farklı terim tercih edildiğine dair herhangi bir gerekçe belirtilmemektedir. Ancak poliçe ve çekin temelinde üçlü, bonoda ise ikili hukuki bir ilişki bulunması, Türk Hukuku’nda keşide etmek ve keşideci terimlerini poliçe ve çekte hasretmemizin ana düşüncesini oluşturmaktadır. Gerçekten ETTK’ da poliçe ve çekler, 3167 sayılı mülga Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’ da⁹ (EÇK) ise çekler hususunda ‘keşideci, çek çekmek, çek keşide etmek’ terimleri kullanılmaktaydı. Ancak TTK ve yine 5941¹⁰ sayılı Çek Kanunu’nda söz konusu ifadeler, ‘düzenleyen, çek düzenlemek’ kavramlarıyla yer değiştirmektedir. 5941 sayılı Çek Kanunu’nun tamamında çek bakımından düzenlemek terimi kullanılsa da sadece çekte ceza sorumluluğuna ilişkin m. 5/1’de ‘...tüzel kişi adına çek keşide edenler’ denilerek yine keşide etmek teriminin kullanıldığı görülmektedir. Buradaki kullanım, bütüne bakıldığında kanımızca bilinçli bir tercih değil aksine kanun koyucunun özensizliği sonucu

⁵ İsviçre Borçlar Kanunu (das Schweizerische Obligationenrecht-OR).

⁶ Wechselgesetz m. 1 poliçe (Art 1-Gezogenen Wechsel), m. 75 bono (Art 75-Eigener Wechsel), Scheckgesetz m. 1 çek hakkında olup her birinde ‘Ausstellung’ ve ‘Aussteller’ ifadeleri kullanılmaktadır.

⁷Cenevre Çek Yeknesak Kanunu (Convention Providing a Uniform Law for Cheques), Ek 1 - Çekler Üzerinde Yeknesak Kanun (Annex 1- Uniform Law on Cheques), Chapter 1- Article 1- The drawing and form of a cheque.

⁸ 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu, 9346 sayılı RG.

⁹ 3167 sayılı mülga Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun, 18714 sayılı RG.

¹⁰5941 sayılı Çek Kanunu, 27438 sayılı RG.

gözden kaçırılan bir kullanımı göstermektedir. İlaveten Adalet Komisyonu terminolojide yaptığı değişikliği '*kanun dilini güncel Türkçe'ye yaklaştırmak*' gerekçesine dayandırmaktadır¹¹. Her ne kadar güncel Türkçe 'ye yaklaşma arzusuyla değişiklikler yapılmışsa da düzenleyen kavramının tam anlamıyla keşideci kavramını karşıladığını düşünmemekteyiz. Zira keşide etmek terimi, hukukumuzda üçlü ilişkiye işaret etmekte ve bu sebeple özel bir öneme sahip bulunmaktadır. Poliçe ve çek hakkında, TTK 'daki yenilikle keşide etmek terimi bırakılmış ve böylece keşide etmek teriminin poliçe ve çeki, bonodan ayırıcı işleviyle üçlü ilişki bakımından arz ettiği önem ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla üç taraflı ve temelinde havale ilişkisini barındıran çek bakımından çek düzenlemek teriminin keşide etmek terimini karşılamadığı ve çekte yer alan çifte yetkiyi ifade etmekte yetersiz kaldığı görüşüne katılmaktayız¹².

2. Düzenleyen Terimi

Mevcut kanuni düzenlemelerimiz çerçevesinde artık tüm kambiyo senetleri için '*düzenlemek*' terimi kullanılmaktadır. Düzenleme eylemini gerçekleştiren kimse ise '*düzenleyen*' olarak ifade edilmektedir. Çalışmamızın konusu itibariyle öncelikli olarak düzenleyen terimini çek bakımından incelemek gerekmektedir.

Düzenleyen, çek düzenleyerek kendi adına kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için ödeme emri veren kimseyi ifade etmektedir (TTK m. 780/1). Çekte düzenleyen aynı zamanda kural olarak çek hesap sahibidir. Şöyle ki; çekte yer alan üçlü ilişki içerisinde çek hesap sahibi, lehtar ve muhatap banka bulunmaktadır. Çek düzenlenebilmesi için kural olarak muhatap banka

¹¹6102 sayılı TTK m. 780'in gerekçesinde, bu maddenin 6762 sayılı Kanunun 692. maddesinden, dili güncelleştirilerek aynen alındığı ifade edilmektedir. TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Genel Gerekçesi, ayrıca bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=54946&pkanunnumarasi=6102>.

¹² KENDİGELEN, Çek Kanunu Tasarısı Taslağının Hukuki Açından Değerlendirilmesi, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2006, Ss. 177-185, s. 178, NARBAY, Şafak, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, THD, S. 43, 2010, Ss. 65-98, s. 67, KENDİGELEN, Abuzer, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile Çek Hukukunda Sessiz Sedasız Yapılmak İstenen Değişiklikler, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2006, Ss. 74-79, s. 79.

nezdinde bir çek hesabı bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla çek düzenleyen kimse aynı zamanda bankada hesabı bulunan hesap sahibi olacaktır.

Muhatap bankada çekle işleyen hesabın sahibi sıfatıyla düzenleyen çeki bizzat düzenleyebileceği gibi düzenleyen ad ve hesabına temsilen çek düzenlenmesi de mümkündür. Temsilen çek düzenlendiğinde düzenleyen ad ve hesabına çekin temsilci tarafından imzalanması söz konusu olacaktır. Temsil ilişkisi gereği çek üzerine temsilci imza atmış olsa da temsilen düzenlenen çeki bağı hukuki sorumluluk temsil olunan hesap sahibi düzenleyen üzerinde doğacaktır¹³. EÇK m. 16'da '*çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri*' ifadesiyle temsilen çek düzenlenebileceği belirtilmektedir. Yine aynı şekilde Çek Kanunu m. 2/7-f'de '*çek hesap sahibi ile düzenleyen farklı kişiler olması halinde*' ifadesiyle çekin hem hesap sahibi tarafından hem de temsilen düzenlenebileceği vurgulanmaktadır. Nitekim tüzel kişiler iradelerini organları veya imza yetkisini haiz temsilcileri vasıtasıyla açıklayabileceğinden¹⁴ Çek Kanunu m. 2/7-f'deki gibi hesap sahibi tüzel kişiyi temsilen düzenlenecek çekler bakımından ayrı bir gerçek kişinin varlığı söz konusu olacaktır. Ancak hesap sahibi gerçek kişi olduğunda kural olarak Çek Kanunu hükümlerinde, düzenleyen (temsil ilişkisi olmaksızın) bizzat çek düzenlemesi aranmaktadır. Bu hususu açıklayabilmek için öncelikle Çek Kanunu'nun gerekçe metnine bakmak gerekmektedir. Kanun'un niteliği gerekçe metninde '*Tasarı, Türk Ticaret Kanunu'nun çeki dair hükümlerinin aksine, ilgili çeşitli kişiler arasındaki*

¹³ KARAYALÇIN, Yaşar, Ticaret Hukuku Ticarî Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 47, ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 400, KARAHAN, Sami/ARI, Zekeriyya/BOZGEYİK, Hayri/SARAÇ, Tahir/ÜNAL, Mücahit, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2015, s. 166, PULAŞLI, Hasan, Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 124, ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 74, BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, 2019, CAN, Mertol, Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2019, s. 66, ARAS, Deniz Onur, Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisi, Prof. Dr. Ali Necip Ortan'a Armağan, BFHD, C. 8, S. 32, 2019, Ss. 1961-1996, s. 1963, erişim için bkz. (<https://legal.com.tr/Book/eEM4HSLRkiK4Wa5ix3njQ/d73e54d32d224bc9bf4512375a7c323a>), KENDİGELEN, Abuzer/KIRCA, İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 133.

¹⁴ ÖZTAN, 1997, s. 402, PULAŞLI, s. 124.

hukukî ilişkileri ve bunların ihlalleriyle sonuçlarını düzenlememekte, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını sağlayan, kayıt dışı ekonominin, kara paranın aklanması ile terörün finansmanının önlenmesi hakkında kamu hukuku nitelikli düzen kuralları koymaktadır. Bu düzenleme sadece ceza hukukunun değil kamu hukukunun bir parçasıdır¹⁵. ' şeklinde belirtilmektedir. Bir diğer deyişle Çek Kanunu'na, çekin güvenilir bir ödeme aracı olarak kullanılmasını sağlamak ve böylece çek hamillerini korumak görevi yüklenmiştir. Çek Kanunu m. 5/3'te çek hesap sahibi gerçek kişinin kendisini temsilen çek düzenlenmesi için bir başkasını vekil veya temsilci tayin edemeyeceği belirtilmektedir. Gerekçedeki amacı gerçekleştirmek üzere Çek Kanunu, temsil ilişkisinden doğan ihtilafların çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasının ve hamillerin korunmasının önüne geçmesini engellemeye çalışmaktadır. Ancak Kanun m. 5/3, devamında, gerçek kişi çek hesap sahibini temsilen düzenlenen çekler bakımından hukuki sorumluluğun hesap sahibine ait olacağını belirtmektedir. Böylelikle m. 5/3'e aykırı şekilde düzenlenen çeklerin geçerliliklerini koruyacağı hükümden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem m. 5/3 hem de m. 2/7-f ile Kanun, çek hesap sahibi gerçek kişilerin bizzat çek düzenlemesini istemiş olsa da söz konusu çekleri geçersiz saymamış ancak hamilleri korumak amacıyla önlemler almaya çalışmıştır. Düzenleyeni temsilen çek düzenleyebilecek temsilci veya imza yetkilisi kimselere çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yer verilecektir¹⁶.

B. HUKUKİ ANLAMDA DÜZENLEYEN

1. Çekin Hukuki Niteliği

TTK ve Çek Kanunu'nda çekin hukuki niteliğinin tanımlandığı bir madde bulunmamaktadır. Ancak TTK m. 780/1-b'de çekin '*kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi*' içermesi gerektiği belirtilmekte ve

¹⁵5941 sayılı Çek Kanunu Genel Gerekçesi, Kanunun Niteliği başlıklı bölüm, TBMM Kanun ve Karar Bilgi Sistemi, bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=74170&pkanunnumarasi=5941>

¹⁶ Bkz. Birinci Bölüm, I. E.

çekin hukuki niteliğinin havale olduğu anlaşılmaktadır¹⁷. Havale; ödeme, kredi ya da tahsil amacıyla para ya da misli olarak üstlenilen borçların ifasını karşılamak üzere kullanılan soyut bir hukuki işlem olarak belirtilmektedir¹⁸. Nitekim Türk Borçlar Kanunu¹⁹ (TBK) m.555'te havale, *'havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlem'* olarak hüküm altına alınmaktadır. Havale basit, emre yazılı ya da nitelikli olarak kurulabilmektedir. Çek ve poliçe, düzenleyen, muhatap ve lehtar arasında olup üçlü bir ilişkiyi içermektedir. Çekin poliçe gibi zorunlu şekil şartlarına tabi olması, çeki düzenleyenin çekin ödenmemesinden sorumlu olması, çekle kurulan havale ilişkisinin temel ilişkiden bağımsız olması vb. sebeplerle çekte yer alan havale çifte yetki veren nitelikli bir havale²⁰ olarak borçlar hukuku

¹⁷ YARGITAY HGK E. 2017/12-1153 K. 2018/1192 T. 13.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 29.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2019/6460 K. 2019/11296 T. 27.06.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 29.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2018/8668 K. 2018/13924 T. 20.12.2018 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2011/29563 K. 2012/15122 T. 04.05.2012 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası), Erişim Tarihi: 29.12.2019, YARGITAY HGK E. 2013/374 K. 2013/1584 T. 15.11.2013 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası), Erişim Tarihi: 29.12.2019, YARGITAY HGK E. 2008/12-416 K. 2008/416 T. 04.06.2008 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası), Erişim Tarihi: 29.12.2019.

¹⁸ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 87, ÖZTAN, 1997, s.430.

¹⁹ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 27836 sayılı RG.

²⁰ AKYAZAN, Sıtkı, Çekin Muhataba İbrazi Zorunluluğu ve Çekten Cayma, BATIDER, C. 6, S.4, 1972, Ss. 687-697, s. 690, GÜRBÜZ, Hulusi, Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1984, s. 149, ÖZTAN, 1997, s. 1029, DİRİKAN, Hanife, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, DEÜHFD, C. 4, S. 1, 2002, Ss. 1- 37, s. 4, BOZKURT YÜKSEL, Armağan Ebru, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, BATIDER, C. 24, S. 3, 2008, Ss. 501-538, s. 504, REİSOĞLU, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Baskı, Cem Web Ofset Yayınları, Ankara, 2003, s. 22, REİSOĞLU, Seza, Çek Hukuku, Cem Web Ofset Basın Yayım, Ankara, 2011, s. 37, ÖZÜLKÜ, Hacı Osman, 5941 Sayılı Çek Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Karşılıksız Çek, (Danışman: İsmail KAYAR), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2011, s. 10, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 337, BOZER, Ali/GÖLE, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2018, s. 225, PULAŞLI, s. 281, KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku, 5. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 45, ÖZTAN, 1997, s. 1029, CAN, s. 159, ÖZTAN, 2019, s. 220, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 145, BAHTİYAR, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku, 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019, s. 128, ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Mehmet/KAYA, Arslan/NOMER ERTAN, Füsün, Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, s. 259, ALTÜNAY, Özgür Serhat, Karşılıksız Çek ve Çekin Karşılıksız İşlemine Sebebiyet Verenler Hakkında Uygulanacak Hukuki ve Cezai Yaptırımlar, (Danışman: Osman Celal GÖLE), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 11, KENDİGELEN/KIRCA, s. 274.

prensiplerinden ayrılmaktadır. Bu sebeple çek hakkında öncelikli olarak TTK ve Çek Kanunu hükümleri uygulanacak, havale ile ilgili TBK hükümleri TTK ve Çek Kanunu'na aykırı düşmedikçe uygulama alanı bulabilecektir. Nitekim TBK m. 560/2'de çekler ve poliçe benzeri havaleler hakkındaki hükümlerin saklı tutulduğu özel olarak belirtilmektedir.

Çek düzenlemek, çifte yetki veren bir havale niteliği taşımaktadır. Zira düzenleyen çek düzenleyerek, çekle işleyen hesabın bulunduğu muhatap bankayı, lehine çek düzenlenen lehtara ya da çeki devralmak suretiyle çek alacaklısı konumuna geçen hamile kendi hesabından kayıtsız şartsız bir bedeli ödemesi, lehtar ya da hamili ise söz konusu bedeli muhataptan tahsil etmesi hususunda yetkilendirmektedir²¹. Çek düzenlenmesiyle muhatap bankanın elde ettiği ödeme yetkisi, düzenleyenle lehtar ya da düzenleyenle muhatap arasındaki ilişkiden soyut olup çekin muhatap tarafından ödenmesi çek üzerindeki başvuru borçlularının sorumluluğunu sona erdirirken bir yandan da düzenleyenle lehtar arasındaki temel ilişkiye etki etmektedir. Muhatap bankanın ödeme yapması hem düzenleyenin kendi nezdindeki hesabından bu ödemeyi düşebilmesini hem de düzenleyenin bir başvuru borçlusunu sıfatıyla lehtara karşı sorumluluğundan kurtulabilmesini sağlamaktadır. Ödemenin her iki ilişkiyi etkilemesi çekin temelinde yatan havale ilişkisinden ileri gelmektedir²². Ancak çek, belirli şekil şartlarını ihtiva etmesi, yazılı olması ve kayıtsız şartsız bir ödeme emri içermesi bir diğer deyişle nitelikli havale olması itibarıyla TBK 'da belirtilen klasik anlamda havaleden ayrılmaktadır.

Çekte havaleden farklı olarak sadece düzenleyenin sorumluluğu bulunmakta (TTK m. 818/1-c atfıyla TTK m. 679), muhatap banka sorumluluk altına girmemektedir. Zira havalede, havale ödeyicisi havaleyi

²¹ AKYAZAN, Çekin Muhataba İbrası Zorunluluğu ve Çekten Cayma, s. 690, GÜRBÜZ, s. 149, ÖZTAN, 1997, s. 1029, DİRİKKAN, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, s. 4, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 504, REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, s. 22, REİSOĞLU, s. 37, ÖZÜLKÜ, s. 10, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 337, BOZER/GÖLE, s. 225, PULAŞLI, s. 281, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 45, CAN, s. 159, ÖZTAN, 2019, s. 220, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 145, BAHTİYAR, s. 128, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 259, ALTÜNAY, s. 11, KENDİGELEN/KIRCA, s. 274.

²² ÖZTAN, 1997, s. 1033.

kabul edebilirken (TBK m. 556/3) çekte muhatapın kabulü yasaklanmaktadır (TTK m. 784). Havale eden havale ödeyicisine karşı havale kabul edilinceye ya da bu kabul beyanı havale alıcısına ulaşınca kadar cayabilirken (TBK m. 559/1) çekte ise düzenleyen ancak ibraz süresi geçtikten sonra çekten cayabilecektir (TTK m. 799/1). Havalenin konusu para, kıymetli evrak ya da misli bir eşya olabileceken çek ancak belirli bir bedelin ödenmesi hususunda düzenlenebilecektir (TBK m. 555, TTK m. 780/1-b). Her ne kadar ikisi de nitelikli birer havale örneği olsalar da poliçe ile çek de birçok noktada birbirinden ayrılmaktadır. Poliçede muhatapın kabulü mümkünken (TTK m. 695) çekte kabulün yasaklanması (TTK m. 784), poliçede vade olup çekte kural olarak vade olmaması (TTK m. 677/1-d, TTK m. 795), poliçeden cayılması mümkün değilken çekten cayılabilmesi (TTK m. 799), poliçenin çekin (TTK m. 785/2-3) aksine hamiline yazılı olarak düzenlenememesi, çekin karşılıksız kalması cezai yaptırıma tabi tutulurken (Çek Kanunu m. 5/1) poliçenin bundan yoksun olması gibi farklılıklar örnek gösterilebilecektir.

2. Çek Düzenlemenin Temelindeki Üçlü İlişkide Düzenleyenin Yeri

Çekte düzenleyen, muhatap ve lehtar arasında üçlü bir ilişki bulunmaktadır. Çeki düzenleyen, çekle işleyen hesabın bulunduğu muhatap bankaya, lehine çek düzenlenen lehtara ya da çeki devralmak suretiyle çek alacaklısı konumuna geçen hamile, kendi hesabından kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi aynı zamanda lehtar ya da hamile ise söz konusu bedeli muhataptan tahsil etme yetkisini çek düzenlemek suretiyle vermektedir. Çek, çifte yetki veren nitelikli bir havale ilişkisi taşımaktadır²³. Çeki temelinde yatan havale ilişkisi bağlamında ele aldığımızda düzenleyen esasen havale eden konumunda yer almaktadır. Muhatap banka havale ödeyicisi, lehtar ya

²³ AKYAZAN, Çekin Muhataba İbrazi Zorunluluğu ve Çekten Cayma, s. 690, GÜRBÜZ, s. 149, ÖZTAN, 1997, s. 1029, DİRİKKAN, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, s. 4, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 504, REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, s. 22, REİSOĞLU, s. 37, ÖZÜLKÜ, s. 10, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 337, BOZER/GÖLE, s. 225, PULAŞLI, s. 281, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 45, CAN, s. 159, ÖZTAN, 2019, s. 220, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 145, BAHTİYAR, s. 128, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 259, ALTÜNAY, s. 11, KENDİGELEN/KIRCA, s. 274.

da çekin devri durumunda hamil ise havale alıcısı olacaktır. Düzenleyenin verdiği çifte yetki sayesinde, muhatap, lehtar ya da hamile ödeme yapabilmekte, lehtar ya da hamil ise çek bedelini tahsil edebilmektedir.

Düzenleyen ile lehtar arasında bedel ilişkisi bulunmaktadır²⁴. Bedel ilişkisinin sebebi, havale eden yani düzenleyen ile lehtar arasında çek düzenlenmesine sebep olan temel ilişkiye dayanmaktadır. Bu bir ödeme, kredi açma veya bağışlama vb. gibi bir sözleşmeye dayanabilecektir. Düzenleyen ile lehtar arasındaki bedel ilişkisi, havale ödeyicisinin yani muhatap bankanın lehtara ödeme yapmasına da sebep teşkil edecektir. Genellikle çek, düzenleyenin lehtara olan borcunun ödenmesi amacıyla düzenlenmektedir. Düzenleyenle lehtar arasındaki bedel ilişkisinin temelindeki borç, çek düzenlenmesine sebep teşkil etse de burada çekin varlığı ile bu temel ilişkiden tamamen bağımsız bir ödeme yükümlülüğünün doğduğunu da unutmamak gerekmektedir. Zira TBK m. 133'te de belirtildiği gibi *'mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmayacaktır'*. Hükme göre çek düzenlenmesi *'ifa yerine edim'* değil *'ifa uğruna edim'*²⁵ niteliği taşımaktadır²⁶. Dolayısıyla borç, çekin düzenlenmesiyle değil, muhatap bankanın lehtara ödeme yapmasıyla ifa edilmiş ve sona ermiş olacaktır²⁷. Ancak çek düzenlenmesinin düzenleyen ve lehtar arasında ifa yerine yapıldığı

²⁴ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 88, KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokul Matbaası, Ankara, 1987, s. 102, ÖZTAN, 1997, s. 376, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 148, PULAŞLI, s. 129.

²⁵ YARGITAY HGK E. 2013/19-2244 K. 2015/1342 T. 13.05.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 17. HD E. 2015/18976 K. 2018/5042 T. 15.05.2018 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

²⁶ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 57, ÖZTAN, 1997, s. 903-1037, YILDIZ, Şükrü, Makalelerim 1988-2007, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 347, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 319, BOZER/GÖLE, s. 68, PULAŞLI, s. 244, POROY Reha/TEKİNALP, Ünal, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 23. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, s. 147, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 260, ÖZTAN, 2019, s. 225, KAYIHAN, Şaban, 6728 sayılı Kanun ile Değişmiş Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'na Göre Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 201, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 53, BAHTİYAR, s. 50, CAN, s. 61, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, BÜYÜKŞİŞLİ, Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 117.

²⁷ YARGITAY 23. HD E. 2015/7324 K. 2017/640 T. 01.03.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.11.2019.

açıkça kararlaştırılmışsa, düzenleyenle lehtar arasındaki temel ilişkiye bağlı borç, çek düzenlenmesi suretiyle sona ermiş ve yenilenmiş olacaktır²⁸.

Düzenleyen yani havale eden ile muhatap banka bir diğer deyişle havale ödeyicisi arasındaki ilişki ise karşılık ilişkisi olarak adlandırılmaktadır²⁹. Havale kurumu içerisinde, havale ödeyicisi havale alıcısına yapacağı ödeme için havale edenden bir karşılık almış veya alacağını düşünerek havale alıcısına ödeme yapmayı kabul etmektedir. Çekte ise muhatap bankanın yapmaya yükümlendiği ödemenin temelinde düzenleyen ile muhatap banka arasında yapılmış çek anlaşması yatmaktadır (TTK m. 783). Karşılık ilişkisi bu çek anlaşmasından doğmakla birlikte karşılık, muhatap banka nezdinde düzenleyenin mevduat hesabındaki nakdi ya da muhatap bankanın düzenleyene açtığı bir kredi şeklinde kendini gösterebilmektedir³⁰.

Temelinde nitelikli havale ilişkisi barındıran çekin, çek gibi kambiyo senedi olan poliçe ve bonodan farkı, kural olarak ödeme aracı niteliği taşımasından ileri gelmektedir³¹. Düzenleyen çek düzenleyerek, nezdinde

²⁸ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 57, ÖZTAN, 1997, s. 903-1037, YILDIZ, Şükrü, Makalelerim 1988-2007, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 347, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 319, BOZER/GÖLE, s. 68, PULAŞLI, s. 244, POROY Reha/TEKİNALP, Ünal, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 23. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, s. 147, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 260, ÖZTAN, 2019, s. 225, KAYIHAN, Şaban, 6728 sayılı Kanun ile Değişmiş Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'na Göre Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 201, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 53, BAHTİYAR, s. 50, CAN, s. 61, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, BÜYÜKŞİŞLİ, Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlı Sonuçlar, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 117, ayrıca bkz. YARGITAY 12. HD E. 2016/14360 K. 2017/9068 T. 08.06.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.10.2020, YARGITAY 12. HD E. 2011/25315 K. 2012/1625 T. 24.01.2012 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

²⁹ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 88, KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokul Matbaası, Ankara, 1987, s. 102, ÖZTAN, 1997, s. 376, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 148.

³⁰ Karşılığın para ya da kredi şeklinde olabileceği yönünde bkz. Birinci Bölüm, II. D. 2.

³¹KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 263, KALPSÜZ, Turgut/EREM, Faruk/ÇELEBİCAN, Gürgân, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 2. Basım, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1974, s. 48, KINACIOĞLU, s. 310, ÖZTAN, 1997, s. 1034, REİSOĞLU, s. 39, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 337, BOZER/GÖLE, s. 226, PULAŞLI, s. 282, POROY/TEKİNALP, s. 311, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 47, ÖZTAN, 2019, s. 222, BAHTİYAR, s. 128, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 145, CAN, s. 161, KENDİGELEN/KIRCA, s. 275, Çekin bir ödeme aracı olarak TTK m. 795 gereği görüldüğünde ödenmesi gerekmektedir. Ancak Çek Kanunu Geçici m.3/5'te '31.12.2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz' sayılmaktadır. Dolayısıyla bu hüküm, ileri

hesabı bulunan muhatap bankaya bir ödeme emri vermektedir. Ödeme emri, çekin zorunlu unsurlarına ilişkin TTK m. 780/1-b'de '*kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için havale*' şeklinde ifade edilmektedir. Yargıtay da bir kararında çekin ödeme aracı niteliğinde olduğunu kabul etmekte, çekin ödeme dışında bir amaçla³² verilmiş olması durumunda bunu iddia edenin ispatlaması gerektiğini belirtmektedir³³. Ancak buradaki iddianın kaynağını bir senet teşkil ettiğinden (Hukuk Muhakemeleri Kanunu) HMK³⁴ m. 201 çerçevesinde bu iddia ancak kesin delillerle ispatlanabilecektir³⁵.

Sonuç olarak düzenleyen, nitelikli havale ilişkisi içerisinde havale eden olarak muhatap banka ve lehtara verdiği yetkiler ile çekin bir ödeme

düzenleme tarihli çeklere izin vermekte ve çekin ödeme aracı niteliğini kaldırarak çeki adeta bir kredi aracına dönüştürmüş bulunmaktadır.

³² Çekin ödeme dışında ödünç, avans, teminat ya da hatır amacıyla verilebilmesinin mümkün olduğu hakkında bkz. ÖZTAN, 1997, s. 904, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 521, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, PULAŞLI, s. 245, POROY/TEKİNALP, s. 277, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 48, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 92-93, ÇAMOĞLU, Ersin, Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları), BATIDER, C. 35, S. 3, 2019, Ss. 5-38, s. 18, GÜNAY, Erhan, Uygulamalı Çek Rehberi, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 64, YARGITAY 19. HD E. 2015/3529 K. 2015/16902 T. 15.12.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, aksi yönde görüş için bkz. UYAR, Talih, Karşılıksız Çeke Dayalı Takiplerde 'Temsil Yetkisi', 'İleri Tarihli Çek' ve 'Mücerretlik İlkesi' Kavramlarının İçeriği, LHD, C. 14, S. 166, 2016, Ss. 5603-5620, s. 5610.

³³ '*Çek kayıtsız şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için yapılan bir havaledir. Bu itibarla dava konusu çeklerin avans karşılığı bulunduğuunun ispatı bu genel kuralın aksini ileri süren davacıya aittir.*' YARGITAY 11. HD E. 1976/3852 K. 1976/3866 T. 23.09.1976 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.07.2019, aynı yönde bkz. YARGITAY 12. HD E. 2005/911 K. 2005/3467 T. 24.02.2005 (e-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.01.2020, '*Çek, bir ödeme aracı olup, çeklerin mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verildiği yolunda yasal karine mevcuttur. Bu durumda, davacının söz konusu çekleri mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verdiğinin kabulü gerekir. Yasal karinenin aksini yani çekin borç ödenmesinden başka bir amaçla verildiğini, bedelsiz bir avans çeki olduğunu iddia eden davacı tarafın bunu kesin delillerle ispatlaması gerekir.*' YARGITAY 11. HD E. 2016/2697 K. 2017/5474 T. 18.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.07.2019, '*...Çek prensip itibarıyla ödeme vasıtasıdır. Ödemeden başka bir sebeple verildiğini iddia eden kimse bunu ispat etmelidir.*' YARGITAY HGK E. 967/ İc. 79, K. 238 T. 10.04.1968, karar için bkz. İNAN, Nurkut, İstirdat Davasında İspat Yükü- Çekin İktisadi Niteliği, BATIDER, C. 5, S. 1, 1969, Ss. 88-97, s.88.

³⁴ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 27836 sayılı RG.

³⁵ '*Bu durumda davacı malların teslim edilmediğini (çeklerin avans olarak verildiğini), yazılı delillerle ispatla yükümlüdür.*' YARGITAY 19. HD E. 2018/3199 K. 2018/6037 T. 22.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.07.2019, '*Mahkemece, iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre; ispat yükü kendisinde olan davacı borçlular tarafından dava konusu çekin hatır çeki olarak verildiği hususu yazılı delillerle ispatlanamadığı... hükmün onanmasına karar verilmiştir.*' YARGITAY 23. HD E. 2014/9615 K. 2015/5930 T. 17.09.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.07.2019.

aracı olarak kullanılmasına ve çekten ekonomik fayda sağlanmasına imkân sağlamaktadır.

C. ÇEK DÜZENLEME EHLİYETİ

1. Genel Olarak

Kambiyo senetleri ile ilgili genel hüküm olan TTK m. 670'de, sözleşme ile borçlanmaya ehil kişilerin kambiyo senetleri ile de borçlanabilecekleri belirtilmekte ve ehliyet bakımından Türk Medeni Kanunu'nun³⁶ (TMK) ehliyeteye ilişkin hükümleri işaret edilmektedir³⁷. Ehliyeteye ilişkin genel hüküm, bir kambiyo senedini düzenleyen kişilerle birlikte (poliçe bakımından muhatap) ciranta, aval veren³⁸ gibi kambiyo borcu üstlenilmesini sağlayan tüm kambiyo taahhütleri için de geçerli bulunmaktadır³⁹.

Düzenleyenin çek düzenleyebilmek için fiil ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Gerçek kişiler için TMK m. 10'da fiil ehliyeti, ayırt etme gücüne sahip bulunan ve aynı zamanda kısıtlı olmayan ergin kişi olarak tanımlanmaktadır. TMK m. 10 bakımından, olumlu şartlar erginlik (rüşt) ve ayırt etme gücü (temyiz kudreti), olumsuz şart ise kısıtlı olmama şeklinde yer

³⁶ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 24607 sayılı RG.

³⁷Türk Medeni Kanunu'nun ehliyeteye ilişkin genel hükümlerinin işaret edilmesi sebebiyle ehliyetsizlerin özel olarak korunmasına üstünlük tanındığı ve bu sebeple kambiyo senetlerinde yer alan tedavül gücü ve işlem güvenliği ilkelerinin göz ardı edildiği eleştirisi hakkında bkz. ÖZTAN, 1997, s. 388, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 54, IŞIK, Erdem, Çek Sözleşmesi, (Danışman: GÖKTÜRK, Kürşat), (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.31.

³⁸Senedin üzerine eklediği beyanla senetteki borcu temin etmeye yönelik olarak kambiyo taahhüdünde bulunan kimse gibi sorumlu olmak üzere taahhütte bulunan kişiye aval veren (avalist) adı verilmektedir. Bkz. DEMİRKAPI, Ertan, Kambiyo Senetlerinin Aval Yoluyla Temini, Güncel Yayınevi, İzmir, 2005, s. 10, ÖZKAN AKSU, Raziye, Aval Kurumu, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Antalya, 2018, s. 86, ATAY, Egemen, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 65.

³⁹ KINACIOĞLU, s. 118, IŞIK, s.32-33, PULAŞLI, s. 122, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 54, BÜYÜKŞİLİ, s. 36, KENDİGELEN/KIRCA, s. 130.

almaktadır⁴⁰. Doktrinde akit yapmaya ehil herkesin '*aktif çek ehliyeti*'ne⁴¹ sahip olduğu belirtilmektedir (TMK 9). Aktif çek ehliyeti bulunan düzenleyenin çek düzenleyebilmek için ayrıca tacir sıfatını taşıması gerekmemektedir⁴². Tacir sıfatı sadece Çek Kanunu bağlamında tacirlere özgü çek hesabı açtırmak isteyenler bakımından önem arz etmektedir. Tüzel kişiler ise, fiil ehliyetini kanunda ve kuruluş belgelerinde yer alan gerekli organlara sahip olmakla kazanmaktadır (TMK m. 49).

Aktif çek ehliyetine sahip düzenleyenin geçerli bir çek düzenleyebilmesi için TTK m. 780/-f gereği çekte imzasının yer alması gerekmektedir. İmzanın el ile atılması aranmakta, mekanik bir araç veya bir işaret ya da resmi bir şahadetname imza yerine kabul edilmemektedir (TTK m. 818/1-r'nin atfıyla TTK m. 756, TBK m. 16/2). Nitekim söz konusu hükümlerle uyumlu şekilde TTK m. 1526'da kambiyo senetleri ve kambiyo senetlerine benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceği, bu senetlere ilişkin kabul, aval, ciro işlemlerinin güvenli elektronik imza ile yapılamayacağı belirtilmektedir. Burada görme engelli düzenleyenlerin durumuna değinmek gerekmektedir. Kambiyo senetlerine ilişkin hükümler gereği görme engelli düzenleyenlerin çeki parmak basması, mühür vurmaı geçerli bir imza yerine geçmeyecektir⁴³. Görme engelli düzenleyenler çeki el ile imza atabildikleri takdirde çek dolayısıyla sorumlu tutulabilecektir. TBK m. 15/3'e göre görme engelli düzenleyenlerin taleplerinin bulunması durumunda imzalarında şahit aranacağı belirtilmektedir. Öyleyse görme engelli düzenleyenlerin imzaladıkları çekler kendileri hakkında sorumluluk doğurabilecektir. Ancak TBK m. 15/3'e aykırılık durumunda söz konusu çek sebebiyle görme engelli düzenleyenin sorumluluğuna gidilemeyecekse de çekten var olan imza karşısında çekte yer

⁴⁰AKİPEK, Jale/AKINTÜRK, Turgut/ KAHRAMAN ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, C.1, Yenilenmiş 10. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 285, DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, Türk Özel Hukuku, Kişiler Hukuku, C.2, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018, s.52, OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, Kişiler Hukuku, 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 53.

⁴¹ ÖZTAN, 1997, s.1088, PULAŞLI, s. 121, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 54.

⁴² ÖZTAN, 1997, s.392, IŞIK, s.33.

⁴³ Parmak izinin yanında imza ya da parafa benzeyen işaretlerin bulunması durumunda çekteki imzanın geçerli olacağı hakkında aksi yöndeki görüş için bkz. PULAŞLI, s. 316.

alan diğer imza sahipleri imzaların bağımsızlığı ilkesi çerçevesinde sorumlu olacaktır⁴⁴ (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 677).

2. Gerçek Kişiler Bakımından

a. Tam Ehliyetsizler

Ayırt etme gücü bulunmayan kimseler fiil ehliyeti bakımından tam ehliyetsizler olarak adlandırılmaktadır⁴⁵. TMK m. 14'e göre; ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti bulunmamaktadır. Tam ehliyetsizler fiil ehliyetinden yoksun olduklarından kural olarak kendi leh ve aleyhlerine hak ve borç yaratamamaktadır (TMK m. 15). Bu sebeple tam ehliyetsiz bir kimse çek düzenleyerek kambiyo borcu altına giremeyecektir.

b. Sınırlı Ehliyetsizler

Ayırt etme gücüne sahip olan ancak ergin olmayan veya kısıtlı olan kimseler sınırlı ehliyetsizler olarak adlandırılmaktadır.

TMK m. 16'da ayırt etme gücünü haiz küçük ve kısıtlıların, yasal temsilcilerinin rızası olmaksızın kendi işlemleri ile borç altına giremeyecekleri belirtilmektedir. Dolayısıyla bu kimseler yasal temsilcilerinin rızası dâhilinde kendilerini borç altına sokan işlemler yapabilecek bir diğer deyiş ile çek düzenleyebilecektir. Velayet altındaki sınırlı ehliyetsizler bakımından yasal temsilcilerinin rızası yeterli iken vesayet altındaki sınırlı ehliyetsizler bakımından ise hem yasal temsilcinin hem de vesayet makamının rızası dâhilinde çek düzenlenebilecektir (TMK m. 462/5, TMK m. 397/2). Burada şu soru gündeme gelmektedir: Yasal temsilci ya da vesayet makamının izni ile çek düzenleyebilecek sınırlı ehliyetsizler bakımından söz konusu çeki imzalayan kim olacaktır? Şüphesiz burada

⁴⁴ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 129, KENDİGELEN/KIRCA, s. 179.

⁴⁵ AKİPEK/AKINTÜRK/ KAHRAMAN ATEŞ, s. 303, DURAL/ÖĞÜZ, s. 69, OĞUZMAN /SELIÇI/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 82.

düzenleyen; ayırt etme gücüne sahip küçük veya kısıtlı kimsedir. Ancak çek ile taahhütte bulunmaya yarayan imzayı düzenleyen sınırlı ehliyetsizler mi yoksa sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına işlem yapan yasal temsilcileri mi atacaktır? Ayırt etme gücüne sahip küçük ya da kısıtlının yasal temsilcisinin rızası ile şayet vesayet altında ise vasisinin ve gerekli olduğu takdirde vesayet makamlarının rızası ile kendisini borç altına sokan işlemler yapabileceğini belirtmişik⁴⁶ (TMK m. 16/1). Ancak burada yasal temsilcinin işleme göstereceği rızanın nasıl kullanıldığı önem kazanmaktadır. İlk ihtimalde yasal temsilcinin rızası dâhilinde, düzenleyen sınırlı ehliyetsiz çeki kendisi imzalamak suretiyle düzenleyebilecektir⁴⁷. İkinci ihtimal ise kişiler hukuku prensiplerinden ileri gelmektedir. Yasal temsilci çekle girilen borç taahhüdü işlemine katılarak da söz konusu işleme rıza verdiğini gösterebilmektedir. Burada yasal temsilcinin sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına işlemi bizzat yapması söz konusu olacaktır⁴⁸. Böylece yasal temsilci çeki kendi imzasını atarak düzenleyen sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına çek düzenleyecektir.

Doktrinde yasal temsilcinin rızası ile dahi sınırlı ehliyetsizlerin çek düzenlemesinin pratikte mümkün olmaması gerektiğine ilişkin bir görüş bulunmaktadır. Doktrinde BOZER/GÖLE, bankaların medeni hakları kullanma ehliyetine tam olarak sahip bulunmayan kişilere çekle işleyen hesap açmalarını, Çek Kanunu m. 2/1 uyarınca çek hesabı açarken göstermeleri gereken basiret ve özen gösterme borcu çerçevesinde uygun görmemektedir⁴⁹. Gerçekten de Çek Kanunu m. 2/1'e bakıldığında bankalar basiret ve özen göstermekle yükümlüdür. Ancak yine aynı maddenin üçüncü fıkrası gereği çek hesabının ilgili, vekil ya da yasal temsilcinin rızasıyla açılmasının mümkün olduğu ifade edilmektedir. Öyleyse hükümden hareketle, yasal temsilcinin rızası dâhilinde ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlıların da çek düzenleyebileceğini kabul etmek gerekecektir.

⁴⁶ Sınırlı ehliyetsizlerin TMK m. 449 gereği, yasal temsilcilerinin rızası olsa dahi kefil olmak, vakıf kurmak ve önemli bağışlarda bulunması yasaklanmaktadır. Bu işlemler kanunda yasak işlemleri nev'inden sayılmaktadır.

⁴⁷ AKİPEK/AKINTÜRK/KAHRAMAN ATEŞ, s. 328.

⁴⁸ AKİPEK/AKINTÜRK/KAHRAMAN ATEŞ, s. 327, DURAL/ÖĞÜZ, s. 87.

⁴⁹ BOZER/GÖLE, s.332.

Kendisine bir meslek veya sanatla uğraşması için izin verilen ayırt etme gücüne sahip küçük (TMK m. 359/1) veya kısıtlı (TMK m. 453) bu meslek ve sanatın icrası için zorunlu olan işlemleri kendisi geçerli olarak yapabilecektir. Dolayısıyla sınırlı ehliyetsiz küçük veya kısıtlı, ilgilendiği meslek veya sanatın gerektirdiği tasarrufları tek başına yapabilecek ve bu doğrultuda tek başına çek düzenleyebilecektir⁵⁰.

Ayırt etme gücüne sahip küçüğün rüştünü evlilik yoluyla ya da mahkeme kararıyla kazandığı durumlara da dikkat edilmesi gerekmektedir. 18 yaşından küçük olan bir kimse, evlenmeyle veya 15 yaşını bitirip kendi rızası ve ana babasının izniyle ya da küçük vesayet altında ise vasisinin izni ile de reşit duruma gelmektedir. Söz konusu düzenlemeler sınırlı ehliyetsizin ehliyetinin genişlediği durumlar olarak ele alınmakta ve dolayısıyla bu kimselerin çek düzenleyebilmelerinin önünde engel bulunmamaktadır⁵¹.

TMK m. 16'nın devamında ayırt etme gücüne sahip küçük veya kısıtlılara yapılan karşılıksız kazanımlar ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılması bakımından yasal temsilcinin rızasının gerekli olmadığı belirtilmektedir. O halde ayırt etme gücüne sahip sınırlı ehliyetsiz lehine bir çek düzenlendiğinde ya da ciro edildiğinde muhatap, çekin lehtarını ya da hamili olan sınırlı ehliyetsizin küçük olduğu gerekçesiyle çek bedelini ödemekten kaçınamayacaktır⁵². Ayrıca sınırlı ehliyetsiz yasal temsilcinin rızası olmadan kendisine yapılan karşılıksız kazanımları kullanabilecektir.

Sınırlı ehliyetsizler bakımından yasak işlemlere de değinilmesi gerekmektedir. Yasal temsilcinin sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına yapabileceği işlemlere TMK m. 449 sınırlandırma getirmektedir. Maddeye göre; *'vesayet altındaki kişi adına kefil olmak, vakıf kurmak ve önemli bağışlamalarda bulunmak yasaktır'*. Söz konusu işlemler sınırlı ehliyetsizin malvarlığını karşılığa bağlı olmadan azaltan işlemler olduğundan Kanun bu

⁵⁰KINACIOĞLU, s. 118, ÖZTAN, 1997, s. 390, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 160, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 58, KENDİGELEN/KIRCA, s. 132, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 62, CAN, s. 63.

⁵¹ ÖZTAN, 1997, s. 390, TUNA, Ergun/GÜRBÜZ GÖÇ, Diğdem, Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak, 10. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2018, s. 69.

⁵² KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 57, KENDİGELEN/KIRCA, s. 132.

işlemlerin yasal temsilcinin rızasıyla dahi yapılamayacağını belirtmektedir. TMK m. 449 vesayet altındaki sınırlı ehliyetsizler için düzenlenmişse de TMK m. 342/3'ün atfı gereği velayet altındaki sınırlı ehliyetsizlere de uygulanabilecektir. Bir diğer deyişle hem velayet hem vesayet bakımından sınırlı ehliyetsiz kimse ve onun ad ve hesabına yasal temsilcisi bağışlama amacıyla sınırlı ehliyetsizin malvarlığı üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamayacaktır. Öyleyse sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına yasal temsilcinin bağışlama amacıyla çek düzenlemesi durumunda söz konusu çek geçerli olacak mıdır? Çek geçerli sayıldığında sorumluluk kime ait olacaktır? Öncelikle sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına bağışlama amacıyla yasal temsilcisi tarafından imzalanan çekin amacının çekin geçerliliğini etkileyip etkilemeyeceğini daha sonra da söz konusu çekte bağlı sorumluluk hususunu değerlendirelim. Çek TTK m. 780/1-b gereği kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için yapılan havaleyi ifade etmektedir. Sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına TMK m. 449'da yer alan yasağa rağmen bağış amacıyla yasal temsilci tarafından çek imzalandığında çekin kayıtsız şartsız bir havale niteliği zedelenecek midir? Çek bedelinin ödenmesini bir şart ya da temel ilişkiye bağlayan kayıtlar TTK m. 780/1-b gereği çekin geçersizliğine yol açacaktır. Ancak çek yaprağının üzerinde çekin hangi temel borç ilişkisine (satım sözleşmesi, tüketici işlemi) dayanarak ya da hangi amaçla (hatır senedi, bağışlama, teminat vs.) düzenlendiğinin gösterilmesi ödemenin, bir karşı edimin ifa edilmesi ya da bir şartın gerçekleşmesine bağlandığını göstermeyecek ve çekin geçersizliğine yol açmayacaktır⁵³. TMK m. 449 bağlamında ele alındığında bağış amacıyla imzalanan senet geçerli bir çek niteliğini haiz olacaktır. Zira TTK m. 818/1-c'nin atfı gereği çeklerde de uygulanan TTK m. 677'ye göre çek üzerinde yer alan imzanın geçerliliği senedin çek niteliği kazanmasına ve çekin tedavül etmesine engel teşkil etmeyecektir. Dolayısıyla burada sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına yasal

⁵³ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 198-199, UZUNALLI, Sevilay/YILDIRIM, Ali Haydar, Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 48, aynı yönde kararlar için bkz. YARGITAY 12. HD E. 2015/4780 K. 2015/15436 T. 04.06.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2013/24273 K. 2013/30280 T. 27.09.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.12.2019, YARGITAY HGK E. 2017/12-714 K. 2017/639 T. 05.04.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.12.2019, YARGITAY HGK E. 2003/19-781 K. 2003/768 T. 17.12.2003 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.12.2019, aksi yönde görüş için bkz. REİSOĞLU, s. 88, PULAŞLI, s. 309, TUNA/GÜRBÜZ GÖÇ, s. 269, CAN, s. 76-77.

temsilci tarafından bağış amacıyla bir çek imzalandığında söz konusu işlem TMK m. 449 kapsamında yasak işlemler dâhilinde olduğundan düzenlenen çek, sınırlı ehliyetsiz ad ve hesabına hüküm ve sonuç doğurmayacak bir diğer deyişle sınırlı ehliyetsizi bağlamayacaktır.

c. Sınırlı Ehliyetliler

Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmama ile birlikte korunması için fiil ehliyetinin sınırlanması gereken ayırt etme gücü bulunan ergin kimselere sınırlı ehliyetli adı verilmekte ve bu kimselere TMK m. 429 gereği yasal danışman atanmaktadır. Bir kimseye yasal danışman atanmasına ilişkin işler kapsamında kambiyo taahhüdü altına girilmesi de yer almaktadır. Dolayısıyla sınırlı ehliyetli kimse ancak yasal danışmanın rızası ile kendi ad ve hesabına çek düzenleyebilecektir (TMK m. 429/8).

Sınırlı ehliyetliler bakımından yasal danışman TMK m. 429'da sayılan işleri sınırlı ehliyetli yerine geçerek bizzat yapamayacaktır. Zira yasal danışman yasal temsilcinin aksine sadece muvafakatini bildirmek yetkisine sahip olup işlemi yine sınırlı ehliyetlinin kendisi yapacaktır⁵⁴. Dolayısıyla yasal danışmanın muvafakati dahilinde sınırlı ehliyetli düzenlediği çeki kendisi imzalayacaktır.

3. Tüzel Kişiler Bakımından

Tüzel kişiler, fiil ehliyetini kanunda ve kuruluş belgelerinde yer alan gerekli organlara sahip olmakla kazanmaktadır (TMK m. 49). Zira tüzel kişinin iradesi organları vasıtasıyla açıklanmaktadır (TMK m.50). Fiil ehliyetinin kazanılma anını ticaret şirketleri (TTK m. 355/1, TTK m. 588, TTK m. 232, TTK m. 317, Kooperatifler Kanunu (KoopK)⁵⁵ m. 7) ile vakıflarda ilgili sicile tescil belirlerken (TMK m. 102/1) derneklerde (TMK m. 59/1) ise tüzel kişilik kazanma iradesinin açıklanması belirleyici

⁵⁴ AKİPEK/AKINTÜRK/ KAHRAMAN ATEŞ, s. 338, ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTÇU, Ayşe, ACABEY/Beşir Mehmet, Yeni Medeni Kanununa Göre Medeni Hukuk, 10. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, s. 89-90, OĞUZMAN /SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 113.

⁵⁵ 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 13195 sayılı RG.

olmaktadır. Tüzel kişiler fiil ehliyetini kazandığı andan itibaren kambiyo taahhüdünde bulunabilecek dolayısıyla çek düzenleyebilecektir⁵⁶.

4. Adi Ortaklık Bakımından

Adi ortaklığın tüzel kişiliği bulunmadığı için çek düzenlenmesi bakımından ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Adi ortaklıkta bir ortağın kendi adına ortaklık hesabına üçüncü kişiyle bir işleme girişmesi durumunda bu kişiye karşı bizzat kendisi alacaklı ve borçlu sıfatını kazanmaktadır. Ancak söz konusu ortak, adi ortaklık veya ortakların tamamı adına üçüncü bir kişiyle işlem yaparsa diğer ortaklar temsil hükümleri çerçevesinde bu kişinin borçlusu veya alacaklısı olabilmektedir (TBK m. 637/1-2).

TBK m. 625'e göre; tüm ortaklar ortaklığı yönetme hakkını haizdir ancak adi ortaklığın yönetimi sözleşme veya kararla bir veya birden çok ortağa ya da üçüncü bir kişiye bırakılabilmektedir. Adi ortaklıkta kendisine böyle bir belirlemeyle yönetim yetkisi verilen ortak TBK m. 637/son gereğince karineten temsil yetkisine de sahip olacak ve ortaklığın olağan işlerini yürütebilecektir⁵⁷. Karineten olduğu için yönetim yetkisi verilen ortağın bu yetkisinin temsili kapsamadığı ayrıca adi ortaklık anlaşmasında kararlaştırılabilmektedir. TBK m. 625/3'te adi ortaklığa genel yetkili temsilci atanması ve ortaklığın olağanüstü işlemlerinin yürütülmesi için oybirliği arandığı ifade edilmektedir. Olağanüstü işlemlerin neler olduğu konusunda kanunda açıklık bulunmamaktadır. Olağanüstü işlemleri tespit edebilmek için gidilebilecek iki kanun hükmü bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan TBK m. 630/1, adi ortaklığa ilişkin vekâlet sözleşmesi hükümlerine atıf yapmaktadır. Vekâlet sözleşmesini düzenleyen TBK m. 504'e göre, vekil kambiyo taahhüdünde bulunabilmek için özel yetkiye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bu hüküm dikkate alındığında, adi ortaklıkta yer alan tüm ortaklar ad ve

⁵⁶ Tüzel kişiler ad ve hesabına çek düzenlenmesi hususunda daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Birinci Bölüm E.

⁵⁷ ŞENER, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 78.

hesabına çek düzenlenebilmesi oybirliğiyle yapılması gereken bir işlem olmaktadır⁵⁸. İkinci hüküm ise, kollektif şirketlere ilişkin TTK m. 223'tür. TTK m. 223'ün şahıs şirketlerinin niteliğine daha uygun bir kural niteliği taşımasından bahisle doktrinde ŞENER, adi ortaklığın yönetim ve temsil yetkisinin bırakıldığı kişinin yapacağı işlemlerde bu hükmün esas alınması gerektiğini belirtmektedir⁵⁹. PULAŞLI aksi görüşte olup kambiyo taahhüdü olan çek düzenlenmesi olağanüstü işlerden sayıldığından her ne kadar yönetim yetkisi tek bir ortağa veya üçüncü bir kişiye bırakılsa da çek düzenlemek hususunda tüm ortakların oybirliği ile karar alması ve çek düzenlenmesine ilişkin yetkinin yetki belgesinde açıkça gösterilmesi gerektiğini ileri sürmektedir⁶⁰.

TTK m. 223'te, şirket yönetimi bakımından olağanüstü sayılan işlemler örneğine olarak belirtilmekte ancak kambiyo taahhüdünde bulunmak örnekler içerisinde yer almamaktadır. Şirketler bakımından kambiyo taahhüdünde bulunabilmenin ticarî hayatın olmazsa olmaz gereklerinden biri ve uygulamada pratik bir şekilde başvurulabilecek bir yol olduğu düşünüldüğünde olağanüstü işlerin belirlenmesi bakımından TTK m. 223 esas alınabilecektir. Nitekim süregelen Yargıtay kararları da adi şirkette yönetim-temsil yetkisinin bırakıldığı ortağın, adi ortaklıkta yer alan tüm ortaklar ad ve hesabına kambiyo senedi düzenleyebilmesi için ayrı ve özel bir yetkiye sahip bulunmasına gerek olmadığını ayrıca bu ortağın TBK m. 547'de düzenlenen ticarî temsilciye benzer nitelik taşıması sebebiyle özel yetki olmadan da kambiyo senedi düzenleyebileceğini kabul etmektedir⁶¹. Öyleyse adi ortaklıkta yer alan tüm ortaklar ad ve hesabına düzenlenen çeki imzalayan

⁵⁸ ŞENER, Ortaklıklar Hukuku, s. 50.

⁵⁹ ŞENER, Ortaklıklar Hukuku, s. 50, ŞENER, Oruç Hami, Ticarî Temsilci ve Ticarî Temsil Yetkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 21.

⁶⁰ PULAŞLI, Hasan, Şirketler Hukuku Şerhi, C. 1, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 80.

⁶¹ *Adi ortaklıkta, aksine bir hüküm yer almadığı sürece, idareci ortağın yapacağı işlemler, diğer ortakları da bağlar. İdareci ortağın hukuki statüsü TBK'nun 547. maddesinde (BK'nun 449. maddesinde) düzenlenen ticari mümessile benzer nitelikler taşır. Bu itibarla ticari mümessilin özel bir yetki aranmaksızın kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisini haiz olduğu kabul edilmektedir.* HGK E. 2009/12-825 K. 2009/32 T. 28.01.2009, HGK E. 2009/12-826 K. 2009/33 T. 28.01.2009, 12. HD E. 2012/3340 K. 2012/20540 T. 14.06.2012 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 04.07.2019, YARGITAY 23. HD E. 2016/1242 K. 2016/5434 T. 26.12.2016, YARGITAY 12. HD E. 2016/22529 K. 2016/20348 T. 03.10.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 04.07.2019.

kimse temsil yetkisini haiz ise söz konusu çek sebebiyle tüm ortaklar TBK m. 638/3 gereği sorumlu olacaktır⁶². Ancak burada düzenlenecek çekin adi ortaklığın malvarlığını önemli bir şekilde etkileyip etkilemediğine bakılması gerekmektedir. Zira TBK m. 637/3'te temsil yetkisine sahip yönetici ortağın yapacağı önemli tasarruf işlemlerine ilişkin yetkinin tüm ortakların oybirliği ile verilmiş olması ve yetki belgesinde bunun açıkça gösterilmesi aranmaktadır.

Adi ortaklığın yönetim-temsil yetkisi tek bir ortağa münferiden veya iki ortağa birlikte imza şartıyla verilebilmektedir (TTK m. 625/1). Adi ortaklıkta yer alan tüm ortaklar ad ve hesabına düzenlenecek çeke, adi ortaklığın adının ve temsile yetkili ortakların adının yazılması ve çekin tüm ortaklar ad ve hesabına düzenlendiğinin belirtilerek imzalanması gerekmektedir. Bir diğer deyişle adi ortaklığı temsil ilişkisinin belirtilmesi ve temsilciler tarafından çekin imzalanması yeterli olacak, diğer ortakların adı ya da imzası çekte yer almasa da söz konusu çek sebebiyle tüm ortakların sorumluluğu doğacaktır⁶³.

⁶² KINACIOĞLU, s. 117, ÖZTAN, 1997, s. 403, ACAR, Serdar, Kambyo Senetlerinde Temsil Yetkisindeki Sakatlıklar ve Sonuçları, ESOGÜ İIBFD, 2006, Ss. 27-42, s. 30, REİSOĞLU, s. 92,93, PULAŞLI, s. 316, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 55, BAHTİYAR, s. 51, Adi şirket ad ve hesabına çek imzalandığında, çekte imzası olmayan ortağın da söz konusu çekten sorumlu olacağı hakkında örnek Yargıtay kararına göre; 'Takip dayanağı çekin keşide tarihi itibarıyla uygulanması gereken Mülga 818 sayılı Borçlar Kanununun 533. maddesinin son cümlesinde "ortaklığı idare yetkisi tanınan şerik şirketi ve bütün şerikleri üçüncü şahıslara karşı temsil etmek hakkına haiz sayılır" hükmü yer almaktadır. Ortaklık sözleşmesi ile yasada belirtilen idare yetkisi tanınan şerik ortak da olabilir. Üçüncü bir kişide olabilir. Dolayısı ile bu kişinin B.K.nun 34. ve 38. maddeleri ile daha geniş anlamını bulan 533. maddesinin son fıkrasında açıklanan ortaklığı temsil yetkisi olduğunun kabulü gerekir. Bu durumda ortaklığı idare yetkisi bulunan temsilcinin yapacağı işlem ortakları üçüncü şahıslara karşı eşit olarak sorumlu kılar. Bu sebeple adi ortaklığı temsilen idareci şerikin (ortak-temsilcinin) imzaladığı çekten dolayı ortaklar sorumlu olur.' YARGITAY 12. HD E. 2014/20833 K. 2014/27427 T. 17.11.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.03.2019, '(...) Somut olayda takip konusu 27.08.2013 keşide tarihli çekin, ...İş Ortaklığı tarafından keşide edildiği...Ortaklığı idare ve temsil yetkisi bulunan temsilcinin yapacağı işlem ortakları, üçüncü şahıslara karşı eşit olarak sorumlu kılacağından adi ortaklığı temsilen idareci ortak-temsilcinin imzaladığı çekten dolayı tüm ortaklar sorumlu olur'. YARGITAY 12. HD E. 2017/6211 K. 2017/11914 T. 05.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.03.2019, YARGITAY 12. HD E. 2017/7977 K. 2017/15186 T. 06.12.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 04.07.2019,

aksi yönde görüş için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 318.

⁶³ÖZTAN, 1997, s. 403, REİSOĞLU, s. 92,93, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 55, PULAŞLI, s. 316, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 55, BAHTİYAR, s. 51, YARGITAY 12. HD E. 1992/11026 K. 1992/4096 T. 31.03.1992, YARGITAY 12. HD E. 1994/12543 K. 1994/13228 T. 28.10.1994, kararlar için bkz. ÖZTAN, 1997, s. 403, dpnt. 21.

5. Ehliyetin Arandığı An

Bir kimsenin çek düzenleyebilmesi veya ciranta, avalist gibi sıfatlarla kambiyo taahhüdü altına girebilmesi için TTK m. 670 gereği fiil ehliyetini haiz olması gerektiğini belirtmiştik.

Fiil ehliyetinin çekin lehtara verildiği anda bulunması gerekmektedir. Zira çekten kaynaklanan kambiyo borcu çekin teslimi esnasında doğmaktadır. Şöyle ki; mevcut bir borç için çek düzenlenmesi '*ödeme yerine ifa*' değil '*ödeme uğruna ifa*' niteliği taşımaktadır⁶⁴. Çek, düzenleyenin fiil ehliyeti bulunmadığı bir anda düzenlenmiş olsa dahi teslim anında fiil ehliyeti mevcutsa çeke bağlı kambiyo borcu geçerli bir şekilde doğacaktır. Zira çekin düzenleyen tarafından lehtara teslimi işlemiyle çekin düzenlenmesine lehtar tarafından zorunlu onay verildiği sonucuna ulaşılmaktadır⁶⁵.

Sonuç olarak çekle girilen taahhüdün geçerliliği için fiil ehliyetinin, çekin karşı tarafa verildiği-tedavüle konulduğu anda bulunması yeterli olup düzenlendiği anda bulunmasına gerek yoktur⁶⁶.

6. Defiler Bakımından Ehliyetsizlik

Çek kambiyo senedi vasfında olup TTK 'da 780-824. maddeleri arasında düzenlenen kanunen emre yazılı bir senettir. Emre yazılı senetlerde defiler, mutlak ve nisbî karakterli olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Çek düzenleyen kimsenin, senedin verildiği anda fiil ehliyetinden yoksun

⁶⁴KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 57, ÖZTAN, 1997, s. 903-1037, YILDIZ, Makalelerim 1988-2007, s. 347, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 319, BOZER/GÖLE, s. 68, PULAŞLI, s. 244, POROY/TEKİNALP s. 147, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 260, ÖZTAN, 2019, s. 225, KAYIHAN, s. 201, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 53, BAHTİYAR, s. 50, CAN, s. 61, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, Bkz. Birinci Bölüm 2. B.

⁶⁵ ÖZTAN, 1997, s. 393.

⁶⁶KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 46, KINACIOĞLU, s. 119, ÖZTAN, 1997, s. 393, IŞIK, s. 33, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 162, PULAŞLI, s. 339, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 58, ÖZTAN, 2019, s. 73, KENDİGELEN/KIRCA, s. 132, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 36, ehliyetin çekin teslim edildiği değil düzenlendiği anda bulunması gerektiği hakkında aksi yönde görüş için bkz. CAN, s. 64.

olması mutlak defî niteliğinde olup iyiniyetli üçüncü kişiler de dâhil olmak üzere herkese karşı ileri sürülebilecek defiler arasında yer almaktadır. Bu defiler senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne yönelik olduğundan çeki bütünüyle geçersiz kılmamakta yalnızca çek düzenleyen kimsenin taahhüdünü geçersiz duruma getirmekte ve çekin ödenmemesi dolayısıyla o kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır⁶⁷.

Kambiyo senetlerinde kabul edilen '*İmzaların Bağımsızlığı İlkesi*' gereği çeki düzenleyen kimsenin fiil ehliyetinin yokluğu, çek üzerindeki diğer imzalara sirayet etmemekte ve hukuki etkisini sadece ehliyetsiz kimsenin şahsında doğurmaktadır (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 677). Çek, ehliyetsiz bir kimse tarafından düzenlenmiş olsa da imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği çekte imzası olan diğer kimselerin (cirantalar ve avalistlerin) sorumluluğu devam edecektir⁶⁸.

7. Çekin Tedavüle Çıkmasından Sonra Düzenleyenin Fiil Ehliyetinde Meydana Gelen Değişiklikler

Ehliyetle ilgili değinilmesi gereken bir diğer husus, çekin düzenlenip tedavüle çıkarıldıktan sonra düzenleyenin fiil ehliyetinde meydana gelen

⁶⁷ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 46, ÖZTAN, 1997, s. 220, 221, EROĞLU UZUNALLI, Sevilay, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukuku'na Etkileri, DEÜHFD, C. 6, S. 1, 2004, Ss. 113-176, s. 130, HELVACI, Mehmet, Kambiyo Senetlerinde Defiler, Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN'e Armağan, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007, s. 661, 670, IŞIK, s. 33, UYAR, Karşılıksız Çeke Dayalı Takiplerde 'Temsil Yetkisi', 'İleri Tarihli Çek' ve 'Mücerretlik İlkesi' Kavramlarının İçeriği, s. 5614, GÜRBÜZ GÖÇ, Diğdem, Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2017, s. 45, SARIKAYA, Merve, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 118, PULAŞLI, s. 72-73, POROY/TEKİNALP, s. 102, SÖNMEZ, Numan Sabit, Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 35, 36, ATAY, s. 57, ÇAMOĞLU, Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları), s. 12, KENDİGELEN/KIRCA s. 97, kararlar için bkz. YARGITAY 12. HD E. 2017/1623 K. 2017/4225 T. 21.03.2017 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.10.2020, YARGITAY 12. HD. E. 2016/27907 K. 2018/1229 T. 13.02.2018 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.10.2020, YARGITAY 12. HD E. 2016/27908 K. 2017/1394 T. 07.02.2017 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.10.2020, YARGITAY HGK E. 2013/19-1746 K. 2015/896 T. 04.03.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

⁶⁸ YARGITAY İBKG E. 2017/4 K. 2018/5 T. 20.04.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY HGK E. 2017/19-1636 K. 2019/319 T. 19.03.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 11. HD E. 2017/48 K. 2018/7230 T. 21.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.12.2019.

değişikler olacaktır. TTK m. 800'e göre, tedavül sonrasında düzenleyenin ölümü, fiil ehliyetini kaybetmesi, iflası çekin geçerliliğine etki etmemektedir⁶⁹. Cenevre Yeknesak Çek Kanunu'nda çek tedavüle çıkarıldıktan sonra düzenleyenin ölümü ve fiil ehliyetini kaybetmesinin çekin geçerliliğine etki etmeyeceği belirtilmişse de iflâs bunlardan ayrı tutulmaktadır⁷⁰. TTK m. 800 iflâs durumunu da hükmün kapsamı içine alarak Cenevre Yeknesak Çek Kanunu'ndan bu hususta ayrılmış bulunmaktadır.

Hukukumuzda ileri düzenleme tarihli çek düzenlenmesine izin verildiğinden (Çek Kanunu Geçici m.3/5) çekin tedavülü sonrası düzenleyenin fiil ehliyetinde meydana gelen değişiklikler, aksi ispat edilmediği sürece ileri düzenleme tarihli çekin geçerliliğini de etkilemeyecektir⁷¹. Dolayısıyla burada anlatacağımız hususlar ileri düzenleme tarihli çek bakımından da geçerli olacaktır.

⁶⁹YARGITAY 23 HD. E. 2015/10833 K. 2015/1156 T. 24.02.2015, karar için bkz. GÜNAY, s. 324.

⁷⁰ Cenevre Yeknesak Çek Kanunu, m. 33- Convention Providing a Uniform Law for Cheques, a. 33, ayrıca tam metin için bkz. <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-03/law-cheques.xml>.

⁷¹ÖZTAN, 1997, s. 1356, TANDOĞAN, Haluk, Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar, BATIDER, S. 63, 1981, Ss. 66-94, s. 84, SOYDAL, Osman, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 65, REİSOĞLU, s. 167, BOZER/GÖLE, s. 329, PULAŞLI, s. 338 , 'Öte yandan, TTK'nın 712. (6102 Sayılı TTK'nın 800/1) maddesine göre, çekin tedavüle çıkarılmasından sonra keşidecinin ölümü veya medeni haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi yahut iflası çekin muteberliğine hanel getirmez. Çek tedavüle konulduktan -lehtara veya hamile verildikten- sonra, keşidecinin durumunda meydana gelen değişikliklerin çekin geçerliliğini etkilememesi doğaldır. Burada aranan tek şart çekin tedavüle çıkarılmasıdır. Hamile yazılı çekin lehtarın veya hamilin elinde bulunması, emre yazılı çekte lehtarın cirosu ve çekin teslimi tedavüle çıkarıldığıının kanıtıdır. Çek ileriki tarihli olarak düzenlenebileceğinden (TTK md.707), çekin keşidecinin ölümünden, ehliyetini kaybetmesinden veya iflasından sonraki bir keşide tarihini taşıması tek başına -aksi ispat edilmediği sürece- geçerliliğini etkilemeyecektir.' YARGITAY 23. HD E. 2015/2992 K. 2015/4731 T. 18.06.2015- (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.03.2019, YARGITAY 23. HD E. 2014/4926 K. 2014/5209 T. 03.07.2015 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 29.12.2019, YARGITAY 23. HD E. 2014/5759 K. 2014/4471 T. 11.06.2015 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 29.12.2019.

a. Ölüm

Düzenleyenin çeki tedavüle çıkardıktan sonra ölmesi çekin geçerliliğini etkilememektedir (TTK m. 800). Burada çekin hukuki niteliğinden hareket etmek gerekmektedir. Zira çek nitelikli bir havale ilişkisini haiz bulunmaktadır⁷². Havaledede, düzenleyenin ölmesi ya da fiil ehliyetini kaybetmesi havalenin geçerliliğini etkilememektedir⁷³. Dolayısıyla temelinde nitelikli havale ilişkisi bulunan çek için de düzenleyenin ölümü ya da fiil ehliyetinin kaybı çeki geçersiz kılmayacaktır.

Düzenleyenin ölümü çekten cayma hakkı bakımından da bir farklılık yaratmamaktadır. TTK m. 799/1'de cayma hakkının ibraz süresi geçtikten sonra kullanabileceği belirtilmektedir. Buna göre, düzenleyeni ölmüş olan bir çekte ibraz süresi geçtikten sonra düzenleyenin mirasçıları, vasiyeti yerine getirme görevlisi veya terekenin yönetimiyle görevlendirilen kimseler çekten cayabileceklerdir⁷⁴.

b. Fiil Ehliyetinin Kaybı

Düzenleyenin çeki tedavüle çıkardıktan sonra fiil ehliyetini kaybetmesi çekin geçerliliğini etkilememektedir. Fiil ehliyeti, çekin düzenlendikten sonra lehtar ya da hamile teslim edildiği anda aranmaktadır⁷⁵. Dolayısıyla ölümdede olduğu gibi çekin tedavülünden sonra düzenleyenin fiil ehliyetinin kaybı da çekin geçerliliğini etkilememektedir.

⁷² AKYAZAN, Çekin Muhataba İbrası Zorunluluğu ve Çekten Cayma s. 690, GÜRBÜZ, s. 149, ÖZTAN, 1997, s. 1029, DİRİKKAN, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, s. 4, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 504, REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, s. 22, REİSOĞLU, s. 37, ÖZÜLKÜ, s. 10, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 337, BOZER/GÖLE, s. 225, PULAŞLI, s. 281, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 45, CAN, s. 159, ÖZTAN, 2019, s. 220, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 145, BAHTİYAR, s. 128, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 259, ALTÜNAY, s. 11, KENDİGELEN/KIRCA, s. 274.

⁷³ ÖZTAN, 1997, s. 435.

⁷⁴ ÖZTAN, s. 1355, 1356.

⁷⁵KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 46, KINACIOĞLU, s. 119, ÖZTAN, 1997, s. 393, IŞIK, s. 33, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 162, PULAŞLI, s. 339, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 58, ÖZTAN, 2019, s. 73, KENDİGELEN/KIRCA, s. 132, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 36, ehliyetin çekin teslim edildiği değil düzenlendiği anda bulunması gerektiği hakkında aksi yönde görüş için bkz. CAN, s. 64.

c. İflâs

Düzenleyenin iflâsı çeki çekin geçerliliğini etkilememektedir (TTK m. 800). Poliçe karşılığının devrini düzenleyen TTK m. 733, TTK m. 818/1-n'nin atfıyla çekler hakkında da uygulama alanı bulmaktadır. Hükme göre, düzenleyenin iflâsı durumunda, çek karşılığı hamile geçmektedir. Muhatap banka çek karşılığını hamile ödemekle yükümlü olmakla birlikte iflâs idaresi de çekteki tutar kadar düzenleyenin muhatap bankadaki alacağına halef olma imkânını kaybetmektedir. Oysaki havaleyi düzenleyen TBK 559/3'te henüz kabul edilmemiş bir havalenin havale edenin iflâsı söz konusu olduğunda kendiliğinden sona ereceği ifade edilmektedir. Çek nitelikli bir havale ilişkisi barındırmasına karşın Türk Borçlar Kanunu'ndaki hükümden farklı şekilde ele alınmaktadır.

TTK m. 800 hükmü düzenleyen tarafından çek tedavüle çıkarıldıktan sonra düzenleyenin iflâs durumunu ele almaktadır. Peki, düzenleyenin iflâsından sonra çek düzenlendiğinde söz konusu çek geçerli olacak mıdır? Şayet geçerli ise sorumluluk nasıl değerlendirilecektir? Hakkında iflâs kararı verilen çekle işleyen hesabın sahibi düzenleyenin (müflis), iflâs kararının verilmesi ile tasarruf yetkisi sınırlanacaktır. Ancak buradaki sınırlandırmayı vesayet durumlarından biri olarak görmemek gerekmektedir (TMK m.404 vd.). Zira müflis düzenleyenin hak ehliyeti ve fiil ehliyeti korunmaya devam edecektir (TMK m.8 ve m. 9). İflâsın açılması ile müflisin hacz edilebilecek tüm malları, alacak ve hakları bir masa oluşturmakta ve alacakların ödenmesine tahsis olunmaktadır (İcra İflâs Kanunu⁷⁶ (İİK) m. 184). İİK m. 191/1 gereğince iflâs açıldığı andan itibaren müflisin masaya ait mallar üzerindeki her türlü tasarrufu da geçersiz olacaktır. Burada '*tasarruf*' ifadesi ile iflas masasındaki mevcudu azaltabilecek tasarruf işlemleri kastedilmektedir. Bir diğer deyişle İİK m. 191 gereği geçersiz olacak işlemler, müflisin yaptığı taahhüt işlemleri değil tasarruf işlemleri olmakla

⁷⁶ 2004 sayılı İcra İflâs Kanunu, 2128 sayılı RG.

birlikte müflisin yaptığı taahhüt işlemleri geçerliliğini koruyacaktır⁷⁷. Öyleyse müflisin çek düzenlemek suretiyle kullandığı çekte yazılı bedelle taahhüt altına girmeye yönelik iradesi korunacak ve senet geçerli bir çek niteliğini haiz olacaktır. Zira çek düzenlemek temelinde çifte yetkilendirme veren tek taraflı bir hukuki işlem olup havale ile düzenleyen, lehtara çek bedelini tahsil, muhatap bankaya ise söz konusu çek bedelini lehtara ödeme yetkisini vermektedir. Çek düzenlemek kambiyo taahhüdünde bulunmaktır. İflâsın açılmasıyla birlikte müflisin masaya giren mallar üzerinde yaptığı tasarruf işlemleri geçersiz olursa da (İİK m. 191/1) müflisin taahhüt işlemleri geçerliliğini koruyacaktır. Böylelikle iflâstan sonra düzenleyenin düzenlediği çek geçerli bir çek olacak ancak iflâsın açılmasıyla birlikte düzenleyenin muhatap banka nezdindeki hesabında bulunan mal ve haklar da masaya gireceğinden hamilin çeki ibraz ederek muhatap bankadan tahsil edebilmesi mümkün olmayacaktır. Bu çerçevede hamil çeki dayalı alacağını masada kalan miktar üzerinden iflâs masasından talep edecektir.

D. HESAP SAHİBİ SIFATIYLA DÜZENLEYEN

1. HESAP SAHİBİ OLABİLECEK KİMSELER

Çek hesap sahibi (banka nezdinde çek hesabı bulunan, çek karşılığını bankada bulundurmaya ve başvuru borçlusu olarak çek bedelini ödemeyi taahhüt eden düzenleyen) bir mevduat⁷⁸ ya da katılım⁷⁹ bankası nezdinde, muhatap banka ile arasında yapacağı çek anlaşması ile çek hesabı açtıran kimsedir (TTK m. 783).

⁷⁷ ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/AYVAZ TAŞPINAR, Sema/HANAĞASI, Emel, İcra ve İflâs Hukuku, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 482, KURU, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, 413, PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZKAN SUNGURTEKİN, Meral/ÖZEKES, Muhammet, İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 412-413.

⁷⁸ Mevduat kabul etmek ve kredi kullanımlarıyla kurulan ve bu yönde faaliyet gösteren bankalar mevduat bankası olarak anılmaktadır. Bkz. BATTAL, Ahmet, Bankacılık Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 54.

⁷⁹ Fon toplama yöntemi bakımından mevduat bankalarından ayrılan, topladıkları paraları ekonomiye aktarmak üzere faaliyet gösteren ticari bankacılık kuruluşları katılım bankası olarak anılmaktadır. Bkz. BATTAL, s. 56.

Çek hesapları mevduat bankaları nezdinde bireysel müşteriler için tasarruf mevduatı, işletmeler için ise ticarî mevduat olarak, katılım bankalarında ise cari hesap şeklinde anılmaktadır. Tacirler gibi tacir olmayan kişiler de çek hesabı açabilmektedir. Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu⁸⁰ m. 3 tasarruf mevduatını, gerçek kişilere ait olup da sadece çek düzenlenmesi dışında ticarî işlemlere tabi olmayan hesaplar şeklinde tanımlamaktadır. Çek düzenlemek, TTK m. 3 gereği ticarî bir iş sayılsa da tacir olmayan kişilerin çek düzenlemesi, ilgili hesabı Bankacılık Kanunu anlamında ticarî bir mevduat haline getirmemektedir⁸¹. Hesap sahibi, muhatap bankanın hâlihazırda müşterisi olarak daha önceden açılmış bulunan hesabı üzerinden sonradan çek anlaşması yapabileceği gibi⁸² çeke bağlı hesap, anlaşmayla birlikte ilk kez de açılabilir.

Çek hesap sahibinde aranan ehliyet hakkında çalışmamızda 'Çek Düzenleme Ehliyeti'⁸³ başlığı altında yaptığımız tüm açıklamalarımız burada geçerliliğini korumaktadır. Ancak Çek Kanunu çek hesap sahibi olabilmek bakımından genel ehliyet kurallarına ek olarak birtakım özellikler aramaktadır. Söz konusu özelliklere ayrı bir başlık altında değinilecektir⁸⁴.

Çek hesap sahibinin gerçek ya da tüzel kişi, Türk vatandaşı ya da yabancı olması mümkündür. Çek hesabı açtırmak isteyen kişi Türk vatandaşı değil de yabancı ise, bu kişiler çek hesabı açılış başvurusunda temin etmesi gereken bilgilerden olan vergi kimlik numarasını yetkili vergi dairesine başvurarak alabilmekte ve diğer şartların bulunması durumunda çek hesabı açtırabilmektedir⁸⁵.

⁸⁰ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 25983 sayılı Mükerrer RG.

⁸¹ REİSOĞLU, s. 35.

⁸² 'Davalı banka vekilince çek hesabı sahibi dava dışı H.. K. ve onun genel vekili M.S.'nin ortak imzası ile 25.11.1999 tarihinde açılan vadesiz mevduat hesabının anılan vekilin başvurusu doğrultusunda 23.03.2000 tarihinde çek hesabına dönüştürülerek hesap sahibinin vekiline çek karnesinin teslim edildiği...' -YARGITAY 11. HD E. 2003/5236, K. 2003/11752 T. 11.12.2003, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim Tarihi: 18.03.2019).

⁸³ Bkz. Birinci Bölüm I. C.

⁸⁴ Bkz. Birinci Bölüm II. B.

⁸⁵ REİSOĞLU, s. 119.

Çek hesap sahibi tacir ya da esnaf veya sanatkâr olabilmektedir. Tacir kişilerin ticarî iş ve işlemlerinde tacirlere özgü çek defterlerini kullanmaları gerekmektedir⁸⁶ (Çek Kanunu m. 2/6, 2010/2 sayılı Tebliğ m.3/1). Ancak tacirlerin de şahsi işlerinde –örneğin evine beyaz eşya alırken- tacir olmayanlara yönelik çek düzenleyebilmeleri mümkündür. Hesap sahibinin esnaf veya sanatkâr olması durumunda bu kişilerin tacirlere özgü çek hesabı açtırmalarına Çek Kanunu izin vermektedir. Ancak tacir çeki kullandıkları takdirde haklarında Çek Kanunu'nun tacirlere ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir (Çek Kanunu m. 2/11).

Adi şirketi oluşturan ortaklar adına çek hesabı açılabilmesi mümkündür. Joint venture ya da konsorsiyum şeklindeki iş ortaklıklarının çek hesap sahibi olup olamayacağı yönünde TCMB'nin görüşü bulunmaktadır. Buna göre TCMB, '*Türkiye'de yerleşik kişilerce adi ortaklık şeklinde kurulan iş ortaklığı(joint venture) veya konsorsiyumlar için, Borçlar Kanunu'nun ilgili maddeleri çerçevesinde adi ortaklık adına hesap açılması ve adi şirket hesabı üzerine düzenlenen çek karnelerinin adi şirketin temsilcisi tarafından adi şirket adına yazılarak imzalanması, tereddütlerin önlenmesi bakımından temsilci sıfatının ve adının yazılarak imzalanması, bu durumda çekin karşılıksız çıkması halinde, hesap sahibi adi ortaklığın yanı sıra yetkili temsilciye de cezai sonuçlar bakımından düzeltme ihtarı gönderilmesi,*

⁸⁶ Çek Kanunu'nun TBMM Genel Gerekçesi 'nde söz konusu maddenin amacı '*Tasarıya göre, tacir olan kişi ile tacir olmayan kişinin düzenleyeceği çeklerin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Kişinin, bir ticarî ilişki çerçevesinde ve tacir sıfatıyla düzenleyeceği çekin münhasıran tacir kişiye özgü çek olması gerekir. Tasarının amacıyla ilgili olarak belirtildiği gibi, bu suretle, kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunulacaktır. Böylece tacir çeki, ancak kişinin tacir sıfatıyla bulunduğu bir ticarî ilişki çerçevesinde düzenlenebilecektir. Tasarının 7 nci maddesinin birinci fıkrası ile birlikte değerlendirildiğinde, tacir olmayan kişinin, kendi adına tacir çeki düzenleyememesi; keza, tacir kişinin de, iştiğal ettiği ticarî faaliyet dışında bulunduğu ticarî ilişkiler bağlamında tacir çeki düzenleyememesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu düzenlemenin diğer bir sonucu da şudur ki, tacir sıfatını haiz tüzel kişiler, örneğin bir anonim şirket, bir limited şirket adına düzenlenecek olan bütün çekler ancak tacir çeki olabilecektir. Bunların taraf olduğu ticarî ilişkilerde, tacir tüzel kişinin borcuna karşılık olarak organlarında görev yapan veya temsilcisi sıfatını taşıyan ya da herhangi bir gerçek kişi adına açılmış çek hesabı ile ilişkilendirilmiş çek düzenlenmeyecektir'* şeklinde açıklanmaktadır.

Bankamıza ise sadece hesap sahibinin bildirilmesi gerekmektedir⁸⁷, şeklinde görüşünü açıklamaktadır⁸⁸.

2. HESAP SAHİBİNDE ARANACAK ŞARTLAR

Çek düzenleyecek kimsenin banka nezdinde çekle işleyen bir hesabı bulunması gerekmektedir. Düzenleyen, lehtar ya da hamile karşı çekle taahhüt altına girme iradesini kendi çek hesabına bağlı ve muhatap banka tarafından basılmış çek defteri üzerinden kullanabilecektir (Çek Kanunu m. 2/5). Dolayısıyla bir çek düzenleyebilmek için ilk aşamada TTK ve Çek Kanunu'ndaki yükümlülükler uygun olmak kaydıyla banka nezdinde çekle işleyen bir hesabın ve bu hesaba dayanılarak çıkartılmış çek defterinin bulunması gerekmektedir. Çek Kanunu çek hesabı açılabilmesi için ehliyete ilişkin hükümlere ek şartlar aramaktadır. Şartların getiriliş amacı, çeklerin ödenebilirliğine ve ticarî hayata olan güveni sağlamaktır⁸⁹. Bu başlık altında Çek Kanunu'na göre çek hesap sahibinde bulunması gereken şartlara değinilecektir.

a. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Bulunmaması

Çek hesabı açtırmak isteyen kişinin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının bulunmaması gerekmektedir (Çek Kanunu m. 2/2). Çek hesabı açtırmak isteyen kişinin çek hesabı açtırırken ya da mevcut çek hesabından çek defteri talep ederken her defasında tacir ya da esnaf veya sanatkâr olup olmadığı ve hakkında söz konusu yasağın bulunmadığı hususunda muhatap bankaya yazılı⁹⁰ beyanda bulunması gerekmektedir.

⁸⁷ Bkz. REİSOĞLU, s. 94 TCMB'nin Türkiye Bankalar Birliği'ne muhatap 20.07.1999 tarih ve 81168 sayılı yazısı.

⁸⁸ İş ortaklıkları hakkında çek hesabı açılabilceği ve çek düzenlenebileceği hakkında bkz. YARGITAY 11. HD E. 2018/5133 K. 2019/5963 T. 30.09.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2016/2644 K. 2016/16111 T. 07.06.2016(Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

⁸⁹ POROY/TEKİNALP, s. 381.

⁹⁰ Çek Kanunu m. 7/3'te, bu yükümlülüğe aykırı olarak bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişinin üç aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Tüzel kişilerde çek düzenleme ve çek hesabı açtırma yasağı ve buna ilişkin bankaya verilecek beyan, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi ya da imza yetkilisi kişiler bakımından aranmaktadır (Çek Kanunu m. 2/3). Hakkında yasak kararı bulunan bir gerçek kişinin tüzel kişinin yönetim organında görev yapması veya tüzel kişi adına ticaret siciline tescil edilmiş yetkili olması durumunda o tüzel kişiye çek defterinin verilmeyeceği düzenlenmektedir (Çek Kanunu m. 2/4⁹¹). Dolayısıyla düzenleyen tüzel kişinin, yönetim organında görevli olan ya da temsilci veya imza yetkilisi olan çalışanlarının seçiminde dikkatli davranması gerekmektedir.

Haklarında yasak olup olmadığı araştırılacak olan tüzel kişiyi temsile yetkili kişilerin adlarının tüzel kişi tarafından verilecek beyannamede tek tek zikredilmesi gerekip gerekmediği belirtilmemektedir. Çek Kanunu m. 2/3 bu konuda açıklama yapmadığından doktrinde bir görüş⁹², yüzlerce temsilcisi ya da imza yetkilisi olan bir tüzel kişinin beyannamede bu kişileri tek tek belirtmesinin gerekmediğini ifade etmektedir. Nitekim uygulamada bankalar doktrindeki görüş doğrultusunda işlem yapmaktadır.

Yasakla ilgili Kanun, muhatap bankadan hem gerçek hem tüzel kişiler adına açılması istenen çek hesaplarında bunların, sermaye şirketlerinde ise ayrıca yönetim organında görev yapanlar ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunmadığı hususunun kontrol edilmesini ve yasağın bulunmadığına ilişkin sonuçların ise muhafaza edilmesini istemektedir. Zira gerçek ya da tüzel kişi bakımından yasak mevcutsa, muhatap bankanın çek hesabı açılmasına ya da çek defteri verilmesine izin vermemesi gerekmektedir. İlaveten muhatap banka hem çek hesabı açılan kişileri hem de tüzel kişi çek hesap sahibi adına bildirilen işlem yetkililerini TTK m. 780/3'teki karekod sistemine kaydedecektir (Çek Kanunu m. 2/3).

⁹¹ Çek Kanunu m. 2/4, AYM 'nin 26.07.2017 tarihli kararına konu olan, Anayasa'ya aykırılığı dile getirilen Çek Kanunu maddelerinden biridir. AYM, E. 2016/91 K. 2017/131 T. 26.07.2017 (RG. 10.10.2017, 30206).

⁹² REİSOĞLU, s. 122, BOZER/GÖLE, s. 337, REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, s. 23.

Çek Kanunu m. 5/8 ile çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin bilgilerin güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) vasıtasıyla MERSİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirileceği, yasağına tabi kişilerin de Risk Merkezi'nce bankalara bildirileceği düzenlenmektedir. Bildirimler ile bankaya yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usulleri Risk Merkezi, Adalet Bakanlığı'nın uygun görüşünü alarak belirlemektedir. Risk Merkezi'ne ilişkin değişiklikler Çek Kanunu'na 6728 sayılı Kanun ile 9 Ağustos 2016 tarihinde gelmiştir. Değişiklikten önce hüküm, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin bilgilerin UYAP vasıtasıyla TCMB'ye bildirileceği, bildirim ve duyurulara ilişkin hususların TCMB tarafından belirleneceği şeklindeydi.

b. Ekonomik ve Sosyal Durumla İlgili Bir Engelin Bulunmaması

Çek Kanunu m. 2/1'e göre çek hesabı açtırmak isteyen kişinin ekonomik ve sosyal durumla ilgili bir engelinin bulunmaması gerekmektedir. Çek hesabı açtırmak isteyen kişinin ekonomik ve sosyal⁹³ durumunun belirlenmesinde muhatap bankanın basiret ve özen yükümlülüğü⁹⁴ bulunmaktadır⁹⁵.

⁹³ Çeke olan güvenin korunması amacıyla kişinin ekonomik durumunun elverişli olmasına ek olarak çek hesabı açtırmasını gerektirecek bir sosyal konuma sahip olması gerekmektedir. REİSOĞLU, Seza, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, S. 76, 2011, Ss. 21-41, s. 22, ÖZGENÇ, İzzet, Çek Kanunu, 7. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 41, TENKECİ, Cüneyt, Çek Kanunu m. 2 Kapsamında Muhatabın Sorumluluğu, THD, C. 13, S. 143, 2018, Ss. 157-167, s. 159.

⁹⁴ Bankanın basiretli ve özenli şekilde araştırma yapma yükümlülüğünün, tacirlerin basiretli -bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiğini öngören TTK m. 118/2'nin bir tekrarı olduğu yönünde, s. bkz. AYLI, Ali, Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 64.

⁹⁵ Bankanın bu yükümlülüğüne aykırı hareket etmesi durumunda çek hamiline karşı haksız fiil sorumluluğuna tabi olduğu hakkında bkz. AYLI, s. 81, TENKECİ, Çek Kanunu m. 2 Kapsamında Muhatabın Sorumluluğu, s. 161, 'Ancak, zarardan davalı bankanın sorumlu tutulabilmesi için davacının zararının gerçekleşmiş olması gerekir. Bunun için de davacının önce dava konusu çekler ile asil borçlu olanları takip etmesi ve tüm yasal girişimlere rağmen çeklerin bedelini tahsil edememiş olması gerekir. Bu koşulların oluşmasından ve davalının eyleminin hukuka aykırılığının sübut bulmasından sonra, davalı bankanın asli ve daha ağır oranda kusurlu olduğu kabul edilmelidir. Davacı da ticari ilişkide bulunduğu kişilerin ekonomik durumu ve ödeme kabiliyetini araştırıp sonucuna göre ilişki kurmak, bu suretle özenli davranmak durumundadır. Bu sebeple, davacının olayda müterafik kusurunun

Çek hesabı, çek hesap sahibinin muhatap banka nezdinde bir karşılığı ile çeklerin kullanımına hizmet edecek bir ekonomik gücünün bulunmasını gerektirmektedir⁹⁶. Dolayısıyla ekonomik engelin bulunmaması demek, hesap sahibinin, çek hesabı açtırabilecek ve çeklerin ödenebilirliği bakımından güven verecek finansal imkânlarla sahip olması anlamına gelmektedir⁹⁷.

Ekonomik engelin yokluğunun tespitinde, tacir olmayan gerçek kişilerde finansal imkânlar, tacirlerde işletmelerin hesap durumu, tüzel kişilerde sermaye ve tüzel kişinin malvarlığı durumu, öz varlık borç oranı önemli olmaktadır. Bankaların bu konuda basiret ve özen borcu olduğu için, söz konusu değerlendirmenin yapılmasında gerçek kişilerde gelir durumu, tapular, banka hesapları, tacirlerde bilanço, kâr-zarar cetveli, ticaret şirketlerinde finansal tablolar gibi belgeleri bankaların hesap sahiplerinden talep etmek ve incelemek hakkı bulunmaktadır⁹⁸.

c. Bankaya Verilecek Bilgiler ve Beyanname

Çek hesabı açtırmak veya çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişinin bankaya vermesi gereken yazılı beyanname, hakkında çek hesabı açtırma ve çek düzenleme yasağının bulunmadığı ve tacir, esnaf veya sanatkâr olup olmadığı hususundadır (Çek Kanunu m. 2/2-3). Tüzel kişiler için verilecek beyanname yönetim organında görev yapan, temsilcisi ya da imza yetkilisi kişilerin de haklarında yasak olmadığı bildirilmesi istenmektedir. Bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişiler hakkında Çek Kanunu m. 7/3 çerçevesinde üç aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

bulunması halinde, tarafların bu kusur oranları çerçevesinde davanın esası hakkında bir karar vermek gerekir. 'BATIDER, S. 25, C. 4, 2009, ss. 665-688, s. 677 vd.

⁹⁶Çek hesabı açtırmak isteyen kimselerin ekonomik ve sosyal durumunu araştırması hakkında muhatap bankalara yüklenen özen yükümlülüğü çek hamilinin düzenleyene olan güvenini arttıracaktır. Bu sayede hamil, düzenleyene çek defteri verilmeden önce muhatap bankaca gerekli incelemenin yapıldığına ilişkin bir kanaate sahip olacaktır. TENKECİ, Çek Kanunu m. 2 Kapsamında Muhatabın Sorumluluğu, s. 160.

⁹⁷ PULAŞLI, s. 401.

⁹⁸ POROY/TEKİNALP, s. 382.

Çek hesabının açılabilmesi için yasaklılık durumuna ilişkin gerekli beyannamenin yanında muhatap bankanın talep edeceği belgeler bulunmaktadır. Buna göre, çek hesabı açtırmak isteyen kişi, adli sicil kayıtlarını⁹⁹, açık kimliğinin saptanması için fotoğraflı nüfus cüzdanını, pasaport veya sürücü belgesi örneğini, yerleşim yeri belgelerini¹⁰⁰, vergi kimlik numaralarını, tacir ise ticaret sicil kayıtlarını, esnaf veya sanatkâr ise esnaf ve sanatkâr sicil kayıtlarını muhatap bankaya teslim edecektir (Çek Kanunu m. 2/2). Çek hesabı açtırmak isteyen kişinin-Türk vatandaşı veya yabancı- yerleşim yerinin yurt dışında olması durumunda, bankaya Türkiye’de bir adres bildirmesi gerekmektedir. Çek hesabı kapatılsa dahi muhatap banka söz konusu belgeleri on yıl süreyle saklayacaktır¹⁰¹ (Çek Kanunu m. 2/2).

Çek hesabı sahibinin açık kimlik ve adreslerini saptamak üzere fotoğraflı nüfus cüzdan örneğinin alınması ve saklanması zorunluluğu, 2003 yılında 4814 sayılı Kanun Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun¹⁰² kapsamında EÇK’ya gelen değişikliklerden sonra yürürlüğe girmiş ve Çek Kanunu’nda da varlığını devam ettirmiştir. EÇK, 2003 yılındaki değişiklik öncesinde sadece açık kimlik, adres ve vergi kimlik bilgilerini almak ve saklamakla yükümlü bulunmaktaydı. Dolayısıyla çek hukukundaki değişiklik yürürlüğe girmeden önce hayali adlara çek hesabı açıldığı görülmüş ancak değişiklikle hayali ada çek hesabı açılması ve bu hesap üzerinden çek defteri verilmesi sadece sahte kimlik ibrazı durumuna

⁹⁹ Adli sicil kayıtları sadece çek hesabı açtırma ve çek düzenleme yasağı olup olmadığını incelemede dikkate alınmaktadır. Söz konusu yasak güvenlik tedbiri olarak adli sicile kaydedilmektedir. Ancak diğer güvenlik tedbirlerinden farklı ve özel olduğundan adli sicilden yasaklılığa ilişkin kayıtların açıkça istenmesi gerekmektedir. Adli sicilde yasak olmayıp sabıka kaydının olması durumunda ise bankanın söz konusu kaydı ekonomik ve sosyal durum belirlemesinde dikkate alabileceği hakkında bkz. REİSOĞLU, s. 119.

¹⁰⁰Bankalar 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 45 uyarınca yerleşim yeri belgelerine, İçişleri Bakanlığı tarafından kurulan, merkezi veri tabanında tutulan kayıtların kurumlar ve kamu hizmeti sunan tüzel kişiler ile paylaşıldığı bir sistem olan Kimlik Paylaşım Sistemi’ne bağlanarak erişebilmektedir.

¹⁰¹ Söz konusu düzenlemenin uygulamada önceden yer alan ‘*nylon çek hesapları*’ açılmasının önüne geçme amacı taşıdığı yönünde bkz. KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 152.

¹⁰² 4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 25042 sayılı RG.

indirgenmiştir¹⁰³. Yürürlükte olan Çek Kanunu da söz konusu endişeleri bertaraf etmek adına aynı düzenlemeye yer vermektedir.

d. Çek Hesap Sahibinin, Vekilinin Ya Da Yasal Temsilcisinin İmzası

Çek hesabı açılabilmesi için muhatap banka nezdinde hesap açtırmak isteyen ilgilinin kendisinin, yasal temsilcisinin veya iradi temsilcisinin imzası gerekmektedir (Çek Kanunu m. 2/2).

e. Hamiline Çek Defteri Alacaklar İçin Ayrı Özel Hesap Açılması

TTK m. 785/1-c’de çekin hamiline yazılı olarak düzenlenebileceği belirtilmektedir. Hamiline yazılı çek düzenlenmesi için hamiline kaydı çeki yazılabilmektedir. Çekin hamiline düzenlendiğini gösteren kayıt, çekte lehtar adı olmadan direkt ‘*hamiline*’ ya da lehtar adının belirtilip ‘*veya hamiline*’ yazılması şeklinde olabilecektir (TTK m. 785/2). Ayrıca kimin lehine düzenlendiği gösterilmeyen bir diğer deyişle hem ‘*hamiline*’ kaydı hem de lehtar adı yer almadan düzenlenen çekler hamiline yazılı çek sayılmaktadır (TTK m. 785/3). Çek üzerinde lehtar isminin eksik yazılması, lehtar isminin bir gerçek ya da tüzel kişiyi ifade etmeyecek şekilde gösterilmesi, lehtar yerine işletme adının yazılması durumlarında çek hamiline düzenlenmiş gibi kabul edilmekte¹⁰⁴ ve bu husus çekin geçerliliğini ortadan kaldırmamaktadır¹⁰⁵. Hukukumuzda hamiline yazılı çeklerin devri için

¹⁰³ REİSOĞLU, s. 95, bu düzenlemenin sahte isimle hesap açılmasını engellemek ve çeki duyulan güveni arttırma amacı taşıdığı yönünde bkz. ARKAN, Sabih, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler, BATIDER, C. 22, S. 1, 2003, Ss. 5-24, s. 6.

¹⁰⁴ GÖLE, Kambiyo Senetlerinde Lehtarın Belirsizliği, s. 25-26, ÖZTAN, 1997, s. 1070, NARBAY, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, s. 80, DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Yeni Çek Türleri, s. 55, REİSOĞLU, s. 75, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 99, PULAŞLI, s. 330, işletme adının ya da tüzel kişiliği olmayan toplulukların lehtar olarak gösterildiği veya lehtar adının bulunmadığı çekleri hamiline yazılı çek olarak kabul etmeyen aksi yöndeki görüş için bkz. KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 175, 218, KENDİGELEN/KIRCA, s. 292.

¹⁰⁵ GÖLE, Celal, Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989, s. 43, ERTEKİN, Erol/KARATAŞ, İzzet, Uygulamada Ticari Senetler Poliçe-Bono-Çek, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, 1998, Ankara, s. 221, NARBAY, Şafak, 5941 sayılı Çek Kanununun

zilyetliğin nakli yeterli görülmektedir (TTK m. 647/1). Zira hamile yazılı çekte hak sahipliği senedi elde bulundurmakla kazanılmaktadır.

Çek Kanunu'nda hamiline yazılı çeklerle ilgili olarak özel düzenlemelere yer verilmektedir. Söz konusu hükümlerin hamiline yazılı çeklerin vergi kaçırma aracı olarak kullanılmasını önlemek¹⁰⁶ ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmak¹⁰⁷ amacıyla getirildiği belirtilmektedir. Buna göre, hamiline düzenlenecek çekler diğer çek türlerinden ayırt edilebilecek şekilde bastırılacak ve hamiline çeklere özgü ayrı bir hesap açılacaktır. İlave olarak hamiline çek düzenlemek isteyen kişilere, kullanacakları çek yapraklarının üzerinde matbu 'hamiline' ibaresinin yer aldığı hamiline çek defteri kullanma zorunluluğu¹⁰⁸ getirilmektedir (Çek Kanunu m.2/6). Ayrıca hamiline çek hesabı sahiplerinin kimlik ve adres bilgileri, vergi kimlik numaraları, hamiline hesaplardan ödeme yapılan kişiler, ödeme tutarları, vergi kimlik numarası barındırmayan çeklerle ilgili bilgiler bankalarca belirli dönemlerde Gelir İdaresi Başkanlığı'na elektronik ortamda bildirilecektir (Çek Kanunu m. 4/1).

Çek Kanunu'nun hamiline yazılı çeklerin düzenlenmesi bakımından getirdiği unsurları taşımayan ancak TTK m. 785/2'ye göre hamiline

Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, s. 80-81, (Gazi Üniversitesi ve Ankara Barosu İşbirliği ile Düzenlenen 5941 sayılı Çek Kanunu Paneli, Ankara, 2010, s. 35, erişim için bkz. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/cek_kanunu_panel.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2019), REİSOĞLU, s. 169, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 347, BOZER/GÖLE, s. 288, PULAŞLI, s. 302, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 175, KENDİGELEN/KIRCA, s. 292, 'TTK.nun 697/f.ii maddesi de nizalı çekin nitelendirilmesi bakımından diğer bir hüküm sevk etmekte ve muayyen bir kimse lehine olarak "veya hamiline" kelimesinin ilavesiyle.. Keşidesinde çekin hamile yazılı çek sayılacağını belirtmektedir. Şu halde (B....Giyim sanayii emrine veya hamiline) ibaresini içeren dava konusu çek bu nedenle de hamiline yazılı bir çek olup, kambiyo alacağının devri için mücerret teslim yeterlidir'. YARGITAY 11. HD E. 1989/3733 K. 1989/599 T. 07.02.1989, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.03.2019, aynı yönde YARGITAY 12. HD E. 2008/17847 K. 2008/21325 T. 01.12.2008 YARGITAY 12. HD E. 2015/30621 K. 2016/6619 T. 08.03.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 19.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2015/15320 K. 2015/29093 T. 23.11.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 19.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2012/33588 K. 2013/9019 T. 12.03.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 19.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2011/20311 K. 2012/6433 T. 06.03.2012 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 19.12.2019.

¹⁰⁶ POROY/TEKİNALP, s. 383.

¹⁰⁷ 5941 Sayılı Çek Kanunu m.2/6 gerekçesi, TBMM Kanun Karar ve Bilgi Sistemi.

¹⁰⁸ Kendisinden hem emre hem hamiline çek defteri talep edilmesi durumunda bankanın emre çek defteri için ayrı hamiline çek defteri için ayrı hesap açması gerektiği konusunda bkz. KIRCA, 5941 sayılı Çek Kanunu Konferansı, s. 9, AYLI, s. 72.

düzenlenmek istenen çeklerin akıbetinin ne olacağı önem taşımaktadır. Çek Kanunu m. 2/9'a göre, TTK 'daki unsurları taşıyan bir çekin Çek Kanunu m. 2'de yer alan şartlara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilememektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, çekin hukuken geçerli olması, hamiline çekler için getirilmiş çek yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişinin idarî para cezasıyla cezalandırılmasının önüne geçmemektedir (Çek Kanunu m. 7/9).

Doktrinde PULAŞLI, hamiline yazılı çeklerle ilgili Çek Kanunu'yla gelen düzenlemelerin çekin kanunen emre yazılı olma niteliğini değiştirdiğini ifade etmektedir. Yazara göre, Çek Kanunu düzenlemeleri sebebiyle artık TTK m. 785/2 ve TTK m. 785/3'e göre hamiline çek düzenlenmesi mümkün görünmemekte, çeklerin baştan itibaren emre ya da hamiline yazılı çek olarak düzenlenmesi zorunlu olmaktadır¹⁰⁹. KENDİGELEN bu görüşün tedavüle çıkmış çek yapraklarını değil, boş çek yapraklarını ele alarak ileri sürüldüğünü belirtmektedir. Zira KENDİGELEN'e göre, çekte matbu yer alan hamiline ifadesinin çizilmesi ve lehtar adı yazılması yoluyla çekin baştan emre yazılı ya da nama yazılı düzenlenmesi mümkün olduğundan kanunen hamiline yazılı çek nitelendirmesi yerinde görülmemektedir¹¹⁰. Çek Kanunu m. 2'deki düzenlemelere aykırı olan çekin, TTK 'da yer alan unsurları taşıdığı takdirde geçerliliği etkilenmemektedir. Dolayısıyla burada kanunen hamiline yazılı çek nitelendirmesi uygun olmayacaktır. Zira Çek Kanunu'na amacını aşan şekilde, kara paranın aklanması, kayıt dışı ekonominin önlenmesi gibi büyük hedefler konarak çekle ödemelerde denetimin sağlanması görevi yüklenmektedir. Getirilen düzenlemeler bu hedefleri gerçekleştirmek isterken çeki ilişkin TTK sistematiğinden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Ancak çek bakımından esas alınması gereken temel kanun (Çek Kanunu m. 2/9'un da belirttiği gibi) TTK olduğundan çekin emre yazılı niteliğinin Çek Kanunu ile değiştirildiği sonucuna varılamayacaktır.

¹⁰⁹ PULAŞLI, s. 414.

¹¹⁰ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 163.

3. HESAP SAHİPLİĞİNDE KARARTILMIŞ VE GİZLENMİŞ İŞLEMLER

Hukukumuzda Çek Kanunu ile tacir olan ve olmayan kişilere verilecek çek defterlerinin birbirinden farklı olması gerektiği, tacirlerin ticarî ilişkileri çerçevesinde sadece kendilerine verilen tacir çek yapraklarını kullanmaları gerektiği düzenlenmektedir (Çek Kanunu m. 2/6). Düzenlemenin asıl amacı kanun gerekçesinde kayıt dışı ekonomiyi denetim altına almak olarak ifade edilmektedir¹¹¹. Buna göre, tacir tüzel kişinin, ticarî iş ve işlemlerinde kullanılmak üzere üçüncü kişilere kendi tüzel kişi çek hesabına ait tacir çeki vermesi gerekmektedir. Ancak uygulamada tacir tüzel kişilerin, bir gerçek kişinin çek hesabını kullanmak suretiyle yaptığı işleme kendi işlemi değilmiş intibayı yaratarak o işlemi karartmak, kullanılan çek sebebiyle vergi yükümlülüğünü bertaraf etmek amaçlarıyla hareket ettiği görülmektedir. Yürürlükte olan Çek Kanunu'nun hazırlanması esnasında Çek Komisyonu'na çare bulunması için Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından getirilmiş bu sorun Kanun m. 4/2'deki hüküm ile çözülmeye çalışılmıştır¹¹².

Çek Kanunu m. 4/2'ye göre, tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları, tacir tüzel kişiye ait kabul edilmektedir. Bu ilişkinin mevcudiyetine dair emarelerin olması durumunda hesabın bulunduğu banka şubesinin durumu Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirmesi gerekliliği ifade edilmektedir.

Madde metninde söz konusu gerçek kişi çek hesaplarının tacir tüzel kişiye ait kabul edileceğine ilişkin kanuni bir karine öngörülmektedir¹¹³.

¹¹¹TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi, 5941 Sayılı Çek Kanunu Genel Gerekçesi, ayrıca bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=74170&pkanunnumarasi=5941>.

¹¹² POROY/TEKİNALP, s. 377-378.

¹¹³ DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Yeni Çek Türleri, s. 46, PULAŞLI, s. 369, POROY/TEKİNALP, s. 378.

Kanuni karine için muhatap bankanın tespit edeceği bir emarenin varlığı aranmakta bir diğer deyişle gerçek kişi çek hesaplarından yapılan ödemelerin tacir tüzel kişi ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Ancak maddede, muhatap bankadan tespiti beklenen emarenin nasıl belirleneceği veya hangi hesap hareketlerinin nitelendirmeye uygun olacağı konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Emareyi belirlemek için doktrin tarafından uygulamadan bir kısım örnekler verilmektedir. Bunlara göre, Çek Kanunu m. 4/2’de sayılan gerçek kişi çek hesaplarından tacir tüzel kişi lehine yapılan ön ödemeler, ödemeler, havaleler, transferler vb. hesap hareketleri ile tacir tüzel kişinin aldığı bir malın, çalıştırdığı işçinin bedelinin veya kira, kapora, avans gibi bir giderinin ödenmesi gösterilmektedir¹¹⁴.

Gerçek kişi çek hesabının tacir tüzel kişiye ait kabul edilme olgusunun niteliği kanunun lafzında net bir şekilde ifade edilmemekle birlikte doktrinde bir görüş, bunun hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşıdığını ifade etmektedir¹¹⁵. Bir diğer görüş ise; Çek Kanunu m. 4/2’nin, tüzel kişilik perdesini kaldırarak tüzel kişi tacirle ilişkilendirilebilen gerçek kişi ortakların çek hesaplarından ödeme yapılabilmesi yolunu açtığını ve bu sebeple tüzel kişi düzenleyenin ortakları ile etkileri altında bulundurdukları gerçek kişilerin dahi ödenmeyen çek bedelinden sorumlu tutulması gerektiğini, Çek Kanunu m. 4/2’nin tüzel kişilik perdesini sadece vergi borçları bakımından kaldırdığını, özel hukuka dayalı alacakların ise tamamen uygulama alanı dışında kaldığını belirtmektedir¹¹⁶. Doktrinde eleştirildiği üzere bu görüşe katılabilmek mümkün görünmemektedir. Zira Çek Kanunu m. 4/2’nin amacı tüzel kişinin vergi borcu sebebiyle ortaklarını, temsilcilerini veya etkisi altındaki gerçek kişileri sorumlu tutmak değil, bu kişiler vasıtasıyla yapılan çekle ödemelerin tüzel kişiyle ilişkilendirilebildiği ölçüde, tüzel kişinin peçelemeye çalıştığı vergi borcundan dolayı tüzel kişiyi sorumlu tutabilmektir. Söz konusu hükmün sonucunun vergi hukuku kapsamında ele alınması gerekmele birlikte burada amaç, hükümde sayılan kişilerin çek

¹¹⁴ POROY/TEKİNALP, s. 378-379.

¹¹⁵ KIRCA, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferansı, s. 41.

¹¹⁶ ULUSOY, Erol, Çek Kanunu Tüzel Kişilik Perdesini Aralıyor, İÜHFD, C. 1, S. 1, 2010, Ss. 68-85, s. 72.

hesaplarına ait çek yapraklarına düzenlenen çekler hakkında bu kişileri sorumlu tutmak değil, bu çeklerle ilgili sorumluluğu vergi hukuku bakımından tacir tüzel kişiye atfedebilmektir¹¹⁷.

Nihayetinde Çek Kanunu m. 4/2 ile tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilen gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesaplarının, tacir tüzel kişiye ait kabul edilmesiyle bu gerçek kişilere ait çek hesaplarından yapılan ödemelerin tacir tüzel kişinin vergi yükümlülüğünden kaçırılması engellenmeye çalışılmakta, kayıt dışı ekonominin denetimi, bildirim yükümlülüğünün atfedildiği bankalar eliyle yürütülmeye çalışılmaktadır. Bu durumda gerçek kişi çek hesabı üzerinden düzenlenen çekerle ilgili olarak ortaya çıkan vergi ve ceza hukuku sorumluluğu tacir tüzel kişiye ait olacaktır.

4. HESAP SAHİBİ İLE MUHATAP ARASINDAKİ İLİŞKİ

a. Çek Anlaşması

Çek anlaşması, çek düzenlemek amacıyla düzenleyenin muhatap bankada bulunan hesabındaki karşılığı üzerinde tasarruf etme hakkını öngören, muhatap banka ile çek hesap sahibi düzenleyen arasında yapılan bir anlaşma olarak nitelendirilmektedir (TTK m. 783). Çekin bir ödeme aracı olarak beklenen iktisadî yararı sağlayabilmesi için düzenleyenin muhatap bankada hesabının bulunması ve bu hesapta karşılığının olması gerekmektedir¹¹⁸.

¹¹⁷ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, s. 32, KIRCA, 5941 sayılı Çek Kanunu Konferansı, s. 22, REİSOĞLU, s. 127, BOZER/GÖLE, s. 233, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 300, POROY/TEKİNALP, s. 379, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 157, 158, KENDİGELEN/KIRCA, s. 288, çek hesabının açılışı esnasında muhatap bankanın, gerçek kişinin herhangi bir tacir tüzel kişinin ortağı ya da bu tacir tüzel kişi ya da ortaklarıyla ilgili bir kimse olup olmadığını araştırmakla yükümlü olmaması (Çek Kanunu m. 2/2) ayrıca çekin bir havale ilişkisi içermesi ve düzenleyen ile lehtar arasındaki havale ilişkisine muhatapın dâhil edilmesinin çekin niteliğine uygun düşmemesi gerekçeleriyle söz konusu hükmün eleştirisi için bkz. HELVACI, Mehmet, Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, BATIDER, C. 25, S. 4, 2009, Ss. 229-254, s. 248, PULAŞLI, s. 415-416.

¹¹⁸ Karşılığın içeriğine ilişkin açıklamalarımız için bkz. Birinci Bölüm II. D. 2.

aa. Tarafları

Çek anlaşması muhatap banka ile çekle işleyen hesabın sahibi düzenleyen arasında yapılmaktadır (TTK m. 783/1).

aaa. Muhatap

Çekin zorunlu unsurları TTK m. 780'de belirtilmektedir. Buna göre, çekte ödeyecek kişinin yani muhatapın ticaret unvanının belirtilmesi gerekmektedir. Çek üçlü bir ilişkiyi haiz olup lehtar ya da hamile, düzenleyenin muhatap nezdindeki karşılığında çek bedelini talep edebilme imkânı sağlamaktadır.

TTK, muhatap olma ehliyeti başlıklı düzenlemesinde muhatap olabilecek kimseleri belirlemektedir. Türkiye'de ödenecek çekler bakımından muhatapın sadece bir banka olabilmesi mümkündür. Bankalar dışında kişiler üzerine düzenlenen çekler ancak havale hükmünde kabul edilecektir (TTK m. 782). Ülkemizdeki düzenlemenin aksine bazı ülkelerde, banka haricinde, şahıslar veya kurumların çekte muhatap sıfatını haiz olarak ödeme yapmasına izin verilmektedir.

Çekte, banka dışındaki kişi veya kurumların da muhatap olabileceğini kabul eden sistemlerde bankanın mevcut olmadığı yerlerde, bankanın zorunluluk olmasının çek kullanımını engelleyebileceği düşüncesi etkili olmaktadır¹¹⁹. Gerçekten de Cenevre Yeknesak Kuralları m. 3'te çekte muhatapın bir banker olabileceği kabul edilmekte, bu hükme aykırılığın çekin geçerliliğini etkilemeyeceği ifade edilmektedir¹²⁰. Zira bankerler, para ve kredi işlemleriyle ilgili bilgi ve tecrübeye sahip ve çekte ilişkin işlemleri güvenle gerçekleştirebilecek kimseler olarak görülmektedir¹²¹. Ancak metnin

¹¹⁹ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 49, ÖZTAN, 1997, s. 1045.

¹²⁰ 'A cheque must be drawn on a banker holding funds at the disposal of the drawer and in conformity with an agreement, express or implied, whereby the drawer is entitled to dispose of those funds by cheque. Nevertheless, if these provisions are not complied with, the instrument is still valid as a cheque'. Cenevre Yeknesak Kuralları, m. 3.

¹²¹ ÖZTAN, s. 1045.

akit devletlerin ihtirazî kayıt koyabilecekleri hükümlerinden birinde¹²², devletlere, kendi ülkelerinde ödenecek çekler bakımından pasif çek ehliyetini sınırlandırma ve banker ya da kanunen bankerle eş görülen kişi veya kurumlar dışındaki kimseler üzerine düzenlenen çeklerin geçerli olmayacağına karar verme hakkı tanınmaktadır. Bu yetki çerçevesinde Türkiye ve İsviçre gibi ülkeler, kendi yasal düzenlemeleri ile pasif çek ehliyetini bankalar dışındaki kişi ve kurumlar aleyhine sınırlama yolunu seçmiştir.

aab. Hesap Sahibi

Hesap sahibi, bir banka nezdinde çekle işleyen hesabı olan ve çek düzenlemek suretiyle hesabında bulunan karşılıktan, muhatap bankaya çekte yazılı meblağ kadar ödemede bulunma, hamile ise çekte yazılı meblağı, çeki süresinde ibraz etmesi şartıyla muhatap bankadan tahsil etme yetkilerini veren kimsedir. Tekrara düşmemek adına '*Hesap Sahibi Kavramı*'¹²³ başlığı altındaki açıklamalarımıza değinmekle yetinmekteyiz.

ab. Şekli

TTK m. 783, mevcut bir çek hesabı ile karşılığın bulunmasının yanında hesap sahibinin mevcut çek hesabına dayalı olarak çek düzenlemek suretiyle tasarruf edebileceğinin kararlaştırıldığı açık veya örtülü bir anlaşmanın varlığını aramaktadır. Ancak devamında bu düzenlemelere uyulmamasının çekin geçerliliğini etkilemediği belirtilmektedir. Gerçekten de taraflar arasında çek düzenlenmesine ve çekle ilgili işlemlere ilişkin hususları içeren çek anlaşmasının yapılmasıyla her nasılsa bir şekilde tedavüle çıkmış bir çekin geçerliliği konuları birbirinden farklıdır ve farklı ele alınması gerekmektedir.

¹²² '*Each of the High Contracting Parties reserves the right, with regard to cheques issued and payable in his territory, to decide that instruments drawn on persons other than bankers or persons or institutions assimilated by the law to bankers, shall not be valid as cheques.*' Cenevre Yeknesak Kuralları, Ek- II, m. 4.

¹²³ Bkz. Birinci Bölüm II.

Çek anlaşmasıyla taraflar arasındaki hukuki ilişkiye ilişkin tüm ayrıntılar belirlenebileceği gibi muhatabın bünyesinde daha önceden açılmış bir mevduat hesabı olup çek anlaşması ve buna dayalı olarak çek hesabı söz konusu mevduat hesabı üzerinden yapılabilecektir. Uygulamada mevduat hesabına ilişkin taahhütnamede çek anlaşmasının hükümlerine de yer verilerek çek anlaşmasının mevduat hesap anlaşmasının eki niteliğinde yapıldığı da görülmektedir¹²⁴.

ac. Hukuki Niteliği

Doktrinde çek anlaşmasının hukuki niteliği hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır.

İlk görüş çek anlaşmasının bir temsil ilişkisi olduğu yönündedir. Temsil teorisi, muhatap ile düzenleyen arasındaki ilişkiyi, muhatabı temsil yetkisi veren, düzenleyeni ise temsil yetkisi verilen kişi olarak açıklamaya çalışmış ancak çek hukukundaki ilişkilerin odağının muhatap olmaması sebebiyle haklı olarak eleştirilmiştir¹²⁵.

Doktrinde KARAYALÇIN, çek anlaşmasının üçüncü şahıs yararına akit olduğu görüşünü savunmaktadır¹²⁶. Tam üçüncü şahıs yararına sözleşmelerde, üçüncü şahıs, borçluya karşı söz konusu ifanın kendisine yapılması için bir talep hakkına sahip bulunmaktadır¹²⁷. Bunun çek hukukundaki görünümünün altında; çek anlaşmasının lehtarın lehine bir şart ihtiva etmesi sebebiyle bu şartın lehtar ya da hamile çek anlaşmasından doğan borcun ifasını talep yetkisi verdiği düşüncesi yatmaktadır¹²⁸. Ancak TTK m. 784 gereği, çekte muhatabın kabulünün yasaklanmış olması sebebiyle lehtar ya da hamilin kambiyo hukukuna dayalı olarak muhataba ileri sürebileceği

¹²⁴ ÖZTAN, 1997, s.1086, BOZER/GÖLE, s. 334, PULAŞLI, s.300, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 71, ÖZTAN, 2019, s. 246, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 166.

¹²⁵ ÖZTAN, 1997, s. 1091.

¹²⁶ KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 281.

¹²⁷ AKYOL, Şener, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 10

¹²⁸ ÖZTAN, 1997, s. 1092.

bir talep hakkı bulunmamaktadır¹²⁹. Çek anlaşması ile muhatap asli olarak, düzenleyene karşı çek ile taahhüt edilen karşılığı lehtar ya da hamile ödeme borcu altına girmektedir. Ancak muhatabın karşılığı mevcut olan ve süresinde ibraz edilen bir çeki ödememesi durumunda, düzenleyen uğradığı zararı, çekte kabulün yasaklanmış olması nedeniyle kambiyo hukukuna değil aralarındaki sözleşme ilişkisine dayanarak muhataptan isteyebilecektir (TBK m. 112). Bir diğer deyişle muhatabın borçlar hukukuna dayalı (teyit, garanti gibi) taahhütleri dolayısıyla sorumluluğuna gidilebilecektir¹³⁰. Doktrinde ağırlıklı olarak üçüncü şahıs yararına akit teorisinin çek anlaşmasının niteliğine uygun olmadığı savunulmaktadır¹³¹.

Çek anlaşması hakkındaki üçüncü teori hizmet akti teorisi olarak yer almaktadır. Bu teoride muhatap, hizmet ifasında bulunan olarak görülmekte gerek çek bedelinin ödenmesi gerek ödeme sonucunda uhdesinde tuttuğu çeklerin saklanması ve diğer tüm işlemler için yükümlülük altına girmektedir¹³². Söz konusu teori haklı olarak çek anlaşmasının hukuki niteliğini açıklamaya uygun görülmemektedir. Zira hizmet aktinde, hizmeti ifa edenin belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmesi ve buna bağlı olarak ücrete hak kazanması esaslı yer almaktadır¹³³. Ancak çek anlaşmasında, muhatap belirli bir süre kıstası altında olmadığı gibi karşılığı olan ve süresinde ibraz edilen çek bedelini ödemesi sebebiyle ücrete hak kazanması zorunlu değildir. Süre ve ücret tayini, tarafların iradesi doğrultusunda kararlaştırılabilirse de bunlar çek anlaşmasının esaslı unsurları içerisinde yer almamaktadır.

¹²⁹ ÖZTAN, 1997, s. 1092, BATTAL, Ahmet, Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu, GÜHFD, C. 2, S. 1, 1998, Ss. 67-81, s. 80, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 344, PULAŞLI, s. 303, POROY/TEKİNALP, s. 332, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 83, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 314, KENDİGELEN/KIRCA, s. 278.

¹³⁰ŞİK, s. 23, PULAŞLI, s. 303, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 83, KENDİGELEN/KIRCA, s. 278.

¹³¹KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 39, KINACIOĞLU, s. 319, ÖZTAN, 1997, s. 1092, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 343, PULAŞLI, s. 303, POROY/TEKİNALP, s. 332, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 83, KENDİGELEN/KIRCA, s. 278.

¹³² ÖZTAN, 1997, s. 1093.

¹³³AYDOĞDU, Murat/KAHVECİ, Nalan, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 739, EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 533.

Çek anlaşmasını vekâlet akdi olarak gören teoride, muhatabın hamile çek karşılığını ödemesinin temelinde, düzenleyenin muhataba, çek karşılığını hamile teslim etmesi için verdiği bir vekâlet olduğu düşüncesi yatmaktadır¹³⁴. Doktrinde çek anlaşmasının, farklılıkları olsa da iki taraflı, vekâlete benzeyen bir anlaşma olduğu görüşü¹³⁵ bulunmaktadır. Ancak bu görüş de çek anlaşması bakımından kabul edilemeyecektir. Zira muhatap ile düzenleyenin çek anlaşmasından doğan edimleri farklı ve birbirinden bağımsız bir nitelik taşımaktadır. Oysaki vekâlet ilişkisinde vekil, vekâletin türüne göre vekil olunan ad ve hesabına işlemler yaparak onu temsil etmekte ve vekil olunanın talimatlarına bağlı kalmaktadır (TBK m. 505). Çek anlaşmasında ise muhatabın, ibraz süresi içerisinde çek bedelinin ödenmemesine ilişkin düzenleyenin vermiş olduğu talimatla bağlı olmadığı TTK m. 799/1'de belirtilmektedir.

Muhatap çek anlaşması içerisinde asıl sıfatıyla hareket ettiğinden TBK m. 507 hükmüne göre, vekilin sahip olduğunun aksine, üstlendiği edimi üçüncü bir kişiye gördürme hakkını haiz bulunmamaktadır. Bir kimsenin kendi kendisi ile vekâlet ilişki içerisinde bulunması mümkün değilken düzenleyenin kendi üzerine çek çekmesine kanunen izin verilmektedir (TTK m. 818/1-a'nın atfıyla TTK m. 673). Aynı zamanda vekâlet akdinde vekil ile müvekkilin ölümünün, ehliyetini kaybetmesinin, iflâsının aksi kararlaştırılmadıkça vekâlet akdini sona erdirmesi (TBK m. 513/1) söz konusu iken bu durumların muhatabın ödeme yapmasına engel olmaması (TTK m. 800) çek anlaşmasının tam anlamıyla vekâlet akdi niteliğinde olmadığını ortaya koymaktadır¹³⁶. Görüldüğü üzere iki akdin de kuruluşuna hizmet eden hukuki amaç farklı olacaktır. Ancak hukuki niteliği uygun düştükçe vekâlet akdi hükümleri de çek anlaşmasında uygulanabilecektir¹³⁷ (TBK m. 502).

¹³⁴KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 37, DOMANIÇ, Hayri, Karşılıksız Çek, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1983, s. 3, ÖZTAN, 1997, s. 1094, SOYER GÜLEÇ, Sesim, Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 86.

¹³⁵POROY/TEKİNALP, s.332.

¹³⁶ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 38, KINACIOĞLU, s. 318, ÖZTAN, 1997, s. 1094, AKSOY, Mehmet Fatih, Çekte Ödeme, (Danışman: İZMİRLİ, Yedigâr), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 31.

¹³⁷ KARAKAYA, Selahattin, En Son Değişikliklerle Karşılıksız Çek ve Uygulaması, Kandil Matbaası, Ankara, 1986, s. 20, ÖZTAN, 1997, s. 1097, GÜLEÇ SOYER, s. 86, IŞIK, s. 29,

Beşinci görüşte çek anlaşmasının niteliği iş görme akdine benzetilmektedir. Söz konusu teorinin kökeni Alman Hukuku'ndan gelmektedir. Çek anlaşması Alman Hukuku'nda iş görme edimini içermesi sebebiyle hizmet veya eser akitlerine benzetilmekte ancak başlık olarak vekâlet akitleri içerisinde yer almaktadır. Çek anlaşmasının iş görme akdi olarak ayrı bir başlık altında ele alınmasının sebebi, vekâlet akitlerinin Alman Hukuku'nda ivazsız bir akit türü olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Mevcut doktrinde ivazlı vekâlet ilişkilerinin var olabileceği kabul edilmekle birlikte bu akitler nitelik olarak istisna ya da eser akdi ile tam olarak uyumlanamadığı için çek anlaşması da içerdiği iş görme edimi çerçevesinde iş görme akdi olarak değerlendirilmektedir¹³⁸. Türk Borçlar Kanunu'muzun sistematığı içerisinde vekâlet akitlerinin ivazsız olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu anlayışla çek anlaşmasını vekâlet akitleri çerçevesinde görmek mümkünse de yukarıdaki açıklamalarımızda vekâlet akdi teorisinin çek anlaşmasının niteliğine uygun olmadığını belirtmiştik.

Bir diğer görüş, çek anlaşması infisahî şarta bağlı mücerret borç tanınması teorisi olarak açıklamaktadır. Bu teori çek anlaşmasını lehtar esas olarak açıklamaktadır. Çek anlaşması ile muhatap, kendisi tarafından bastırılan çek defterlerinin kullanılması ve bu çeklere ilişkin karşılığın mevcut olması dâhilinde çek bedelini ödeme taahhüdü altına girmektedir. Lehtar bakımından bu taahhüt mücerret bir borcun tanınması olarak görülmektedir¹³⁹. Ancak teori, çek anlaşmasını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Zira çek anlaşmasını karakterize eden asli edimler bağlamında düzenleyen düzenlediği çeke ilişkin karşılığı hazır bulundurmakta, muhatap ise süresinde ibraz edilen ve karşılık bulunan çek hakkında ödeme yapmaktadır. Bir diğer deyişle, karşılıklı ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme ilişkisi doğmaktadır. Oysaki söz konusu teoride mücerret bir borcun tanınması yalnızca tek tarafa yükümlülük yüklemekte¹⁴⁰ aynı

PULAŞLI, s. 302, BOZER/GÖLE, s. 334, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 82, AYLI, s. 61, s. 270, ÖZTAN, 2019, s. 247, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 169, KENDİGELEN/KIRCA, s. 277.

¹³⁸ ÖZTAN, 1997, s. 1095.

¹³⁹ ÖZTAN, 1997, s. 1095.

¹⁴⁰ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 40-41, ÖZTAN, 1997, s. 1095.

zamanda çek anlaşması açısından lehtarını esas alarak asli edimleri dışlamaktadır.

Çek anlaşmasına ilişkin teorilerde alacağın temlik teorisi çek anlaşmasına ihtiyaç olmadığını söyleyerek farklı bir açıklama getirmektedir. Bu teoriye göre, çeki düzenleyen muhataba karşı sahip olduğu alacak hakkını lehtara temlik etmesi üzerine üçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani çek burada alacak hakkının devrini sağlayan bir temlikname¹⁴¹ görevi görmektedir. Bu teori çek anlaşmasını açıklamakta yetersiz kalmaktadır¹⁴². Çek hukukunda kabul yasağı gereği (TTK m. 784) lehtarın muhatap bankaya karşı ileri sürebileceği bir talep hakkı bulunmamaktadır. Oysaki alacağın temlikinde alacağı temellük eden kimse, borçluya karşı doğrudan doğruya talep hakkına sahip olmaktadır (TBK m. 183 vd.). Üstelik bir kişinin kendisi üzerine çek düzenleyebilmesi mümkünken bir alacağın, kişinin kendisi üzerine temlikine imkân verilmemektedir. Yine alacağın temlikinin gerçekleşmesi ile temlik eden ve borçlu arasındaki ilişki sona erebiliyorken çek düzenlenmesi muhatap ve düzenleyen arasındaki ilişkiyi sona erdirmemektedir¹⁴³. Bilakis, çekin düzenlenmesi tarafların birbirine karşı olan asli edimlerine kaynak teşkil etmektedir. Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, alacağın temlik teorisinin çek anlaşmasının hukuki niteliğine uygun olmadığı söylenebilecektir.

Yukarıda ifade edilen tüm teoriler çek anlaşmasının niteliğini tam olarak açıklayamamaktadır. Modern doktrin bu sebeple çek anlaşmasını, karşılıklı, iki tarafa borç yükleyen, kendine özgü (sui generis) atipik bir sözleşme olarak nitelendirmekte¹⁴⁴ ve Borçlar Hukuku'ndaki sözleşme tiplerinden hiçbirine tam olarak uymadığını ifade etmektedir. Atipik (isimsiz) sözleşmeler Borçlar Kanunu'nun özel hükümlerinde ve özel kanunlarda

¹⁴¹ ÖZTAN, 1997, s. 1096.

¹⁴² KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 36, DOMANIÇ, Karşılıksız Çek, s. 7, ÖZTAN, s. 1096.

¹⁴³ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 37, ÖZTAN, 1997, s. 1097, IŞIK, s. 27.

¹⁴⁴ KARAKAYA, s. 20, ÖZTAN, s. 1097, GÜLEÇ SOYER, s. 86, IŞIK, s. 29, ERİŞ, Gönen, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Poliçe-Bono-Çek-Makbuz Senedi-Varant, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 1012, PULAŞLI, s. 302, BOZER/GÖLE, s. 334, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 82, ÖZTAN, 2019, s. 247, KAYIHAN, s. 209, AYLI, s. 61, s. 270, KENDİGELEN/KIRCA, s. 277.

düzenlenmemiş sözleşmeler olarak zikredilmektedir¹⁴⁵. Çek anlaşması daha önce ifade ettiğimiz üzere iş görme edimi barındıran bir sözleşme olduğundan hukuki niteliğine uygun düştüğü ölçüde vekâlet sözleşmesi hükümlerinin bu sözleşme için uygulanabilirliğine¹⁴⁶ izin verilmektedir. Gerçekten de TBK 502/2’de kanunda yer almayan iş görme sözleşmelerine niteliklerine uyduğu ölçüde vekâlet sözleşmesinin hükümlerinin uygulanabileceği belirtilmektedir. Biz de çek anlaşmasının sui generis bir sözleşme olduğu görüşüne katılmaktayız. Her ne kadar içerdiği iş görme edimi sebebiyle çek anlaşması vekâlet sözleşmesine yaklaşılsa da tam olarak unsurları itibariyle iki sözleşme tipi aynı bağlamda incelenememektedir. Üstelik kambiyo senetlerinin bir türü olan çekleri ticari hayattaki tedavül kabiliyeti ve bundan doğan sorumluluk nispetiyle de ayrı ele almak gerekmektedir.

ad. Düzenleyenin Çek Anlaşmasından Doğan Sorumluluğu

Çek anlaşması muhatap banka ile düzenleyen arasında yapılmaktadır. Muhatapın çek anlaşmasından doğan asli borcu düzenleyenin düzenlediği çeklerin bedelini ödemektir. Düzenleyen ise çek düzenlemek suretiyle üzerinde tasarruf edebildiği karşılığı muhatap bankadaki hesabında bulundurmakla yükümlüdür (TTK m. 783). Muhatap bankanın çekte yazılı bedeli ödeme borcu çekte yer alan düzenleme tarihine göre belirlenen ibraz süresi içinde çekin kendisine ibraz edilmesiyle doğmaktadır (TTK m. 808).

Muhataap kendisine yapılan havalenin sonucunda çek bedelini hamile ödediğinde düzenleyen lehine bir ifada bulunmakla birlikte düzenleyenin hamile karşı ifası da gerçekleşmiş bulunmaktadır¹⁴⁷. Çek karşılıksız çıktığında düzenleyenin hamile karşılıksızlık nedeniyle sorumluluğu doğmakta ancak bu sorumluluk çek anlaşmasına değil, düzenleyenin çekle taahhüt altına girme iradesine dayanmaktadır. Şayet muhatap bankadaki çekle

¹⁴⁵ ARAL, Fahrettin/ AYRANCI, Hasan, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, 50.

¹⁴⁶KARAKAYA, s. 20, ÖZTAN, 1997, s. 1097, GÜLEÇ SOYER, s. 86, IŞIK, s. 29, PULAŞLI, s. 302, BOZER/GÖLE, s. 334, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 82, AYLI, s. 61, s. 270, ÖZTAN, 2019, s. 247, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 169, KENDİGELEN/KIRCA, s. 277.

¹⁴⁷ ÖZTAN, 1997, s. 1100.

işleyen hesapta karşılık olmamasına rağmen muhatap banka çek bedelini öderse, düzenleyenin muhatap bankaya karşı sorumluluğu doğacaktır. Bu husustaki açıklamalarımıza ileride yer alan '*Muhatap Bankanın Karşılıksız Çeki Ödemesi Halinde Düzenleyen ile Arasındaki Rücu İlişkisi*'¹⁴⁸ başlığı altında yer vermekteyiz.

Düzenleyenin çek anlaşmasına dayalı asli borcu dışında yan borcu da bulunmaktadır. Zira düzenleyen, özellikle sahteliği ve tahrifatı önlemek amacıyla muhatap bankaya karşı çek defterini korumak ve saklamak, çek yapraklarını dikkatle doldurmak yükümlülüğünü haiz bulunmaktadır (TTK m. 812). Bu husustaki açıklamalarımıza ileride yer alan '*Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek Sebebiyle Düzenleyenin Sorumluluğu*'¹⁴⁹ başlığı altında yer vermekteyiz.

b. Karşılık

Muhatap bankaya ibraz edilen bir çekin ödenebilmesi için düzenleyenin banka nezdinde, üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufa yetkili olduğunun çek anlaşmasıyla kararlaştırıldığı bir karşılığı bulunması gerekmektedir (TTK m. 783/1).

Muhatap banka ile düzenleyen arasında çekle işleyen hesap bakımından bulunan ilişki alacaklı carî hesabı ya da borçlu carî hesabı olabilmektedir. Alacaklı carî hesabı; düzenleyenin yani banka müşterisinin çek ile tasarruf etmek üzere muhatap bankaya yatırdığı bir miktar parayı ifade etmektedir. Borçlu carî hesabı ise; düzenleyenin muhatap nezdindeki çekle işleyen hesabına para yatırmaksızın, bankanın düzenleyene açmış olduğu krediyi ifade etmektedir¹⁵⁰. Bir diğer deyişle, alacaklı carî hesabında, düzenleyen düzenleyeceği çeklerin karşılığını muhatap bankaya kendisi yatırırken, borçlu carî hesabında düzenleyenin çeklerinin ödenmesi muhatap bankanın düzenleyene açmış olduğu krediye bağlanmaktadır. Dolayısıyla

¹⁴⁸Bkz. İkinci Bölüm I. D. 2.

¹⁴⁹ Bkz. Üçüncü Bölüm I.

¹⁵⁰ KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 280, ARKAN, Sabih/ GÖLE, Celal, Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı, BATIDER, C. 12, S. 2-3, 1984, Ss. 53-62, s. 53.

karşılık diğer bir adıyla provizyon, hesapta bulunan nakit para ya da banka tarafından düzenleyene tahsis edilen bir kredi şeklinde olabilmektedir¹⁵¹. Taraflar arasında kredi ilişkisi olmasa dahi banka hatırlı müşterisini karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımlarından kurtarmak amacıyla kendi inisiyatifine dayanarak çek bedelini ödeyebilecektir¹⁵².

Düzenleyenin muhatap nezdindeki karşılığı, kendisi tarafından hesaba yatırılan ya da üçüncü kişiler tarafından hesabına gönderilen bir meblağ olabileceği gibi düzenleyenin tahsile verdiği başka senetlerin karşılığı olarak hesapta tutulan meblağ da olabilecektir¹⁵³.

Çek bedelini ödemeye tahsis edilen karşılığın hangi anda bulunması gerektiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Doktrinde ağırlıklı görüş, karşılığın çekin ödenmek üzere muhataba ibraz edildiği anda bulunması gerektiği yönündedir¹⁵⁴. Söz konusu tartışma, Cenevre Yeknesak Çek Kanunu'nun tayin edildiği Cenevre Konferansı'nda da yapılmıştır¹⁵⁵. EÇK'da ve yürürlükteki Çek Kanunu m. 5/1'deki düzenleme gereği kanun

¹⁵¹ YÜKSEL, Ali Said, Karşılıksız Çek, BATIDER, C. 2, S. 1, 1963, Ss. 38-57, s. 39, KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 280, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 101-102, DOĞANAY, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s. 1421, İNAN, Nurkut, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATIDER, C. 11, S.2, 1981, Ss. 95-118, s. 104, TANRIÖVEN, İsmail, Karşılıksız Çeklerde Bankanın Mali Sorumluluğu, ERÜ İİBFD, S. 9, 1981, ARKAN/GÖLE, s. 53, KINACIOĞLU, s. 321, ERTEKİN/KARATAŞ, s. 243, BOZER/GÖLE, s. 341, YILDIRIM, Ali Haydar, Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler, GÜHFD, C. 21, S. 4, 2017, Ss. 91-130, s. 112, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 65, PULAŞLI, s. 301, ÖZTAN, 2019, s. 242, POROY/TEKİNALP, s. 327, Ss. 258-291, s. 271, BAHTİYAR, s. 133, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 165, BÜYÜKŞİLİ, s. 15, KENDİGELEN/KIRCA, s. 276.

¹⁵² TÜRK, Hikmet Sami, Karşılıksız Çeki Ödeyen Banka Keşideciden Ceza İsteyebilir Mi?, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu 26-27 Nisan 1991, Banka Ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1991, Ss. 71-83, s. 75, ÖZTAN, 1997, s. 1084, BOZER/GÖLE, s. 402, POROY/TEKİNALP, s. 328, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 321, ÖZTAN, 2019, s. 290, KENDİGELEN/KIRCA, s. 317.

¹⁵³ Karşılığın para şeklinde bulunması gerekliliği sebebiyle rehin veya tahsil cirosu ile bankalara verilen ticarî senetlerin karşılık kabul edilmesinin mümkün olmadığı hakkında bkz. AKSOY, s. 27.

¹⁵⁴ YÜKSEL, Karşılıksız Çek, s. 43, KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 280, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 103, ERMAN, Sahir, Karşılıksız Çek, BATIDER, C. 11, S. 2, 1981, İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, s. 105, ŞİMŞEK, Edip, Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Yonca Matbaası, 1982, s. 487, REİSOĞLU, s. 260, BOZER/GÖLE, s. 333, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 66, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 165, Karşılığın çekin düzenlenerek lehtara teslim edildiği anda bulunması gerektiğini savunan aksi yönde görüş için bkz. KINACIOĞLU, s. 322, Ss. 119-158, s. 135, ayrıca mülga Çek Kanunu'ndan önceki dönem hakkında hem hukuki hem de cezai açıdan çekte karşılığın bulunması gereken anı çeşitli olasılıklara göre değerlendiren görüş için bkz. DOMANIÇ, Karşılıksız Çek, s. 96 vd.

¹⁵⁵ ÖZTAN, 1997, s. 1085.

koyucu karşılıksız çekten kaynaklanan cezai sorumluluğu *'üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında'* ifadesiyle belirtmektedir. Kanun'un açık ifadesi karşısında, doktrinde ağırlıkla benimsendiği gibi, karşılığın çekin üzerinde yer alan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edildiği anda bulunması gerekmektedir. Ancak TTK m. 795/2'de çekte yer alan düzenleme gününden önce ödenmek üzere ibraz olunan çekin ibraz günü ödeneceği belirtilmektedir. Öyleyse çekte yazılı düzenleme tarihinden önce çek ibraz edildiğinde ibraz anında karşılık bulunması gerekecek midir? Her ne kadar TTK m. 795/2 düzenleme gününden önce çek ibraz edildiğinde çekin ödenebileceğini belirtmekte ve bu hüküm de karşılığın düzenleme gününden önce yapılan ibrazlarda dahi hazır olması gerektiğini düşündürse de Çek Kanunu Geçici m. 3/5'i de dikkate almak gerekmektedir. Zira Çek Kanunu Geçici m. 3/5'e göre, 31.12.2020 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çek ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilemeyecektir. Çek Kanunu'na konan bu hüküm TTK m. 795/2'nin belirtilen tarihe kadar uygulanmasını ertelemekte ve aynı zamanda karşılıksız çekte ilişkin Çek Kanunu m. 5/1 ile uyum sağlamaktadır. Sonuç olarak bir çek, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilemeyecek ve üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenecek kanuni ibraz süresine kadar banka nezdinde karşılığın bulunması gerekmeyecektir.

Günümüz bankacılık uygulamaları doğrultusunda kişinin bir muhatap banka nezdinde birden fazla hesabı bulunabilmektedir. Bahsettiğimiz karşılığın, düzenlenen çekin üzerinde belirtilen çek hesabında mevcut olması gerekmektedir. Ancak muhatap banka nezdinde hesap sahibinin mevcut hesapları arasında transfer (virman) yapma yetkisi yapılan çek anlaşmasının içeriğinde varsa o halde karşılığın mevcut olduğu sonucuna varılmaktadır¹⁵⁶. Virman yapma yetkisinin çek anlaşmasıyla bankaya tanınmadığı durumda, muhatap bankanın düzenleyeni haberdar etmesi ve söz konusu çekin

¹⁵⁶ YÜKSEL, Karşılıksız Çek, s. 44, ERMAN, Karşılıksız Çek, s. 130, SELÇUK, Sami, Çek Suçları, Hatiboğlu Yayınları, Ankara, 1993, s. 78, COŞKUN, Muzaffer, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1994, s. 28, ÖZTAN, 1997, s. 1085, BOZER/GÖLE, s. 342, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 68, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 315, DURSUN, s. 42, YARGITAY 11. HD E. 2016/8253 K. 2018/1402 T. 26.02.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.12.2019.

karşılıksız hükmüne tâbi olmaması için düzenleyenden talimat alması gerekebilecektir. Zira düzenleyenden herhangi bir talimat almadan hesaplar arasında virman yaparak çekin bedelini ödeyen muhatap bankanın sorumluluğunun doğmaması bakımından bu husus önem arz etmektedir¹⁵⁷.

Muhatap banka TTK m. 783/2 çerçevesinde çekin karşılığı bulunduğu takdirde çeki ödemekle yükümlü olacaktır. Çekin karşılığının kısmen veya tamamen mevcut olmaması ve karşılıksız işlemine tâbi tutulması halinde muhatap banka her bir çek yaprağı için Çek Kanunu'nun 3/2. fıkrası uyarınca TCMB'ce her yılın ocak ayında Resmî Gazete 'de yayınlanan güncel tutarı hamile ödeyecektir.

II. GERÇEK VE TÜZEL KİŞİ AD VE HESABINA ÇEK DÜZENLENMESİ

A. GERÇEK KİŞİ AD VE HESABINA ÇEK DÜZENLENMESİ

1. Gerçek Kişinin Kendi Ad ve Hesabına Çek Düzenlemesi

Düzenleyen çeki imzalayarak çekte yazılı bedel üzerine taahhüt altına girmektedir. TTK m. 780/1-f'ye göre bir çek üzerinde düzenleyenin imzasının¹⁵⁸ bulunması zorunludur. Düzenleyen çeki imzalayarak kendi ad ve hesabına çek düzenleyebilecektir.

¹⁵⁷ BOZER/GÖLE, s. 342.

¹⁵⁸ TTK m. 780/1-f'de imzadan söz edildiği için düzenleyenin ad ve soyadının çek metninde bulunmasının aranmadığı, çek üzerinde düzenleyenin sadece imzasının yer almasının senedin çek niteliğini haiz olması için yeterli olduğu ifade edilmektedir. Bkz. ÖZTAN, 1997, s. 1059, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 135, ÖZTÜRK ÇELİK, Zeynep, Çekin Unsurları ve Çekte Ödeme, (Danışman: Nihat TAŞDELEN), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2019, s. 25. BÜYÜKŞİŞLİ, s. 24, Çek Kanunu m. 2/9'da TTK 'daki unsurları taşıyan bir çekin Çek Kanunu m. 2'ye aykırılık taşısa dahi geçerli olacağı belirtilmektedir. Çek Kanunu m. 2/9'un bu ifadesi karşısında gerçekten de düzenleyenin ad ve soyadının yer almayıp sadece imzasının yer aldığı çekler geçerli bir çek niteliğini haiz olacaktır.

Daha önceki açıklamalarımızda sözleşme ile borçlanmaya ehil olan herkesin kambiyo senetleri ile de borçlanmaya ehil sayıldığını ve bunun çek hukukundaki görünümünün aktif çek ehliyeti olarak yansıdığını belirtmiştik¹⁵⁹. Aktif çek ehliyetine sahip gerçek kişi kendi ad ve hesabına çek düzenleyebilmektedir.

Gerçek kişilerin müşterek olarak hesap açabilmelerinin önünde kanuni bir engel bulunmamaktadır¹⁶⁰. Müşterek hesap açıldığında müşterek düzenleyenlerden her birine münferiden çek hesabını ve dolayısıyla çeki kullanabilme yetkisi verilebilmektedir. Böylelikle düzenleyenlerin münferiden işlem yapabildiği çek hesaplarında çeki imzalayan düzenleyen, çek karşılıksız çıktığı takdirde Çek Kanunu'nda yer alan hukuki ve cezai sorumluluğa tabi olacaktır¹⁶¹. Bir diğer deyişle, çek üzerinde birden fazla düzenleyenin adı yer almasına karşın bunlardan sadece birisi tarafından çek imzalanmışsa, imzayı atan kişi tek başına hukuki ve cezai sorumluluğa tabi olacak, diğerleri sorumlu olmayacaktır¹⁶². İkinci bir tercih olarak müşterek düzenleyenlerin söz konusu hesabı müştereken kullanma zorunluluğu getirmeleri de mümkündür. Müştereken kullanma zorunluluğu olduğu takdirde, düzenleyenlerin hepsinin çek üzerinde imzasının bulunması gerekmektedir¹⁶³.

Çek Kanunu m. 2/2'ye göre çek hesabı açtırmak isteyen esnaf ve sanatkârların esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını bankaya sunmaları gerekmektedir. Yine Çek Kanunu m. 2/3'te çek hesabı açılması ve mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kimsenin tacir, esnaf veya sanatkâr olup olmadığına ilişkin yazılı beyanda bulunması istenmektedir.

¹⁵⁹ Bkz. Birinci Bölüm C. 1.

¹⁶⁰ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, s. 84, REİSOĞLU, s. 90, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 137, ÖZTÜRK ÇELİK, s. 28.

¹⁶¹ Gerçek kişinin kendi ad ve hesabına düzenlediği çek hakkında karşılıksız işlemi yapılması durumunda, hamilin şikâyeti üzerine mahkeme tarafından her bir çek yaprağı için adli para cezasına hükmedilmektedir. Ayrıca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına, bu yasağın mevcudiyeti halinde yasağın devamına karar verilmektedir (Çek Kanunu m. 5/1).

¹⁶² REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, s. 84, REİSOĞLU, s. 92, ÖZTÜRK ÇELİK, s. 28.

¹⁶³ KESKİN, Senem Ülküm, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 95, REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, s. 83, REİSOĞLU, s. 91.

Esnaflık veya sanatkâr odalarına kayıtlı olan kişilerin tacirlere özgü çek hesabı açtırmaları ve tacirlere özgü çek defterleri kullanmalarına Kanun olarak tanımlanmıştır. Zira Çek Kanunu m. 2/11’de esnaf veya sanatkâr olup da tacirlere özgü çek hesabı açtıran kişiler hakkında Çek Kanunu’nun tacirlere ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Hükümün lafzından esnaf ve sanatkârların tacir çeki düzenlemesinin bir zorunluluk değil, kullanabilecekleri bir imkân olduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁴. Bu çerçevede, tacir çeki kullanmak isteyen esnaf veya sanatkâr muhatap bankaya talepte bulunacaktır. Çek Kanunu m. 7/2 gereği sorumluluğunun doğmaması için muhatap bankanın bu talebi yazılı olarak alması yararına olacaktır¹⁶⁵.

2. Gerçek Kişilerden Oluşan Ancak Tüzel Kişiliği Haiz Olmayan Toplulukların Kendi Ad ve Hesabına Çek Düzenlemesi

Gerçek kişilerden oluşan ancak tüzel kişiliği haiz olmayan topluluklara ait çek hesapları üzerinden çek düzenlenebilmektedir. Bunlara en yaygın örnekler miras ortaklığının terekede yer alan çek hesabı ile kat malikleri kurulu adına bankalarda açılan çek hesapları üzerine çek düzenlenmesi olarak gösterilebilecektir.

Tereke, miras bırakanın ölümü ile birlikte miras bırakanın şahsına sıkı sıkıya bağlı olmayan tüm hukuki ilişkilerini ifade etmektedir¹⁶⁶. Miras bırakanın şahsına bağlı hususlar ölümle sona ermektedir. Terekeyi oluşturan hukuki ilişkiler bir malvarlığını karşılamaktadır. Bunun içerisinde, taşınır, taşınmaz mallar, alacak hakları, borçlar girmektedir (TMK m. 640/1). Miras bırakanın ölümüyle birlikte mirası bir bütün olarak kanun gereği mirasçılara geçmektedir (TMK m. 599/1). Bir diğer deyişle ölümle birlikte tereke mirasçılara geçecektir.

¹⁶⁴ DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Yeni Çek Türleri, s. 50, SÜMER, s. 42, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 370, BOZER/GÖLE, s. 233, POROY/TEKİNALP, s. 375, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 299.

¹⁶⁵ KIRCA, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferansı, s. 10.

¹⁶⁶DURAL, Mustafa/ÖZ, Turgut, Türk Özel Hukuku, Miras Hukuku C. 4, Yenilenmiş Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s.8.

Miras bırakanın hâlihazırda bir bankada mevcut mevduat hesabı varsa külli halefiyet prensibi gereği ölümüyle birlikte bu hesap terekeye geçecektir¹⁶⁷. İkinci bir ihtimal olarak, miras bırakanın bankada mevduat hesabı dışında doğrudan çek hesabının olması da mümkündür. Çek hesabı yine ölümle birlikte terekeye geçecektir. Terekeye miras bırakanın mevduat hesabı geçmişse bu hesap üzerinde çek hesabı açılmasında ve çek düzenlenmesinde şayet terekeye çek hesabı geçmişse yine çek düzenlenmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Birden fazla mirasçı olması durumunda mirasçılar TMK m. 640/2 gereği tereke üzerinde elbirliğiyle hak sahibi olacaktır. Dolayısıyla terekede mevcut çek hesabı üzerinde tasarruf edebilecek mirasçılardan oluşan ancak tüzel kişiliği haiz olmayan bir miras ortaklığı oluşacaktır (TMK m. 640/1). Mirasçılar, miras ortaklığı olarak, sözleşme veya kanundan doğan temsil veya yönetim yetkisi saklı kalmak üzere terekeye ait tüm haklar üzerinde birlikte tasarruf edebilecektir (TMK m. 640/2). Öyleyse çekte düzenleyen olarak miras bırakanın tüm mirasçılarının yer alması ve mirasçıların tamamının çeki imzalaması durumunda terekedeki çek hesabı üzerine çek düzenlenebilecektir. Diğer bir yol ise mirasçıların terekeyi yönetmek ve terekeyi üçüncü kişilere karşı temsil etmek üzere bir temsilci atamasından geçmektedir (TMK m. 640/3). Tereke temsilcisi atandığı takdirde temsilci terekede yer alan çek hesabı üzerine çek düzenleyebilecektir. Peki tereke temsilcisi atanmadan tüm mirasçıların elbirliğiyle yönettikleri terekede yer alan çek hesabı üzerine mirasçılardan biri veya birkaçının imzasıyla çek düzenlendiğinde söz konusu çek miras ortaklığı (tüm mirasçılar) ad ve hesabına sonuç doğuracak mıdır? Kanımızca bu soruya olumsuz yanıt vermek gerekmektedir. Mirasçılardan biri ya birkaçının imzasıyla düzenlenip tedavüle çıkarılan çek geçerli bir çek niteliğini haiz olmakla birlikte söz konusu çek sebebiyle sadece çeki imzalayan mirasçı veya mirasçılar sorumlu olacaktır. Zira miras ortaklığı, ölümden paylaşma anına kadar, miras bırakanın terekedeki bütün hak ve borçlarını kapsayan bir ortaklık olmakla birlikte mirasçılar tereke üzerinde ancak elbirliğiyle tasarruf edebilecektir (TMK m. 640/1).

¹⁶⁷ DURAL/ÖZ, s. 8-12.

Gerçek kişilerden oluşan ancak tüzel kişiliği haiz olmayan bir topluluğa ait çek hesabı üzerine çek düzenlenmesi hususunda verebileceğimiz bir başka örnek ise kat malikleri kurulumudur. Kat malikleri Kat Mülkiyeti Kanunu¹⁶⁸ (KMK) m. 34 uyarınca genel kurul kararıyla bir ana gayrimenkulün yönetim işlerini üstlenmek üzere bir yönetici atayabilmektedir. Sonrasında kat malikleri kurulları adına bankalar nezdinde çekle işleyen hesap açılmakta ve yöneticinin kat malikleri kurulu ad ve hesabına bu hesaplardan para çekebilmesine ya da ana gayrimenkulün yapı vb. işlerini ilgilendiren bir konuda kat malikleri kurulu ad ve hesabına çek düzenleyerek borç altına girebilmesine olanak tanınmaktadır. Ancak önemle belirtilmelidir ki; kat malikleri kurulu adına banka nezdinde çekle işleyen hesap açılabilmesi ve bu hesap üzerinden kurul adına çek düzenlenebilmesi için seçilen yöneticinin bu konuda özel olarak yetkilendirilmesi gerekmektedir¹⁶⁹¹⁷⁰.

3. Gerçek Kişinin Temsilci veya Vekil Vasıtasıyla Çek Düzenlemesi

Çek Kanunu m. 5/3, düzenleyen gerçek kişinin çek düzenlemesi için bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyeceğini belirtmektedir. Burada öncelikle temsil meselesini açıklamak gerekmektedir. Temsil, dayanağı bakımından iradi ve yasal temsil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

¹⁶⁸634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, 12038 sayılı RG.

¹⁶⁹ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 88, REİSOĞLU, s. 95.

¹⁷⁰ 'Ana taşınmazın yönetimi için atanan yönetici veya yönetim kurulu vekil niteliğindedir. Bu sebeple de vekil gibi sorumlu ve vekilin haklarına sahiptirler. Üçüncü kişilere karşı kat maliklerini temsil ederken B.K.'nun 388. maddesi hükmü çerçevesinde işlem yapmakla yükümlüdürler. Hal böyle olunca, kambiyo senedinin (çekin) düzenlendiği tarih itibarıyla kat maliklerini temsil ederken B.K.'nun 388. maddesi hükmü uygulanır. Çekin keşide tarihi itibarıyla, kat malikleri kurulu tarafından, yöneticiye kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisinin verilmemesi halinde, senedi imzalayan şahsen mesul olur. O tarihte yetki verilmesi halinde ise kat malikleri borçtan sorumlu olur.' YARGITAY 12. HD E. 2010/5461 K. 2010/7098 T. 25.03.2010 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 05.07.2019, aynı yönde bkz. 'Kat malikleri kurulu tarafından yöneticiye kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisi verildiği ispat edilmedikçe, yönetici tarafından düzenlenen bonolardan dolayı yöneticiliğin sorumluluğunun söz konusu olmayacağı TTK'nun 590. (şimdi, 678.) maddesi uyarınca senedi imzalayanların şahsen sorumlu olacaklarına karar verilmiştir.' YARGITAY 12. HD E. 2011/4533 K. 2011/18779 T. 13.10.2011 (E-uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 08.07.2019.

Yasal temsil yetkisi verilmesinin dayanağı bir kanun hükmü iken, iradi temsil yetkisinin dayanağı hukuki işlemdir. Dolayısıyla iradi temsil yetkisinin sınırını temsil yetkisini veren temsil olunan, yasal temsil yetkisinin sınırını ise kanun belirlemektedir. Yasal temsile örnek olarak; velayet altındaki küçüklerin velileri, vesayet altındakilerin vasileri, özel durumlarda kayyım ile yasal temsilciler, vasiyeti tenfiz memuru, tereke temsilcisi gösterilebilecektir (TMK m. 16, 426, 429, 550, 640).

Çek Kanunu m. 5/3, çek hesabının açılmasını değil, mevcut bir çek hesabı çerçevesinde çekin imzalanarak düzenlenmesini kapsamaktadır. Nitekim Çek Kanunu m. 2/3 yasal temsilcinin veya vekilin çek hesabı açmasına, Çek Kanunu m. 2/10 da yasal temsilcinin çek hesabını kapatmasına izin vermektedir. Kanunda yer alan bu hüküm (Çek Kanunu m. 5/3) sadece iradi temsilciler için söz konusu olacaktır¹⁷¹. Bir diğer deyişle Çek Kanunu m. 5/3, sadece gerçek kişi ad ve hesabına bir çekin vekil ya da temsilci vasıtasıyla yani iradi temsil ile düzenlenemeyeceğini belirtmektedir.

Hükmün devamında, gerçek kişinin temsilcisi veya vekili vasıtasıyla çek düzenlemesi durumunda hukuki ve cezai sorumluluğun düzenleyene ait olacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla her ne kadar hüküm, vekil veya temsilci vasıtasıyla çek düzenlenemeyeceğini belirtse de vekil veya temsilci vasıtasıyla düzenlenip tedavüle çıkmış bir çekin geçerliliği bundan etkilenmemekte ancak sorumluluk bakımından düzenleyen esas alınmaktadır¹⁷². Burada Çek Kanunu m. 5/3 ile gerçek kişi düzenleyene

¹⁷¹ KIRCA, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferansı, s. 40-41, ARSLAN, Çetin/KAYANÇİÇEK, Murat, Çek Kanunu Şerhi, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 375, TOPÇUOĞLU, Metin, Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, BATIDER, S. 26, 2010, ss. 135-154, s. 143, AYLI, Ali/YARDIMCIOĞLU, Didem, Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, 2015, Ss. 3195-3229, s. 3217, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 127, ŞENER, Ticarî Temsilci ve Ticarî Temsil Yetkisi, s. 183, ayrıca bkz. Bkz. Birinci Bölüm, I-C.

¹⁷² Gerçek kişiyi temsilen düzenlenen çeklerin geçerliliğinin korunması sebebiyle söz konusu yasak hükmünün pratikte hiçbir değeri olmadığı ve gerçek kişinin kendisi ad ve hesabına çek düzenlemek üzere temsilci veya vekil tayin etmesine adeta imkân veren bir düzenleme olduğu yönünde bkz. NARBAY, Şafak/GÜNEY, Zehra, 6728 Sayılı Kanun'un Çeke İlişkin Hükümlerinin 'Çekte Şekil Şartları Bakımından Değerlendirilmesi', THD, C. 12, S. 126, 2017, Ss. 42-60, s. 57-58.

atfedilen sorumluluk, çekin geçersizliğini değil, düzenleyeni vekil ya da temsilci vasıtasıyla çek düzenlemekten caydırmayı amaçlamaktadır. Bir diğer deyişle Çek Kanunu çeki işleyen hesabın sahibi gerçek kişi düzenleyenin çeki kendisinin düzenlemesini istemektedir. Dolayısıyla hüküm, temsilci veya vekil tarafından düzenlenen çekin geçerliliğini etkilememektedir (Çek Kanunu m. 2/9)¹⁷³.

Çek Kanunu m. 5/3'e ilişkin doktrinde hükmün amacı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. BİLGİLİ/DEMİRKAPI, hükmün gerçek kişinin temsilcisi ya da vekili vasıtasıyla çek düzenlenmesine engel teşkil etmediğini¹⁷⁴ sadece çekin karşılıksız çıkması durumunda hukuki ve cezai sorumluluğun kime atfedileceği hususunda belirleme yaptığını savunmaktadır. POROY/TEKİNALP hükmün, temsilci veya vekil ile çek düzenlenmesinin çekin kıymetli evrak niteliğine uygun düşmediği için getirildiğini savunmakta zira vekâletin veya temsil belgesinin çeki dolaşmasının mümkün olmayacağını, bu hususun çekin tedavül yeteneğini engelleyeceğini ifade etmektedir¹⁷⁵. Yazarın görüşü, Çek Kanunu'ndan önce (2009'dan önce) ve halen, ticarî temsilci ve özel yetki verildiği takdirde ticarî vekillerin gerçek kişi tacirler adına çek düzenlemesinin mümkün olması, üstelik vekâlet ve temsil belgesinin çeki birlikte dolaşmasına gerek olmadan çek hesabı açılışı esnasında temsilci ve vekilin adlarının muhatap bankaca düzenleyene ait çek defterine temsilci veya vekil sıfatıyla yazılabilmesi gerekçeleriyle haklı olarak eleştirilmektedir¹⁷⁶.

¹⁷³KIRCA, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 385, TOPÇUOĞLU, Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, s. 140, REİSOĞLU, s. 46, BOZER/GÖLE, s. 386, POROY/TEKİNALP, s. 384, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 127, 128, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 282, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 63, KENDİGELEN/KIRCA, s. 283.

¹⁷⁴ BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 63.

¹⁷⁵ POROY/TEKİNALP, s. 384.

¹⁷⁶ PULAŞLI, s. 412, dpnt. 49.

B. TÜZEL KİŞİ AD VE HESABINA ÇEK DÜZENLENMESİ

1. Organsal Temsil

Kambiyo senedinin tüzel kişi ad ve hesabına düzenlenebilmesi için senedi imzalayan kimsenin organ veya temsilci olarak tüzel kişiyi temsil yetkisinin bulunması gerekmektedir¹⁷⁷. Dolayısıyla vekil veya temsilci ile çek düzenlenmesine ilişkin Çek Kanunu m. 5/3 tüzel kişiler hakkında uygulanmayacaktır.

Tüzel kişiler fiil ehliyetini organları sayesinde kazanmakta ve bu ehliyeti organları vasıtasıyla kullanmaktadır (TMK m. 48, 49, 50). Organ tüzel kişinin bizzat kendisi olmakla organın çek düzenlemesi için özel bir temsil yetkisine ihtiyaç bulunmamaktadır¹⁷⁸. Organların tüzel kişiler bakımından kimler olduğu, görev ve yetkileri kanun veya statü hükümlerine göre belirlenmektedir¹⁷⁹. Yönetim organı, tüzel kişilerde hem yönetim ile ilgili iş ve işlemleri gerçekleştirmekle hem de aksi kararlaştırılmadığı müddetçe tüzel kişiyi üçüncü kişilere ve diğer ortaklara karşı temsil etmekle yükümlü bulunmaktadır¹⁸⁰. Bu sebeple tüzel kişiyi temsil etmekle yükümlü yönetim organını oluşturan kimselerin tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleyebilmesi için özel olarak yetkilendirilmesine gerek bulunmamaktadır¹⁸¹. Tüzel kişiyi temsil etmek ve çek düzenlemek bakımından yetkili yönetim organına ilerleyen başlıklarda her bir tüzel kişi bakımından ayrıntılı olarak yer verilecektir.

¹⁷⁷ ÖZTAN, 1997, s. 402, PULAŞLI, s. 124, , ARAS, Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisi, s. 1979.

¹⁷⁸ ÖZTAN, 1997, s. 403, dpnt. 14, REİSOĞLU, s. 48, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 165, PULAŞLI, s. 124.

¹⁷⁹ ÖZTAN, 1997, s. 402, REİSOĞLU, s. 48, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 165, ÖZTAN, 2019, s. 74.

¹⁸⁰ TOPÇUOĞLU, Yeni Çek Kanunu'na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları s. 144.

¹⁸¹ ÖZTAN, 1997, s. 403, dpnt. 14, REİSOĞLU, s. 48, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 165, PULAŞLI, s. 124.

2. Tüzel Kişinin Temsilcisi veya İmza Yetkilisi Kişiler

Tüzel kişinin organı dışında kambiyo senedi temsilciler vasıtasıyla da düzenlenebilecektir (Çek Kanunu m. 2/3). Bir diğer deyişle tüzel kişilerde temsile yetkili organ dışında üçüncü kişilere temsil yetkisi tanınabilmekte veya yetkili organ temsil yetkisini kendi içindeki bir veya birkaç üyesine özgüleyebilmektedir (TTK m. 375). Temsil yetkisinin kullanılmasına ilişkin belirlemeler tüzel kişilere yönelik kanun ve statü hükümlerine, iç işleyişe göre değişebilecektir. Tüzel kişinin türüne göre temsil yetkisinin nasıl kullanılacağına çalışmamızda ilerleyen başlıklarda detaylı bir şekilde yer verilecektir. Bu sebeple öncelikle burada Çek Kanunu m. 2/3'ün lafzından hareketle tüzel kişiler ad ve hesabına çek düzenleme yetkisini haiz kimselerin kimler olabileceği üzerinde durmak istemekteyiz.

Çek Kanunu m. 2/3' e göre çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesini isteyen kişi, tacir, esnaf veya sanatkâr olup olmadığı ve yine aynı şekilde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına tâbi olup olmadığı hususunda muhatap bankaya yazılı beyanda bulunmaktadır. Çek Kanunu m. 2/3, beyan yükümlülüğünün ifası esnasında tüzel kişiler adına verilecek beyannamede, yönetim organında görev yapan, temsilci veya imza yetkilisi kimseler hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığının bildirilmesini istemektedir. Maddenin lafzından tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleme yetkisini haiz olabilecek kimselerin yönetim organı, temsilci veya imza yetkisini haiz kimseler olduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle tüzel kişiyi temsil yetkisine sahip kimselerin kanunda tüzel kişiler ad ve hesabına çek düzenleyebileceği anlaşılmaktadır.

Yönetim organında yer alan kimseler dışında Çek Kanunu m. 2/3, tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleyecek olan kimselerin temsilci veya imza yetkilisi olduğunu belirtmektedir. Kanun her ne kadar temsilci ve imza yetkilisi kimseleri ayrı olarak belirtse de tüzel kişi içerisinde imza yetkisine sahip olmak, tüzel kişiyi girişeceği hukuki işlemlerde temsil etmek demektir. Söz konusu yetkinin kapsamı tüzel kişinin verdiği temsil yetkisine göre

belirlenecektir. Bu çerçevede temsilci ya da imza yetkilisi denilince ilk olarak akla gelen tüzel kişilerin atadığı ticarî temsilci, ticarî vekil, vekâlet hükümleri kapsamında kendisine yetki verilen temsilci ilaveten sermaye şirketleri bakımından sınırlı yetkili ticari vekil olacaktır (TBK m. 504, 547, 551, TTK m. 371/7).

Ticarî temsilciler TBK m. 547 vd. düzenlenmektedir. Ticarî temsilcilerin temsil yetkisi kambiyo taahhüdünde bulunabilmeyi ve dolayısıyla tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleyebilmeyi kapsamaktadır (TBK m. 548)¹⁸². Ticarî temsilcinin temsil yetkisinin sona erdiğinin veya yetkinin bir şubenin işlemleriyle ya da birlikte imza kuralıyla sınırlandırıldığının üçüncü kişilere karşı sonuç doğurabilmesi için ticaret siciline tescil edilmiş olması gerekmektedir (TBK m. 549-550). Tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleyecek ticarî temsilcilere birlikte imza kuralı getirildiğinde birden fazla temsilcinin bulunması durumunda her birinin çek üzerinde imzasının bulunması gerekecektir. Aksi takdirde (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 678) yetkisiz temsil hükümlerine gidilebilmekte ve çeki tek başına imzalayan temsilcinin çekten bizzat sorumlu olması gündeme gelmektedir¹⁸³. Ticarî

¹⁸²'... Vekaletname kapsamına göre vekil'ın borçluyu ticari işlerinde ve bankalarda temsil yetkisine sahiptir. Vekaletnamede öngörülen geniş kapsamlı yetkiler nedeniyle'ın borçlunun ticari temsilci olduğu kabul edilmelidir. Borçlar Kanunu'nun 547. maddesine göre ticari temsilci, işletme sahibinin, ticari işletmeyi yönetmek ve işletmeye ilişkin işlemlerde ticaret unvanı altında, ticari temsil yetkisi ile kendisini temsil etmek üzere, açıkça ya da örtülü olarak yetki verdiği kişidir. Aynı kanunun 548/1. maddesinde de ticari temsilci, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı, işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunmaya ve onun adına işletmenin amacına göre her türlü işlemleri yapmaya yetkili sayılacağı belirtilmiştir. Ticari senetlerin ticari işletme ile olan ilgisi iyiniyetli 3. kişilerce kolaylıkla anlaşılamayacağından, ticari temsilcinin imzaladığı senetlerin iyiniyetli 3. kişiler bakımından işletmeyi bağlayacağı öngörülmüştür (HGK. 30.1.1980 tarih ve 1979/1692E. - 1980/170 K.) Çekin "vekaleten" imzalandığı yazılmasa dahi yukarıda açıklanan kurallara göre vekalet veren bu çekten dolayı sorumludur.' YARGITAY 12. HD E. 2013/34184 K. 2014/21 T. 13.01.2014, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

¹⁸³'Dosya içeriği ve toplanan delillerden; alacaklı-davalı A.Ş tarafından, borçlu-davacı aleyhine 16.06.2010 tarihinde, 16.637.00 TL bedelli 31.03.2010 keşide tarihli çeki dayalı olarak kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip başlatıldığı; Ticaret Sicil Memurluğunun 27.10.2010 tarihli yazısından çeki keşide eden ... Ltd.Şti'ni 10.02.2009 tarihli karara göre 10 yıl süre ile davacı-borçlunun da aralarında bulunduğu altı kişinin müştereken temsile yetkili kılındığı anlaşılmaktadır. Davacı-borçlu çeki keşideci şirketi temsilen imzaladığına ve şirketi temsilde yetkili olan altı kişinin çeki müştereken imzalaması gerektiği düşünüldüğünde, Türk Ticaret Kanunu'nun 730.maddesi yollamasıyla aynı kanunun 590. maddesinde düzenlenen "Temsile salahiyetli olmadığı halde bir şahsın temsilcisi sıfatıyla bir poliçeye imzasını koyan kimse, o poliçeden dolayı bizzat mesul olur ve poliçeyi ödediği takdirde temsil olunan haiz olabileceği haklara sahip olur. Salahiyetini aşan temsilci için dahi hüküm böyledir." hükmü

temsilcinin temsil yetkisine ilişkin şube ve birlikte imza dışındaki sınırlamalar kanun gereği, ticaret siciline tescil edilse dâhi iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememektedir (TBK m. 549/3).

Çek Kanunu m. 2/3 çerçevesinde ticarî vekiller de tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleyebilecektir. Burada ticarî vekillerin çek hesabı açıp açamayacakları sorusu akla gelmektedir. TBK m. 551 çerçevesinde ticarî vekillerin özel yetkiyle donatılmadıkça kambiyo taahhüdünde bulunamayacakları düşünüldüğünde cevap olumsuz görünmektedir¹⁸⁴. Gerçekten de ticarî temsilcilere kambiyo taahhüdünde bulunabilme yetkisi verilmiş, ticarî vekiller bu yetkiden arı tutulmuştur. Bu durumda, özel yetkiyi haiz olmaksızın ticarî temsilciler çek hesabı açabilecek (TBK m. 548) ancak ticarî vekiller için özel yetkiye ihtiyaç duyulacaktır (TBK m. 551).

Ticarî vekilin kambiyo taahhüdünde bulunabilmesi için özel olarak yetkilendirilmesi gerektiğini bir Yargıtay kararıyla örneklemek gerekirse; *'Davacı şirket yetkilisi tarafından, davadaki menfi tespit istemine konu bonoları davacı şirket adına imzalayan dava dışı ... verilen 11.2.2002 tarihli vekâletnamede tanınan yetkiler; davacı şirket adına ihalelere katılıp, ihalelerin gerektirdiği işlemleri gerçekleştirmekle ve davacı şirketin imal ederek sattığı mallarla ilgili bazı işleri yapmakla sınırlıdır. Bu kapsama göre, Sıtkı Talas'ın işletmenin tüm işlerini idareyle görevlendirilmiş olduğundan ve böylece, işletmenin belirli yetkilere sahip "idarecisi" niteliğini taşıdığından söz edilemez. Dolayısıyla, anılan kişinin ticarî mümessil olmadığına, şirketin ticarî vekili durumunda bulunduğu kabulü zorunludur. Verilen vekâletnamede, kendisine, mutad işler yönünden geniş yetkiler tanınmış olması da bu sonuca etkili değildir. Ticarî vekil, yukarıda değinildiği üzere, açıkça yetki verilmedikçe, müvekkili adına kambiyo taahhüdünde bulunamaz. Yine yukarıda değinildiği gibi, anılan vekâletnamede, ticarî vekil*

uyarınca çekten bizzat sorumlu olacağından, aleyhine takip yapılmasında bir usulsüzlük bulunmamaktadır.' YARGITAY HGK E. 2013/12-1355 K. 2014/994 T. 03.12.2014, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.02.2019, DİRİKKAN, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, s. 23.

¹⁸⁴ TOPÇUOĞLU, Yeni Çek Kanunu'na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları, s. 146.

durumundaki ...'a, davacı şirket adına kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisi verilmemiştir¹⁸⁵'.

Ticarî temsilci ya da ticarî vekil olmaksızın bir tüzel kişinin vekâlet hükümleri gereği bir kişiyi temsilci olarak ataması durumunda söz konusu kişinin çek hesabı açabilmesi ve tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenleyebilmesi için özel yetkiyi haiz olması gerekmektedir (TBK m. 504 vd.).

Temsilci veya imza yetkilisi kimseler bakımından sermaye şirketi niteliğini haiz anonim ve limited şirkete ayrıca değinmek gerekmektedir. Anonim şirketler hakkında öngörülen TTK m. 371/7, TTK m. 629/3 gereği limited şirketlere de uygulanmaktadır. TTK m. 371/7'e göre; kanun gereği temsil yetkisi bulunan (organsal temsil) ya da yönetim organının TTK m. 375 gereği delegasyon yoluyla temsil yetkisini devrettiği kimseler dışında¹⁸⁶, temsile yetkili olmayan yönetim kurulu üyelerinin veya şirkete hizmet akdi ile bağlı olanların sınırlı yetkiye sahip ticarî vekil ya da diğer tacir yardımcıları olarak atanabileceği belirtilmektedir. TTK m. 371/7 dahilinde atanan kimselerin görev ve yetkileri TTK m. 367 'ye göre hazırlanacak iç yönergede tespit edilecek ve iç yönergenin ticaret siciline tescil ve ilan gerekecektir. Ayrıca iç yönerge dışında sınırlı temsil yetkisiyle atanan kimseler de ticaret siciline tescil ve ilan edilecektir. Dolayısıyla yetki verildiği takdirde anonim veya limited şirket ad ve hesabına çek düzenlemeleri mümkün olacaktır. Ancak yetkilerinin sınırlı olması ve sınırlamaların ticaret siciline tescil edilebilmesinden hareketle bu kimseler sermaye şirketleri ad ve hesabına çek düzenlerken sermaye şirketi tarafından çekte yazılı bedel konusunda sınırlamaya tabi tutulabilecektir.

¹⁸⁵YARGITAY HGK E. 2006/19-165 K. 2006/213 T. 19.06.2006, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.02.2019, ayrıca aynı yönde karar için bkz. YARGITAY HGK E. 2017/19-836 K. 2018/1097 T. 16.05.2018, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.02.2019, YARGITAY 12. HD E. 2014/134 K. 2014/4257 T. 18.02.2014, YARGITAY 12. HD E. 2011/1237 K. 2011/2019 T. 28.02.2011 (Kararlar için bkz. UYAR, Karşılıksız Çeke Dayalı Takiplerde 'Temsil Yetkisi', 'İleri Tarihli Çek' ve 'Mücerretlik İlkesi' Kavramlarının İçeriği, s. 5605-5606).

¹⁸⁶YANLI, Veliye/OKUTAN NILSSON, Gui, Anonim ve Limited Şirketlerde Sınırlı Yetkili Temsilci Tayini, BATIDER, S. 30, 2014, Ss. 5-42, s. 10.

3. Tüzel Kişiyi Temsilen Çek Düzenlenmesinde Şekil

Tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenlenmesine ilişkin özel yetki verildikten sonra uygulamada bu yetkinin yaygın olarak imza sirkülerine bağlandığı görülmektedir. Yetkinin verilmesinde şekil şartı bulunmamakla birlikte ispat sebebiyle yazılı olması önem taşımaktadır¹⁸⁷. Tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenlendiğinde, çeki imzalayan kişinin mutlaka temsilci sıfatıyla çeki imzaladığına ilişkin ifadelerin çek üzerinde yer almasına gerek bulunmamaktadır¹⁸⁸. Çekin tüzel kişinin adı ya da unvanı altında imzalanması yeterli görülmektedir.

Tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenlenirken, temsile yetkili kimsenin çeki tüzel kişinin unvanı altında imzalaması gerekmektedir. Zira unvan altında değil de senedin farklı bir yerine atılan imzalar, tüzel kişiye aval verildiğini göstermektedir¹⁸⁹. Söz konusu husus Yargıtay kararlarında yer almaktadır¹⁹⁰.

¹⁸⁷ REİSOĞLU, s. 49.

¹⁸⁸ 'Borçlu tarafından verilen vekâletnamede, kambiyo senetlerini tanzim ve imza etme yetkisi verildiği anlaşılmaktadır. Lehtar alacaklı, senedi tanzim edene karşı bononun, vekâletnameye istinaden vekil tarafından imzalandığını ileri sürebilir. Bunun için, vekâletnamenin ticaret sicilinde ilanı zorunlu değildir'. YARGITAY 12. HD E. 2009/23677 K. 2010/6199 T. 16.03.2010, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.02.2019, REİSOĞLU, s. 50.

¹⁸⁹ Bkz. Birinci Bölüm I. 2. c., YARGITAY 19. HD E. 2016/15397 K. 2018/3597 T. 26.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.12.2019, YARGITAY HGK E. 2017/19-812 K. 2018/756 T. 04.04.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.12.2019.

¹⁹⁰ 'Mahkemece yapılan yargılama ve toplanan delillere göre; takip konusu bonoların keşidecisinin ... Tekstil Mobilya İnşaat San. ve Tic. Ltd. Şti olduğu, davacı ...'nin şirkete vekâleten attığı imza yanında şirket unvanının açığında ikinci bir imzasının olduğu ve bu ikinci imzanın şirket kaşesi olmadan atıldığı, şu halde keşideci sıfatı söz konusu olamayacağından davacı ...'nin ikinci imza sebebiyle aval veren sıfatıyla borçtan şahsen sorumlu olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş; hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. (...) delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA karar verilmiştir'. YARGITAY 19. HD E. 2016/19327 K. 2018/4309 T. 19.09.2018, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 06.03.2019, aynı yönde karar için bkz. YARGITAY HGK E. 2011/12-480 K. 2011/598 T. 05.10.2011, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 06.03.2019.

Tüzel kişiler ad ve hesabına çek düzenlemesinde önemli olduğu düşüncesi ile ayrıntılı açıklamalarımızı ticaret şirketleri ve diğer tüzel kişiler bakımından ayırım yaparak açıklayacağız.

4. Ticaret Şirketleri Ad ve Hesabına Çek Düzenlenmesi

a. Anonim Şirketlerde

Anonim şirketler, yönetim kurulu tarafından temsil edilmektedir (TTK m. 365). Yönetim kurulu temsil yetkisine organ sıfatı gereği sahip olmakla bu yetkiyi kullanabilmesi için ayrıca temsil yetkisiyle donatılmasına gerek bulunmamaktadır¹⁹¹.

Şirket esas sözleşmesinde farklı bir belirleme yapılmadığı takdirde şirket adına üçüncü kişilerle girişilen işlemlerin şirket adına sonuç doğurabilmesi, çift imza kuralı çerçevesinde yönetim kurulunda yer alan en az iki üyenin imzasını gerektirmektedir (TTK m. 370). Anonim şirket ad ve hesabına temsil yetkisini haiz kimseler bu yetkilerini çeki şirket unvanı altında imzalayarak kullanacaklarından (TTK m. 373) söz konusu kişilerin imzalarının ticaret sicil müdürlüğüne verilmesi gerekmektedir (TTK m. 40). Tescil edilmiş temsil yetkisini haiz kişiler şirket ad ve hesabına çek düzenleyebilecektir.

Anonim şirkette temsil yetkisi bir veya daha fazla murahhas üyeye ya da murahhas müdüre bırakılabilmektedir (TTK m. 370/2). Söz konusu kişiler de şirket ad ve hesabına çek düzenlemek hakkını haiz bulunmaktadır. Ancak şirketin temsil yetkisinin murahhas müdür sıfatıyla üçüncü kişilere bırakılması durumunda TTK 370/2 en az bir yönetim kurulu üyesinin temsil yetkisine sahip bulunmasını aradığından şirket ad ve hesabına düzenlenecek çeklerde murahhas müdürün yanında diğer temsil yetkisini haiz yönetim

¹⁹¹ ÖZTAN, 1997, s. 403, dpnt. 14, REİSOĞLU, s. 48, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 165, PULAŞLI, s. 124.

dış temsil yetkisi işletme konusu ile sınırlı değildir¹⁹⁵. Üçüncü kişinin, işlemin işletme konusu dışında yapıldığını bildiği veya bilebilecek durumda olduğu ispat edilmedikçe düzenleyen anonim şirket, işletme konusu dışında düzenlenen çek sebebiyle sorumlu olacaktır. Bir diğer deyişle şirketin işletme konusu dışında düzenlenen çek sebebiyle sorumlu olmaması için aranan bilme veya bilebilecek durumda olma şartı sadece üçüncü kişiler bakımından söz konusu olacaktır. Söz konusu şart temsilciler bakımından aranmamıştır¹⁹⁶. Ancak anonim şirket, kendisi ad ve hesabına temsilcisi tarafından işletme konusu dışında düzenlenen çek sebebiyle zarara uğrarsa iç ilişkiye dayanarak zararını temsilcisine rücu edebilecektir.

Anonim şirketlerin temsili bakımından TTK m. 371/7, esasları iç yönerge ile düzenlenecek şekilde sınırlı yetkiye sahip ticarî vekil ve diğer tacir yardımcıları atanabileceğini, bu kişilerin de diğer temsil yetkisine sahip kişiler gibi ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekliliğini düzenlemektedir. Kanun lafzı gereği burada sınırlı bir temsil yetkisinden söz edilmektedir. Dolayısıyla bu kimselere şirket ad ve hesabına çek düzenlemek, kambiyo taahhüdünde bulunmak yetkisinin verilip verilmediği ticaret sicil kayıtlarından tespit edilebilecektir.

b. Limited Şirketlerde

Limited şirketlerde şirketi temsil yetkisi müdürlere ait olup müdürler şirket esas sözleşmesiyle ya da şirket genel kurul kararıyla belirlenmektedir (TTK m. 623). Müdür sıfatı bir ya da birden fazla ortağa, tüm ortaklara ya da üçüncü kişilere bırakılabilmektedir. Dolayısıyla limited şirket ad ve hesabına çek düzenlemeye yetkili kimseler müdürlerdir. Limited şirketlerde temsil yetkisinin üçüncü kişilere bırakılması durumunda ortaklardan en az birisinin temsil yetkisini haiz olması gerekmektedir (TTK m. 623/1). Limited şirketlerde müdürlerin temsil yetkisinin sınırları, kapsamı, imzaya yetkili olanların tespiti ve imza yetkisine ilişkin şekli hususlar bakımından TTK m.

¹⁹⁵ UZUNALLI, Sevilay, Anonim Şirkette İşletme Konusu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 110.

¹⁹⁶ UZUNALLI, Anonim Şirkette İşletme Konusu, s. 113.

629/1'de anonim şirket hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla anonim şirket hükümlerinde yer alan çift imza kuralına ilişkin esaslar burada da uygulanacaktır.

Limited şirketlerde, anonim şirketlerin aksine şirket sözleşmesinde başka şekilde düzenlenmediği takdirde, ticari temsilci ve ticari vekiller ancak genel kurul kararı ile atanabilmekte, yetkileri genel kurul tarafından sınırlandırılabilir (TTK m. 631). Sınırlı yetkili ticarî vekil ve diğer tacir yardımcıları bakımından anonim şirket hükümleri uygulanacaktır (TTK m. 629/3).

c. Kollektif Şirketlerde

Kollektif şirketlerde ortaklardan her biri şirketi temsil etmek ve yönetmek hak ve görevini haiz bulunmakta ancak bu kural şirket sözleşmesine aksi hüküm konularak veya ortakların oybirliği ya da oyçokluğuyla verecekleri karar ile farklı şekilde düzenlenebilmektedir. Bu çerçevede yönetim ve temsil yetkisi ortaklardan birine, birkaçına veya tümüne verilebilecektir (TTK m. 218). Şirketi temsile yetkili kimseler şirket sözleşmesine yazılmakta ve ticaret siciline tescil ve ilan edilmektedir (TTK 213). Temsil yetkisi birlikte imza kuralıyla sınırlandırılmaktadır (TTK 233). Söz konusu sınırlamanın ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekmektedir. Her ne kadar TTK m. 233'te temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılacağı belirtilmemişse de şube ile sınırlamanın mümkün olduğu kabul edilmektedir¹⁹⁷. Ancak birlikte imza kuralında olduğu gibi şube ile sınırlamanın da ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekmektedir.

Kollektif şirketlerde şirketi temsil yetkisinin ticarî temsilci veya ticarî vekillere bırakılabilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır¹⁹⁸. Ancak TTK m. 223 gereği kollektif şirkete ticari temsilci atanması olağanüstü bir işlem olduğundan atamaya ilişkin kararın ortakların oybirliğiyle alınması gerekmektedir. Geniş yetkiye sahip ticarî temsilcinin çek düzenlemesi için

¹⁹⁷ ŞENER, Ticari Temsilci ve Ticari Temsil Yetkisi, s. 26.

¹⁹⁸ ŞENER, Ortaklıklar Hukuku, s. 235-237.

özel yetkiye ihtiyacı yokken ticarî vekil için özel yetki şartı aranmaktadır. Temsil yetkisinin üçüncü kişilere bırakılabilmesi veya bu kişilerle temsil yetkisine sahip ortaklardan birine birlikte imza şartı getirilebilmesi mümkündür. Bu durumda çek düzenlenmesi bakımından söz konusu kimselerin çeki şirket unvanı altında birlikte imzalaması gerekmektedir.

d. Komandit Şirketlerde

Adi komandit şirketlerde şirketi temsil etme yetkisi kanunla sadece komandite ortaklara tanınmaktadır. Bu çerçevede komandite ortakların şirket ad ve hesabına çek düzenleme yetkileri bulunmaktadır. TTK m. 317' de şirketin üçüncü kişilerle olan ilişkileri bakımından kollektif şirket hükümleri uygulanacaktır. Aynı şekilde adi komandit şirkete ticarî temsilci veya ticari vekil atanması söz konusu olduğunda TTK m. 308'in atfı gereği TTK m. 223 adi komandit şirket için de uygulanacaktır.

Komanditer ortaklara gelindiğinde, komanditerler sınırlı sorumlulukları sebebiyle adi komandit şirketi temsil yetkisini haiz bulunmamaktadır. Komanditerler şirket sözleşmesi elverdiği ölçüde ya da ortaklık kararı ile ticarî temsilci, ticarî vekil ve seyyar tacir memuru olarak atanabilmektedir (TTK 318/2). Burada çek düzenlemede ticarî temsilci dışında atanan diğer imza yetkilisi kişilere verilen özel yetkinin içeriğine bakmak gerekmektedir¹⁹⁹. Komanditer ortağa bu şekilde temsil yetkisi verildiğinin ticaret siciline tescil edilmesi gerekmekte şayet tescil yapılmamışsa bu kimselerin üçüncü kişilerle yaptıkları işlemlerde şirketi temsile ilişkin mevcut konularını işlemin karşı tarafına bildirmeleri aranmaktadır (TTK m. 321). Aksi takdirde komanditer ortaklar üçüncü kişilere karşı komandite ortak gibi sorumlu tutulacaktır. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde ise şirketin temsiline ilişkin hususlar bakımından adi komandit şirket hükümleri uygulanacaktır (TTK 565).

¹⁹⁹ ÇAĞLAR, s. 5.

e. Kooperatif Şirketlerde

Kooperatif şirketlerde şirketi temsil yetkisi yönetim kurulunda bulunmaktadır. KoopK'da yönetim kurulunda bulunan kimselerin ortaklardan olması şart kılınmışsa da şirketi temsil yetkisinin yönetim kurulundaki ortaklar dışında üçüncü kişilere devredilmesine imkân tanınmaktadır (KoopK m. 58). Kanun gereği yine şirketi temsile yetkili kimselerin adlarının ve imzalarının ticaret siciline tescil edilmesi, şirket adına yapılacak işlemlerde imzaların şirket unvanı altında atılması gerekmektedir (KoopK m.60-61). Temsil yetkisi sadece birlikte imza ve şube işleri ile sınırlanabilmekte ve bu sınırlamaların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için ticaret siciline tescil edilmesi gerekmektedir²⁰⁰ (KoopK m. 59). KoopK 98. maddesi anonim şirket hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Dolayısıyla anonim şirketlerde temsil ilişkisini düzenleyen TTK m. 371'in kooperatif şirketler bakımından uygulanması mümkündür. Bir diğer deyişle şirket esas sözleşmesinde aksine hüküm olmadığı takdirde kooperatif şirket ad ve hesabına çek düzenlenmesi için şirketi temsile yetkili kişilerin en az ikisinin çekte şirket unvanı altında imzasının olması gerekmektedir²⁰¹.

5. Vakıf ve Dernekler Ad ve Hesabına Çek Düzenlenmesi

Dernekler, kazanç paylaşma amacı dışında belirli ve ortak bir amaç gerçekleştirmek üzere kurulan tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır (TMK m. 56). Vakıflar da dernekler gibi kazanç paylaşma amacı taşımamakta ve ideal bir amaç üzerine kurulmaktadır. Dernek ve vakıflar iktisadi bir amaçla kurulmalarına rağmen amaçlarına ulaşmaları için ekonomik faaliyette bulunmalarına izin verilmektedir. Bu çerçevede dernek ve vakıflar TTK m. 16 gereği ticarî işletme işletebilecektir. Amaçlarına ulaşmak için ticarî işletme işleten dernek ve vakıflar kanunen tacir sayılmaktadır (TTK m. 16). Ancak

²⁰⁰ BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan, Şirketler Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2018, s. 522.

²⁰¹ ÇAĞLAR, s. 8.

aynı maddenin ikinci fıkrası, kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların ticarî işletme işletseler de tacir sayılmayacaklarını öngörmektedir.

Amaçlarına ulaşmak üzere ticarî işletme işleten dernek ve vakıflar, ticari işletmenin işlemlerini yürütmek üzere çek düzenleyebilecektir. Öyleyse ticari işletme işleten dernek ve vakıflar ad ve hesabına çek düzenleyebilecek kimseleri belirlemek için temsil hükümlerine değinmek gerekmektedir.

Derneklerin yönetim ve temsiline ilişkin hükümler TMK 'da yer almaktadır. Kanuna göre derneğin yönetim ve temsil organı yönetim kurulu olmakla birlikte temsil görevi yönetim kurulu üyelerinden bir veya birkaç üyeye ya da üçüncü bir kişiye bırakılabilmektedir (TMK m. 85/2). Temsil yetkisinin üçüncü kişiye devrinin mümkün olmasından hareketle derneklerin ticarî temsilci, ticarî vekil, imza yetkisini haiz temsilci atayarak çek düzenleyebilmelerinin önünde bir engel bulunmamaktadır. Derneğin yönetim ve temsil organı yönetim kurulu olduğundan ticarî temsilci veya ticarî vekili yönetim kurulu atayacaktır²⁰².

Vakıflarda yönetim ve temsil, yönetim kuruluna aittir (TMK m. 109). 5737 sayılı Vakıflar Kanunu²⁰³ m. 6 gereği yeni vakıfların yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulmaktadır. Bir diğer deyişle, vakıf senedinde vakfın yöneticilerinin kimler olacağı, nasıl atanacağı, yetki ve görevleri, vakfın yönetim ve temsil tarzı vakıf senedinde gösterilmektedir²⁰⁴. Bu çerçevede vakıf yönetim kurulu ve vakıf senedince temsil yetkisinin bırakıldığı kişiler vakıf ad ve hesabına çek düzenleyebilecektir.

²⁰² ŞENER, Ticarî Temsilci ve Ticarî Temsil Yetkisi, s. 35.

²⁰³ 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, 26800 sayılı RG.

²⁰⁴ OĞUZMAN/SELİÇİ /OKTAY-ÖZDEMİR, s. 435.

C. YETKİSİZ TEMSİLCİNİN DÜZENLEDİĞİ ÇEKTE DÜZENLEYEN VE YETKİSİZ TEMSİLCİNİN SORUMLULUĞU

Temsilen çek düzenlenmesi durumunda temsil olunan düzenleyen, çekin lehtarını veya hamillerine karşı çek hesabında karşılık bulundurmaya ve başvuru borçlusunu olarak çeki ödemeye ilişkin taahhüdünü temsilci vasıtasıyla açıklamaktadır.

Temsil ilişkisinin kambiyo senetleri üzerindeki görünümü, borçlar hukukundan farklı olarak ele alınmakta ve farklı kılınan düzenlemelerin senedin tedavül gücünü arttırmak ve senede olan güveni korumak amacıyla yapıldığı ifade edilmektedir²⁰⁵. Bu nedenle temsil ilişkisi bakımından öncelikle kambiyo hukukuna özgü kurallar uygulanacak, boşluk bulunması durumunda borçlar hukukunun genel hükümlerinden yola çıkılarak hukuki ihtilaflara çözüm bulunacaktır.

Yetkisiz temsil borçlar hukukunda TBK m. 47’de düzenlenmekte ve yetkisiz temsil sebebiyle işlemin geçersiz olmasından doğan zararın tazmini yetkisiz temsilciden istenebilmektedir. Ancak kanun koyucu TTK m. 678’de kambiyo senetlerine özel hüküm öngörmektedir. Yetkisiz temsil TTK m. 678’de, poliçeyi düzenleyen hükümler arasında yer almaktadır. Ancak TTK m. 818/1-c’nin atfıyla söz konusu hüküm çekler bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. TTK m. 678’e göre; poliçeye imzasını koyan kişinin temsil yetkisinin olmaması durumunda, yetkisiz temsilci poliçeden bizzat sorumlu olmakta ve poliçeyi ödediğinde temsil ettiği kişinin sahip olabileceği haklara sahip olmaktadır²⁰⁶. Yetkisini aşan temsilci için aynı hükmün uygulanacağı

²⁰⁵ ÖZTAN, 1997, s. 407, ACAR, s. 28, ARICI, Fatih, Kambiyo Senetlerinde Temsilcinin Yetkisini Aşarak Kambiyo Taahhüdünde Bulunmasından Doğan Sorumluluk, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU’na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999, Ss.11-27, s. 22.

²⁰⁶ YARGITAY 19. HD E. 2017/718 K. 2018/6067 T. 26.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2017/8841 K. 2018/11916 T. 21.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2017/5016 K. 2017/13442 T. 02.11.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 19. HD E. 2016/13108 K. 2017/4146 T. 24.05.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY HGK E. 2013/12-1355 K. 2014/994 T. 03.12.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

belirtilmektedir. Bu durumda bir kimsenin temsil yetkisinin hiç olmaması ve temsil yetkisinin sınırlarının aşılması kambiyo hukuku bağlamında yetkisiz temsil olarak değerlendirilmektedir. TBK 'da yetkisiz olarak temsil olunan adına işlemlere girişen kişi, yalnızca zarardan sorumlu tutulmakta ancak TTK bu konuda şahsen sorumluluk esasını getirmektedir. Görüldüğü üzere TTK m. 678 ile temsil kurumu borçlar hukukundan farklı şekilde ele alınmaktadır.

Çek Kanunu m. 5/3'ün sorumluluğa ilişkin lafzı, temsil veya vekâlet ile çek düzenlenmesi durumunda dikkate alınacaktır²⁰⁷. Söz konusu hüküm senedin çek niteliği kazanmasını engellemediğinden temsilen çek düzenlendiğinde, temsilcinin gerçekte temsil yetkisinin hiç bulunmaması veya temsil yetkisini aşması durumlarında ne olacağı önem arz etmektedir. Gerçek kişi ad ve hesabına temsilci vasıtasıyla çek düzenlendiğinde şayet temsil yetkisi geçerli ise Çek Kanunu m. 5/3 gereği sadece düzenleyen gerçek kişi sorumlu olacaktır. Bu çek karşılıksız çıktığında cezai sorumluluk, Çek Kanunu m. 5/1 gereği çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlü düzenleyen gerçek kişinin üzerinde doğacaktır. Ancak gerçek kişi ad ve hesabına çek düzenleyen temsilci yetkisiz ise, çekte dayalı hukuki sorumluluk yetkisiz temsilci üzerinde olacaktır (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m.678).

Temsilci veya vekil vasıtasıyla çek düzenlendiğinde muhatap banka, temsil ilişkisinin geçerliliği hakkında özenle hareket etmekle yükümlüdür. Tüzel kişi ad ve hesabına düzenlenmiş bir çek bankaya ödeme için ibraz edildiğinde, basiret ve özen yükümlülüğünü haiz muhatap banka (Çek Kanunu m. 2) öncelikle kendisine ibraz edilen çeki imzalayan temsilcinin çek hesabı bulunan düzenleyen ad ve hesabına işlem yapmaya yetkili olup olmadığını tespit edecektir. Nitekim uygulamada muhatap bankalar, müşterisi düzenleyene karşı sorumluluklarının doğmaması için imza sirkülerinde bulunan temsilcinin imzası ile çekte yer alan imzayı karşılaştırmakta ve çekle ilgili işlemleri buna göre gerçekleştirmektedir.

²⁰⁷ REİSOĞLU, s. 47.

Yetkisiz temsille ilgili TBK 47/1 yetkisiz temsilciyle işlem yapan üçüncü kişinin, işlem esnasında, temsilcinin yetkisizliğini bildiği veya bilmesi gerektiğinin ispat edilmesi halinde yetkisiz temsilciyi sorumluluktan kurtarmaktadır. Ancak söz konusu hüküm TTK 678’de zikredilmemekte ve doktrinde tartışmalara sebep olmaktadır. Hâkim görüş, borçlar hukukunda yer alan hükmün bilinçli olarak TTK ’ya alınmadığını, kambiyo hukukunda hamilin işleme olan güveninin esas alınması gerektiğini ifade etmekte ve ancak hamilin durumu bildiği (müspet vukuf)²⁰⁸ veya yetkisizliğin hamilin anlayacağı şekilde apaçık ortada olduğu durumlarda yetkisiz temsilciyi sorumluluktan kurtarmaktadır²⁰⁹. Söz konusu sonucun dayanağı olarak TMK m. 2 gösterilmektedir.

Tüzel kişiler ad ve hesabına işlem yapacak temsilcilerinin yetkilerinin çift ya da birlikte imza kuralı sınırlandırılabilmesi mümkündür (TTK m. 371/3, TTK m. 233, KoopK m. 59). Çift imza kuralı benimsendiğinde tüzel kişi ad ve hesabına temsilen düzenlenen çekin tüzel kişiyi bağlayabilmesi için her iki temsilcinin de çekte imzasının olması gerekmektedir. Çift imza kuralına rağmen çekte sadece bir temsilcinin imzası yer alıyorsa söz konusu çek tüzel kişiyi bağlamayacak, çeki imzalayan kişi yetkisiz temsil hükümlerine göre çekten bizzat sorumlu olacaktır²¹⁰ (TTK m. 818/1-c’nin atfıyla TTK m. 678). Ancak Yargıtay kararlarında yetkisiz temsilci tarafından yapılan işleme onay verilebileceği ve işlemin temsil olunanı bağlayabileceği ifade edilmektedir²¹¹. Temsil ilişkisinde temsil olunanın iradesine üstünlük

²⁰⁸ ÖZTAN, 1997, s. 407, YILDIRIM, Ali Haydar, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Düzenleyen veya Lehtar Sifatına Sahip Olduğu Bononun Hukuki Durumu, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2012, S. 17, Ss. 92-106, s. 102, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 69, BOZER/GÖLE, s. 265, POROY/TEKİNALP, s. 169, PULAŞLI, s. 125, ÖZTAN, 2019, s. 75, ARAS, Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisi, s. 1976.

²⁰⁹ GÜREL, Murat, Ticaret Sicilinin Üçüncü Kişilere Etkisi Bağlamında Kambiyo Senetleri Bağlamında Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsile İlişkin Bazı Sorunlar, BATIDER, C. 31, S. 1, 2015, Ss. 231-250, s. 234, Aynı yönde görüş için bkz. YARGITAY 19. HD E. 2004/13429 K. 2005/7895 T. 12.07.2005, Kazancı, İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 09.03.2019.

²¹⁰ YARGITAY 19. HD E. 2017/718 K. 2018/6067 T. 26.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.11.2018.

²¹¹ 2.6.2000 tarihli borçlu şirketin imza sirkülerinden ve şirket ortaklarının 30.5.2000 tarihinde almış buldukları kararda H. G., R. G., M. G., İ. H. G., ve Ö. G.,’ün şirketin unvanı adı altında ve şirket müdürü sıfatıyla ortaklardan her ikisinin müşterek imzasıyla 5 yıl süre ile şirketi temsil ve ilzama yetkili oldukları anlaşılmaktadır. Takip konusu çeklerin keşide tarihlerinin yukarıda açıklanan süre kapsamında oldukları ve bu çeklerde keşideci şirket adına bir kişinin imzasının bulunduğu görülmektedir. 10.2.2005 tarihinde ihtiyati haczin

tanımak gerekmektedir. Öyleyse temsil olunan düzenleyen, kendisi ad ve hesabına çek düzenleyen yetkisiz temsilcisinin işlemine onay verebilecek ve çek, düzenleyen tüzel kişiyi bağlayabilecektir (TBK m. 46). Ayrıca kendisine ibraz edilen çekte yetkisiz bir temsil ilişkisini tespit eden muhatap bankanın işlem yapmadan önce çekle işleyen hesabın sahibi düzenleyen ile iletişime geçerek bu işleme onay verip vermediğini öğrenmesi gerekmektedir. Düzenleyenin onayı ile işlemin sağlık kazanması, yetkisiz temsilcinin iyiniyetle, temsil yetkisindeki eksikliği bilmeden hareket ettiği durumlarda doğacak hukuki ihtilâfları azaltmaya imkân tanıyacaktır.

Çift imza kuralı ticaret şirketleri bakımından söz konusu olduğunda temsil yetkisinin çift imza ile sınırlandırıldığı ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekecektir (TTK m. 371/3, TTK m. 233, KoopK m. 59). Bir diğer deyişle ticaret şirketleri ad ve hesabına işlem yapma yetkisi olan temsilcilerde ticaret siciline tescil şartı aranabilmektedir. Öyleyse ticaret sicilinin yetkisiz temsil hususunda etkisini incelemek gerekmektedir. Örneğin; anonim şirkette esas sözleşmede aksi öngörülüyorsa veya yönetim kurulu tek kişiden oluşmuyorsa temsil yetkisi çift imza kullanılmak suretiyle yönetim kurulu üyelerinden herhangi ikisine bırakılmakta ve bu kişiler ticaret siciline tescil ve ilan edilmektedir²¹² (TTK m. 354, 370). Temsil yetkisi çift imza ile kullanıldığından anonim şirket ad ve hesabına hüküm ve sonuç doğuracak çekin düzenlenebilmesi için çek üzerinde çift imza ile yetkilendirilmiş temsilcilerin her ikisinin de imzasının yer alması gerekmektedir. Öyleyse

uygulanması sırasında borçlu şirketi temsile yetkili ortaklardan Ö. G. ve R. G. takip konusu borcu kabul etmişlerdir. Şirketi temsile yetkili iki ortağın borcu kabulleri karşısında İİK'nın 170/a-son maddesi uyarınca anılan şirketin borca itiraza yönelik isteminin reddi yerine kabulüne karar verilmesi isabetsizdir'. YARGITAY 12. HD E.2005/22972 K.2005/25784 T. 22.12. 2005 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 05.03.2019, ayrıca karar metni için bkz. ŞENER, Oruç Hami, Yargıtay Kararları Işığında Limited Ortaklıklar Hukuku, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 689, ÖZTAN, s. 409, aynı yönde bkz. YARGITAY 11. HD E. 2004/1953 K. 2004/11442 T. 23.11.2004 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 29.03.2020.

²¹² Şirketin çift imza ile temsil edildiği ticaret siciline tescil edilmiş olmasına rağmen şirket ad ve hesabına tek bir temsilcinin imzaladığı çekin şirketi bağlamayacağı hakkında bkz. YARGITAY 12. HD E. 2016/25640 K. 2017/16436 T. 28.12.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, ticaret sicil kayıtlarına göre şirketi temsile yetkili olmayan temsilcinin şirket ad ve hesabına imzaladığı çekten şahsen sorumlu olması gerektiği hakkında bkz. YARGITAY 19. HD E. 2016/13108 K. 2017/4146 T. 24.05.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020 .

anonim şirket ad ve hesabına düzenlenen çekte çift imza ile yetkilendirilmiş temsilcilerden sadece birisinin imzasının bulunması durumunda söz konusu çek sebebiyle anonim şirket sorumlu olmayacaktır. TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 678 gereği çeki tek başına imzalayan temsilci, yetkisiz temsilci sıfatıyla çekten bizzat sorumlu olacaktır. Söz konusu çek hakkında hamilin yetkisiz temsilciye başvurabilmesi için hamilin, temsilcinin yetkisiz olduğunu bilmemesi gerekmektedir²¹³. Bir diğer deyişle hamilin senedi devraldığı sırada iyiniyetli olması gerekmektedir. Peki bu durumda anonim şirketi temsil etmek bakımından yetkisi çift imza ile sınırlanan temsilci, yetkisiz temsilci olarak tek başına imzaladığı çek hakkında TTK m. 36/3 gereği ticaret sicilinin olumlu etkisine dayanarak hamilin yetkisizliği bildiğini öne sürmek suretiyle sorumluluktan kurtulabilecek midir? Bu soruya olumsuz yanıt vermek gerekmektedir. Zira anonim şirkette ticaret siciline tescil edilen şirket temsilcileri TTK m. 36/3'e dayanarak sicilin olumlu etkisinden yararlanamayacaktır. Ticaret sicilinin olumlu etkisi sadece anonim şirket (temsil olunan) adına hüküm ve sonuç doğuracaktır. Dolayısıyla ticaret sicilinin olumlu etkisine dayanarak yetkisiz temsilci sorumluluktan kurtulamayacaktır²¹⁴.

Tüzel kişiler ad ve hesabına çek düzenlemeye yetkili kimselerin ad ve soyadları, yerleşim yerleri ve imzalarını içeren bir yetki belgesi düzenlenip muhatap bankaya verilmektedir (Çek Kanunu m. 2/2-3). Tüzel kişiyi temsilen düzenlenmiş bir çekin ibrazında muhatap banka söz konusu yetki belgesini esas almakta ve buna göre çek hamiline ödeme yapmaktadır²¹⁵. Ancak muhatap bankaya verilen yetki belgesinde tüzel kişiyi temsile yetkili kişinin temsil yetkisinin sınırları bulunmaktaysa ve söz konusu sınırlamalar ticaret sicilinde tescil ve ilan edilmemişse veya edilmesi mümkün değilse bu

²¹³ ÖZTAN, 1997, s. 409, GÜREL, Ticaret Sicilinin Üçüncü Kişilere Etkisi Bağlamında Kambiyo Senetleri Bağlamında Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsile İlişkin Bazı Sorunlar, s. 234, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 69, YILDIRIM, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Düzenleyen veya Lehtar Sıfatına Sahip Olduğu Bononun Hukuki Durumu, s. 102, BOZER/GÖLE, s. 265, POROY/TEKİNALP, s. 169, PULAŞLI, s. 125, ÖZTAN, 2019, s. 75.

²¹⁴ GÜREL, Ticaret Sicilinin Üçüncü Kişilere Etkisi Bağlamında Kambiyo Senetleri Bağlamında Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsile İlişkin Bazı Sorunlar, s. 239, YILDIRIM, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Düzenleyen veya Lehtar Sıfatına Sahip Olduğu Bononun Hukuki Durumu, s. 102

²¹⁵ BOZER/GÖLE, s. 385-386.

durumda muhatap bankanın çek hamiline ödeme yapıp yapmaması konusunda nasıl bir tavır alması gerektiği önem taşımaktadır. Örnekleme gerekirse; anonim şirketi temsile yetkili kişi bakımından miktar yönünden yapılan sınırlamalar iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememekte ve bu sınırlamaların ticaret siciline tescil ve ilanı mümkün olmamaktadır (TTK m. 371/3). Muhatap bankaya verilen yetki belgesinde tüzel kişiyi temsile yetkili kişinin imzalayacağı çeklerde miktar bakımından sınırlama yapıldığında bu hususlar ticaret siciline tescil edilemeyecektir. Bu durumda muhatap banka hamile ödeme yapmalı mıdır, ödeme yaptığı takdirde düzenleyene karşı sorumluluğu doğacak mıdır? Sorunun yanıtı kambiyo senetlerinde hamilin hukuki işleme olan güveninin korunması ilkesinden hareketle bulunabilmektedir. Bu çerçevede muhatap bankanın hamile ödeme yapması ve düzenleyene karşı da herhangi bir sorumluluğunun doğmaması gerekmektedir²¹⁶.

Muhatap bankaya verilen yetki belgesinde sınırlamalara ilişkin farklılık, tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenlemeye yetkili kişilerin kimliği bakımından da söz konusu olabilmektedir. Bir diğer deyişle muhatap bankaya verilen yetki belgesindeki temsile yetkili kişiyle ibraz edilen çeki imzalayan kişi farklılık gösterebilmektedir. Burada sorun ileri düzenleme tarihli çek düzenlenmesinde karşımıza çıkabilecektir. Zira tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenlemeye yetkili kimse, çek düzenlenip tedavüle çıkarıldıktan sonra değişmiş olabilecektir. Değişen kimsenin ticaret siciline tescil ve ilanı düzenleyen tüzel kişi tarafından yapılmamış olabilir. Burada sorun, muhatap bankanın çek hamiline ödeme yapmadan önce tüzel kişi düzenleyen ile iletişime geçip çeki imzalayan temsilcinin çekin düzenlendiği tarihte gerçekten yetkisi olup olmadığının²¹⁷ araştırılması ile çözülebilecektir.

Dile getirdiğimiz hukuki soruna, 2016 yılında yürürlüğe giren 6728 sayılı Kanun'un, Çek Kanunu'nda ve TTK 'da yaptığı değişikliklerle çözüm getirilmeye çalışılmaktadır. 6728 sayılı Kanun ile çeklerde zorunlu unsurlar arasına zorunlu seri numarası ve karekod uygulaması girmiş bulunmaktadır

²¹⁶ GÜREL, s. 250, BOZER/GÖLE, s. 386.

²¹⁷ GÜREL, s. 248.

(6728 sayılı Kanun m. 70-72, TTK m. 780). eklerde yer alan karekod, ek, düzenleyen ve düzenleyen ad ve hesabına ek dzenleyenlerle ilgili sayılan bilgilere erişilmesine ve bunların raporlanmasına imkân tanıyan iki boyutlu barkod sistemini ifade etmektedir. Hükümde düzenleyenin tacir olması durumunda, ticaret siciline tescil edilen yetkililerin ad, soyad veya ticaret unvan bilgilerinin karekod içerisinde yer alacağı düzenlenmektedir (TTK m. 780/2). Karekod vasıtasıyla ek ve çekle ilgili olan kimseler hakkındaki bilgilere Őeffaflık ilkesi çerçevesinde ulaşma imkânı saėlanmaktadır²¹⁸. TTK ile uyumlu olarak ek Kanunu m. 2/3'te bankalara düzenleyenler ile düzenleyenin tüzel kişi olması durumunda bildirilen işlem yetkililerini karekod sistemine kaydetme yükümlülüğü getirilmektedir. İlaveten ek Kanunu'nda lehine karekodlu ek düzenlenmiş lehtarın, çeki teslim aldıktan sonra karekod sistemine kaydettirmesi gerekmektedir. Bu kayıttan itibaren, tüzel kişi ad ve hesabına ek düzenleyen temsilcilerin değişmesinin düzenleyen tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağı hükümde vurgulanmaktadır (ek Kanunu m. 3/10). Tüm bu açıklamalardan sonra, uygulamada sorun çıkmaması için düzenleyenin, ek düzenlemekle yetkilendirdiği kimselerde meydana gelen değişiklikleri, kendisine yüklenen sorumluluk uyarınca karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemini oluşturmakla yükümlü Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi'ne bildirmesi gerektiği sonucuna ulaşılacaktır.

²¹⁸ KAYIHAN, s. 216.

III. ÇEK DÜZENLENMESİNDE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞU BAKIMINDAN ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

A. MATBU ÇEK YAPRAKLARI KULLANMADAN ÇEK DÜZENLEMENİN ÇEKİN GEÇERLİLİĞİNE VE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞUNA ETKİSİ

1. Genel Olarak

Çek Kanunu'nda, TTK 'ya ek olarak düzenleyenin çek düzenlerken uyması gerekli birtakım yükümlülükler yer verilmektedir. Ayrıca çek defterlerinin bankalar tarafından bastırılacağı ve çek defterinin baskı şekline ilişkin esasların Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayımlanacak bir tebliğle²¹⁹ düzenleneceği belirtilmektedir (Çek Kanunu m. 2/5-6). TTK ve Çek Kanunu'nun her ikisinin de çek düzenlenmesine ilişkin hükümler içermesi sebebiyle bu düzenlemelerden hangilerinin çekin geçerliliğini etkileyeceğini belirlemek adına kanun koyucu Çek Kanunu m. 2/9'u öngörmüştür. Buna göre; TTK'da belirlenen zorunlu unsurları taşıyan bir çek, Çek Kanunu m. 2'de yer alan kurallara aykırı düzenlenmiş olsa dahi çekin geçerliliği etkilenmeyecek ve söz konusu çek düzenleyenin sorumluluğuna tabi olacaktır. Dolayısıyla kanun koyucu çekte bulunması zorunlu unsurlar ve çekin geçerliliği bakımından TTK 'yı esas almaktadır. Bir diğer deyişle, TTK 'daki zorunlu unsurları taşıyan bir çek, Çek Kanunu bakımından da geçerli kabul edilecek ve düzenleyen hakkında sorumluluk doğuracaktır. Ancak yine de Çek Kanunu'nda düzenleyenin uyması gereken yükümlülüklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Söz konusu yükümlülükler her ne kadar Çek Kanunu m. 2/9 sebebiyle çekin geçersizliğine yol açmayacaksa da çekin güvenli bir şekilde tedavülüne ve çek hamillerinin korunmasına hizmet etmektedir.

²¹⁹2010/2 sayılı Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ, 27468 sayılı RG.

6728²²⁰ sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile gelen değişiklikler sonrasında, bazı yazarlar²²¹ çek defterlerinin matbu şekilde bankalar tarafından basılması ve çek düzenlemek için bu matbu formların kullanılmasının zorunlu olduğu aksi durumda düzenlenen senetlerin çek niteliğini haiz olmayacağı görüşünü benimsemektedir. Bu görüşe göre, matbu çek yaprakları kullanılmadan düzenlenen senetler çek niteliğini haiz olmayacak ancak yerine göre havale ya da delil başlangıcı hükmünde sayılacaktır²²². Yargıtay, 1992 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı'nın (İBK) gerekçe bölümünde²²³, *'banka tarafından mevzuattaki tanıma uygun şekilde bastırılmış bir çek yaprağı'*ni çekin zorunlu unsurları arasında saymakta ve çeklerde matbu formların kullanılması gerektiği görüşünü benimsemektedir.

Diğer görüşü savunan yazarlara göre²²⁴, gelen değişikliklerin sadece çekle ödemelerin düzenlenmesi amacı taşıdığı ifade edilmektedir. Görüşe göre, tarafların iradesi çerçevesinde bir kâğıt parçası üzerine yazılarak düzenlenmiş ve kanunda öngörülen tüm unsurları bünyesinde barındırmış bir senedin çek niteliğini haiz olacağı, muhatap bankanın söz konusu çek bedelini ödememesi durumunda hamilin kambiyo hukukuna dayalı olarak başvuru hakkını kullanabileceği belirtilmektedir. Nitekim doktrinde KENDİGELEN'e göre; TTK m. 783 uyarınca muhatap ile düzenleyen arasında geçerli bir çek anlaşması olmasa dahi TTK 'daki unsurları taşıyan bir senedin geçerli bir çek niteliğini haiz olduğu düşünüldüğünde çekin düzenlenebilmesi için matbu bir form aranmaması gerektiği sonucuna ulaşılabilecektir²²⁵. Dolayısıyla matbu çek formunun zorunlu olmadığı, getirilen değişikliklerin çek hamilini korumak ve çekle ödemeleri düzenli ve

²²⁰6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 29796 sayılı RG.

²²¹ REİSOĞLU, s. 105, NARBAY/GÜNEY, s. 53, BOZER/GÖLE, s. 228, 237.

²²² BOZER/GÖLE, s. 228.

²²³YARGITAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME BÜYÜK GENEL KURULU, E. 1992/1 K. 1992/5 T. 14.12.1992 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.07.2019.

²²⁴KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 48, ÖZTAN, 1997, s. 1066, POROY/TEKİNALP, s. 384, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 89, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 287, DURSUN, Alev Deniz, Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 37, ÖZTAN, 2019, s. 235, BAŞLAR, 6728 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu, s. 87, KENDİGELEN/KIRCA, s. 285.

²²⁵ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 89.

güvenli kılmak amacı taşıdığı söylenebilecektir. Çek Kanunu m. 2/9'un lafzı karşısında TTK 'daki zorunlu unsurları taşıyan bir senet çek niteliğini haiz olacak, matbu çek formu aranmayacak ve söz konusu çek düzenleyenin sorumluluğuna tabi olacaktır. Ancak TTK m. 780/1-h'ye eklenen karekod uygulamasının zorunlu olmasından sonra matbu çek formu kullanılmadan düzenlenen çeklerin tedavül yeteneğinin neredeyse imkânsızlaştığını ve söz konusu tartışmanın teorik olmaktan öteye gidemediğini düşünmekteyiz²²⁶.

2. Tacir Çeki

Çek Kanunu ile tacir kimselerle tacir olmayan kimselerin kullanacakları çeklerin ayrı bastırılması gerektiği öngörülmektedir (Çek Kanunu m. 2/6). Söz konusu ayırım, ilk kez Çek Kanunu ile hukukumuzda dâhil olmakla birlikte Çek Kanunu'nun amacı olarak belirtilen kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması²²⁷ çerçevesinde getirilen bir önlem görevi²²⁸ görmektedir. Kanun, tacir kimsenin sürdürdüğü ticarî faaliyet kapsamında²²⁹ sadece tacir çeklerini kullanmasını istemekte ve böylece uygulamada hamil bakımından tacir olmayan kimselerin çeklerine kıyasla daha fazla güven²³⁰ duyulacağını öngörmektedir. Tacir çeklerinin

²²⁶ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 89, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 319.

²²⁷ Çek Kanunu m. 1/1.

²²⁸ Kanun tasarısına ilişkin raporda söz konusu husus, '*düzenleyenin hukuka aykırılıkları, perdelemeleri, başkasının arkasına gizlenmeleri... ve özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin, şirketle ilgisi olan veya olmayan gerçek kişilerin üzerinden yürütülmesine engel olmak ve kayıt dışı ekonominin, kara paranın aklanması ile terörün finansmanını önlemek*' şeklinde açıklanmaktadır. Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710), s. 3-4, TBMM Kanun Genel Gerekçesi.

²²⁹ Tacir çeki düzenleyebilmek için gereken tacir olma şartının yanı sıra çekin ticari bir ilişki sebebiyle düzenlenmesi gerekmektedir. Zira tüzel kişi tacirlerin aksine gerçek kişi tacirlerin ticari işleri dışında özel işleri de olabilecektir. Dolayısıyla gerçek kişi tacirler, ticarî işletmesi ile ilgili bir işe dayanarak çek düzenlemekte ise bu durumda tacir çekinin kullanılması gerekecektir. Söz konusu husus Çek Kanunu'nun metninde değil ancak m. 2/6'nın gerekçesinde belirtilmektedir: '*Böylece tacir çeki ancak kişinin tacir sıfatıyla bulunduğu bir ticarî ilişki çerçevesinde düzenlenebilecektir.*', Bkz. TBMM Kanun ve Karar Bilgi Sistemi, Çek Kanunu Genel Gerekçesi.

²³⁰ Tacirin finansal olarak daha güçlü olduğu inancı, tacir olmanın gereklerinden olan defter tutma zorunluluğu ve tacirin iflasa tabi kişilerden olması sebebiyle takip ve ispat kolaylığı sağlanacağı gibi düşüncelerle tacir çekinin daha fazla güven uyandıracacağı hakkında bkz. POROY/TEKİNALP, s. 374-375, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 155, DOĞAN, Beşir Fatih, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Çek Türleri, THD, S. 51, 2010, Ss. 41-61, s. 43, Tacirin logosunun veya markasının çekte bulundurulabileceğine ilişkin bir düzenleme yer almadığı için tacirin tanınmışlığı ve firmasının güvenilirliğinden yararlanma imkânı olmayacağı dolayısıyla tacir çeki kullanımının çekte olan güveni arttırmada işlevsiz kalacağı şeklinde aksi yönde görüş için

uygulanmasında TTK hükümleri bakımından diğer çeklerden ayrı bir hukuki rejim söz konusu olmadığından burada yeni bir çek türü yaratıldığından söz edilemeyecektir²³¹.

Çek Kanunu m. 2/11 'den tacir olmasalar da esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı esnaf ve sanatkârların talepleri dâhilinde tacir çek hesabı açtırabileceği ve tacir çek defterlerini kullanarak çek düzenleyebilecekleri anlaşılmaktadır. Zira hükümde, tacirlere özgü çek hesabı açtıran esnaf ve sanatkârlar hakkında Çek Kanunu'nun tacirlere ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Hükmün lafzından esnaf ve sanatkârların tacir çeki düzenlemesinin bir zorunluluk değil, kullanabilecekleri bir imkân olduğu anlaşılmaktadır²³². Bu çerçevede, tacir çeki kullanmak isteyen esnaf veya sanatkâr muhatap bankaya talepte bulunacaktır.

Tacir olan kimseler bakımından tacir çekinin kullanılması kanuni bir zorunluluk olarak öngörülmektedir. Zira aksi durumda düzenleyen ve düzenletenler hakkında Kanun altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmedileceğini belirtmektedir²³³ (Çek Kanunu m. 7/1). Tacir kimsenin tacir olmayan bir kimseye ait çek yaprağını kullanarak çek düzenlemesi cezalandırılmaktayken bu kişinin kendi kişisel işlerinde kullanmak üzere aldığı çek defterini ticarî faaliyetiyle ilgili iş ve işlemlerde kullanması durumunda herhangi bir yaptırım öngörülmemektedir. Tacir olmasına rağmen tacir çeki kullanmayan düzenleyen dışında Kanun ayrıca tacir

bkz. TEOMAN, Ömer, Yeni Çek Yasası "Tacir Çekleri"ni Getiriyor, Tüm Makalelerim 2002-2010, C. 3, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 272.

²³¹ PULAŞLI, s. 409, POROY/TEKİNALP, s. 373, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 154, Tacir çeki ve tacir olmayan çekinin 5941 sayılı Çek Kanunu ile getirilen yeni çek türleri olduğuna dair aksi yöndeki görüş için bkz. DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Yeni Çek Türleri, s. 43.

²³²DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Yeni Çek Türleri, s. 50, SÜMER, Burak, Çekte Ödeme, (Danışman: Mehmet ÖZDAMAR), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 42, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 370, BOZER/GÖLE, s. 233, POROY/TEKİNALP, s. 375, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 299.

²³³Tacir çeki kullanan esnaf veya sanatkârların söz konusu suça tabi olup olmayacağı doktrinde tartışılmakla birlikte talepleri durumunda kendilerine tacir çek defteri verilen esnaf ve sanatkârların ticarî iş ve işlemlerinde tacirlere özgü çek yapraklarını kullanmaması durumunda Çek Kanunu m. 7/1'deki suça tabi olacağı görüşü için bkz. ÖZGENÇ, s. 48, Söz konusu suçun tipik ögesinin tacir olması ve esnaf ve sanatkârların bu kapsama girmemesi sebebiyle haklarında Çek Kanunu m. 7/1'deki suçun uygulanamayacağını öngören aksi yönde görüş için bkz. ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 829-830.

olmayan bir kişiye, tacirlere özgü çek defteri veren banka görevlisi hakkında da elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası öngörülmektedir (Çek Kanunu m. 7/2). Çek Kanunu'nun tacir çekine ilişkin getirdiği esaslar, tacir tüzel kişilerin, tacir olmayan kimselere özgü çek defteri kullanarak çek düzenlemelerini ve böylece sorumluluktan kaçmalarını engellemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla cezai yaptırımlara rağmen tacir çeki ile ilgili esaslara uyulmamış olması, Çek Kanunu m. 2/9 çerçevesinde çekin TTK 'daki unsurları taşıması şartıyla geçerliliğini etkilemeyecek ve düzenleyen söz konusu çekten sorumlu olmaya devam edecektir²³⁴.

3. Hamiline Yazılı Çek

TTK m. 785/1-c'de çekin hamiline yazılı olarak düzenlenebileceği belirtilmektedir. Hamiline yazılı çek düzenlenebilmesi için çekin hamiline yazıldığına ilişkin bir kayıt çek üzerine konabilecektir. Çekin hamiline düzenlendiğini gösteren kayıt, çekte lehtar adı olmadan direkt '*hamiline*' ya da lehtar adının belirtilip '*veya hamiline*' yazılması şeklinde olabilecektir (TTK m. 785/2). Ayrıca kimin lehine düzenlendiği gösterilmeyen bir diğer deyişle hem '*hamiline*' kaydı hem de lehtar adı yer almadan düzenlenen çekler de hamiline yazılı çek sayılmaktadır (TTK m. 785/3). Bu kapsamda işletme adı²³⁵ ya da tüzel kişiliği olmayan topluluklar adının çekte lehtar olarak gösterilmesi, çekte lehtarın adının yazılması için boş bırakılan yere düz bir çizgi çekilmesi veya lehtar olarak gösterilen gerçek veya tüzel kişinin adının eksik yazılması durumunda çek hamiline yazılı çek hükmünde olacaktır²³⁶.

²³⁴REİSOĞLU, s. 110, BOZER/GÖLE, s. 233, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 156, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 298, KENDİGELEN/KIRCA, s. 288.

²³⁵ Örneğin; Elif Ticaret, Aslı Eczanesi vb.

²³⁶ GÖLE, Celal, Kambiyo Senetlerinde Lehtarın Belirsizliği, BATIDER, C. 14, S. 3, 1988, Ss. 17-26, s. 25-26, ÖZTAN, 1997, s. 1070, NARBAY, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, s. 80, DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Yeni Çek Türleri, s. 55, REİSOĞLU, s. 75, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 99, PULAŞLI, s. 330, işletme adının ya da tüzel kişiliği olmayan toplulukların lehtar olarak gösterildiği veya lehtar adının bulunmadığı çekleri hamiline yazılı çek olarak kabul etmeyen aksi yöndeki görüş için bkz. KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 175, 218, KENDİGELEN/KIRCA, s. 292, '[e]TK'nın 697/son fıkrasına göre, kimin lehine keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çek hamiline yazılı çek hükmündedir. Bu hüküm hem lehtar hanesi boş bırakılan veya çizilen çekleri, hem de lehtar hanesinde yazılı ibarenin gerçek veya tüzel bir kişiyi ifade etmediği çekleri kapsar (Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1985, s. 19). Dava

Çek Kanunu hamiline yazılı çekler ve bunlar hakkında açılacak çek hesapları ile ilgili birtakım düzenlemeler getirmektedir. Çek Kanunu m. 2/6'ya göre, hamiline çekler için ayrı çek hesapları açılması ve söz konusu çeklerin üzerinde 'hamiline' ifadesi yer alan matbu çek yaprakları üzerine düzenlenmesi gerekmektedir. Hamiline yazılı çekler, çek hukukunun gelişim süreci boyunca kayıt dışı ekonomiyi teşvik ettiği düşüncesiyle çeşitli önlemlere tabi tutulduğu için Çek Kanunu ile gelen düzenlemeler bu hususta denetim sağlamak amacını taşımaktadır²³⁷. Çek Kanunu'na ilişkin gerekçede hamiline yazılı çekler için getirilen yeniliklerin kayıt dışı ekonomiyi denetim altına almak, kara paranın aklanması ile terörün finansmanının önlenmesine ilişkin olduğu belirtilmektedir²³⁸.

Çek Kanunu'ndaki düzenlemelere rağmen, hamiline ifadesinin yer aldığı matbu çek yaprağı (Çek Kanunu m. 2/6) kullanılmadan çek düzenlenebilmesi yukarıda ifade ettiğimiz TTK m. 785 çerçevesinde mümkün görünmektedir. Matbu çek yaprakları kullanılmadan düzenlenen hamiline yazılı bir çek, TTK m. 780'de yer alan zorunlu unsurları taşıdığı takdirde geçerli bir çek niteliğini koruyacaktır²³⁹ (Çek Kanunu m. 2/9). Zira Çek Kanunu m. 2'de getirilen çek defterlerinin baskı şekline ilişkin hükümler TTK m. 780'e yeni şekil şartları eklememekte sadece bir örnekliği sağlayarak

konusu çekte lehtar olarak gösterilen 'B Giyim Sanayi' ibaresinin gerçek veya tüzel bir kişinin adı veya unvanı niteliğinde olmaması...çekin emre değil hamiline yazılmasını gerektirip... çek niteliğini ortadan kaldırmaz.' YARGITAY 11. HD E. 1989/88-3732 K. 1989/599 T. 07.02.1989 (karar için bkz. MOROĞLU, Erdoğan/KENDİGELEN, Abuzer, İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2014, s. 693), YARGITAY 12. HD E. 2015/30621 K. 2016/6619 T. 08.03.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2015/15320 K. 2015/29093 T. 23.11.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2012/33588 K. 2013/9019 T. 12.03.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2011/20311 K. 2012/6433 T. 06.03.2012 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2009/1923 K. 2010/556 T. 14.01.2010 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2016/1261 K. 2016/14888 T. 26.05.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

²³⁷ DOĞAN, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Yeni Çek Türleri, s. 51.

²³⁸ 5941 Sayılı Çek Kanunu Genel Gereği, TBMM Kanun ve Karar Bilgi Sistemi.

²³⁹KIRCA, 5941 sayılı Çek Kanunu Konferansı, s. 11, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 362, dpnt. 2, BOZER/GÖLE, s. 235, PULAŞLI, s. 419, POROY/TEKİNALP, s. 376, ÖZGENÇ, s. 78, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 161, KENDİGELEN/KIRCA, s. 289, BAŞLAR, Yusuf, 6728 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu, Legal Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 8, S. 29, 2019, Ss. 75-104, s. 87.

tahrifat ile diğerk olası kötüye kullanımları önlemeyi amaçlamaktadır²⁴⁰. Böyle bir çekin muhatap banka nezdinde karşılığı bulunduğutakdirde çeki elinde bulunduran hamile ödeme yapılacaktır.

Matbu çek yaprakları kullanmadan hamilin çek düzenlenmesi kanunda kabahat olarak değerlendirilmiş ve idari yaptırıma tabi tutulmuştur. Buna göre, hamiline çek defteri yaprağı kullanmadan çek düzenleyen kişi, aykırı olarak düzenlediğı her bir çek için Cumhuriyet Savcısı tarafından üç yüz Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılacaktır (Çek Kanunu m. 7/9). Çek Kanunu m. 7/9 hükmü çekin geçerliliğine etki etmemekte sadece matbu çek yaprağı kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi hakkında idarî nitelikte bir yaptırım öngörmektedir. Nitekim Çek Kanunu'nun genel gerekçesinde söz konusu husus *'Hamiline çek yaprağına değil de emre veya nama yazılacak çeklere ilişkin çek yaprağına hamiline çek yazılması, çeki geçersiz hâle getirmez ve çekin yanlış çek yaprağında düzenlenmesi çek hukuku açısından hiçbir hüküm doğurmaz, ancak Gelir İdaresi Başkanlığı vergi hukuku yönünden inceleme başlatabilir, bunun sonuçları ağır olabilir. Tasarı söz konusu hükümlerin işleyebilmesi için bankalara sorumluluk yüklemiştir.'* şeklinde ifade edilmektedir. Çekin geçerliliğine etki etmese de düzenleyenin hamiline olarak düzenlemek istediğı bir çek sebebiyle sorumluluğunun doğmaması için kanunda belirtilen yükümlülöklere uyması kendi yararına olacaktır.

B. DÜZENLEYENİN SORUMSUZLUK KAYDININ YAZILMAMIŞ SAYILMASI

Çekle ilgili sorumsuzluk kaydının ortaya çıkaracağı sonuç, kaydın kim tarafından konulduğuna göre değişmektedir. Düzenleyenin çekin ödenmemesi durumunda sorumlu olmayacağına ilişkin çek üzerine bir kayıt koyması hüküm ifade etmemektedir. Bu tür kayıtlar yazılmamış sayılacaktır (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK 679). Bir diğerk deyişle düzenleyen böyle bir kayıt koymuş olsa dahi kanunen yazılmamış sayıldığından çekin

²⁴⁰ POROY/TEKİNALP, s. 376.

geçerliliği etkilenmeyecek ve hamil düzenleyenin sorumluluğuna gidebilecektir. Zira düzenleyen, çek düzenleyerek çekin lehtarını veya hamillerine karşı çek hesabında karşılık bulundurmamayı ve aynı zamanda başvuru borçlusu olarak çekin ödenmesini taahhüt eden kişidir (TTK m. 783, TTK m. 808, 810). Süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilen bir çekin karşılıksız çıkması durumunda hamil, düzenleyen ile birlikte diğer başvuru borçlularına başvurabilecektir (TTK m. 808). Ancak düzenleyen dışındaki diğer başvuru borçluları hamile ödeme yaptıkları ölçüde yukarıya doğru teselsül esas çerçevesinde kendi alacağını bir önceki cirantadan talep edebilecektir (TTK m. 818'in atfıyla TTK m. 726). Öyleyse teselsülün son bulunduğu kişi düzenleyen olacak ve düzenleyen nihai başvuru borçlusu olarak sorumluluktan kurtulamayacaktır.

C. DÜZENLEYENİN CİRO YASAĞI

Çeklere düzenleyen ya da ciranta tarafından konacak bir kayıtla ciro yasağı getirilebilmektedir (TTK m. 818/1-d'nin atfıyla TTK m. 685/2).

Ciro edilemez kaydının düzenleyen ya da ciranta tarafından konmasına farklı hukuki sonuçlar bağlanmaktadır. Ciranta tarafından konan ciro yasağına ilişkin poliçelere atfıyla düzenlenen bir hüküm olmasına rağmen düzenleyen tarafından konabilecek ciro yasağı konusunda kanunda özel bir hüküm bulunmamaktadır. Her ne kadar kanunda özel hüküm bulunmasa da düzenleyen tarafından da çeke ciro yasağı konabilmektedir²⁴¹. Düzenleyen tarafından konan ciro yasağının amacı çekin tedavüle çıkarılıp teslim edildiği lehtar dışındaki kişilere devrini engellemek olsa da bu konuda kesin bir yasak olduğu söylenemeyecektir. Bu yasağın neden kesin bir nitelik taşımadığını açıklayabilmek için öncelikle düzenleyen tarafından çeke konan ciro yasağının varlığı durumunda, kanunen emre yazılı kabul edilen çekin, düzenleyenin koymuş olduğu kayıt çerçevesinde nama yazılı duruma gelip gelmediği konusundaki doktrinsel tartışmayı ele almak gerekmektedir. Doktrinde ağırlıklı görüş, düzenleyen tarafından çeke konan ciro yasağının

²⁴¹ YARGITAY 12. HD E. 2009/3198 K. 2009/11215 T. 26.05.2009 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

çeki emre yazılı çek olmaktan çıkarıp nama yazılı duruma getirdiğini ifade etmektedir²⁴². Düzenleyen çek üzerindeki nihai başvuru borçlusu olduğundan düzenleyenin sorumluluğunun bu kayıtla ortadan kaldırılması mümkün olmasa da çekin nama yazılı duruma gelmesiyle sorumluluk bakımından belli değişiklikler olacaktır. Nitekim doktrinde, ciro yasağı konarak nama yazılı duruma gelen çekin nama yazılı çek hükümleri çerçevesinde artık sadece alacağın temlik yoluyla devredilebileceği (TBK m. 183, 188), düzenleyenin şahsi defilerini sonraki hamillere karşı da ileri sürebileceği belirtilmektedir (TTK m. 818/1-e'nin atfıyla TTK m. 687). Bu bağlamda, düzenleyen tarafından konan ciro yasağında amacın, çekin tedavülünün engellenmesi değil, düzenleyenin sorumluluğu bakımından söz konusu çeki nama yazılı bir çekin devri esaslarına tabi kılmak olduğu savunulmaktadır²⁴³. Ancak doktrindeki ağırlıklı görüşün aksine ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, burada amacın, emre yazılı çeki nama yazılı duruma getirmek değil, sorumsuzluk kaydı koymak olduğu ve bu kaydın düzenleyen bakımından geçersiz olması sebebiyle yazılmamış sayılması gerektiğini savunmaktadır²⁴⁴. Kanımızca düzenleyenin ciro yasağı koymasındaki amaç çek sebebiyle sorumluluğunu ortadan kaldırmak değildir. Düzenleyen ciro yasağı ile sadece lehtara karşı sorumlu olmayı, çek yasağına rağmen devredildiğinde ise hamile karşı daha geniş defi imkânlarından yararlanmayı amaçlamaktadır. Nitekim düzenleyenin koymuş olduğu ciro yasağının çeki nama yazılı çek durumuna getirdiği yönünde Yargıtay'ın da yerleşik içtihatları bulunmaktadır²⁴⁵.

²⁴²ÖZTAN, 1997, s. 608, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 209, REİSOĞLU, s. 81, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 209, HACİÖMEROĞLU, Abdülhamid Oğuzhan, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Kıymetli Evrak Hukukunda Ciro, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 69-70, BOZER/GÖLE, s. 290, PULAŞLI, s. 336, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 210, ÖZTAN, 2019, s. 116, CAN, s. 22.

²⁴³ BOZER/GÖLE, s. 290, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 210.

²⁴⁴ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 290.

²⁴⁵'Senet üzerinde "Ciro edilemez kaydı" nasıl ciranta koyabilirse, aynı şekilde keşideci de koyabilir. Bono, poliçe ve çek kanun gereği emre düzenlenen senetlerdir. Bu senetler üzerine ciranta tarafından konulan ciro edilemeyeceği kaydı senedi nama yazılı bir kambiyo senedi haline getirmez. Bunun aksine keşideci tarafından konulan ciro edilemeyeceği kaydı senedi nama yazılı hale getirir. Bu şekilde, keşideci tarafından konan kayıtla nama yazılı hale gelen senedin ciro edilme imkânı kalmaz. Ancak alacağın temlik yolu ile devredilebilir. Bu yasağına rağmen yapılan ciro da alacağın temlik hükümlerine tabi olur (TTK m. 591). Bu durumda senedi temellük edene karşı keşideci her türlü defilerini ileri sürebilir.' YARGITAY HGK E. 2007/12-206 K. 2007/202 T. 11.04.2007 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.08.2019, 'Keşideci tarafından konacak bir kayıtla, poliçenin cirosu yasaklanabilir. Senede, 'ciro olunmayacağı' veya 'emre yazılı olmadığı' (menfi emre kaydı) konarak bu amaca ulaşılabilir. Keşidecinin koyacağı ciro yasağı, senedi nama yazılı hale getirir. Bir ciranta

Ciro yasağını ciranta da koyabilmektedir. TTK m. 818/1-d'nin atfıyla TTK m. 685/2'ye göre koyacakları ciro yasağı ile cirantalar, başvuru borçluları arasında kendisinden sonra çekin ciro edildiği kişilere karşı kendilerini sorumluluktan kurtarmaktadır. Böylelikle, ciro edilemez kaydını koyan cirantaya karşı sadece çeki devrettiği kişi tarafından başvuru yapılabilecektir. Ciro edilemez kaydına cirantalar çekin ön yüzünde ya da arkasında yaptıkları ciro işleminde yer verebilecektir. Cirantanın ciro yasağını içeren kayıtlı çeki devretmesi durumu doktrin ve Yargıtay tarafından çekin emre yazılı bir çek olarak devrine engel olmayıp sadece kendisi ile direkt ilişki içerisinde olan çeki devralana karşı haiz olabileceği kişisel defileri herhangi bir sınırlama ile bağlı olmadan ileri sürebilmesi olarak ifade edilmektedir²⁴⁶. Öyleyse cirantanın ciro yasağı ile çeki teslim ettiği hamil dışında çek tekrar devredilirse, son hamil çeki ciro yasağı koyan cirantaya başvuramayacaktır²⁴⁷. Bu durumda teselsül esas çerçevesinde son hamil, başvuru hakkını düzenleyene karşı kullanabilecektir.

tarafından konan kayıt ise sadece o ciranta bakımından sonuç yaratır; ciranta, ciro ettiği şahıstan sonraki hamillere (senedi ciro ile alan) karşı sorumluluktan kurtulur (Kıymetli Evrak Hukuku, ... 1997 s. 639). 6102 Sayılı TTK 'nın 788/2. maddesine göre ise, ciro edilemez kaydı bulunan çekin ancak alacağın temlik yolu ile devri mümkündür. Bu durumda, çekin yüzünde bulunan ciro edilemez kaydı çekin kambiyo senedi niteliğini etkilemez ise de ciro yoluyla devrini engeller.' YARGITAY 12. HD E. 2018/8861 K. 2018/5336 T. 28.05.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.08.2019, YARGITAY 12. HD E. 2009/3198 K. 2009/11215 T. 26.05.2009 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.03.2020, YARGITAY 12. HD E. 2017/7353 K. 2017/12859 T. 23.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.03.2020, YARGITAY 12. HD E. 2011/3304 K. 2011/19632 T. 20.10.2011 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.03.2020.

²⁴⁶ BOZER/GÖLE, s. 290, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 210.

²⁴⁷ YARGITAY 12. HD E. 2017/7353 K. 2017/12859 T. 23.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK SEBEBİYLE DÜZENLEYENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI

A. KARŞILIKSIZ ÇEKİN TANIMI VE ÖZEL HUKUKTAKİ ANLAMI

Karşılıksız çek dar anlamda çek karşılığının bulunmamasını ifade etmektedir. TTK ve Çek Kanunu'nda karşılıksız sayılacak çeklere ilişkin bir tanımlama yapılmamıştır. Ancak Çek Kanunu m. 3/2'de '*karşılıksızdır*' işleminin yasal garanti tutarı dışında çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılacağı, Çek Kanunu m. 5/1'de ise '*karşılıksızdır*' işleminin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmiş bir çek hakkında yapılacağından bahsedilmektedir. TTK m. 810'da çekin ödenmeyen kısmının başvurma hakkının²⁴⁸ kapsamı içerisinde olacağı, TTK m. 783/3'te çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde %10'u ile hamilin bu sebeple uğradığı diğer zararların hamile ödeneceği belirtilmektedir. Hükümlerin tamamından hareketle geniş anlamda karşılıksız çek, usulüne uygun olarak düzenlenip tedavüle çıkarılmış bir çekin, lehtar ya da hamili tarafından üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ödenmek üzere ibraz edilmesini ve ibraz anında çekin ödenmemesini ifade etmektedir. Bir diğer deyişle hukuken geçerli sayılmayan, süresinde ibraz edilmeyen veya ibrazı yetkili hamil tarafından yapılmayan bir çekin ödenmemesi durumunda söz konusu çek, karşılıksız çek olarak nitelendirilemeyecektir (TTK m. 780, TTK m. 796, TTK m. 808, Çek Kanunu m. 5/1).

Karşılıksız çekerle ilişkin hukukumuzda hem hukuki hem de cezai yaptırımlar bulunmaktadır. Çek Kanunu m. 5/1, karşılıksız çıkan bir çek hakkında adli para cezası ve güvenlik tedbirine hükmetmekte, söz konusu yaptırımlar karşılıksız çekin ceza hukuku boyutunu oluşturmaktadır.

²⁴⁸ Başvurma hakkıyla ilgili ayrıntılı açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm II. A.

Karşılıksız çek kavramı özel hukuk ile ceza hukuku bakımından her zaman birbiriyle örtüşmemektedir. Zira özel hukuk bakımından karşılıksız çek kavramı ceza hukukundan çok daha geniş bir kapsama sahiptir²⁴⁹. Karşılıksız çekin özel hukuktaki kapsamı, şeklen geçerli ve yetkili bir hamil tarafından süresinde ibraz edilen çekin ödenmediği tüm durumları içermektedir. Elbetteki çekin ödenmemesinin ilk akla gelen sebebi çekle işleyen hesapta çek bedelini ödemeye yetecek karşılığın bulunmamasıdır (Çek Kanunu m. 5/1, TTK m. 783, TTK m. 810). Ancak çek, çekle işleyen hesaba haciz konması, çekle işleyen hesap üzerinde rehin bulunması, çekle işleyen hesap üzerinde ihtiyati haciz bulunması²⁵⁰, çekle işleyen hesap üzerinde ihtiyati tedbir bulunması²⁵¹, çek hakkında ödemededen men kararı verilmesi, çekin sahte veya tahrif edilmiş olması, muhatap bankanın hesapta karşılık bulunmasına rağmen çek bedelini hataen veya bilinçli şekilde ödemekten kaçınması vb. sebeplere dayanarak da ödenmeyebilecektir. Çek bedelinin hamile ödenmediği bu durumlarda özel hukuk bakımından çekin karşılıksız kaldığı²⁵² ve çek hakkında hukuki sorumluluğun doğduğu söylenebilecektir²⁵³. Çalışmamızın konusu çekte düzenleyenin hukuki sorumluluğu olduğundan karşılıksız çeki özel hukuk bağlamında ele alacağız.

²⁴⁹ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, s. 100, COŞKUN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, s. 12-13, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 352.

²⁵⁰Rehin, haciz veya ihtiyati haciz bakımından aynı yönde bkz. Süheyl, Son Değişiklikler Açısından Çek, 1. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1986, s. 27, BOZER/GÖLE, s. 430, 443-444, DONAY, DURSUN, s. 46.

²⁵¹ Çekle işleyen hesap üzerinde ihtiyati tedbir bulunmasının karşılıksız çeki yol açmayacağı yönündeki görüş için bkz. BOZER/GÖLE, s. 430, Konkordato talebi hariç menfi tespit ve iptal davalarında hesaba ihtiyati tedbir konulmasının karşılıksız çeki yol açmayacağı yönünde bkz. KIRCA, İsmail, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenmediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi), BATIDER, C. 34, S. 2, 2018, s. 23-32, s. 29 vd.

²⁵²YASAN, Mustafa; "3167 Sayılı Kanun'a Göre Hukuki ve Cezai Açından Karşılıksız Çek Keşidesinin Meydana Gelmesi İçin Gerekli Olan Koşullar", AÜEHFD 1999, C. III, S. 1, s. 339-362, s. 352, TOPÇUOĞLU, Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, s. 151, PULAŞLI, s. 445-446, Çek Hukuku, s. 353, AYLI, s. 147, DURSUN, s. 46, KENDİGELEN KENDİGELEN/KIRCA, s. 322.

²⁵³ ÖZTAN, 1997, s. 1310, REİSOĞLU, s. 283, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 353, ÖZTAN, 2019, s. 304, BÜYÜKŞİLİ, s. 56, KENDİGELEN/KIRCA, s. 322.

B. KARŞILIKSIZ ÇEKE İLİŞKİN YAPTIRIMLARIN KANUNİ GELİŞİMİ

Çalışmamızın konusu çekte düzenleyenin hukuki sorumluluğu olsa da çeke ilişkin cezai yaptırımların ülkemizdeki gelişim sürecini anlatmak, yürürlükte bulunan Çek Kanunu'muzun getiriliş amacını ve bu amaç doğrultusunda TTK ile olan ilişkisini kavrayabilmek bakımından önem arz etmektedir. Biz de bu kapsamda bu başlığa yer vermekteyiz.

Ülkemizde yer alan çek uygulamasının çeşitli problemler yaratması, karşılıksız çekle ilgili yaptırımların yeterli olmaması, çekin niteliğinin dönüştürülerek adeta bir kredi aracı gibi kullanılması vs. gibi sebeplerle TTK'daki düzenlemelere ek olarak zaman içerisinde özel bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple ilk olarak 1985 yılında '*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun*' (EÇK) kabul edilmiştir²⁵⁴. EÇK büyük ölçüde Fransız modeli²⁵⁵ esas alınarak hazırlanmış bir metin olmakla birlikte o dönemde yürürlükte bulunan 6762 sayılı ETTK ile aşılamayan problemlere çözüm getirme amacı taşımaktadır. Bu kanun, çekin ödeme aracı niteliğinin güçlendirilmesini sağlamaya çalışmakla birlikte aynı zamanda çek hamillerinin korunması amacıyla özellikle karşılıksız çeki önlemeye yönelik ağır cezaî hükümler getirmişti²⁵⁶. EÇK m. 16'da karşılıksız çek düzenlemek fiili, hamilin şikâyeti üzerine bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ve çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağına tâbi tutulmuştu²⁵⁷. Bu hükümle karşılıksız çek düzenlemek ilk kez

²⁵⁴ 3167 sayılı mülga Çek Kanunu yürürlüğe girmeden önce karşılıksız çekin cezai yaptırımı ile ilgili TTK'da açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu sebeple karşılıksız çıkan çeklerle ilgili olarak 07.01.1929 tarihli TBMM yorum kararı ile 765 sayılı mülga TCK m. 503'te yer alan dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı ifade edilmekteydi. Bkz. YÜKSEL, Karşılıksız Çek, s. 47, ULUÇ, Mehmet, İtalyan Ceza Hukukunda Çekin Cezai Hımayesi, BATIDER, C. 3, S. 1, 1965, Ss. 35-59, s. 36, ERMAN, Karşılıksız Çek, s. 126, DURSUN, s. 89-90, BAŞLAR, 6728 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu, s. 78.

²⁵⁵ Fransız Çek Kanunu'nun 3167 sayılı Çek Kanunu'nu etkileyen hükümleri konusunda daha ayrıntılı açıklama için bkz. POROY, Reha, Fransız Çek Hukuku'ndaki Gelişmeler, BATIDER, C.11, S. 2, 1981, Ss. 9-32, REİSOĞLU, s. 31.

²⁵⁶ PULAŞLI, s. 339.

²⁵⁷ EROĞLU, Sıtkı, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İlgili Olarak TC Merkez Bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Tespit ve Öneriler, BATIDER, C. 15, S. 2, 1989, Ss. 13-50, s. 24, GEDİK, Doğan,

ayrı ve bağımsız bir suç durumuna getirilmiş ve karşılıksız çek suçunun oluşmasına ve cezalandırılmasına imkân tanınmıştı.

EÇK 26 Ocak 1993'te 3863 sayılı Kanun²⁵⁸ ile Kanunu'n karşılıksız çeke ilişkin 16. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Değişikliğe göre, karşılıksız çek düzenlenmesi durumunda hamilin şikâyetten vazgeçmesi ya da hamil şikâyetten vazgeçmiş olmasa da karşılıksız çek düzenleyen kimsenin karşılıksız kalan çek bedelini tazminat ve gecikme faizi ile yatırması sonucunda kamu davası ve cezanın tüm sonuçlarının ortadan kaldırılmasına karar verilecektir (3863 sayılı Kanun m. 1).

26 Mart 2003'te 4814 sayılı Kanun ile EÇK' da yapılan büyük değişiklikle bilhassa karşılıksız çeke gelen yaptırımlar ve bankaların yükümlülüklerinin arttırılmasında yeni bir anlayış benimsenmiştir. Zira 4814 sayılı Kanun m. 16 ile karşılıksız çek düzenlemek suçu hakkında hapis cezası ortadan kaldırılmış, yerine çek bedeli tutarınca ağır para cezaları öngörülerek ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi ilkesi getirilmiştir²⁵⁹. Karşılıksız çeklere verilen ceza türünün değiştirilmesinin altında, ekonomik kriz sebebiyle çeklerini ödeyemeyen düzenleyenlerin hapis tehdidine maruz

Vekil veya Temsilciler Tarafından Keşide Edilen Karşılıksız Çeklerde Cezai Sorumluluk, Adalet Dergisi, S. 7, 2001, Ss. 125-137, s. 125, 3167 sayılı Kanun m. 16: ' İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4 üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere T. C. Merkez Bankasına bildirilir. Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyetten vazgeçme, hüküm kesinleşinceye kadar geçerlidir. Fiili işleyenin 8 inci maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikâyet hakkı doğmaz.'

²⁵⁸3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16'ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 21477 sayılı RG.

²⁵⁹ ARKAN, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, s. 5, HELVACI, Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, s. 232, YÖRDEM, Yılmaz, 6728 sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı, TAAJ, S. 33, 2018, Ss.347-368, s. 356, ERSOY, Ayşe Nur, 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde "Karşılıksızdır" İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları, YBHD, Y. 4, S. 1, 2019, Ss. 259-310, s. 274.

bırakılmalarının kamu vicdanını zedelemesi ve karşılıksız çek kaynaklı davaların ve yargılamaların azaltılması düşüncesi etkili olmuştur²⁶⁰.

EÇK’da karşılıksız çek bakımından yapılan değişikliklerin ihtiyaçlara cevap vermediği düşüncesi ile 14 Aralık 2009 tarihinde Çek Kanunu kabul edilmiş ve yeni Kanun 20 Aralık 2009’da RG ’de yayımlanarak EÇK’ yı yürürlükten kaldırmıştır. Çek Kanunu’nun amacı Kanun’un 1. maddesinde belirtilmektedir. Buna göre, çeklerin düzenlenmesi, kullanımı, çek hamillerinin korunmaları ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması²⁶¹ önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülükler aykırılık durumunda ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımların belirlenmesi Kanun’un öncelikli amaçları arasında yer almıştır²⁶². Dolayısıyla Çek Kanunu’nun getirdiği düzenlemeler çekin geçerliliğine ilişkin esasları (özellikle TTK ’dan ayrılarak) belirlemekten ziyade çek kullanımı sonucunda zarar görme ihtimali olan hamilleri koruyacak önlemler üzerine inşa edilmiştir.

Çek Kanunu ile başlangıçta *‘karşılıksız işleminin yapılmasına sebebiyet verme’* şeklinde işlenebilen bir suç düzenlenmiş, hamilin şikâyeti üzerine yaptırım olarak adli para cezasına hükmedilmişti. 2012 yılında Çek Kanunu’nu değiştiren 6273 sayılı Kanun ile ceza hukukunda yer alan *‘ekonomik suça ekonomik ceza’* verilmesi ilkesinden hareketle karşılıksız çek suç olmaktan çıkarılmış, çekin karşılığının kanuni ibraz süresi içinde ibrazında ilgili banka hesabında bulunmaması kabahat olarak öngörülmüştü²⁶³. Çek Kanunu m. 5/3’te yer alan cezai sorumluluğa ilişkin

²⁶⁰ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 33.

²⁶¹ Özel hukuka ilişkin bir kanunun kamu hukukuna hizmet eden amaçlar çerçevesinde ele alınmasının doğru olmadığına yönelik eleştiriler için bkz. KENDİGELEN, Çek Kanunu Tasarısı Taslağının Hukuki Açısından Değerlendirilmesi, s. 183, HELVACI, Çek Kanunu Tasarısı’nın Değerlendirilmesi, s. 239, YASAN, Mustafa, 6273 Sayılı “Çek Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”un İncelenmesi, BATIDER, C. 28, S. 2, 2012, Ss. 95-140, s. 99.

²⁶² Çeke hukuki niteliği ile bağdaşmayacak işlevler yüklendiği görüşü ve eleştirisi hakkında bkz. NARBAY, 5941 sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, s. 68.

²⁶³ YASAN, 6273 Sayılı “Çek Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”un İncelenmesi, s. 102, ÖZGENÇ, s. 87, YÖRDEM, s.348, ERSOY, 5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde “Karşılıksızdır” İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları, s. 285, BAŞLAR, 6728 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu, s. 80.

düzenleme ibaresi *'idari yaptırım sorumluluğu'* ile değiştirilmiş, idari yaptırım olarak düzenleyen hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı getirilmişti. Çek hesabı açma ve düzenleme yasağına karşı kanun yolu olarak 5326²⁶⁴ sayılı Kabahatler Kanunu hükümlerinin uygulanması kabul edilmişti (6273 sayılı Kanun m.3)²⁶⁵.

6273 sayılı Kanun ile gelen değişikliğin akabinde Çek Kanunu, 15 Temmuz 2016 yılında 6728 sayılı Kanun ile tekrar değişikliğe uğramıştır. 6728 sayılı Kanun m. 63 ile karşılıksız çek düzenleyenlerle ilgili idari yaptırım sorumluluğu tekrar ceza sorumluluğuna dönüştürülmüş, karşılıksız çeker verilen adli para cezasının ödenmemesi durumunda doğrudan hapis cezasına çevrilmesine izin verilmiştir (6728 sayılı Kanun m. 63, Çek Kanunu m. 5/11). Yine aynı maddede adli para cezasıyla birlikte bir koruma tedbiri olarak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı da mevcudiyetini korumaktadır.

C. KARŞILIKSIZ ÇEKİN ŞARTLARI

1. Kanuna Uygun Bir Çekin Düzenlenmiş Olması

Karşılıksız çekin oluşabilmesi için, zorunlu ve alternatif unsurları içeren çek niteliğini haiz bir senet olması gerekmektedir (TTK m. 780, 781). Bu nitelik karşılıksız çek bakımından ön şarttır²⁶⁶. Çek niteliğinde olmayan bir senet kısmen veya tamamen ödenmediğinde karşılıksız çek hükmünde sayılmayacaktır.

²⁶⁴ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu, 25772 sayılı RG.

²⁶⁵ 6273 sayılı Çek Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun m. 3 gerekçesi, TBMM Kanun ve Karar Bilgi Sistemi.

²⁶⁶ DONAY, s. 99, SELÇUK, s. 89, REİSOĞLU, s. 260, BOZER/GÖLE, s. 429, PULAŞLI, s. 441, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 417 ÖZTAN, 2019, s. 295, KENDİGELEN/KIRCA, s. 331, *'Karşılıksız çek keşide etme suçunun maddi unsuru, ödeme için bankaya ibrazı anında yasada öngörülen tüm zorunlu unsurları taşıması nedeniyle çek niteliğinde olan bir belgenin karşılığının bankada bulundurulmamasıdır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere çek, suçun maddi konusu ve ön koşuludur.'* YARGITAY 10. CD E. 2003/3718 K. 2003/22711 T. 22.12.2003, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.05.2019, YARGITAY 15. CD E. 2017/5274 K. 2019/8444 T. 17.09.2019, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020.

İlk etapta düzenleyenin ya da düzenleyen ad ve hesabına hareket eden temsilcilerin Kanun'un aradığı tüm unsurları doldurarak çeki tedavüle çıkarması aranmaktadır. Ancak kanun koyucu tamamen doldurulmamış bir çekin sonradan doldurulması şartıyla tedavüle çıkartılabileceğini belirtmektedir (TTK m. 818/1-c atfıyla TTK m. 680). Açık çek olarak nitelendirilen bu çeklerin tahsil edilebilmesi için muhatap bankaya ibraz edilinceye kadar Kanun'un öngördüğü zorunlu unsurların tamamlanması gerekmektedir²⁶⁷. İbraz anına kadar zorunlu unsurların yokluğu senedin çek niteliğini etkilememektedir. Ancak söz konusu açık çekin muhatap bankaya ibrazı anında unsurlar tamamlanmamış ise muhatap bankanın karşılığın varlığına rağmen çek bedelini ödeme yetkisi bulunmamaktadır²⁶⁸. Burada artık çek niteliğini haiz bir senetten söz edilemeyecektir.

Çekin zorunlu şekil şartları TTK m. 780'de belirtilmektedir. Buna göre çekin, senet metninde 'çek' kelimesini ve senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa o dilde 'çek' karşılığı olan kelimeyi, kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için havaleyi, ödeyecek kişinin 'muhatabın' ticaret unvanını, ödeme yerini, düzenleme tarihini ve yerini, düzenleyenin imzasını, banka tarafından verilen seri numarası ve karekodu içermesi gerekmektedir. Çekte ödeme veya düzenleme yerinin belirtilmemesi durumunda TTK m. 781'de yer alan alternatif ödeme ve düzenleme yeri devreye girecektir. TTK m. 781/2'ye göre; çekte açıklık yoksa muhatabı ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılabilecektir. Muhatabın ticaret unvanının yanında birden fazla yer gösterilmesi durumunda çek ilk gösterilen yerde ödenecektir. Bu şekilde bir belirleme ve başka bir kayıt da yoksa çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenecektir. Düzenleme yeri gösterilmeyen çeklerde, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yer düzenleme yeri sayılacaktır (TTK m. 781/3). Ayrıca yabancı bankalar tarafından bastırılan çeklerde karekod ve seri numarasının bulunmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (TTK m. 781/4).

²⁶⁷ÖZTAN, 1997, s. 1273, REİSOĞLU, s. 161, BOZER/GÖLE, s. 281, PULAŞLI, s. 338, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 297, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 148, KENDİGELEN/KIRCA, s. 285.

²⁶⁸ REİSOĞLU, s. 163, BOZER/GÖLE, s. 282, PULAŞLI, s. 338, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 148.

2. Çek Üzerinde Yazılı Düzenleme Tarihine Göre Kanuni İbraz Süresi İçinde İbraz Edilmiş Olması

a. İbraz Süresinin Önemi

Çek, poliçe gibi bir ibraz senedi olup çekin ödenmek için belli bir sürede muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir. İbraz, çekin ödenmesi talebiyle bankaya sunulmasını ifade etmektedir (Çek Kanunu m. 3/1). Çek bir ödeme aracı olarak aranacak²⁶⁹ bir alacak içerdiğinden ibraz kavramı ile '*bankaya götürülme*' ve '*aranılma*' olgularının kümülatif olarak bulunması kastedilmektedir²⁷⁰.

Lehine çek düzenlenen lehtar ya da çeki devralan hamilin çekte yazılı bedeli tahsil edebilmesi için çeki ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz etmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle hamil bakımından çekte yazılı bedelin tahsiline ilişkin hukuki sonuç, ibrazın süresinde gerçekleşmesine bağlanmaktadır (TTK m. 796, TTK m. 808). Çünkü çeki dayalı talep hakkı çekin süresinde ibraz edilmesiyle muaccel hale gelmektedir²⁷¹. Düzenleyen bakımından ibraz süresi ise çek düzenleyerek girdiği kambiyo taahhüdünün kendi şahsında yarattığı sorumluluğun sınırını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çekte hem hamil hem de düzenleyen için ibraza bağlanan hukuki sonuçların doğması, ibrazın belirli süreler içerisinde yapılmasıyla gerçekleşecektir. Hamil çeki ödenmesi talebiyle belirli süreler içinde ibraza sunmazsa kambiyo hukukundan doğan talep hakkını kaybedecek aynı zamanda düzenleyen de ibraz süresi geçtikten sonra çekten cayma hakkını kullanarak çekin hamile ödenmesine ilişkin muhatap bankaya verdiği yetkiyi geri alabilecektir (TTK m. 799/1).

²⁶⁹ YARGITAY 11. HD E. 2013/6428 K. 2013/10255 T. 17.05.2013 (Karar için bkz. Eriş, s. 966), YARGITAY 11. HD E. 2010/14602 K. 2010/12555 T. 06.12.2010 (Karar için bkz. Eriş, s. 981), YARGITAY 20. HD E. 2019/2587 K. 2019/4086 T. 17.06.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020.

²⁷⁰ POROY/TEKİNALP, s. 321.

²⁷¹ ÖZTAN, 1997, s. 1176, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 278, KENDİGELEN/KIRCA, s. 307.

İbraz süresi, çekin karşılıksız çıkması durumunda hamile tanınan başvuru hakkına ilişkin zamanaşımı süresi bakımından da önem arz etmektedir. Zira başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi çeke uygulanacak ibraz süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlayacak ve hamil bu süreler içerisinde düzenleyen ve cirantalara karşı kambiyo hukukuna dayalı başvuru hakkını kullanabilecektir (TTK m. 814/1).

Emre ve hamiline yazılı çekler bakımından ibraz süresinin önemi, sürenin geçmesinden sonra yapılan ciroların alacağın temliki hükmünde sayılmasından ileri gelmektedir (TTK m. 793/1). Cironun alacağın temliki hükmünde sayılması, düzenleyenin çeki devredene karşı ileri sürebileceği şahsi defileri devralana karşı ileri sürebilmesine imkân tanımaktadır (TBK m. 188).

İbraz süresi muhatap bankalar bakımından da önem arz etmektedir. Hem muhatap bankanın karşılığı bulunan çek bedelini hamile ödeme yükümlülüğü hem de karşılıksız çeklerde kanuni garanti tutarının hamil tarafından talep edilebilirliği, ibrazın süresinde yapılması şartına bağlanmaktadır (Çek Kanunu m. 3/3).

b. İbraz Süresinin Hukuki Niteliği

İbraz süreleri hak düşürücü sürelerdir²⁷². İbraz sürelerinin geçtiği her zaman ileri sürülebileceği gibi hâkim ya da icra müdürü tarafından re'sen dikkate alınabilecektir. TTK m. 796'nın lafzından ibraz sürelerine ilişkin düzenlemenin emredici nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple ibraz sürelerinin taraf iradeleriyle kısaltılıp uzatılmasına imkân

²⁷²TEKİL, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1994, s. 207, ÖZTAN, 1997, s. 1167, ÖZKORKUT, Korkut, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, BATIDER, C. 19, S. 2, 1997, Ss. 43-64, s. 45, ERTEKİN/KARATAŞ, s. 236, NARBAY, Şafak/ÇELİK, Ferhat, Süresinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, LHD, C. 14, S. 167, 2016, Ss. 6039-6073, s. 6043, BOZER/GÖLE, s. 372, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 289, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 323, ÖZTAN, 2019, s. 272, KENDİGELEN/KIRCA, s. 310, GÜNAY, s. 59.

bulunmamaktadır²⁷³. Doktrinde çekin düzenleme tarihinin geri ya da ileri bir tarih atılması suretiyle ibraz süresinin fiilen değiştirilebileceği ifade edilmektedir²⁷⁴.

c. İbraz Sürelerinin Belirlenmesi

Hukukumuzda çekin ibraz süreleri TTK 'da düzenlenmektedir. TTK m. 796'ya göre düzenlendiği yerde ödenecek çekler için on gün, düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecek çekler için ise bir aylık ibraz süresi tanınmaktadır. Ayrıca düzenlendiği ülkeden başka bir ülkede ödenecek çekler bakımından, düzenleme ile ödeme yeri aynı kıtadaysa süre bir ay, farklı kıtadaysa üç ay olarak belirlenmekte, bu süreler bakımından Akdeniz'e sahili olan ülkeler ile Avrupa ülkeleri aynı kıtada kabul edilmektedir. TTK m. 796, İsviçre OR Art. 1116 ve Cenevre Yeknesak Çek Kanunu m. 29'dan alınmakla birlikte hukukumuzda süreler mehz kanundakinden farklı belirlenmektedir. İsviçre OR ve Cenevre Yeknesak Çek Kanunu 'nda düzenleme ve ödeme yeri aynı ülkede olan çeklerde ibraz süresi sekiz gün, düzenlendiği ülkeden başka ülkede ödenecek olan çeklerde ise, düzenleme ve ödeme yeri dünyanın aynı bölümünde süre yirmi gün, farklı bölümünde ise yetmiş gün olarak

²⁷³ ÖZKORKUT, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, s. 47, BOZER/GÖLE, s. 376, PULAŞLI, s. 348, POROY/TEKİNALP, s. 322, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 290.

²⁷⁴ÖZKORKUT, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, s. 48, NARBAY/ÇELİK, Süresinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, s. 6043, UYAR, Karşılıksız Çeke Dayalı Takiplerde 'Temsil Yetkisi', 'İleri Tarihli Çek' ve 'Mücerretlik İlkesi' Kavramlarının İçeriği, s. 5613, BOZER/GÖLE, s. 376, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 290, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 277, KENDİGELEN/KIRCA, s. 310, YARGITAY 12. HD E. 2011/25110 K. 2011/4820 T. 28.03.2011, YARGITAY 12. HD E. 2011/1753 K. 2011/16920 T. 26.09.2011, YARGITAY 12. HD E. 2006/17118 K.2006/19851 T. 30.10.2006, YARGITAY 12. HD E. 2005/24586 K. 2005/1429 T. 31.01.2005, YARGITAY 12. HD E. 2004/1427 K. 2004/18969 T. 10.09.2004 (kararlar için bkz. UYAR, Talih, İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, s. 63), YARGITAY 12. HD E. 2018/14283 K. 2019/15963 T. 05.11.2019 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020 İleri veya geri tarihli çek uygulamalarının uzatma ya da kısaltma kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği hakkında bkz. ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 323, Geri ve ileri düzenleme tarihli çekler vasıtasıyla ibraz sürelerinin değiştirilemeyeceğine dair anlayışın yumuşatıldığı konusunda bkz. ÖZTAN, 1997, s. 1176.

belirlenmektedir²⁷⁵. Görüldüğü üzere me haz kanunda ve Cenevre Yeknesak Çek Kanunu ‘nda düzenleme ve ödeme yeri aynı ülke sınırları içerisinde olan çekler için tek bir ibraz süresi öngörülmektedir. Bu düzenleme hukukumuz a aktarılrken aynı ülke sınırları içerisindeki çekler için bizde ikili ibraz sistemi benimsenmekte ve ileride bahsedeceğimiz üzere ikili sistemin uygulanmasıyla ilgili hukuki görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır. İlaveten me haz kanundaki bölüm ifadesi bizde ‘kita’ tabiriyle değiştirilmekte ve Akdeniz’e sahili olan ülkeler hususunda yer tayini bakımından me haz kanunla uyumlu düzenleme yapılmaktadır.

Çekte ödeme yeri, muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şubesi olacaktır (Çek Kanunu m. 2/7-b). İbrazın fiilen yapıldığı yer değil, çekte zorunlu ya da alternatif olarak gösterilmiş bulunan ödeme yeri esas alınacaktır. Aynı husus düzenleme yeri bakımından da geçerli olup ibraz sürelerinin tayininde çekin fiilen düzenlendiği yer değil, çekte düzenleme yeri olarak gösterilen yere riayet edilecektir²⁷⁶. Nitekim Yargıtay bir kararında çekin fiilen ibraz edildiği yerin dikkate alınması durumunda on günlük ibraz süresinin yasanın açık hükmüne aykırı şekilde fiilen bir aya çıkarıldığını belirterek Yerel Mahkeme’nin kararını bozmuştur²⁷⁷.

²⁷⁵ İsviçre Borçlar Kanunu- OR Art. 1116 1. Ein Check, der in dem Lande der Ausstellung zahlbar ist, muss binnen acht Tagen zur Zahlung vorgelegt werden. 2. Ein Check, der in einem anderen Lande als dem der Ausstellung zahlbar ist, muss binnen 20 Tagen vorgelegt werden, wenn Ausstellungsort und Zahlungsort sich in demselben Erdteile befinden, und binnen 70 Tagen, wenn Ausstellungsort und Zahlungsort sich in verschiedenen Erdteilen befinden. Bkz. <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19110009/201704010000/220.pdf>, Cenevre Yeknesak Çek Kanunu (Uniform Law for Cheques) Art 29-A cheque payable in the country in which it was issued must be presented for payment within eight days. A cheque issued in a country other than that in which it is payable must be presented within a period of twenty days or of seventy days, according as to whether the place of issue and the place of payment are situated respectively in the same continent or in different continents. Bkz. <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-03/law-cheques.xml>.

²⁷⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1173, NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 36, REİSOĞLU, s. 202-203, BOZER/GÖLE, s. 371-372, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 279, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 39, KENDİGELEN/KIRCA, s. 308.

²⁷⁷ ‘Ödeme yeri, çekin bankaya ibraz edildiği yer olmayıp TTK’ nun 693. maddesi gereğince çek üzerinde yazılı yer ve çekte açıklık bulunmaması halinde muhatap (bankanın) yanında gösterilen yerdir. Çekin ibraz edildiği yer esas alındığı takdirde, on günlük ibraz süresinin geçirilmesi halinde başka bir yerde muhataba (bankaya) ibraz edilerek bu sürenin bir aya çıkarılmasına olanak tanınmış olacaktır ki, bu durum Yasanın açık hükmüne aykırıdır. İncelenen dosyada, suç a konu çekin keşide yeri ile ödeme yeri olan muhatap bankanın

İbraz sürelerine ilişkin kanun koyucunun 'yer' kelimesi ile düzenleme ve ödeme yeri bakımından hangi sınırları kastettiği konusunda açıklık bulunmamaktadır. Nitekim bu husus doktrindeki yazarlar arasında da görüş ayrılığına sebep olmaktadır. Bazı yazarlar yer kavramından il²⁷⁸ sınırının bazıları ilçe²⁷⁹ sınırının esas alınması gerektiğini ileri sürmektedir. İlçe sınırını esas alan yazarlar, büyükşehir belediyesi bulunan iller bakımından, ilçelerin büyükşehir belediyesi içinde/merkez ilçe veya büyükşehir belediyesi dışında bulunmasına göre de ayrıma gitmektedir. Örneğin; Haymana, Ankara il sınırı içinde ancak Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları dışında yer almaktadır. Çekle işleyen hesabın bulunduğu bankanın Haymana, söz konusu hesaba bağlı çekin düzenlenme yerinin ise Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde olduğu bir çekte ibraz süresi on gün değil bir ay olacaktır²⁸⁰. İlçe sınırını esas alan görüşe benzer diğer bir görüş ise, ödeme yerinin Ankara il sınırı içinde bir banka şubesi olduğu durumlarda düzenleyen veya düzenleyen ad ve hesabına çeki imzalayan kimsenin düzenleme yeri olarak Kızılcahamam-Ankara yerine sadece Kızılcahamam yazmasının bilinçli bir tercih olduğunu, böylelikle ödeme yeri ve düzenlenme yeri arasında fark yaratılmaya çalışılarak tarafların süreyi bir ay olarak tayin etmek istediğini belirtmektedir. Bu durumda tarafların iradesine üstünlük tanınması gerektiğini, konuyu bu şekilde ele almanın sonuç bakımından daha kolay ve süratli olacağını ifade etmektedir²⁸¹. Ancak TTK m. 796 emredici nitelikte bir hüküm olup taraf iradelerine üstünlük tanınmak suretiyle hükmün yorumlanabilmesi mümkün görünmemektedir.

Yer kavramından ne anlaşılması gerektiği ile ilgili birçok Yargıtay kararı bulunmaktadır. Kararlar, yer kavramını tespit bakımından farklı

bulunduğu yer Horasan'dır. Keşide ve ödeme yerinin aynı yer olması nedeniyle çekin ibraz süresi TTK' nun 708. maddesi gereğince on gündür. YARGITAY CGK E. 2001/10-147 K. 2001/153 T. 03.07.2001, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 06.05.2019

²⁷⁸ ŞİMŞEK, s. 451, NARBAY, Şafak, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan 'Yer' Kavramına "De Lege Lata" ve "De Lege Ferenda" Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan, C.1, İstanbul, 2003, ss. 793-821, s. 802, YILDIRIM, Ali Haydar, Çek Cezası, DEÜHFD, C. 16, 2015, S. Özel Sayı 2014, Ss. 3449-3506, s. 3466, PULAŞLI, s. 324-325, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 284, BAHTİYAR, s. 150, KENDİGELEN/KIRCA, s. 309.

²⁷⁹ ERTEKİN/KARATAŞ, s. 237, ÖZTAN, 1997, s. 1168, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 183.

²⁸⁰ ÖZTAN, 1997, s. 1168.

²⁸¹ BOZER/GÖLE, s. 372-373.

kriterleri esas almakta ve bu sebeple içtihatlar bakımından yeknesak bir sonuca ulaşamamaktadır²⁸².

Doktrinde De Lege Ferenda çözüm olarak, çekin muhatap bankanın başka bir şubesine ibraz edilerek ödenmesine kanunen izin verilmesini gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca gerek çekteki karşılığın gerekse çeki imzalayanın imza yetkisinin varlığının teknolojik gelişmeler sayesinde bilgisayar ortamında kontrol edilebilmesi mümkün olduğundan, düzenlenme ve ödeme yeri Türkiye sınırları içerisinde olan çekler bakımından tek bir ibraz süresinin kabul edilmesinde herhangi bir sakınca olmadığı görüşü savunulmaktadır²⁸³. Biz de bu çözüm önerisine katılmaktayız. Zira ibraz sürelerine ilişkin mevcut düzenlemenin lafzı yer kavramının farklı şekilde yorumlanmasına sebep olup bu yorum farklılığı içtihatlarda yeknesak bir tutum sergilenmesine engel olmaktadır. Üstelik çözüm önerisinde belirtildiği gibi günümüz teknolojik gelişmeleri elektronik ortamda imza kontrolü yapılabilmesine imkân tanıyarak ibraz ile ilgili işlemleri hızlandırmaktadır. Bu çerçevede kanun koyucunun TTK m. 795'te değişikliğe giderek düzenlenme ve ödeme yeri Türkiye'de olan çekler bakımından tek bir ibraz süresi benimsemesi gerekmektedir.

Çekin ödenmek üzere ibrazının süresi içerisinde yapılıp yapılmadığının tespiti, ibraz tarihi ve saatini içeren bir kaydın çekin arka yüzüne yazılması suretiyle gerçekleştirilmektedir²⁸⁴ (Çek Kanunu m. 3/4).

²⁸²Bu konuda bir içtihadı birleştirme kararına ihtiyaç duyulduğu hakkında bkz. KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 283.

²⁸³ÖZKORKUT, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, s. 61, NARBAY, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan 'Yer' Kavramına "De Lege Lata" ve "De Lege Ferenda" Çözüm Önerileri, s. 818, KENDİGELEN, Türk Ticaret Kanunu Tasarı' sının Çeke İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, s. 64, KENDİGELEN, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile Türk Hukukunda Sessiz Sedasız Yapılmak İstenen Değişiklikler, s. 411, ELMAZ, Engin, Çekte İbraz ve Ödeme, (Danışman: Oğuz Kürşat ÜNAL), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 24, AKER, Yeşim, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s. 45, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 121, 284, UÇAR, Sercan, 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Hükümleri Işığında Çekte "Düzenlenme Yeri" ve "İbraz Süresi" Kavramları Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, TBB Dergisi, S. 140, 2019, ss. 331-354, s. 351, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 42, KENDİGELEN/KIRCA, s. 309.

²⁸⁴ 'TTK 'nın 720/2. maddesi uyarınca; çekin muhataba ibraz edildiği, muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yapılan bir beyanla anlaşıldığı takdirde hamil, borçlulara karşı müracaat hakkını kullanabilir. Dayanak çekin bankaya ibraz şerhi varsa da tarihi çek üzerinde belirtilmediğinden takip alacaklısı, borçluya yönelemez.

Dolayısıyla muhatap bankaya ibraz edildiğinde ödenmesi mümkün olmayan bir çek söz konusu olduğunda bu çeke ibraz işleminin gerçekleştirildiğine dair tarih ve saati içeren bir kayıt konmadığı takdirde, ibraz süresi içerisinde çekin hamil eliyle yeniden muhatap bankaya ibraz edilebilmesi mümkün görünmektedir²⁸⁵.

Çekte ibraz süreleri kanuna göre düzenleme tarihinin ertesi günü başlamaktadır (TTK m. 796/3, 817). Burada düzenleme tarihi ile çekin gerçekten düzenlendiği tarih değil, çek üzerine yazılan düzenleme tarihi kastedilmektedir²⁸⁶. Yani ibraz süresi, çek üzerinde yazılı düzenleme tarihi esas alınarak hesaplanacaktır. İleri düzenleme tarihli çeklerin ibraz süresinin belirlenmesinde kural değişmemektedir. Yine çekin fiilen düzenlendiği tarih değil çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinin esas alınması gerekmektedir. Dolayısıyla hükmün çekin düzenlendiği tarih değil, çek üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre şeklinde kaleme alınması gerekmektedir²⁸⁷. Çekin ibrazı iş gününde yapılabilmektedir (TTK m. 816/1). İbraza ilişkin kanunen tanınan sürenin son gününün tatil gününe rastlaması durumunda süre tatili izleyen ilk iş gününün bitimine kadar uzamaktadır. Arada geçen tatil günleri ibraz süresine dâhil edilmektedir (TTK m. 816/2). Ayrıca çekin düzenleme yeri ile ödeme yerinin bağlı olduğu takvimler farklı ise, çekin düzenleme günü, ödeme yerindeki takvimde bulunan karşılığına çevrilecek ve çekin ibraz günü buna göre hesaplanacaktır (TTK m. 797).

Bankadan sorulmak suretiyle yasada açıklanan hususun giderilmesi söz konusu değildir. İtirazın kabulü gerekirken aksine düşünceyle borçlu isteminin reddine karar verilmesi isabetsizdir. YARGITAY 12. HD E. 1993/863 K. 1993/5603 T. 30.03.1993, karar için bkz. BOZBEL, Savaş/ATALI, Murat, Çekte İbraz Tarihinin Yer Almamasının Müracaat Hakkının Kullanılması Bakımından Sonuçları, Prof. Dr. Firat ÖZTAN'a Armağan, C. 1, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, Ss. 445-456, s. 449, YARGITAY HGK E. 2013/12-2013 K. 2015/1182 T. 08.04.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020.

²⁸⁵ BOZER/GÖLE, s. 389.

²⁸⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1173, NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 36, REİSOĞLU, s. 202-203, BOZER/GÖLE, s. 371-372, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 279, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 39, KENDİGELEN/KIRCA, s. 308.

²⁸⁷ TANDOĞAN, Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardığı Sorunlar, s. 81, ÖZTAN, 1997, s. 1179, KENDİGELEN, Türk Ticaret Kanunu Tasarı 'sının Çeke İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, s. 55

d. İbraz Sürelerinin Uzaması

İbraz sürelerine ilişkin hüküm emredici nitelikte olduğundan, sürelerin taraf iradeleriyle kısaltılıp uzatılması mümkün değildir²⁸⁸ (TTK m. 796). Ancak ibraz süresi içerisinde çekin ibrazının mevzuat veya başka bir mücbir sebebe dayanarak yapılamaması durumunda sürenin kanun tarafından uzamasına izin verilmektedir. Kanun mücbir sebebin çek veya alonj üzerine, yer ve tarih de belirtilmek suretiyle yazılmasını şart koşmakta, mücbir sebebin devam etme süresine göre doğrudan başvurma hakkının kullanımını mümkün kılmaktadır (TTK m. 811). Mücbir sebeplerin varlığında hamil, gecikmeksizin bu durumu kendi cirantasına ihbar edecek, ihbarı çek üzerine ya da alonja yer ve tarih bilgisi ekleyerek imzalayacaktır. Mücbir sebep ortadan kalktığı anda hamilin, çeki gecikmeden ödeme için ibraz etmesi gerekmektedir. Ancak mücbir sebep, ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin cirantasına sebebi ihbar ettiği günden itibaren on beş²⁸⁹ günden fazla sürecek olursa kanun, çekin ibrazına gerek kalmadan başvurma hakkının kullanılmasına izin vermektedir. Ancak hamilin veya çeki ibraz etmekle görevli kişinin şahsıyla ilgili olgular kanun tarafından mücbir sebep sayılmamaktadır (TTK m. 811).

Ülkemiz ve dünya genelinde görülen Covid 19 salgınının çekte ibraz sürelerine etkisine değinmek gerekmektedir. Covid 19 salgını ülkemizde 2020 yılı mart ayından itibaren görülmeye başlanmıştır. 26 Mart 2020 tarihinde 7226 sayılı ‘Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’²⁹⁰ yayımlanmış ve Kanun’un Geçici m. 1 hükmü yargı alanında hak kayıplarının önlenmesi amacıyla birtakım düzenlemeler getirmiştir.

²⁸⁸ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 292, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 100, ÖZTAN, 1997, s. 1195, ÖZKORKUT, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, s. 47, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 40, PULAŞLI, s. 348, POROY/TEKİNALP, s. 322, BOZER/GÖLE, s. 376, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 290, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 44, KENDİGELEN/KIRCA, s. 310.

²⁸⁹ Poliçe ve bonolar bakımından mücbir sebebin ihbarı zorunluluğunun otuz gün olmasına rağmen çeklerde bu sürenin on beş gün olarak belirlenmekle farklılık yaratıldığı konusunda bkz. DEMİRKAPI, Ertan, Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluluğu, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 38.

²⁹⁰7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 31080 sayılı Mükerrer RG.

Geçici m. 1'e göre '*Dava açma, icra takibi başlatma, başvuru, şikâyet, itiraz, ihtar, bildirim, ibraz ve zamanaşımı süreleri, hak düşürücü süreler ve zorunlu idari başvuru süreleri de dâhil olmak üzere bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm süreler 13 Mart 2020 (bu tarih dâhil) tarihinden 30 Nisan 2020 (bu tarih dâhil) tarihine kadar durur. Bu süreler, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden itibaren işlemeye başlar. Durma süresinin başladığı tarih itibarıyla, bitimine on beş gün ve daha az kalmış olan süreler, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden başlamak üzere on beş gün uzamış sayılır.*' 7226 sayılı Kanun Geçici m. 1'e dayalı olarak duran ve uzayan süreler, 30 Nisan 2020'de 31114 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı²⁹¹ ile 15 Haziran 2020'ye kadar (bu tarih dahil) tekrar uzatılmıştır. Geçici m. 1'e dayanarak duran ve uzayan sürelerin çekte ibraz süresine etki edip etmediği hususunda doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır.

Bir görüş, söz konusu hükmün çekte ibraz sürelerini kapsamadığını ve hükme dayanarak ibraz sürelerinin durmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Görüş, getirilen hükmün sadece yargı alanındaki hak kayıplarının önlenmesi amacıyla kaleme alındığını ve bu sebeple çekteki ibraz süresinin bu kapsam içerisinde değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedir²⁹².

Katıldığımız ikinci görüş ise ibrazın, özel hukuktaki 'bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm süreler'in, hak düşürücü sürelerin (çekte ibraz süresinin hak düşürücü süre olduğu dikkate alınarak)

²⁹¹2480 sayılı Yargı Alanındaki Hak Kayıplarının Önlenmesi Amacıyla Getirilen Durma Süresinin Uzatılmasına Dair Karar, 31114 sayılı RG.

²⁹² ÜNAL, Mücahit, Koronavirüs (Covid-19) Salgını Sebebiyle Çıkarılan 7226 Sayılı Kanun'un Çek'e İlişkin Düzenlemesinin (Çekin İbrazına ve Çekle İlgili Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçuna Etkisinin) Değerlendirilmesi, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/koronavirus-salgini-sebebiyle-cikarilan-7226-sayili-kanunun-ceke-iliskin-duzenlemesinin-degerlendirilmesi/>, Erişim Tarihi: 01.08.2020), AYDIN, Alihan, Covid 19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş Midir?, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-ckten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, Erişim Tarihi: 01.08.2020), YILMAZ, Asuman, Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Covid-19 Hukuk Özel Sayısı (Covid-19 Özel Ek), S.38, 2020, Ss.20-33, s. 25, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1173341>, Erişim Tarihi: 01.08.2020).

hükümde sayılmasına dayanarak çekte ibraz sürelerinin de anılan tarihler arasında durduğu sonucuna ulaşmaktadır²⁹³. Görüşün devamında, hükümde belirtilen sürelerin sadece usul hukuku ile ilgili değil aynı zamanda maddi hukukta karşılığı olan süreler olduğu ve dolayısıyla çekin ibraz süresinin de bu kapsamda değerlendirilebileceği vurgulanmaktadır. Ancak Geçici m. 1'in belirtilen tarihler arasında çekin ibrazını engellemediğini belirtmek gerekmektedir. Zira hükmün amacının hak kayıplarının önlenmesi olduğu dikkate alındığında korunan taraf durdurulan süre içerisinde Covid 19 salgını sebebiyle çeki ibraz edemeyecek durumda olan alacaklı (hamil) taraftır²⁹⁴. Öyleyse Geçici m. 1 ile belirtilen tarihler arasında çekin ibrazında karşılık varsa ödeme yapılabilecektir.

e. İleri Düzenleme Tarihli Çeklerde İbraz Süresi

İleri düzenleme tarihli çeklerin ibraz süresinin nasıl belirleneceği önem arz etmektedir. Söz konusu çekler, üzerine düzenleme tarihi olarak çekin gerçekten oluşturulduğu tarihin değil, ilerideki bir tarihin atılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çek, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden daha önce tedavüle çıkmaktadır. Çek kural olarak (TTK m. 795/1) görüldüğünde ödenmekle birlikte buna aykırı yazılmış herhangi bir kayıt (vade kaydı) yazılmamış sayılarak çekin geçerliliğine etki etmemektedir. Çek

²⁹³PASLI, Ali, Covid-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Sürerken Çek İbrazı Mümkün Müdür?, 2020, (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullar-surerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>), Erişim Tarihi: 01.08.2020), DEYNEKLİ, Adnan, 7226 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemenin Sürelere Etkisi Yönünden Değerlendirme, 2020, (<https://app.e-uyar.com/blog/index/478d6362-2806-49be-a6c2-89976b382794>), Erişim Tarihi: 01.08.2020), ULUSOY, Erol, Koronavirüs Salgını Çeki Nasıl Etkiler?, 2020, (<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/prof-dr-erol-ulusoy/koronavirus-salgini-cki-nasil-etkiler-6180933>), Erişim Tarihi: 01.08.2020), DURAL, H. Ali, Covid 19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanunun-cek-acisindan-sonuclari/>), Erişim Tarihi: 01.08.2020).

²⁹⁴ ULUSOY, Koronavirüs Salgını Çeki Nasıl Etkiler? s. 1, DURAL, Covid 19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları, s. 6, aksi yönde görüş için bkz. PASLI, Ali, Ek Açıklama: Çeklerin Pandemi Süresince İbrazının Devamına İlişkin Güncel Uygulamanın Eleştirisi, 2020, (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-ceklerin-pandemi-suresince-ibrazinin-devamina-iliskin-guncel-uygulamanin-elestirisi/>), Erişim Tarihi: 01.08.2020).

üzerinde yer alması zorunlu düzenleme tarihinin çekin geçerliliği bakımından gerçeği yansıtma şartı bulunmamaktadır. Nitekim kanun koyucu ((TTK m. 795/2) düzenleme gününden önce ödenmek için ibraz olunan çekin ibraz günü ödeneceğini²⁹⁵ belirterek ileri düzenleme tarihli çeklere örtülü bir şekilde izin vermektedir. Bununla birlikte bazı yazarlar, hükmün aynı zamanda ileri düzenleme tarihli çek düzenlenmesine bir yaptırım niteliğinde olduğunu kabul etmektedir²⁹⁶.

Çek Kanunu'nda, ileri düzenleme tarihli çeklerin 31.12.2020 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ödenmesi için muhatap bankaya ibrazı geçersiz sayılmaktadır²⁹⁷ (Çek Kanunu Geçici Madde 3/5). Dolayısıyla yukarıda ifade etmeye çalıştığımız görüşler aslında anlamını yitirmektedir. Zira söz konusu düzenlemeyle ülkemizde çek, bir ödeme aracı şeklindeki hukuki niteliğini yitirerek adeta bir kredi aracına dönüştürülmektedir²⁹⁸. Çek Kanunu'ndaki bu düzenleme aynı zamanda TTK m. 795'te yer alan hükümlerin uygulanmasını da 31.12.2020 tarihine kadar askıya almış bulunmaktadır. Bir diğer deyişle ileri düzenleme tarihli çekler fiilen düzenlendiği tarih esas alınarak değil, üzerinde yazan düzenleme tarihine göre hesaplanarak bankaya ibraz edilecektir (Çek Kanunu m. 3/8)²⁹⁹.

²⁹⁵TTK m. 795/2'de yer alan '*ödenir*' ifadesi mehz İsviçre BK Art. 1115/2 ve CYK Art. 28/2'de '*ödenebilir*' şeklindedir.

²⁹⁶ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 105, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 262.

²⁹⁷ Söz konusu düzenlemenin kanun yapma tekniğine aykırı olduğu hakkında bkz. Teoman, Ömer, Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler, BATIDER, C. 25, S. 2, 2009, Ss. 27-36, s. 33, GÜLTEKİN, Özkan, Yeni TTK, TBK, HMK ve Çek Kanunu'na Göre Öğretide ve Uygulamada Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 186, YILDIRIM, Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler, s. 95.

²⁹⁸KALPSÜZ, Turgut, Çek Hukuku'na İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, BATIDER, C. 11, S. 2, 1981, Ss. 37-62, s. 58, POROY, Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler, s. 16, SELÇUK, s. 64, GÖKÇE, Teoman, İleri Keşide Tarihli Çeklerin Keşide Tarihinden Önce İbraz Edilmesine Bağlanacak Hukuki Sonuca İlişkin Düşünceler, Adalet Dergisi, S. 11, 2002, Ss. 127-137, s. 127, ÇÖL, Hüseyin Cem, İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar, AÜHF, C. 53, S.1, 2004, Ss. 195-220, s. 198, BAŞBÜYÜK, İsa, Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2012, Ss. 307-319, s. 310, YILDIRIM, Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler, s. 97, PULAŞLI, s. 384, KENDİGELEN, Çek Hukuku 262-266, KAYIHAN, s. 221, '*Bu çeklerde ibraz süresi, gerçek tedavül tarihi değil, çek üzerinde yazılı keşide tarihinden başlayarak işler*'. YARGITAY 11. HD E. 1981/1850 K. 1981/2241 T. 07.05.1981 karar için bkz. GÜRBÜZ, s. 879.

²⁹⁹EÇK'da değişiklik yapılmadan önce ileri düzenleme tarihli bir çek, üzerinde yazan düzenleme tarihinden önce ibraz edilip de karşılığı bulunmadığı takdirde karşılıksız çek hükmünde kabul edilmekte ve düzenleyen karşılıksız çek suçunun yaptırımlarına tabi

f. İbraz Süresinin Geçirilmesinin Hukuki Sonuçları

Çekin süresinde ibraz edilmemesi durumunda hamil, çekin ödenmemesi sebebiyle düzenleyene, cirantalara, avalistlere karşı kambiyo hukukundan doğan başvuru hakkını kaybetmektedir (TTK m. 808). Çek ibraz senedi olduğu için kambiyo hukukunda çekin süresinde ibraz edilmesine büyük bir önem atfedilmekte, hamilin sahip olduğu hakları kullanması ibrazın gerçekleştirilmesi şartına bağlanmaktadır. Çek süresinde ibraz edilmediğinde düzenleyenin kambiyo hukukuna dayalı sorumluluğu sona erse de hamil, sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında düzenleyene talepte bulunabilecektir (TTK m. 818/1-m'nin atfıyla TTK m. 732). Ayrıca hamil, tarafı olduğu takdirde düzenleyene karşı temel ilişkiye dayalı olarak da başvurabilecektir (TTK m. 818/1-n'nin atfıyla TTK m. 733).

İbraz süresinin geçmesiyle düzenleyen çekten cayabilecek ve cayma beyanına dayanarak muhatap banka çek bedelini hamile ödemeyecektir (TTK m. 799/1). Şayet çek ibraz süresinin geçmesinden sonra ibraz edilmiş ve düzenleyen de çekten caymamışsa bu durumda muhatap banka çek bedelini hamile ödeyip ödememe konusunda serbestiye sahip bulunmaktadır (TTK m. 799/2).

İbraz süresi geçen bir çekin karşılığı olmasa dahi çek, karşılıksız çek hükmünde sayılmayacak ve düzenleyen karşılıksız çekten kaynaklanan yaptırımlara tâbi tutulmayacaktır (Çek Kanunu m. 5/1, TTK m. 808).

İbraz süresi geçirildikten sonra yapılan ciro alacağın temlik hükmündedir³⁰⁰ (TTK m. 793/1). Cironun alacağın temlik hükmünde

tutulmaktaydı. EÇK' da yer alan hükmün eleştirisi için bkz. GÖKÇE, İleri Keşide Tarihli Çeklerin Keşide Tarihinden Önce İbraz Edilmesine Bağlanacak Hukuki Sonuca İlişkin Düşünceler, s. 134, BAŞLAR, 6728 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu, s. 85.

³⁰⁰YARGITAY 12. HD E. 2007/6956 K. 2007/9165 T. 07.05.2007 (karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 702), YARGITAY 19. HD E. 2016/19658 K. 2018/5423 T. 01.11.2018 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020.

sayılması, düzenleyenin çeki devredene karşı ileri sürebileceği şahsi defileri devralana karşı ileri sürebilmesine imkân tanıyacaktır (TBK m. 188).

g. İbraz

Hamil çekle işleyen hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine çeki ibraz edebilecektir³⁰¹ (Çek Kanunu m. 3/1). Süresinde ibraz edilen çekin TTK 'da öngörülen şekil şartlarına uygun bir çek olması ve karşılığının kısmen veya tamamen bulunması durumunda muhatap banka hamilin vergi kimlik numarasını tespit ettikten sonra bedeli hamile ödemekle yükümlü olacaktır. Muhatap bankanın kendisine ibraz edilen bir çek hakkında ödemede bulunmadan önce, çekin gerekli şekil şartlarını haiz olup olmadığını, ibraz süresi içerisinde ibraz edilip edilmediğini, çekteki imzanın düzenleyene ait olup olmadığını, düzenleyen ad ve hesabına temsilen çek düzenlendiğinde gerekli temsil yetkisinin verilip verilmediğini, ciro silsilesinin düzgün olup olmadığını, hamilin yetkili hamil olup olmadığını basiret ve özen yükümlülüğü çerçevesinde araştırması gerekmektedir³⁰².

İbraz edilen çek üzerine ibraz tarih ve saatinin yazılması gerekmektedir (Çek Kanunu m. 3/4)³⁰³. Ayrıca çekin karşılığının bulunmaması ya da herhangi bir ödeme engelini olması durumunda ödenmemenin çeki yazılması ve çekin banka yetkililerince imzalanıp hamile iade edilmesi gerekmektedir (Çek Kanunu m. 3/5) Elektronik ortamda takas

³⁰¹ YARGITAY 11. HD E. 2008/8326 K. 2009/13120 T. 21.12.2009 kararında çek hesabının açıldığı banka şubesi dışında çekin muhatap bankanın başka şubesine ödenmek üzere ibraz edilmesi üzerine muhatapın başka şubesi çek hesabının kendisinde açılmadığı gerekçesiyle karşılıksız çıkan çeki ilişkin yasal garanti tutarını ödememiştir. Söz konusu kararın haklı eleştirisi için bkz. KIRCA, İsmail, Çekin İbraz Edildiği Şube Muhatap Bankanın Kanunen Ödemekle Yükümlü Olduğu Tutarı Ödemelidir! (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 21.12.2009 Tarih ve E. 2008/8326 K. 2009/13120 Sayılı Kararı Dolayısıyla Bir İnceleme), BATIDER, C. 26, S. 1, 2010, Ss. 71-80, s. 74.

³⁰² ÖZTAN, 2019, s. 285-286.

³⁰³ '(...) Somut olayda takip dayanağı çekte takas odasına ibrazda tarih bulunmamaktadır. Çek metninde yazılı olmayan ibraz tarihinin bankadan sorularak tamamlanması mümkün değildir. O halde ibrazdan söz edilemeyecektir' YARGITAY 12. HD E. 2007/4615 K. 2007/8365 T. 27.04.2007, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

odasına yapılan ibraz dışında, ibrazın fiilen yapılması gerekmekte, telefon ya da posta yoluyla ibraz kabul edilmemektedir³⁰⁴.

Çekin muhatap bankadan başka bir bankaya sunulması, teknik anlamda bir ibraz olmayıp geçerli kabul edilmemektedir³⁰⁵. Ancak muhatap bankadan başka banka çeki tahsil ya da temlik cirosu ile alabilecektir. Bu durumda söz konusu bankanın ibraz süresi içerisinde çeki takas odasına ibraz etmesi gerekmektedir³⁰⁶.

Hukukumuzda çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçmekte ve normal bir ibrazın tüm hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır (TTK m. 798). Nitekim takas odasına ibraz edilip de ödenmeyen bir çek hakkında, ödenmemenin tespitine ilişkin takas odasınca verilen tarih içerir beyan, hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi bakımından gerekli tespiti sağlamaktadır (TTK m. 808/1-c).

Takas odasına ibrazı çeki elinde bulunduran hamil ya da hamilin temsilcisi yapamayacaktır. Takas odasına ibraz³⁰⁷, muhatap bankadan başka

³⁰⁴ POSTACIOĞLU, İlhan, Çekin İbrarı İle İlgili Bazı Problemler, BATIDER, C. 8, S. 4, 1976, Ss. 115-132, s. 117, NARBAY, Şafak, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanununun 10'uncu Maddesi Hükmü Uyarınca Muhatap Bankanın Sorumlu Olduğu Miktar Hakkında Bir İnceleme, THD, S. 29, 2009, Ss. 15-44, s. 21, REİSOĞLU, s. 198, BOZER/GÖLE, s. 360, KENDİGELEN, Çek Hukuku, 274.

³⁰⁵ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 101, AKYAZAN, s. 689, POSTACIOĞLU, Çekin İbrarı İle İlgili Bazı Problemler, s. 118, ÖZTAN, 1997, s. 1158, ERTEKİN/KARATAŞ, s. 236, REİSOĞLU, s. 200, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 387, POROY/TEKİNALP, s. 321, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 273, GÜNAY, s. 57, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 182, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 46, KENDİGELEN/KIRCA, s. 309 'Çek ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilir. Muhatap banka çek hesabının bulunduğu bankadır. Çek muhatap bankanın herhangi bir şubesine de ibraz edilebilir. Bu takdirde çek hesabının bulunduğu şubeden provizyon alınır. Somut olayda çek muhatap banka veya bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmeyip Denizbank Adana Şubesi'ne ibraz edildiğinden usulüne uygun bir ibrazdan söz edilemez'. YARGITAY 19. HD E. 2007/10730 K. 2008/1459 T. 19.02.2008, karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 1332.

³⁰⁶ GÖLE, Çek Hukuku, s. 139, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 101, KINACIOĞLU, s. 340, ÖZTAN, 1997, s. 1159, REİSOĞLU, s. 200, BOZER/GÖLE, s. 383, PULAŞLI, s. 428, POROY/TEKİNALP, s. 322, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 273, ÖZTAN, 2019, s. 271, KENDİGELEN/KIRCA, s. 306.

³⁰⁷EÇK döneminde takas işlemlerini gerçekleştirmekle yetkili Bankalararası Takas Odaları Merkezi'nin, Çek Kanunu'na göre kurulacak yeni sistem oluşuncaya kadar faaliyetine devam edeceği düzenlenmekteydi. Yeni sistemin oluşmasıyla birlikte eski merkez tümüyle devredilmiş bulunmaktadır (Çek Kanunu Geçici Madde 1/7). Takas odaları sistemini kurmak ve yürütmekle TCMB yetkilendirilmektedir. Hesaben ödeme sistemini barındıran takas odalarının kuruluş ve işleyişine ilişkin 09.08.2016 tarihinde 30446 sayılı RG'de Çek Takas

bir banka vasıtasıyla yapılmaktadır³⁰⁸. Hesaben ödeme sisteminin kurulmasıyla birlikte artık fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları vasıtasıyla çeklerin muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi TTK m. 798'e göre takas odasına ibraz olarak kabul edilmektedir (Çek Kanunu m. 8/3).

Takas odaları ile ibraz edilen çeklerde, Çek Kanunu m. 3/3'te yer alan yasal garanti tutarı dâhil olmak üzere kısmî ödeme yapılmasına izin verilmemektedir³⁰⁹. Takas odaları ile ibraz edilen çekerle ilişkin, hesapta yeterli karşılığın bulunmaması durumunda muhatap bankanın hesaptaki kısmî karşılığı hamil lehine on beş gün süreyle bloke etmesi gerektiği belirtilmektedir (Çek Kanunu m. 8/4). Böylelikle bloke hesaptaki kısmi karşılık üzerinde bu süre içerisinde tasarruf edilmesi mümkün olmayacaktır.

3. Çeki İbraz Edenin Yetkili Hamil Olması

Muhatap bankanın kendisine ibraz edilen çeki ödeyebilmesi için, çeki ibraz eden kişinin yetkili hamil olması gerekmektedir³¹⁰. Hamilin çeki tahsile yetkili olup olmadığının tespitinde TTK sistemi uyarınca, emre, nama ya da hamiline yazılı çekler bakımından muhatap bankanın yapacağı inceleme değişmektedir. Emre yazılı çeklerde hamilin hak sahipliğinin tespiti şeklen düzgün bir ciro zincirinin varlığına bağlıyken (TTK m. 790, 801) nama yazılı çeklerde çekte adı yazan ya da çekte adı yazan kimsenin halefi olduğunu

Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır (Çek Kanunu m. 8/1-2). Yönetmelik, İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi ve katılımcıların uyacakları esaslar ile çeklerin takas ve mutabakatına ilişkin iş ve işlemleri kapsamaktadır (Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik m.2).

³⁰⁸GÖLE, Çek Hukuku, s. 139, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 101, KINACIOĞLU, s. 340, ÖZTAN, 1997, s. 1159, REİSOĞLU, s. 200, BOZER/GÖLE, s. 383, PULAŞLI, s. 428, POROY/TEKİNALP, s. 322, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 273, ÖZTAN, 2019, s. 271, KENDİGELEN/KIRCA, s. 306.

³⁰⁹ YARGITAY 19. HD E. 2009/9554 K. 2009/12029 T. 21.12.2009, karar için bkz. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Ankara Barosu İş birliği ile Düzenlenen 5941 sayılı Çek Kanunu Paneli, s. 20.

³¹⁰TANRIÖVEN, s. 277, KINACIOĞLU, s. 341, ÖZTAN, 1997, s. 1276, REİSOĞLU, s. 198, DEMİR, Şamil, 5941 sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2013, Ss. 221-247, s. 231, BOZER/GÖLE, s. 387, PULAŞLI, s. 423, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 313, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 338, ÖZTAN, 2019, s. 296, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 198, KENDİGELEN/KIRCA, s. 314.

ispatlayan kimsenin (TTK m. 654-655) çeki ibraz etmesi gerekmektedir. Hamiline yazılı çeklerde ise muhatap banka çeki elinde bulunduran kimseye ödeme yapabilecektir (TTK m. 658). Ancak Çek Kanunu, TTK 'daki sisteme ek olarak muhatap bankanın hamilin vergi kimlik numarasını³¹¹ saptamasını istemektedir (Çek Kanunu m. 3/1). Dolayısıyla Çek Kanunu'nun TTK 'daki hükümden farklı olarak muhatap bankalara hamilin kimliğini tespit yükümlülüğü getirdiği söylenebilecektir. Söz konusu yükümlülük hamiline yazılı çekin niteliğine uymadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir³¹². Ancak yükümlülüğün getiriliş amacı hamiline yazılı çekin niteliğini değiştirmek değildir. Çek Kanunu'na dair Tasarı metninde belirtildiği gibi Kanun ile getirilen düzenlemeler, hamiline yazılı çeklerin kayıt dışı ekonominin etkin araçlarından biri olmasını ve çeklerin kara paranın aklanması ile terörün finansmanında kullanılmasını önleme amacı taşımaktadır³¹³. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Çek Kanunu'nda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin; hamiline yazılı çekler için ayrı çek defteri yaprakları basılması gerekmektedir (Çek Kanunu m. 2/6). Yine hamiline çek düzenleyenlerin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları ve bu hesaplardan ödeme yapılan kişiler, ödemelerin tutarları vs. gibi hususlarda bankalara dönemsel olarak Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirim yükümlülüğü getirilmektedir (Çek Kanunu m. 4/1). Dolayısıyla getirilen düzenlemeler, hamiline yazılı çeklere ayrı bir önem atfedildiğini ve hamiline yazılı çeklerdeki hukuka aykırılıkların kontrol altına alınmaya çalışıldığını göstermektedir. Çeki ibraz eden kimsenin yetkili hamil olup olmadığının tespit edilmesine ilişkin Çek Kanunu m. 3/1'in de bu bağlamda Çek Kanunu'nun amacını gerçekleştirmek üzere kaleme alındığı söylenebilecektir.

Çekin ödeneceği yetkili hamilin tayininde genel çizgili çek ile özel çizgili çeke ayrıca dikkat edilmesi gerekmektedir. Genel çizgili çekte yetkili hamil ancak bir banka ya da muhatap bankanın bir müşterisi, özel çizgili çekte

³¹¹ Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gerçek kişiler bakımından vergi kimlik numarası yerine T.C. kimlik numarası kullanılabilir. Ancak yabancılar ile tüzel kişiler bu hükümden arıdır. Vergi Kimlik Numarası Genel Tebliği, Sıra No:3, m. 1/1, 26274 sayılı RG.

³¹² KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 108, CAN, s. 204.

³¹³ Çek Kanunu Tasarısı Adalet Komisyonu Raporu (1/710), Genel Gerekçe, s. 3, N.19, ayrıca bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=74170&pkanunnumarasi=5941>.

ise çizgiler arasında yer alan banka veya bu banka muhatap bankanın kendisi ise onun müşterisi olabilmektedir (TTK m. 804/1-2).

Çeki elinde bulunduran hamilin muhatap bankaya kimliğini sunmaması ya da muhatap bankanın söz konusu hamilin kimliğini tespit edememesi durumunda muhatap bankanın hamile ödeme yapmaması gerekmektedir. Kimlik tespiti sadece kanunda belirlenen bir prosedür olarak nitelendirilmemelidir. Aksine kimlik tespiti sayesinde muhatap banka, çekte daha sonra ortaya çıkabilecek hukuki ihtilaflarda düzenleyene karşı sorumluluğunun doğmasını önleyebilecektir³¹⁴.

4. İbraz Edilen Çekin Ödenmemesi

Çekin ödenmemesi çeşitli sebeplere dayanabilmektedir. Şüphesiz ilk akla gelen muhatap bankada çekle işleyen hesapta çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması olacaktır. Ancak geçerli ve süresinde ibraz edilen bir çekin ödenmemesi bankada çekle işleyen hesapta çek karşılığının bulunmaması durumuyla sınırlı değildir. Nitekim özel hukukta karşılıksız çek kavramının ceza hukukuna göre daha geniş bir kapsamda ele alındığını belirtmiştik³¹⁵. Üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde yetkili hamili tarafından ibraz edilen geçerli bir çekin ödenmemesi, çek hesabında karşılığın bulunmamasına dayanabileceği gibi çek hesabı üzerinde rehin, haciz, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, çekin iptali prosedürü çerçevesinde alınan ödeme yasağı bulunması, çekin sahte veya tahrif edilmiş olması³¹⁶ gibi sebeplere de dayanabilecektir. Çek bedelinin hamile ödenmediği bu durumların tamamında özel hukuk bakımından çek karşılıksız kalacak, çek hakkında hukuki sorumluluk ve dolayısıyla hamilin başvuru hakkı

³¹⁴KORKUT, Ömer, Çekte Muhatap Bankanın Araştırma- Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sorumluluğu, Karahan Kitabevi, Adana, 2019, s. 112, BOZER/GÖLE, s.387.

³¹⁵ Bkz. İkinci Bölüm I. A.

³¹⁶ İbraz edilen bir çekin sahte veya tahrif edilmiş olması durumunda muhatap bankanın özen yükümlülüğü çerçevesinde çeki kendisine ibraz eden kişiye ödeme yapmaması gerekmektedir. Bir diğer deyişle çekin sahte veya tahrif edilmiş olması çekin ödenmemesine ilişkin sebeplerden biri olup çekte dayalı hukuki sorumluluğun doğmasına sebep olmaktadır. Ancak sahte veya tahrif edilmiş çekler bakımından TTK'da özel hüküm öngörüldüğünden bu konuya ileride daha ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir. Bkz. Üçüncü Bölüm I.

doğacaktır³¹⁷ . Nitekim TTK m. 810'da başvuru hakkının kullanılması için çekin ödenmemesi gerektiği esas alınmaktadır. Bu hükümden hareketle, başvuru hakkının kullanılması için aranan ödenmeme olgusu, tüm ödenmeme sebeplerini kapsayacaktır. Ancak ödenmeme sebeplerine göre başvuru hakkının doğru doğmadığı hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Ödenmeme sebeplerine ilişkin başlıklar altında bu görüşlere yer verilecektir.

a. Çekle İşleyen Hesapta Yeterli Karşılığın Bulunmaması Sebebiyle Ödenmeme

Üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilen çekin ödenebilmesi için çekle işleyen banka hesabında karşılığın bulunması gerekmektedir. Karşılığın kısmen veya tamamen bulunmaması durumunda karşılıksız kalan bir çekten söz edilecektir. Karşılıksızlıkta çekin ibraz edildiği an önem kazanmaktadır³¹⁸. Bir diğer deyişle çek karşılığının olmaması sebebiyle ödememenin lehtar ya da hamilin, çeki tahsil amacıyla muhatap bankaya ibraz ettiği anda ortaya çıkması gerekmektedir. Düzenleyenin çeki lehtara teslim ettiği anda çekle işleyen banka hesabında çek karşılığının olmaması karşılıksız çek olarak nitelendirilemeyecektir.

Alacaklı carî hesabında, düzenleyen tarafından bankaya yatırılan para çek bedelini karşılayamadığında karşılıksız çekten söz edilebilecektir³¹⁹. Borçlu carî hesabında ise, düzenleyen, çekle işleyen hesap bakımından taraflar arasında belirlenen kredi limitinden daha yüksek bedelli bir çek düzenlediğinde yine karşılıksız kalan çekten söz edilebilecektir³²⁰. İbrahim

³¹⁷ ÖZTAN, 1997, s. 1310, REİSOĞLU, s. 283, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 353, ÖZTAN, 2019, s. 304, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 56, KENDİGELEN/KIRCA, s. 322.

³¹⁸KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 280, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 103, İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, s. 105, ŞİMŞEK, s. 487, TEKİL, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 201, ÖZTAN, 1997, s. 1279, YASAN, 3167 Sayılı Kanun'a Göre Hukuki ve Cezai Açından Karşılıksız Çek Keşidesinin Meydana Gelmesi İçin Gerekli Olan Koşullar, s. 350, REİSOĞLU, s. 260, BOZER/GÖLE, s. 333, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 66, 421, KENDİGELEN/KIRCA, s. 322.

³¹⁹ Alacaklı ve borçlu cari hesabı bakımından nelerin karşılık olabileceği hakkında bkz. Birinci Bölüm II. D. 2.

³²⁰ ARKAN/GÖLE, s. 53, BOZER/GÖLE, s. 430.

edilen garantili bir çekin bedelinin muhatap banka ile düzenleyen arasında kabul edilen garanti limitini aşması durumunda limiti aşan kısım bakımından çek yine karşılıksız kalacaktır³²¹. Kısmen veya tamamen ödenmeyen ve karşılıksız kalan çek hakkında hamil, düzenleyene, cirantalara ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilecektir (TTK m. 808).

Karşılığın bulunmaması sebebiyle ödememe farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Düzenleyenin muhatap bankada çekle işleyen hesabı dışında başka bir hesabının bulunması mümkündür. Düzenleyenin muhatap bankada çekle işleyen hesabı dışında başka bir hesabının ve bu hesapta çek bedelini ödemeye yetecek karşılığın bulunması, çekle işleyen hesaba bağlı olarak düzenlenen ve süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemiş çekin karşılıksız kalmasını önleyemeyecektir. Ancak düzenleyen, muhatap bankaya bu hesaplar arasında virman yapma yetkisini tanıdığı takdirde³²², karşılık olan diğer hesaptan çekle işleyen hesaba aktarım yapılarak çek bedelinin ödenmesi sağlanabilecek ve böylece çek, karşılıksız çek olarak nitelendirilemeyecektir³²³.

Temsilen düzenlenip tedavüle çıkarılan bir çekin ibrazında, muhatap bankanın hamile ödeme yapabilmesi için düzenleyen ad ve hesabına temsilen çek düzenleyen kimsenin yetkisini kontrol etmesi gerekmektedir. Eğer çek, düzenleyeni temsil yetkisi olmayan bir kimse tarafından düzenlenmişse yetkisiz temsilci çekten bizzat sorumlu olacak ve çekle işleyen banka hesabı da yetkisiz temsilciye ait olmadığından hesapta karşılık bulursa dahi söz konusu çek, karşılıksız bir çek olacaktır (TTK m. 818 atfıyla TTK m.678).

³²¹KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 424 , '(...) Bir banka, müşterisine garantili çek karnesi vermekle, ona bir kredi açmış bulunmaktadır. Bu nedenle, ibraz olunan garantili çekin, garanti limitinin üzerinde bir meblağ içermesi halinde, sadece garanti limitine kadar ödeme yapıp, bunun üstündeki miktar ödenmeyeceğinden, çek bu kısım itibariyle karşılıksız kalır, bu halde de karşılıksız çeklerle ilgili işlemlerin burada aynen yapılması gerekir.' YARGITAY CGK E. 1997/10-318 K. 1997/332 T. 23.12.1997, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 13.05.2019.

³²²YARGITAY 11. HD E. 2016/8253 K. 2018/1402 T. 26.02.2018 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020, YARGITAY 11. HD E. 2004/8341 K. 2005/5138 T. 16.05.2005 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.01.2020.

³²³ SELÇUK, s. 78, COŞKUN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, Kazancı Hukuk Yayınları, s. 28, ÖZTAN, 1997, s. 1277, DEMİR, s. 231-232 BOZER/GÖLE, s. 342, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 68, DURSUN, s. 42, ÖZTAN, 2019, s. 296, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 199.

b. Çekle İşleyen Hesap Üzerinde Rehin veya Haciz Bulunması Sebebiyle Ödenmeme

Çekle işleyen hesapta çek bedelini ödemeye yetecek karşılık bulunmasına rağmen bazı durumlarda muhatap bankanın çek bedelini ödemesi yine de mümkün olmamaktadır. Düzenleyene ait çekle işleyen hesap üzerinde rehin veya haciz bulunduğu, yetkili hamil geçerli bir çeki süresinde ibraz etse ve çek hesabında karşılık olsa dahi çek bedeli kendisine ödenmeyecektir. Çekle işleyen hesap üzerinde rehin veya haciz bulunması sebebiyle çek bedeli kendisine ödenmeyen hamil ödememeyi tespit ettirerek düzenleyene, cirantalara ve çekte yer alan diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilecektir³²⁴ (TTK m. 808). Bir diğer deyişle çek bedelini tahsil edemeyen hamile karşı düzenleyeninin nihai başvuru borçlusu olarak hukuki sorumluluğu doğacaktır.

Süresinde ibraz edilen ve ödenmeyen bir çek hakkında muhatap bankanın Çek Kanunu m. 3/3'e göre yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak ödenmeme karşılığın bulunmamasından değil, çekle işleyen hesap üzerinde yer alan rehin, haciz, tedbir ya da ödeme yasağı gibi sebeplerden kaynaklanıyorsa muhatap bankanın Çek Kanunu m. 3/3'e dayalı yükümlülüğünün doğup doğmayacağı hakkında doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Söz konusu görüşler Yargıtay'ın verdiği güncel sayılabilecek kararlardan biri sebebiyle tekrar gündeme gelmiştir. Kararda *'Davalı vekilinin asıl davaya yönelik temyiz itirazlarına gelince, muhatap bankanın her çek yaprağı için belli miktarda yasal garantisi bulunduğu, bankanın çek yaprağından sorumlu tutulabilmesi için çekin zorunlu unsurları havi geçerli bir çek olması, ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmiş olması ve ibrazda çekin karşılığının olmaması gerekir. Çek karşılığı olmadığından değil de örneğin rehin, haciz, tedbir, ödeme yasağı gibi hallerin varlığı sebebiyle ödenmemiş ise artık bankanın ödeme yükümlülüğü de doğmayacaktır. Somut olayda, davalı banka çekin keşidecisi olan müşterisinin iflas erteleme davası sebebiyle hesaplarına tedbir konulduğunu ileri sürerek çeki bu yönde şerh koyduğuna ve tedbirin kalktığı da tespit*

³²⁴ Başvuru hakkıyla ilgili ayrıntılı açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm II.A.

*edilemediğine göre, davalı banka çek yaprağı başına ödenmesi gereken güvence bedel tutarını ödemekle yükümlü olmayacağından davanın reddi gerekirken kabulüne karar verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir.*³²⁵, denmektedir. Doktrinde bir kısım yazar³²⁶ karara katılmakla, rehin, haciz, tedbir, ödeme yasağı gibi ödeme engelinin söz konusu olduğu durumlarda artık bankanın yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğünün doğmayacağına işaret etmektedir.

Diğer görüş³²⁷ ise karşılığın varlığına rağmen hesap üzerinde rehin veya haciz³²⁸ bulunmasına dayanarak hamile çek bedeli ödenmediğinde muhatap bankanın yasal garanti tutarını ödemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Görüşe göre; Çek Kanunu m.3/3'ün amacı, çek kullanımının yaygınlaşması ile çek hamillerinin korunmasını sağlamaktır. Hamillerin korunması dikkate alındığında muhatap bankanın rehin ya da haciz durumunda yasal garanti tutarını ödemesi gerekmektedir. Aksi takdirde hamil, karşılığın bulunmaması sebebiyle ödenmeyen bir çek ile aynı hukuki sonuçla karşı karşıya³²⁹ kalmasına rağmen yasal garanti tutarının ödenmemesi söz konusu olacaktır. İlâveten temel düzenleme olan TTK m. 783 hükmünün konuluş amacında ise karşı edim yerine çek alan kişinin durumunun, para alan kişiye göre daha kötü duruma düşmesinin engellenmesi düşüncesi yer almaktadır. Öne sürülen

³²⁵ YARGITAY 11. HD E. 2016/1304 K. 2017/1532 T. 15.03.2017, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 19. 05. 2019.

³²⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1303, NARBAY, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 10'uncu Maddesi Hükmü Uyarınca Muhatap Bankanın Sorumlu Olduğu Miktar Hakkında Bir İnceleme, s. 24, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 264, 312, REİSOĞLU, s. 252, ancak Yazarın daha sonra görüş değiştirerek muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünün devam ettiğini kabul etmesi hakkında bkz. REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 30, TAMER, Ahmet, Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü, Bankacılar Dergisi, S. 85, 2013, Ss. 92-111, s. 102.

³²⁷ KIRCA, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi), s. 27, BOZER/GÖLE, s. 443-444, PULAŞLI, s. 447, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 304.

³²⁸ İhtiyati tedbir ve ödemedir men kararı söz konusu olduğunda muhatap bankanın yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğünün doğup doğmadığına ilişkin açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm I C. 4.

³²⁹ KIRCA, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi), s. 28.

sebepler doğrultusunda yukarıda yer verdiğimiz Yargıtay kararı haklı olarak eleştirilmektedir. Her ne kadar Yüksek Mahkeme'nin verdiği bu içtihadın istikrar kazandığını henüz söyleyemesek de uygulamada ortaya çıkan ihtilafların bu karar eğiliminde çözüme kavuşturulacağı söylenebilecektir³³⁰.

c. Çekle İşleyen Hesap Üzerinde İhtiyati Tedbir Bulunması veya Muhatap Bankaya Ödemeden Men Kararı Verilmesi Sebebiyle Ödenmeme

Düzenleyene ait çekle işleyen hesaba ihtiyati tedbir konulduğunda veya hesabın bulunduğu muhatap bankaya ödemeden men kararı verildiğinde yetkili hamil geçerli bir çeki süresinde ibraz etse ve çek hesabında karşılık olsa dahi çek bedeli kendisine ödenmeyecektir.

Çekle işleyen hesap üzerine ihtiyati tedbir, konkordato talebi gibi düzenleyenin ödeme güçlüğüne dayanan bir sebebe ya da menfi tespit davası gibi düzenleyenin ödeme güçlüğüne dayanmayan bir sebebe dayanarak konabilecektir (İİK m. 72, İİK m. 285). Ödemeden men kararı ise çekin zıya ve iptali (TTK m. 818/1-s'nin atfıyla TTK m. 757/1) prosedürüne dayanarak muhatap bankayı çek bedelini ödemekten men eden ancak ihtiyati tedbir niteliğinde olmayan geçici bir hukuki korumadır³³¹.

Menfi tespit davasına dayanarak çekle işleyen hesaba konulan ihtiyati tedbir ya da çekin zıya ve iptali prosedürüne dayanarak alınan ödemeden men kararı düzenleyenin ödeme gücüyle ilgili olmayıp çek bedelinin gerçek hak sahibine ödenmesi ile aynı zamanda çek hesabından hamile haksız ödeme yapılmasını önlemek amacıyla verilmektedir³³². Dolayısıyla ödenmeme,

³³⁰ PULAŞLI, s. 447, nitekim aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2017/5094 K. 2019/1875 T. 06.03.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 13.12.2019.

³³¹ Ödemeden men kararının hukuki niteliği tartışmalıdır. Ödemeden men kararının ihtiyati tedbir mi yoksa özel bir geçici hukuki koruma mı olduğuna ilişkin doktrinde yer alan görüşlere dair açıklamalarımız için bkz. Üçüncü Bölüm II. C. 1.

³³² KIRCA, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi), s. 29.

mevcut hukuki bir ihtilâfin çözüme kavuşturulması için gereken sürede çek bedelinin bloke edilmesini sağlamaktadır. Burada düzenleyenin ödeme güçlüğünden kaynaklanmayan bir sebep dahi olsa çek ödenmediğinde hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi gerekmektedir. Bu konuyla bağlantılı bir kararda; *‘Çekin kaybolması nedeniyle açılan davada verilen tedbir kararı, hasımsız olarak verilmiş bulunduğundan davada taraf olmayan iyi niyetli üçüncü kişileri bağlamaz. Bu husus, ticari senetlerin güvenli tedavül etmesinin de bir sonucudur. Bu nedenle tedbir konusu çek hakkında icra takibi yapılmasında sakınca yoktur³³³.’* ifadesiyle ödemedan men kararına dayanarak çekin ödenmemesi durumunda çek hakkında icra takibi yapılabileceğini belirtmektedir. Doktrinde AYDIN, söz konusu kararı eleştirmekte ve düzenleyenin ödeme güçlüğüne dayanmayan ödenmeme sebeplerine ilişkin öncelikle çek hesabında gerçekten çek bedelini ödemeye yetecek karşılık olup olmadığına göre bir karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre, örneğin; ihtiyati tedbir sebebiyle çek bedelinin ödenmemesi üzerine şayet hesapta çek bedelini ödemeye yetecek karşılık yoksa düzenleyen ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkı kullanılabilir ancak karşılık varsa ödenmeme ihtiyati tedbire dayandığından başvuru hakkı kullanılamayacaktır³³⁴. Bir diğer deyişle Yazar, düzenleyenin hesabında ödeme güçlüğüne kendisinin yaratmadığı durumlarda karşılık olup olmadığı kontrol edilmeden başvuru hakkının kullanılamayacağını ifade etmektedir. Bu görüşe katılmamaktayız. Zira çekle işleyen hesap üzerine ihtiyati tedbir konulduğunda ya da ödemedan men kararı alındığında, ibraz anında hesapta karşılığın olması hamilin çek bedelini tahsil edebilmesi bakımından bir farklılık yaratmayacaktır. Hamil ihtiyati tedbir veya ödemedan men kararı sebebiyle zaten yine alacağını tahsil edemeyecek, karşılığı olmayan bir çekle aynı hukuki sonuçla karşı karşıya kalacaktır. Bir diğer deyişle çek bedelinin ödenmemesi, çek hesabı üzerine konan rehin veya hacizden, çekin zıya ve iptali prosedürüne dayanarak muhatap banka hakkında alınan ödemedan men kararından (düzenleyenin

³³³ YARGITAY 12. HD E. 2014/20532 K. 2014/27504 T. 17.11.2014, karar için bkz. AYDIN, Alihan, Hakkında Ödemedan Men Kararı Verilen Çek İcra Takibine Konu Edilebilir Mi?-Yargıtay 12. HD’nin İçtihadının Eleştirisi-, TBB Dergisi, S. 132, 2017, Ss. 147-168, s. 148.

³³⁴ AYDIN, Hakkında Ödemedan Men Kararı Verilen Çek İcra Takibine Konu Edilebilir Mi? -Yargıtay 12. HD’nin İçtihadının Eleştirisi-, s. 163.

ödeme güçlüğüyle ilgisi olmayan sebep) ya da konkordato talebi (düzenleyenin ödeme güçlüğüne dayalı sebep) veya menfi tespit davasına (düzenleyenin ödeme güçlüğüyle ilgisi olmayan sebep) dayalı ihtiyati tedbirden de kaynaklansa yetkili hamil her durumda çek bedelini tahsil edemeyecektir. Hukukumuzda çek, çeki yetkili hamil sıfatıyla devralan herkesin, çek ile yaratılan hukuki görünüme güven duymasının istendiği, piyasada tedavül güvenliğine sahip bir kambiyo senedi olarak düzenlenmektedir. Dolayısıyla sayılan tüm ödenmeme sebeplerinde hamil, düzenleyen ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını ve kambiyo senetlerine mahsus takip yolunu kullanabilecektir. Nitekim yukarıda yer verdiğimiz karar³³⁵ bu yönde olup hamilin başvuru ve takip hakkını kullanabileceği belirtilmektedir.

Süresinde ibraz edilen ancak ödenmeyen bir çekin ödenmemesinin sebebi çekle işleyen hesap üzerinde ihtiyati haciz bulunması veya muhatap bankaya ödemededen men kararı verilmesi sebeplerine dayanıyorsa bu durumda muhatap bankanın Çek Kanunu m. 3/3'e göre yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğü doğacak mıdır? Bir kısım yazar yukarıda bahsettiğimiz Yargıtay'ın güncel sayılabilecek kararına³³⁶ katılarak rehin, haciz, ihtiyati tedbir veya ödemededen men kararı fark etmeksizin ödenmemenin karşılığın bulunmamasından ileri gelmediği bu ödenmeme sebeplerinin tamamında muhatap bankanın yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğünün doğmayacağını belirtmektedir³³⁷. Süresinde ibraz edilen bir çekin, çek hesabında ihtiyati tedbir bulunması sebebiyle ödenmemesi durumunda doktrinde BOZER/GÖLE söz konusu çekin karşılıksız çek olarak nitelendirilemeyeceğinden bahisle muhatap bankanın yasal garanti tutarını

³³⁵ YARGITAY 12. HD E. 2014/20532 K. 2014/27504 T. 17.11.2014.

³³⁶ YARGITAY 11. HD E. 2016/1304 K. 2017/1532 T. 15.03.2017, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 19. 05. 2019, kararın metni için bkz. İkinci Bölüm I. C. 4. b.

³³⁷ ÖZTAN, 1997, s. 1303, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 264, 312, NARBAY, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanununun 10'uncu Maddesi Hükmü Uyarınca Muhatap Bankanın Sorumlu Olduğu Miktar Hakkında Bir İnceleme, s. 24, REİSOĞLU, s. 252, ancak Yazarın daha sonra görüş değiştirerek muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünün devam ettiğini kabul etmesi hakkında bkz. REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 30, TAMER, Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü, s. 102

ödeme yükümlülüğünün doğmayacağını belirtmektedir³³⁸. KIRCA ise ödenmemenin düzenleyenin ödeme güçlüğüne dayanıp dayanmadığını inceleyerek bir sonuca varmaktadır. Yazara göre; konkordato talebine dayalı ihtiyati tedbire hükmedilmesi düzenleyenin yarattığı ödeme güçlüğünden kaynaklanan bir ödenmemeye sebep olmaktadır. Öyleyse burada muhatap bankanın Çek Kanunu m. 3/3'e dayalı ödeme yükümlülüğü söz konusu olacaktır. Ancak menfi tespit davasına dayalı ihtiyati tedbire hükmedilmesi veya çekin zıyaı ve iptali prosedürüne dayanarak verilen ödemeden men kararı söz konusu olduğunda ödenmeme, düzenleyenin yarattığı bir ödeme güçlüğünden değil, mevcut hukuki ihtilâfın çözüme kavuşturulması için çek bedelinin muhafaza edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu iki durumda Yazar'a göre muhatap bankanın yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğü doğmayacaktır³³⁹. Bu fikre katılmamaktayız. Zira yürürlükte bulunan Çek Kanunu'muz çekin bir ödeme aracı olarak itibar kazanmasında toplumsal menfaat bulunduğuna işaret ederek sağlıklı çek kullanımına ilişkin düzenlemeler getirmektedir³⁴⁰. Bu sebeple getirilen düzenlemeler bireylerde çek kullanımına güven duyulmasını ve hamilleri korumayı amaçlamaktadır. Çek Kanunu'na ilişkin düzenlemeler yorumlanırken de bu amaç doğrultusunda hareket etmek gerekmektedir. Öyleyse ödenmeme, çek hesabında bulunan rehin, haciz ve ihtiyati tedbirden veya muhatap banka hakkında verilen ödemeden men yasağından da kaynaklansa sebeplerin tamamı hamilin alacağına kavuşmasının önünde hukuki bir engel olarak yer almaktadır. Bu çerçevede kanaatimizce söz konusu sebeplerin tamamında muhatap bankanın Çek Kanunu m. 3/3' e dayalı ödeme yükümlülüğünün doğduğu söylenebilecektir³⁴¹.

³³⁸ BOZER/GÖLE, s. 444.

³³⁹ KIRCA, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi), s. 29-30.

³⁴⁰TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi, 5941 Sayılı Kanunun Genel Hakkında Bilgiler <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=74170&pkanunnumarasi=5941>.

³⁴¹ PULAŞLI, s. 447.

d. Diğer Sebeplerle Ödenmeme

Süresinde ve yetkili hamili tarafından ibraz edilen geçerli bir çekin ödenmemesi yukarıda açıkladığımız sebepler dışında başka sebeplere de dayanabilmektedir.

Çekin ödenmemesine ve karşılıksız kalmasına sebep olan bazı durumlar Çek Kanunu ve TTK 'da özel olarak belirtilmiştir. Çek Kanunu m. 2/10'a göre çek hesabı kapatıldıktan sonra üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilen çekler karşılıksız çek olarak kabul edilecektir. Süresinde ibraz ettiği çekin bağlı olduğu hesabın kapatılması sebebiyle alacağını tahsil edemeyen hamil düzenleyene, cirantalara ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilecektir (TTK m. 808).

Çekin ödenmediği ve çeke dayalı hukuki sorumluluğun doğduğu özel düzenlemelerden diğeri de mahsup çekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Özel bir çek türü olan mahsup çeklerinde çek bedelinin ödenmesi belirli bir yöntemle bağlanmaktadır. TTK m. 805'e göre, çekin düzenleyeni ya da hamili tarafından çekin ön yüzüne '*hesaba geçirilecektir*' kaydı veya buna benzer bir kayıt yazıldığı takdirde söz konusu çek artık nakden ödenemeyecek ancak muhatap banka tarafından hesaba alacak kaydı, takas, hesap nakli olarak işlenmek suretiyle kayden ödenebilecektir. Ayrıca Kanun bu şekilde yapılan kayıtların ödeme yerine geçeceğini de belirtmiştir. Öyleyse mahsup çeklerinde ödemenin kayden yapılmadığı durumlarda çek ödenmiş sayılmayacak ve özel hukuk bağlamında karşılıksız bir çek ortaya çıkacaktır³⁴². Nitekim mahsup çeklerinin hamili, muhatap bankanın çek bedelini kayıtsız şartsız bir alacak olarak hesaba geçirmekten kaçındığını veya ödeme yerindeki takas odasının bu çekin hamilin borçlarına mahsup edilemeyeceğini beyan ettiğini ispat ettiği takdirde başvurma hakkını kullanabilecektir (TTK m. 807).

³⁴² KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 365.

Mahsup çeklerinde kural olarak ödemenin kayden gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak Kanun, muhatap bankanın iflas etmiş olması veya ilamla ispatlanmamış olsa da ödemelerini tatil etmiş olması veya aleyhine yapılan icra takibinin semeresiz kalması durumunda çek bedelinin nakden istenebileceğini belirtmektedir. İstisnaen nakden ödemeye imkân tanınan bu durumlarda nakden ödeme yapılmazsa çek karşılıksız kalacak³⁴³ ve hamil yine başvurma hakkını kullanabilecektir (TTK m. 808).

Bedeli yabancı para ile gösterilen ve TTK m. 802/3'e göre düzenleyen tarafından aynen ödeme kaydı konulan çeklerin ibrazında, çekle işleyen hesapta çek bedelini ödemeye yetecek yabancı paranın bulunmaması durumunda da hamil alacağını tahsil edemeyecektir. Dolayısıyla bu çekler karşılıksız çek hükmünde olup hamil ödenmemeyi tespit ettirerek başvuru hakkını kullanabilecektir³⁴⁴ (TTK m. 808).

5. Ödenmemenin Tespiti

Üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre süresinde ibraz edilmiş ve ödenmemiş bir çekin ödenmediği poliçe ve bonodakinin aksine üç şekilde tespit edilebilmektedir. Bunlar; noter tarafından düzenlenen ve resmi bir belge olan protesto ile muhatap bankanın veya takas odasının çekin ödenmediğine ilişkin beyanıdır (TTK m. 818/1-1'nin atfıyla TTK m. 715, 716, TTK m. 808/1-b ve c).

Çekin ödenmediğine ilişkin tespitin yapılabilmesi için öncelikle geçerli bir çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre muhatap bankaya ödenmek üzere sunulması bir diğer deyişle ibraz edilmesi gerekmektedir (TTK m. 796). Çek hesabında karşılık varsa ibraz edildiği anda çek ödenecektir. Çekin karşılığının kısmen veya tamamen ödenmemesi durumunda, muhatap banka ibraz tarihini ve çekin ödenmediğini içeren tarihli bir beyanı çek üzerine yazarak çekin ödenmediğini tespit edecektir (TTK m.

³⁴³ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 365.

³⁴⁴ ÖZTAN, 1997, s. 1226, REİSOĞLU, s. 101, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 395, BOZER/GÖLE, s. 412, ÖZTAN, 2019, s. 292.

808/1-b). Muhatap bankanın tespitinin geçerliliği için yapacağı beyanın mutlaka tarih içermesi gerekmektedir³⁴⁵. Nitekim TTK m. 808'de ve Çek Kanunu m. 3/4'te tarihe ilişkin zorunluluğa yer verilmektedir. Ödenmeme tespitinin çekin üzerine yapılması gerekmektedir³⁴⁶. Ayrıca karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan her bir çek için muhatap bankanın Çek Kanunu m 3/3'e dayalı yasal garanti tutarını ödemesi gerekecektir.

Kısmen veya tamamen ödenmeyen bir çek hakkında yapılan karşılıksızdır işlemi muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu yasal garanti tutarı dışında çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılacaktır (Çek Kanun m. 3/2). Karşılıksızdır işlemlerle yapılan tespit, çek hakkında karşılıksız kalan tutarı belirleyerek hamilin tahsil edemediği çek bedeli için kullanabileceği başvuru hakkı ile kambiyo senetlerine mahsus takip yollarında talep konusunu ve karşılıksız çekten kaynaklanan yaptırımlarda etkin pişmanlığın uygulanabilmesi için ödenecek değeri belirlemektedir³⁴⁷.

Karşılıksızdır işlemi, hamilin talebiyle gerçekleştirilmektedir. Hamilin talebi durumunda banka karşılıksızdır işlemini yapacaktır, söz konusu işlemi erteleme ya da reddetme imkânı bulunmamaktadır. Talebin varlığı ile çekin arka yüzüne, arka yüzün dolması durumunda alonja çekin ödenmek üzere bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın ödediği yasal garanti tutarı, ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı, ibraz eden kişi tüzel kişi adına bedeli tahsil etmişse bu husus banka yetkilisince yazılacak ve hem ibraz eden hem de banka yetkilisi tarafından çek imzalanacaktır. Ayrıca

³⁴⁵ YARGITAY 12. HD E. 2016/28023 K. 2018/1168 T. 12.02.2018 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 08.05.2020, YARGITAY 12. HD E. 2016/22855 K. 2017/14225 T. 15.11.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim tarihi: 08.05.2020.

³⁴⁶ TTK m. 808'de tespitinin çek üzerine, Çek Kanunu m. 3/4 'te çekin arka yüzüne yapılabileceği belirtilmektedir. Bu çerçevede tespitinin çekin ön yüzüne ya da arka yüzüne yapılabileceği olanaklıdır. Ayrıca tespitinin alonja da yapılabileceğine ilişkin bkz. YARGITAY 12. HD E. 2017/1505 K. 2017/4645 T. 27.03.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 08.05.2020, YARGITAY 12. HD E. 2012/12195 K. 2012/29665 T. 16.10.2012 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 08.05.2020, YARGITAY 12. HD E. 2017/6820 K. 2018/6921 T. 27.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 08.05.2020, YARGITAY 11. HD E. 2014/2712 K. 2014/8589 T. 06.05.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 08.05.2020.

³⁴⁷ POROY/TEKİNALP, s. 389.

bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu tutar düşüldükten sonra karşılıksız kalan kısmın açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Karşılıksızdır işleminin yapılması için hamilin talebi gerekmele birlikte verilerin işlendiği çeki hamil imzadan kaçındığı takdirde banka tarafından karşılıksızdır işlemi yapılmayacaktır (Çek Kanunu m. 3/4).

Çekin bankaya süresinde ibrazında çek bedelinin tamamı hesapta mevcutsa banka bu karşılığı hamile ödemekle yükümlü tutulmaktadır. Karşılık kısmen mevcutsa TTK m. 783/2’de belirtildiği gibi muhatap banka kısmi karşılığı ödemekle yükümlüdür. Ancak hamilin muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar dâhil kısmi ödemeyi reddetmesi mümkündür. Kısmi ödemeyi reddeden hamilin talebi üzerine karşılıksızdır işlemi Çek Kanunu m. 3/2’ye göre yapılacaktır. Bir diğer deyişle kısmi karşılığın yanı sıra yasal garanti tutarı da çek bedelinden mahsup edilecek, karşılıksızdır işlemi sadece çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılacaktır. Ancak bu kez ibraz tarihinin yanında çekin ödenmeme nedeni çek üzerine yazılacak, hamilin imzası alındıktan sonra çek hamiline iade edilecektir. Muhatap banka ise çekin ön ve arka yüzünün fotokopisini saklamakla yükümlüdür. Hamil kısmi ödemeyi reddettiğinde, reddettiği tutar kadar düzenleyene, cirantalara ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını yitirecektir³⁴⁸. Çekte karşılığın hiç olmadığı ve hamilin sadece muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu yasal garanti tutarının ödenmesini talep ettiği durumlarda da banka bu işlemleri gerçekleştirecektir (Çek Kanunu m. 3/5).

Hamil kısmi ödemeyi kabul ettiğinde hamile çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi verilecek, çekin aslı ise bankada muhafaza edilecektir. Nitekim çekin, yetkili hamilin uhdesinde bulunmasının çek bedelinin ödenmediğine karine oluşturduğuna ilişkin kararlar da bulunmaktadır³⁴⁹. Hamil kendisine verilen fotokopi nüshasıyla başvuru borçlularına ve kambiyo

³⁴⁸ÖZTAN, 1997, s. 1215, BOZER/GÖLE, s. 399, PULAŞLI, s. 452, POROY/TEKİNALP, s. 342, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 329, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 321, ÖZTAN, 2019, s. 290, KENDİGELEN/KIRCA, s. 317.

³⁴⁹YARGITAY 11. HD E. 2016/144 K. 2016/8812 T. 14.11.2016 (BATIDER, C. 33, S.1, 2017, Ss. 304-337, s.334).

senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabilecek, icra mahkemesine şikâyetle bulunabilecek ve icra daireleri ile mahkemelerde bunu ispat aracı olarak kullanabilecektir (Çek Kanunu m. 3/6).

TTK m. 808/1-c'e göre çekin zamanında teslim edilmesine rağmen ödenmediğine ilişkin takas odasının beyanı ödenmemenin tespiti bakımından geçerlidir. Zira TTK m. 798 uyarınca çekin süresi içerisinde tahsil edilmesi için takas odasına ibrazı geçerli bir ibraz olarak kabul edilmektedir. Takas odasına ibraz, çekin muhatap banka dışında başka bir bankaya tahsil veya temlik amacıyla tevdi edilmesi durumunda bu bankanın çeki ödenmesi için takas odasına sunmasını ifade etmektedir³⁵⁰. Ayrıca hesaben ödeme sisteminin kurulmasıyla birlikte artık fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları vasıtasıyla çeklerin muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi TTK m. 798'e göre takas odasına ibraz olarak kabul edilmektedir (Çek Kanunu m. 8/3). Takasa ibraz edilen çeklerin ödenmemesi durumunda, ödenmeme, takas odası yetkilileri tarafından tarih içerir bir beyanla çekin üzerine yazılacaktır (TTK m. 808/1-c).

Takas odasına ibraz edilen çeklerde Çek Kanunu m. 3/3'te belirtilen yasal garanti tutarı dahil olmak üzere kısmi ödeme yapılmamaktadır. Ancak bu durum muhatap bankanın Çek Kanunu m. 3/3'e dayalı sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır. Takas odası vasıtasıyla ibraz edilen çekin hesabında yeterli karşılık bulunmadığı takdirde muhatap banka tarafından hesapta bulunan kısmi karşılık on beş gün süreyle çeki ibraz eden hamil lehine bloke edilecektir (Çek Kanunu m. 8/4). Kısmi karşılığı talep eden hamil, çekin aslını muhatap bankaya bırakacak ve banka tarafından kendisine verilen fotokopi ile ödenmeyen kısma ilişkin başvuru hakkını, kambiyo senetlerine mahsus takip hakkını kullanabilecek, icra mahkemesine başvururken bu fotokopiyi dilekçesine ekleyebilecek veya icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilecektir (Çek Kanunu m. 3/6).

³⁵⁰ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 274.

Ödenmemenin tespiti TTK m. 808/1-a gereği noter tarafından düzenlenen protesto ile de yapılabilecektir. Protestonun ibraz süresinin geçmesinden önce yapılması gerekmektedir. Şayet ibraz, sürenin son gününde yapılırsa protestonun izleyen iş gününde de yapılabilmesine imkân tanınmıştır (TTK m. 809).

Kanunda çekin karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması süresinde ibraz edilmesine bağlı kılınmaktadır. İleri tarihli çeklerin 31.12.2020 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazı geçersiz sayıldığından söz konusu çekler bakımından düzenleme tarihinden önce karşılıksızdır işlemi ve buna bağlı olarak hukuki takip yapılamayacaktır (Çek Kanunu m. 3/7, Geçici m. 1/5).

Hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi ve çekin karşılıksız kalması sebebiyle öngörülen diğer yaptırımların uygulanabilmesi için çekin karşılıksızlığının usulüne uygun olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Tespitin yanı sıra hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için düzenleyenin adresini bilmesi gerekmektedir. Çek Kanunu m. 2/2'de bu hususa yer verilmiş, çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması durumunda düzenleyenin muhatap bankaca bilinen adreslerinin talebi üzerine hamile verileceği belirtilmiştir.

D. KARŞILIKSIZ ÇEKİN ÖDENMESİ

1. Muhatap Bankanın Karşılıksız Çeki Ödemesi

Muhataap banka karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çekin karşılıksız kalan kısmını ödemekle yükümlü bulunmamaktadır. Çek karşılıksız çıktığında hamilin talebi üzerine karşılıksızdır işlemi yapan bankanın yükümlülüğü çekin karşılıksız kalan kısmına göre Çek Kanunu m. 3/3'te öngörülen yasal garanti tutarını ödemekle sona ermektedir. Ancak uygulamada muhatap bankalar, müşterilerinin karşılıksız çekten kaynaklanan hukuki ve cezai yaptırımlara tabi tutulmasını önlemek ve müşterisinin ticarî

hayat içerisindeki itibarını korumak amacıyla kendi insiyatifine dayanarak çeke karşılıksızdır işlemi yapmamakta, karşılıksız çıkan kısmı ödeme yoluna gidebilmektedir³⁵¹. Yine benzer olarak, muhatapın karşılıksız çeki ödemesi karşılığın mevcut olduğu yanılıısıyla bir diğer deyişle hataen de olabilmektedir.

Karşılıksız çekin ödenmesi hangi amaçla olursa olsun³⁵² yapılan ödemenin hukukten geçerli olduğuna ve geçerli bir ödemenin tüm sonuçlarını doğurduğuna şüphe bulunmamaktadır. Karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çekin ödenmesi ile artık çeke karşılıksızdır işlemi yapılamayacaktır³⁵³. Dolayısıyla bu çek hakkında hukuki ve cezai yaptırımlara başvurulmasına gerek kalmayacak hem düzenleyen hem de diğer başvuru borçlularının hamil karşısında çeke ilişkin sorumlulukları sona erecektir. Ancak muhatap bankanın, çekle işleyen hesabı bulunan müşterisi düzenleyen için yaptığı ödemeye dair rücu hakkı bulunduğuna yani düzenleyenin sorumluluğunun hamile değil, muhatap bankaya karşı olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

Karşılıksız çekin ödenmesi, muhatap banka ile düzenleyenin çek anlaşmasına, bu hesaba bağlı olarak düzenlenen ve karşılığı bulunmayan çeklerin dahi muhatap banka tarafından ödeneceğine ilişkin bir hüküm koymalarından da kaynaklanabilecektir. Bu durumda karşılığı bulunmayan çek hakkında muhatap bankanın ödediği bedelin iadesinin nasıl yapılacağı ve

³⁵¹KARAKAYA, s. 42, ERMAN, Karşılıksız Çek, s. 131, SÜMER, s. 136, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 116, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 321, aynı yönde karar için bkz. YARGITAY HGK E. 1986/11-585 K. 1986/136 T. 14.02.1986 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 11. HD E. 1983/3125 K. 1983/3302 T. 24.06.1983 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

³⁵² Muhatap banka tarafından ödenen karşılığı bulunmayan çekin düzenleyen lehine açık bir kredi niteliğinde olduğuna ilişkin bkz. YARGITAY 11. HD E. 1994/762 K. 1994/4776 T. 06.06.1994, YARGITAY 11. HD E. 1995/3008 K. 1995/3892 T. 01.05.1995 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.05.2020.

³⁵³ DİRİKKAN, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, s. 30, TÜRK, s. 76, ÖZTAN, 1997, s. 1216, YASAN, 3167 Sayılı Kanun'a Göre Hukuki ve Cezai Açından Karşılıksız Çek Keşidesinin Meydana Gelmesi İçin Gereklili Olan Koşullar, s. 354, REİSOĞLU, s. 277, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 116, BOZER/GÖLE, s. 401, KENDİGELEN, Çek Hukuku, 322, BÜYÜKŞİLİ, s. 63, 65, KENDİGELEN/KIRCA, s. 317.

faiz oranları gibi hususları taraflar çek anlaşmasında belirleyebilecektir³⁵⁴. Faiz oranı belirlenmediği takdirde çek düzenlemenin TTK m. 3 kapsamında bir ticari iş olmasından hareketle ticari işlerdeki temerrüt faiz oranı uygulanabilecektir³⁵⁵.

Karşılıksız çekin muhatap banka tarafından hataen ödenmesi ise muhatap bankanın çek hesabında çek bedelini ödemeye yetecek karşılık olmadığını bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Hataen ödeme durumunda muhatap bankanın malvarlığında haklı bir sebep olmadan fakirleşme, düzenleyenin malvarlığında ise haklı bir sebep olmadan zenginleşme meydana gelmektedir. Dolayısıyla muhatap banka yaptığı hatalı ödemeye ilişkin talebini (TBK m. 77) sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre düzenleyene ileri sürebilecektir³⁵⁶.

2. Muhatap Bankanın Karşılıksız Çeki Ödemesi Durumunda Düzenleyen İle Arasındaki Rücu İlişkisi

Karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çeki ödeyen banka, müşterisinin itibarını korumak amacıyla veya hataen yaptığı ödemedan doğan zararını çekle işleyen hesabı bulunan müşterisinden isteyebilecektir. Ancak muhatapın ödediği çek bedeline ilişkin kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvurması mümkün değildir³⁵⁷.

³⁵⁴KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 323, YARGITAY 19. HD E. 2004/6655 K. 2005/466 T. 31.01.2005 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.05.2020.

³⁵⁵ BOZER/GÖLE, s. 402, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 65.

³⁵⁶ÖZTAN, 1997, s. 1216, 1217, KAYAR, İsmail, Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu, BATIDER, C. 19, S. 1, 1997, Ss. 65-82, s. 70-71, REİSOĞLU, s. 277, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 118, BOZER/GÖLE, s. 402, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 324, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 65, YARGITAY 11. HD E. 1998/696 K. 1998/2036 T. 23.03.1986 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 11. HD E. 1993/1618 K. 1993/7822 T. 29.11.1993 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.05.2020, muhatap banka nezdinde çekin karşılığı olmamasına rağmen hamile çek bedelini ödeyen bankanın sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak düzenleyene başvuramayacağı hakkında aksi yöndeki görüş için bkz. ŞİMŞEK, Kambiyo Senetlerinde Haksız İktisap Davası, s. 357.

³⁵⁷ REİSOĞLU, s. 279, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 324.

Düzenleyen ile muhatap banka arasındaki rücu talebinin niteliğini taraflar arasında kredi açma sözleşmesi bulunup bulunmadığına göre değerlendirmek gerekmektedir. Çek anlaşmasında düzenleyene ait çeklerin ibrazı durumunda ödemenin, düzenleyenin çek hesabında bulunduracağı nakit para şeklindeki karşılık üzerinden yapılacağı kararlaştırılmışsa ve taraflar arasında kredi açma sözleşmesi yoksa muhatap banka iade talebini vekâletsiz iş görme hükümlerine göre ileri sürebilecektir. TBK m. 526'da vekâlet olmaksızın başkası hesabına, iş sahibinin menfaatine ve farazî iradesine uygun olarak iş gören kimsenin vekâletsiz iş görmeye tâbi olduğu belirtilmektedir. Çekin nitelikli bir havale olmasına dayanarak düzenleyen tarafından muhatap bankaya verilen ödeme yetkisi, geçerli bir çek anlaşması ile çek karşılığının bulunmasına dayanmaktadır (TTK m. 783). Çek hesabında karşılık olmadığına muhatap bankanın çek bedelini ödeme yükümü ortadan kalkmaktadır. Burada muhatap banka karşılıksız çıkan bir çeki, müşterisinin itibarını korumak ve onu hukuki ve cezai yaptırımlardan kurtarmak amacıyla müşterisinin menfaatine dayanarak bilerek ödemektedir. Dolayısıyla muhatap banka vekâletsiz iş görmektedir. Düzenleyen muhatap bankanın rücu talebini yerine getirmezse muhatap banka düzenleyeni vekâletsiz iş görme hükümlerine göre takip edebilecektir³⁵⁸. Ancak bankalar anonim şirket şeklinde kurulabilen tüzel kişi tacir (Bankacılık Kanunu m. 7/1-a) olduklarından muhatap bankanın düzenleyene karşı talep hakkının kapsamını TBK m. 526'dan önce TTK m. 20'ye dayandırmak daha isabetli olacaktır³⁵⁹. TTK m. 20'ye göre muhatap banka yaptığı gider çerçevesinde çek bedelini isteyebilecek ve ayrıca karşılıksız çeki ödediği an itibarıyla de faize hak kazanacaktır. Muhatap bankanın karşılıksız çeki ödemesi müşterisine bir kredi açma işlemi niteliğinde olduğundan³⁶⁰ düzenleyenden kredi açma işlemlerine ilişkin faiz oranını talep edebilecektir³⁶¹.

³⁵⁸ TÜRK, s. 77, ÖZTAN, 1997, s. 1218, KAYAR, Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu, s. 67, BOZER/GÖLE, s. 404, REİSOĞLU, s. 261, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 68.

³⁵⁹ ARKAN/GÖLE, s. 57, BOZER/GÖLE, s. 405, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 68

³⁶⁰ ARKAN/GÖLE, s. 59-60, BATTAL, Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu, s. 69, ELMAZ, s. 68, BOZER/GÖLE, s. 405, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 68.

³⁶¹ ARKAN/GÖLE, s. 59-60, BOZER/GÖLE, s. 405.

Taraflar arasında çeklerin ödenmesi hususunda yapılmış mevcut bir kredi açma sözleşmesi varsa düzenleyenin karşılığı bulunmayan bir çek düzenlemesi, kredi limitinin yükseltilmesine ilişkin muhatap bankaya yöneltilmiş bir icap niteliği taşıyacaktır³⁶². Bankanın karşılıksız çıkan çeki ödemesi ise icabın zımnen kabulü anlamına gelecektir. Muhatap bankanın kabulüyle birlikte taraflar arasındaki kredi açma sözleşmesinin kredi limitine ilişkin hükmü zımnen değiştirilmiş olacaktır. TTK m. 89/2’de borçlu cari hesap sözleşmesinin yazılı yapılması gerektiği belirtilmektedir. Düzenleyen burada cari hesap sözleşmesinin değiştirilmesine ilişkin işlemlerin de yazılı şekilde yapılması gerektiğini, bu şekle uymadıkları için muhatap bankanın kendisine herhangi bir talepte bulunamayacağını ileri süremeyecektir. Zira şekil şartına uymadan kredi sözleşmesi limitinin arttırılmasını öneren düzenleyendir. Karşı tarafı şekle uymadan sözleşme yapmaya sürükleyen düzenleyenin daha sonra şekle uyulmadığını ileri sürerek sözleşmenin geçersizliğini iddia etmesi TMK m. 2/2’ye göre hakkın kötüye kullanılması niteliğindedir³⁶³. Dolayısıyla kredi limitinin yükseltilmesine ilişkin düzenleyen tarafından yapılan icap ve bu icabın muhatap banka tarafından kabulüyle taraflar arasında sözleşme hükmü geçerli bir şekilde değişmiş olacaktır.

3. Karşılıksız Çeki Ödeyen Muhatap Banka Düzenleyene Cezai Şart Talebi İleri Sürebilir Mi?

Karşılıksız çekin ödenmesinin, muhatap banka ile düzenleyenin çek anlaşmasına, bu hesaba bağlı olarak düzenlenen ve karşılığı bulunmayan çeklerin dahi muhatap banka tarafından ödeneceğine ilişkin bir hüküm koymalarından kaynaklanabileceğini belirtmiştik. Böyle bir belirlemenin yapıldığı veya böyle bir belirleme yapılmasa bile düzenleyenin karşılıksız bir çek düzenlemesi ihtimaline karşı muhatap bankanın karşılıksız çeki herhangi bir sebeple ödemesi durumunda düzenleyene cezai şart talebi ileri sürebileceğine ilişkin bir hüküm çek anlaşmasına konabilecek midir? Söz konusu husus Yargıtay’ın bir kararına bağlı olarak doktrinde tartışılmıştır.

³⁶² ARKAN/GÖLE, s. 58, BOZER/GÖLE, s. 404, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 66.

³⁶³ ARKAN/GÖLE, s. 55, BOZER/GÖLE, s. 404, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 67.

Yargıtay, kararında, taraflar arasında yapılan çek taahhütnamesinde karşılıksız çekin ödenmesi durumunda muhatap bankanın ödediği çek bedeli ve bunun faizi dışında düzenleyenden %5 cezai şart alınmasına ilişkin hükmün geçersiz olduğuna kanaat getirmiştir³⁶⁴. Ancak Yargıtay'ın gerekçesi kararın verildiği dönemde yürürlükte olan mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu³⁶⁵ m. 40'tan ileri gelmektedir. Hükme göre *'Bankaların kredi işlemlerinden alacakları faiz oranları ile temin edilecek diğer menfaatlerin nitelik ve azami sınırlarını Bakanlar Kurulu tespit eder. Aynı Kanun m. 40/2'ye göre bankaların her ne şekilde ve surette olursa olsun kendilerine kredi açtıkları gerçek veya tüzel kişilerden anılan 1.fıkraya göre tespit edilen sınır ve oranlar üzerinde faiz ve masraf tahsil etmeleri veya fiilen bu oranlar üzerinde faiz tahsiline yol açacak işlemler yaparak menfaat sağlamaları yasaklanmıştır. Bu hüküm emredici nitelikte olup, buna aykırı sözleşme hükümleri dahi geçersizdir.'* Ancak söz konusu karar ve kararın gerekçesi, çek anlaşmasında belirtilen cezai şartın Bankalar Kanunu m. 40'ın kapsamına giren *'faiz ve masraf'* türünden bir *'menfaat'* olmaması sebebiyle eleştirilmiştir³⁶⁶. Nitekim 3182 sayılı Kanun ve bankalara ilişkin hüküm daha sonra değiştirilmiş ve Yargıtay da karşılıksız çeki ödeyen muhatap bankanın çek anlaşmasına koyacağı bir hükme istinaden düzenleyenden cezai şart talep edebileceği yönünde kararını değiştirmiştir³⁶⁷.

Taraflar arasında yapılan çek anlaşmasına konulan hükümle karşılığı bulunmayan bir çeki ödeyen muhatap banka çek anlaşmasında belirtilen cezai şartı düzenleyenden talep edebilecektir³⁶⁸. Cezai şart hukuki işleme belirlenen, borçlunun alacaklıya olan borcunu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi durumunda üstlendiği ekonomik değeri olan bir edimdir³⁶⁹ (TBK m. 179 vd.). Cezai şart asıl borcu kuvvetlendirme amacı taşıyan, asli borcun

³⁶⁴ YARGITAY 11. HD E. 1988/5589 K. 1989/2653 T. 01.05.1989, karar için bkz. TÜRK, s. 79.

³⁶⁵ 3182 sayılı Bankalar Kanunu, 18742 sayılı RG.

³⁶⁶ TÜRK, s. 80.

³⁶⁷ YARGITAY 11. HD E. 1993/5194 K. 1994/2135 T. 21.03.1994 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.05.2020, YARGITAY 11. HD E. 1996/5009 K. 1996/5469 T. 09.09.1996 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 12.05.2020.

³⁶⁸ TÜRK, s. 80, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 325.

³⁶⁹ EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 1210, OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, 13. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017, s. 529.

hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi durumunda (geciktirici şart niteliğinde) ortaya çıkan ve asıl borca bağlı bir yan borç niteliğindedir. Cezai şart, asıl borcun kararlaştırıldığı sözleşmede veya ondan bağımsız olarak yapılan bir sözleşmede kararlaştırılabilecektir³⁷⁰. Cezai şartın asıl borçla birlikte istenebilmesi de mümkündür³⁷¹.

TTK ve Çek Kanunu'nun amacı çerçevesinde muhatap bankanın çek anlaşmasına ekleyeceği bir hükümlerle, karşılığı bulunmayan bir çeki ödemesi durumunda düzenleyene böyle bir cezai şart ileri sürebilmesi mümkündür³⁷². Ancak cezai şartın fahiş bir oranda belirlenmesi durumunda söz konusu şartın indirilmesi, tacir niteliğini haiz olmayan düzenleyen tarafından mahkemeden istenebilecektir (TBK m. 182/3).

4. Karşılıksız Çeki Ödeyen Muhatap Bankanın Ödemeyi Hamilden Talep Edememesi

Karşılıksız bir çeki hataen bile olsa ödeyen muhatap banka ödediği tutar kadar zarara uğramaktadır. Muhatap bankanın zararını TBK m. 77 kapsamında hamilden talep edip edemeyeceği konusu doktrinde tartışılmaktadır. Ağırlıklı olan ve katıldığımız görüşe göre, muhatap banka ödediği tutarı sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında hamilden talep edemeyecektir³⁷³. Sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanabilmesi için

³⁷⁰ EREN, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 1211, OĞUZMAN/ÖZ, s. 531-536.

³⁷¹ EREN, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 1213, OĞUZMAN/ÖZ, s. 541.

³⁷² TÜRK, s. 81.

³⁷³ ÖZTAN, 1997, s. 1217-1218, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 118, BOZER/GÖLE, s. 401, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 322, ÖZTAN, 2019, s. 290, hamilin karşılığı bulunmayan bir çeki ilişkin bedeli muhatap bankadan değil ancak düzenleyenden tahsil etmesi durumunda hakkı olan bir ödemeyi tahsil etmiş sayılacağını söyleyen bu sebeple hamilin sebepsiz zenginleştiğini ve aldığı parayı iade etmesi gerektiğini savunan aksi yöndeki görüş için bkz. REİSOĞLU, s. 277, 'Çek niteliği itibariyle borç ikrarının havi bir belge değil, sadece havaleden ibaret bir ödeme şeklidir. (YHGK 9.7.1963 T. 388/28 ve Y. 11HD 23.9.1976-3852-3866 S.K. ve diğer emsal kararlar) TTK 'nın 695/5. maddesine göre karşılıksız çek mümkün olup, bunun ödenip ödenmemesi bankanın seçeneği içinde olmakla beraber, muhatap banka, müşterisi keşideci ile yapmış olduğu çek anlaşması nedeniyle onun kredisini ve itibarını düşünerek karşılıksız bir çeki dahi çek hamiline ödeyerek sonra kendi müşterisi olan keşideciye rücu edebilir. Şu hale göre davacı banka davalıya yaptığı ödeme nedeniyle kendisiyle çek sözleşmesi yapmış ve havale hükmünde olarak çek keşide etmiş olan kendi müşterisi keşideciye rücu edecek iken, ödeme yaptığı çek hamiline karşı açtığı bu davanın reddi

bir haklı bir sebep olmadan bir tarafın malvarlığında zenginleşme diğer tarafın malvarlığında ise fakirleşme olması gerekmektedir (TBK m. 77/1). Muhatap bankanın hataen yaptığı ödemenin kendi malvarlığında bir fakirleşmeye yol açtığı ileri sürülebilecekse de bu tutarın hamil nezdinde bir zenginleşme yarattığı söylenemeyecektir. Hamil elinde bulundurduğu çek sebebiyle hakkı olan bir ödemeyi tahsil etmektedir³⁷⁴. Kaldı ki, muhatap bankanın hamile yaptığı ödemeyi geri alabileceği düşünüldüğünde, bu kez de muhatap bankanın hamile karşı TBK m. 49 vd. çerçevesinde genel hükümlere göre sorumlu olması gündeme gelecektir³⁷⁵. Zira muhatap banka, karşılığı bulunmayan bir çeki ödemekle hamilin başvuru hakkını kullanmasına engel olmuştur³⁷⁶. Ancak muhatap banka hataen çekin karşılıksız kalan kısmından fazla bir ödeme yapmış da olabilecektir. Çekin karşılığı bulunmayan kısmından fazla yapılan ödeme hamilin çek kapsamında hak talep edebileceği bir meblağ değildir. Dolayısıyla muhatap bankanın yaptığı fazla ödeme, sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde hamilden geri istenebilecektir³⁷⁷.

gerekirken, mahkemece kabulüne karar verilmesi bozmayı gerektirir gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir... Davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile, direnme kararının Özel Daire bozma kararında gösterilen nedenlerden dolayı BOZULMASINA, 14.2.1986 bozmada oybirliği, nedeninde oy çokluğuyla karar verildi. ' YARGITAY HGK E. 1986/11-585 K. 1986/136 T. 14.02.1986 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi:22.08.2019, aynı yönde '(...)keşideciye karşı nedensiz zenginleşme hükümlerine dayanarak talepte bulunması gerekir iken, yetkili iyi niyetli hamilde talepte bulunması doğru olmamıştır. O halde mahkemece davanın reddine karar vermek gerekir iken, yazılı şekilde kabul kararı verilmiş olması bozmayı gerektirmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 1998/696 K. 1998/2036 T. 23.03.1986 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 22.08.2019, aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2014/11416 K. 2014/18218 T. 24.11.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 22.08.2019.

³⁷⁴ İNAN, Çek Rizikoları, s. 76, BOZER/GÖLE, s. 401.

³⁷⁵ BOZER/GÖLE, s. 401, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 65.

³⁷⁶ REİSOĞLU, s. 278, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 322.

³⁷⁷ KAYAR, Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu, s. 79, BOZER/GÖLE, s. 403.

II. KARŞILIKSIZ ÇEKİN DÜZENLEYENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU BAKIMINDAN SONUÇLARI

A. BAŞVURU HAKKININ KULLANILMASI

1. Başvuru Hakkının Tanımı

Yetkili hamil tarafından ödenmesi için muhatap bankaya süresi içerisinde ibraz edilmiş bir çekin ödenmemesi üzerine, ödenmeme olgusunu kanunda öngörülen usullerden biri ile tespit ettirme şartını sağlayan hamilin, çekten doğan alacağını ve ödenmemeyle doğan zararının tazminini çek borçlularından talep edebilmesine imkân tanıyan kambiyo hukukuna dayalı hakka başvuru hakkı adı verilmektedir.

2. Başvuru Borçluları

a. Nihai Başvuru Borçlusunu Olan Düzenleyen

TTK m. 808’de, süresinde ibraz edilen geçerli bir çekin ödenmemesi ve ödenmemenin kanunda belirtilen usullerden biriyle tespit edilmesi durumunda hamilin düzenleyene, cirantalara ve diğer çek borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabileceği belirtilmektedir. Bir diğer deyişle düzenleyen çekte başvuru borçlusunu olarak yer almaktadır. Çek, poliçe gibi nitelikli bir havale ilişkisi içermesine karşın çekte kabul kurumu bulunmamaktadır (TTK m. 695, TTK m. 784). Kabul kurumunun yokluğu çekte düzenleyenin asıl borçlu sıfatıyla değil ancak başvuru borçlusunu sıfatıyla sorumlu olmasını sağlamaktadır. Ancak düzenleyen dışındaki başvuru borçlularının yaptığı ödeme çeki dayalı kambiyo borcunu sona erdirmeye için³⁷⁸ düzenleyen, nihai başvuru borçlusunu olarak adlandırılabilir. Nitekim TTK m. 818/1-c’nin TTK m. 679’a yaptığı atıf sebebiyle

³⁷⁸ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 117, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 367, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 81, KENDİGELEN/KIRCA, s. 255.

düzenleyenin çeke ödenmemeden sorumlu olmayacağına ilişkin koyduğu kayıt yazılmamış sayılacaktır.

Hamil TTK m. 808 gereği düzenleyen dışında ciranta veya diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilecektir. Hamil başvuru hakkını kullanırken sıraya tâbi değildir. Hamil doğrudan düzenleyene gidebileceği gibi cirantalar veya diğer başvuru borçlularından çek bedelini tahsil edemediği takdirde de düzenleyene gidebilecektir (TTK m. 818/1-k'nın atfıyla TTK m. 724). Hamil ciranta veya diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullandığında ve çek bedelini tahsil ettiğinde, hamile ödeme yapan ciranta veya diğer başvuru borçlusunu da aynı imkâna sahip olacaktır. Bir diğer deyişle karşılıksız çek sebebiyle kendisine başvuran hamile çek bedelini ödeyen ciranta veya diğer başvuru borçlusunu ciro silsilesinde kendisinden önce gelen başvuru borçlularına ve elbette nihai başvuru borçlusunu olan düzenleyene karşı başvuru hakkını kullanabilecektir (TTK m. 818/1-l'nin atfıyla TTK m. 726). Böylelikle düzenleyen hem hamil hem de ödeme yapan ciranta ya da diğer başvuru borçlusunun başvuru hakkını yöneltebileceği kimse olacaktır.

Kendisine TTK m. 808 veya TTK m. 726 kapsamında başvuru düzenleyen çek bedelini ödedikten sonra artık herhangi bir kimseye başvuramayacaktır. Düzenleyenin çek bedelini ödemesi, poliçede muhatabın poliçe bedelini ödemesinde olduğu gibi, kambiyo borcunu tüm kambiyo borçluları bakımından sona erdirmektedir³⁷⁹.

Başvuru hakkının kullanılmasına düzenleyen ad ve hesabına temsilen düzenlenen çekler için de değinmek gerekmektedir. Düzenleyen ile düzenleyen ad ve hesabına temsilen çek düzenleyen kimse arasındaki temsil ilişkisi geçerli olduğunda çeki dayalı hukuki sorumluluk düzenleyenin şahsında doğacaktır. Ancak temsile yetkisi olmadan ya da temsil yetkisini aşarak temsilen çek düzenleyen kimse söz konusu çekten bizzat sorumlu olacaktır (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 678). Dolayısıyla burada

³⁷⁹KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 117, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 367, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 81, KENDİGELEN/KIRCA, s. 255

çekten bizzat sorumlu olan yetkisiz temsilciye karşı başvuru hakkı kullanılabilir. Yine bu kişiler hakkında başvuru borçlusu sıfatıyla kambiyo senetleri hakkındaki takip usulleri çerçevesinde takip yapabilmeyin önünde hiçbir engel bulunmamaktadır³⁸⁰.

**b. Başvuru Borçlusu Düzenleyen
Bakımından Özellik Arz Eden
Durumlar**

**aa. Düzenleyenin Tüketici
Olduğu Çeklerde Kendisine
Başvuru Hakkının
Kullanılması**

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)³⁸¹ m. 4/5'e göre tüketici işlemleri sebebiyle düzenlenen çeklere de değinmek gerekmektedir. TKHK m. 4/5'e göre tüketici işlemleri sebebiyle sadece nama yazılı olarak ve her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde çek düzenlenebilecektir. Hükme aykırı olarak düzenlenen çekler tüketici bakımından geçersiz sayılacaktır. Burada temel ilişkiyi oluşturan işlem bir tüketici işlemi olmakla birlikte çekle taahhüt altına giren kişi tüketici düzenleyen, çekin alacaklısı ise tüketici düzenleyenle sözleşme ilişkisi içerisinde olan satıcı/sağlayıcı olacaktır. TKHK m. 4/5 ile hem tüketicinin mağdur olmasının önlenmesi hem de dolaşıma giren kambiyo senedi bakımından işlem güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır³⁸². Hükümün gerekçesini gerçekleştirmek üzere tüketici işleminden doğan alacak hakkında düzenlenecek çekte nama yazılı olma şartı getirilmesinin sebebi nama yazılı senetlerin (TBK m. 183) alacağın temlik hükümlerine göre devredilebilmesinden ileri gelmektedir (TTK m. 647/2, TTK m. 788/2).

³⁸⁰KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 365, GÖLE, Celal, Karşılıksız Çek Nedeniyle Ceza Yaptırımlarının Uygulanacağı Kişiler, Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, S. 439-448, s. 443.

³⁸¹6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 28835 sayılı RG.

³⁸²6502 sayılı TKHK m. 4/5 Gerekçe, TBMM Kanun ve Karar Bilgi Sistemi, bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=131054&pkannunnumarasi=6502>.

Alacağın temliki hükümlerine göre çekin devredilmesi durumunda borçlu tüketici, devredene karşı haiz olduğu defileri devralana karşı da ileri sürebilecektir (TBK m. 188). Dolayısıyla düzenleyene başvuru hakkı kapsamında talepte bulunulduğunda düzenleyen, temel ilişkiye dayanan şahsi defilerini çeki devralan hamilin iyiniyetli olup olmamasına bakılmaksızın hamile de ileri sürülebilecektir. TKHK m. 4/5'teki şart gereğince tüketici işlemine dayanan şahsi defilerin çekin devredilmesi durumunda hamile ileri sürülebilmesi yoluyla tüketici korunmaya çalışılmaktadır. Ancak TKHK m. 4/5'e aykırılık durumunda senedin tüketici yönünden geçersiz olduğu belirtilmektedir. Geçersizlik kambiyo senedi bakımından değil, kambiyo senedi verme anlaşmasının sebebini oluşturan ifa veya teminat amacı anlaşması hakkında söz konusu olacaktır³⁸³. Bu husus TKHK m. 4/5'e aykırılık durumundaki geçersizliğin taraflar arasında ileri sürülebilecek bir şahsi defi³⁸⁴ olduğunu göstermekle birlikte herkese karşı ileri sürülebilecek bir mutlak defi niteliğinde olmadığını belirtmektedir³⁸⁵. Bir diğer deyişle tüketici düzenleyen söz konusu geçersizliğe ilişkin şahsi defiyi, TKHK m. 4/5'e aykırı düzenlenen çeki devralan hamilin bilerek borçlu zararına hareket etmiş olması şartıyla hamile ileri sürebilecektir³⁸⁶ (TTK m. 687/1, TTK m. 825/2). Öyleyse hamil bilerek borçlu zararına hareket etmediği takdirde başvuru hakkı kapsamında kendisine başvurulmuş düzenleyen, iyiniyetli hamile çek bedelini ödemekle yükümlü olacaktır. Şayet çek devredilmemiş ve lehtar başvuru hakkı kapsamında düzenleyene talepte bulunmuşsa bu durumda düzenleyen aralarındaki tüketici işlemi sebebiyle doğan şahsi defilerini lehtara ileri sürebilecek ve sorumluluktan kurtulabilecektir (TTK m. 825/1).

³⁸³ EROĞLU UZUNALLI, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukuku'na Etkileri, s. 136,138.

³⁸⁴ TKHK'nın tüketicileri korumaya ilişkin amacı çerçevesinde TKHK m. 4/5'e aykırılık durumunda tüketici düzenleyene, çeki devralan sonraki hamillere karşı da şahsi defilerini ileri sürebilme imkânı tanınarak tüketici bakımından genel hükümlere istisna getirilmesinin söz konusu hükümle beklenen korumayı sağlayacağı yönünde bkz. KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 173.

³⁸⁵ YEŞİLTEPE ÖNDER, Salih, 6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi, MÜHF-HAD, C. 20, S. 2, 2014, Ss. 23-44, s. 37, ayrıntılı açıklamalar için bkz. EROĞLU UZUNALLI, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukuku'na Etkileri, s. 132-137.

³⁸⁶ EROĞLU UZUNALLI, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukuku'na Etkileri, s. 139, YEŞİLTEPE ÖNDER, 6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi, s. 37.

**ab. Faktoring Şirketine Ciro
Edilen Çeklerde Düzenleyene
Başvuru Hakkının
Kullanılması**

Düzenleyen ile lehtar arasında çek düzenlenmesine sebep olan temel borç ilişkisine dayalı alacaklar uygulamada lehtar tarafından faktoring şirketlerine devredilebilmektedir. Faktoring şirketinin, müşterisinin mal veya hizmet satışından doğmuş veya doğacak fatura ile tevsik edilen alacaklarını devralarak tahsilini üstlendiği sözleşmeye faktoring sözleşmesi adı verilmektedir (6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu³⁸⁷ (FKFFŞK) m. 38/1). Alacağın temlik hükümlerine göre faktoring şirketine devredilen alacakla birlikte alacağın ifası veya teminatı amacıyla verilmiş olan kambiyo senetlerinin de faktoring şirketine devredilmesi gerekmektedir (TBK m. 190, 20506 sayılı Faktoring İşlemlerinde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik³⁸⁸ m. 8/1, m. 8/3). Alacağın temlikine göre devredilen alacaklar bakımından TBK hükümleri uygulanmasına karşın kambiyo senedine bağlanmış alacaklar bakımından faktoring şirketi alacağını öncelikle kambiyo ilişkisine dayanarak talep edebilecek ve dolayısıyla temel ilişkiden doğan şahsi defilerin borçlu düzenleyen tarafından faktoring şirketine ileri sürülüp sürülemeyeceği sorunu ortaya çıkacaktır³⁸⁹. Burada incelenmesi gereken konu, lehtarın devrettiği çeki dayalı alacağın faktoring şirketi tarafından başvuru hakkı kapsamında³⁹⁰

³⁸⁷ 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, 28496 sayılı RG.
³⁸⁸ 20506 sayılı Faktoring İşlemlerinde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 29257 sayılı RG.

³⁸⁹ KAZMACI UZUN, Özge, Faktoring Sözleşmesi, 1. Baskıdan Tıpkı Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 166.

³⁹⁰ Lehtar tarafından satım sözleşmesine konu mal kendisine teslim edilmeyen düzenleyenin, başvuru hakkı kapsamında kendisine başvurulmasını beklemeden çekin bedelsizliğine dayanarak borçlu olmadığının tespit edilmesine ilişkin menfi tespit davası açabileceğini de belirtelim (İİK m. 72). Uygulamada senet iptali olarak anılan bu davalar kambiyo senetlerinin ziyayı ve iptali davalarından farklı olup iptal hükmü sadece dava açılan kişi bakımından hüküm ve sonuç doğuracaktır. Bu konuda bkz. YARGITAY HGK E. 1976/11-2828 K. 1977/516 T. 01.06.1977 (Kazancı ve İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 02.05.2020, Bu kapsamda faktoring şirketine karşı açılan menfi tespit davaları bakımından bkz. YARGITAY 15. HD E. 2014/2532 K. 2015/1152 T. 04.03.2015, YARGITAY 19. HD E. 2014/16857 K. 2015/3068 T. 05.03.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 02.05.2020, YARGITAY 12. HD E. 2010/14085 K. 2011/7715 T. 09.06.2011, karar için bkz.

düzenleyenden talep edilmesi durumunda düzenleyenin temel ilişkiye dayanan şahsi defiyi (örneğin; bedelsizlik, ayıplı ifa vb.) faktoring şirketine ileri sürüp süremeyeceği olacaktır.

FKFFŞK öncesi borçlu düzenleyenin kendisine başvurulması durumunda temel ilişkiye dayalı şahsi defileri faktoring şirketine ileri sürüp süremeyeceği hususu doktrinde tartışmalara sebep olmuştur. FKFFŞK m. 9/3'te kambiyo senedine dayalı olarak faktoring şirketinin başvuruda bulunduğu borçlunun, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan defileri faktoring şirketine karşı ileri süremeyeceği belirtilmektedir. Bir diğer deyişle burada borçlunun şahsi defileri faktoring şirketine ileri süremeyeceği ifade edilmektedir. Ancak hükmün devamında faktoring şirketinin kambiyo senedini iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olması durumunda temel ilişkiye dayalı şahsi defilerin kendisine ileri sürülebileceği belirtilmektedir. Şahsi defilerin ileri sürülebilmesi için getirilen bilerek borçlu zararına hareket şartı ile FKFFŞK, TTK'da emre ve hamiline yazılı senetler bakımından benimsenen şahsi defi sistemini benimsemiştir (TTK m. 687/1, TTK m. 825).

FKFFŞK'nın kambiyo senetlerine ilişkin getirdiği hüküm gereği (m. 9/3) temel ilişkiye dayalı şahsi defilerin faktoring şirketine ileri sürülemeyeceği hususunda Yargıtay ve doktrindeki bazı yazarlar, hükmün faktoring işleminin taraflarından olmayan kambiyo borçluları bakımından geçerli olduğunu benimsemektedir³⁹¹. Bu görüşe katılmamaktayız. Zira hükmün lafzı, gerekçesi ve amacı çerçevesinde kanun koyucu kambiyo senetleri bakımından TTK sisteminden ayrılmayı uygun görmemektedir. Bir

AZARKAN, Necat, Faktoring İşlemi Çerçevesinde Çeki Ciro İle Temlik Alan Üçüncü Kişiyeye Karşı Şahsi Defilerin İleri Sürülmesi, DÜHFD, C. 22, S. 36, 2017, Ss. 89-107, s. 101, 102.

³⁹¹ÇELEN, Volkan, Türk Hukukunda Faktoring Sözleşmeleri, (Danışman: Hüseyin HATEMİ), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 246, YARGITAY 19. HD E. 2018/1295 K. 2019/2274 T. 04.04.2019 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.06.2020, , YARGITAY 19. HD E. 2018/3428 K. 2019/594 t. 05.02.2019 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.06.2020, YARGITAY 19. HD E. 2015/1159 K. 2015/12752 T. 14.10.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.06.2020, YARGITAY 19. HD E. 2016/11381 K. 2017/957 T. 09.02.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.06.2020, YARGITAY 19. HD E. 2016/7071 K. 2016/14579 T. 10.11.2016 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.06.2020

diğer deyişle kambiyo senedi düzenleyen borçlu ile lehtar yani faktoring şirketinin müşterisi arasındaki temel borç ilişkisine dayalı şahsi defiler faktoring şirketine karşı da ileri sürülemeyecektir³⁹². Ancak burada faktoring işleminin özellikleri, faktoring şirketinin yükümlülükleri vs. bakımından bilerek borçlu zararına hareket istisnasının yorumlanmasında doktrinde farklılıklar bulunmaktadır.

Factoring sözleşmesine konu olan ve müşteriden devralınacak alacağın mal veya hizmet satışından doğmuş fatura ile tevsik edilen alacaklar ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde tevsik edilebilen mal veya hizmet satışına bağlı doğacak alacaklar kapsamında olması gerekmektedir (FKFFŞK m. 38/1). Nitekim bu hükme paralel şekilde FKFFŞK m. 9/2’de, kambiyo senetlerine dayalı olsa bile, bir mal veya hizmet satışından doğmuş fatura ile tevsik edilemeyen alacaklar ile BDDK tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde tevsik edilemeyen mal veya hizmet satışına bağlı doğacak alacakların devralınamayacağı ve bu alacakların tahsilinin üstlenilemeyeceği belirtilmektedir. Bir diğer deyişle müşterinin fatura ile belgeleyemediği kambiyo senedine dayanan alacakları faktoring şirketi devralamayacaktır³⁹³. Doktrinde bir görüş, faktoring şirketi tarafından FKFFŞK m. 9/2’ye aykırı olarak fatura ile belgelenemeyen kambiyo senedine dayanan alacakların devralınmasının bilerek borçlu zararına hareket edildiğine ilişkin bir karine niteliği taşıdığını³⁹⁴ ve temel ilişkiye dayalı şahsi defilerin borçlu düzenleyen tarafından faktoring şirketine de ileri sürülebileceğini belirtmektedir³⁹⁵. Katıldığımız diğer görüş ise FKFFŞK m. 9/2’yi kambiyo senedi

³⁹²SÖNMEZ, s. 114, KAZMACI UZUN, Özge/HAMAMCIOĞLU, Esra, 6361 Sayılı Kanun’un 9/3 Hükümünün Uygulanma(ma)sına İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi, Prof. Dr. iur. Merih Kemal OMAĞ’a Armağan, İKÜHFD, C. 16, Özel Sayı, S. 2, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, Ss. 783-804, s. 797, KAZMACI UZUN, s. 174.

³⁹³AZARKAN, Faktoring İşlemi Çerçevesinde Çeki Ciro İle Temlik Alan Üçüncü Kişiyeye Karşı Şahsi Defilerin İleri Sürülmesi, s. 101, PULAŞLI, s. 190.

³⁹⁴KAZMACI UZUN/HAMAMCIOĞLU, 6361 Sayılı Kanun’un 9/3 Hükümünün Uygulanma(ma)sına İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi, s. 799, KAZMACI UZUN, s. 175.

³⁹⁵ AZARKAN, Faktoring İşlemi Çerçevesinde Çeki Ciro İle Temlik Alan Üçüncü Kişiyeye Karşı Şahsi Defilerin İleri Sürülmesi, s. 102, KAZMACI UZUN/HAMAMCIOĞLU, 6361 Sayılı Kanun’un 9/3 Hükümünün Uygulanma (ma)sına İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi, s. 799.

düzenlenmesine sebep olan alacağın dayandığı temel borç ilişkisinin araştırılmasına yönelik bir özen yükümlülüğü olarak kabul etmektedir. Zira FKFFŞK m. 9/2, temel ilişkinin ifa edilip edilmediğini değil sadece alacağın geçerli olup olmadığının araştırılması amacıyla getirilmiş bir hükümdür³⁹⁶. Nitekim FKFFŞK m. 9/2'ye aykırılığın yaptırımını FKFFŞK m. 44/1-c'de idari para cezası olarak düzenlenmiştir.

Bilerek borçlu zararına harekete örnek olarak faktoring şirketinin müşteri ile iş birliği içinde olması³⁹⁷ bir diğer deyişle faktoring şirketinin müşterisinin satım sözleşmesine konu malı borçlu düzenleyene teslim etmediğini bilmesi gösterilebilecektir. Bilerek borçlu zararına hareket gerçekleşmişse alacağı devralan faktoring şirketine karşı düzenleyen, temel ilişkiye dayanan şahsi defilerini faktoring şirketine ileri sürülebilecektir (FKFFŞK m. 9/3).

Factoring şirketi çeki ciro yoluyla iyiniyetli bir hamile devretmiş ve iyiniyetli hamil de başvuru hakkı kapsamında düzenleyene talepte bulunmuşsa bu durumda düzenleyen iyiniyetli hamile şahsi defiyi ileri süremeyeceği için çek bedelini ödemek zorunda kalacaktır (TTK m. 825/2). Ancak düzenleyen ödediği çek bedelinin iadesine ilişkin çekin lehtarına İİK m. 72/7 kapsamında istirdat davası açabilecektir.

c. Diğer Başvuru Borçluları

Düzenleyen dışındaki başvuru borçluları lehtar, cirantalar ve çeki aval vererek sorumluluk altına giren avalistlerdir (TTK 808, TTK 818/1-g'nin atfıyla TTK m. 702/1).

Emre yazılı bir çekin temlik cirosu ile devredilmesi durumunda kural olarak çeki devreden kimse kendisinden sonra gelenlere karşı çekin ödenmemesinden sorumlu tutulmaktadır (TTK m. 818/1-d'nin atfıyla TTK

³⁹⁶SÖNMEZ, s. 112, ÇELEN, Volkan, Türk Hukukunda Faktoring Sözleşmeleri, (Danışman: Hüseyin HATEMİ), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 242.

³⁹⁷EROĞLU UZUNALLI, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukuku'na Etkileri, s. 142, KAZMACI UZUN, Faktoring Sözleşmesi, s. 175.

m. 685). Bir diğ er deyiş le ciranta kendisinden sonra gelen cirantalara ve hamile karşı başvuru borç lusu sıfatını haizdir. Yine hamiline yazılı çekler üzerine yapılan ciro da cirantayı başvuru hakkı bakımından sorumlu kılmaktadır (TTK m. 791).

Çekteki ciro silsilesinde çizilen imzalar TTK m. 790 gereğ i yazılmamış sayılmaktadır. Dolayısıyla ciro silsilesinde imzası olan ve başvuru borç lusu sıfatını haiz olan kimselerin imzalarının çizilmesi durumunda artık bu kimselere karşı başvuru hakkı kullanılamayacaktır³⁹⁸.

Çek hakkında TTK'da yer alan bazı düzenlemeler ç eke ilişkin başvuru hakkının kullanımını sınırlandırmaktadır. TTK m. 685/1 gereğ i lehtar veya ciranta ç eke ödenmemeden sorumlu olmayacağına ilişkin bir kayıt koyabilmektedir. Ç eke sorumsuzluk kaydı koyan lehtar veya ciranta ç eki kendisinden devralan kişi de dâhil olmak artık hiç kimseye karşı sorumlu olmayacaktır. Dolayısıyla söz konusu lehtara veya cirantaya karşı başvuru hakkı kullanılmayacaktır. Lehtar veya cirantanın koyacağı sorumsuzluk kaydının ç ekte yazılı bedelin belirli bir kısmına ilişkin olması mümkün olup bu durumda sorumsuzluk kaydı konan kısım bakımından lehtar veya cirantaya karşı başvuru hakkı kullanılmayacaktır³⁹⁹. Yine lehtar veya ciranta TTK m. 685/2 gereğ i ç eke ciro yasağ ı da koyabilmektedir. Burada lehtar veya cirantanın ç eki kendisinden devralan kişiye karşı başvuru borç lusu olarak sorumluluğ u devam etmekte ancak ciro yasağ ına rağmen ç eki devralan kişiden sonraki devirler bakımından başvuru borç lusu olarak sorumluluğ u sona ermektedir (TTK m. 818/1-d'nin atfıyla TTK m. 685).

Ç eke aval veren kimselerin ç ekte ödenmemeden sorumlu olmayacaklarına ilişkin bir kayıt konması mümkün değ ilse de ç ekte yazılı bedelin bir kısmına aval verilmesi avalistin başvuru borç lusu olarak sorumluluğ unu sınırlandırabilecektir (TTK m. 794/1).

³⁹⁸ YARGITAY 12. HD E. 2002/6175 K. 2002/7444 T. 09.04.2002, YARGITAY 12. HD E. 2002/9195 K. 10557 T. 21.05.2002 (Kazancı İ ç tihat Bilgi Bankası), Eriş im Tarihi: 10.04.2020.

³⁹⁹ ÖZTAN, 1997, s. 607, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 212, BOZER/GÖLE, s. 311, KENDİGELEN, Ç ek Hukuku, s. 183, KENDİGELEN/KIRCA, s. 214, 215 .

Lehtar, ciranta veya avalist, başvuru hakkı kapsamında hamile ödeme yaptığı takdirde bu kimseler de ciro silsilesinde kendilerinden önce gelen başvuru borçlularına ve düzenleyene karşı başvuru hakkını kullanabilecektir⁴⁰⁰ (TTK m. 818/1-l'nin atfı gereği TTK m. 726, TTK m. 818/1-g'nin atfıyla TTK m. 702/3).

3. Başvuru Hakkının Kullanılmasından Doğan Sorumluluğun Niteliği

TTK m. 808'e göre; süresi içerisinde ibraz edilen ve karşılıksız olduğu tespit edilen bir çek hakkında hamil, düzenleyene, lehtara, cirantalara ve avalistlere karşı başvuru hakkını kullanabilecektir. Başvuru hakkı kapsamında hamile karşı başvuru borçlularının müştereken ve müteselsilen sorumluluğu bulunmaktadır⁴⁰¹ (TTK m. 818/1-k'nin atfıyla TTK m. 724/1).

Hamil başvuru hakkını kullanırken ilk olarak düzenleyene gidebileceği gibi öncelikle lehtar, ciranta veya avalistlere karşı da başvuru hakkını kullanabilecektir. Zira TTK m. 724/2 gereği hamil başvuru borçlularının borçlanmadaki sıralarıyla bağlı olmaksızın bunların her birine, bazalarına veya hepsine birden başvurma hakkına sahiptir. Hamilin borçlulardan birine başvurması, diğer borçlulara veya ilk başvurduğu borçludan sonra gelen borçlulara karşı başvuru hakkının kaybına sebep olmamaktadır (TTK m. 724/4). Başvuru hakkı, hamile çek bedelini ödeyen düzenleyen dışındaki tüm başvuru borçlularına da tanınmaktadır. Kendisine başvuru borçlu, ödeme yaptığı, çek ile birlikte ödeme yaptığı tutara

⁴⁰⁰ YARGITAY 12. HD E. 2006/1114 K. 2006/4341 T. 06.03.2006 (karar için bkz. GÜNAY, s. 133), YARGITAY 11. HD E. 2017/214 K. 2018/6118 T. 08.10.2018 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

⁴⁰¹ YARGITAY 11. HD E. 2009/23731 K. 2010/5698 T. 11.03.2010 (karar için bkz. GÜNAY, s. 120), YARGITAY 12. HD E. 2004/343 K. 2004/5940 T. 15.03.2004 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2004/22036 K. 2004/27480 T. 30.12.2004 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2005/23222 K. 2005/25630 T. 21.12.2005 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2006/12303 K. 2006/15213 T. 11.07.2006 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 19. HD E. 2004/8096 K. 2005/1024 T. 10.02.2005 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 09.01.2020, YARGITAY 11. HD E. 2001/6463 K. 2001/9351 T. 26.11.2001, YARGITAY 12. HD E. 2016/12211 K. 2017/4547 T. 23.03.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.04.2020.

işaret eden bir makbuzun kendisine verilmesini hamilden isteyebilecektir (TTK m. 727/1). Sonrasında ödeme yapan başvuru borçlusu kambiyo senetlerinde yer alan yukarıya doğru teselsül esas çerçevesinde ciro silsilesinde kendisinden önce gelenlere başvurabilecektir (TTK m. 818/1-1'in atfıyla TTK m. 726). Ancak ödeme yapan başvuru borçlusunun kendisinden sonra gelen borçlulara başvurması mümkün değildir. Öyleyse teselsülün son bulunduğu kişi düzenleyen, nihai olarak başvurulabilen kişi olarak sorumluluktan kurtulamayacaktır.

4. Başvuru Hakkının Şartları

Başvuru hakkının kullanılabilmesi için her şeyden önce ortada geçerli bir çek olması, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre süre içinde muhataba ibraz edilmesi (TTK m. 796, TTK m.808) ve çeki ibraz eden kimsenin yetkili hamil olması gerekmektedir⁴⁰². Sonrasında çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmediğinin TTK m. 808'de öngörülen usullerden biri ile tespit edilmesi gerekmektedir. Başvuru hakkının kullanılmasına ilişkin şartlar emredici nitelikte olduğundan şartların yokluğu durumunda hamil tüm başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedecektir⁴⁰³.

Ödenmeme olgusunun tespiti protesto adı verilen resmi bir belgeyle veya muhatap bankanın ya da takas odasının beyanıyla yapılabilmektedir⁴⁰⁴ (TTK m. 808). Çekin ibraz edilmesi veya ödenmemenin tespiti mücbir sebebe dayanarak yapılamadığı takdirde başvuru hakkının kullanılabilmesi

⁴⁰² TANRIÖVEN, s. 277, KINACIOĞLU, s. 341, ÖZTAN, 1997, s. 1276, REİSOĞLU, s. 198, DEMİR, Şamil, 5941 sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2013, Ss. 221-247, s. 231, BOZER/GÖLE, s. 387, PULAŞLI, s. 423, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 313, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 338, ÖZTAN, 2019, s. 296, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 198, KENDİGELEN/KIRCA, s. 314.

⁴⁰³ ÖZTAN, 1997, s. 1314, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 394, BOZER/GÖLE, s. 414, PULAŞLI, s. 455, POROY/TEKİNALP, s. 351, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 370, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 338, KENDİGELEN/KIRCA, s. 325, YARGITAY 11. HD E. 2006/4190 K. 2006/5584 K. 05.05.2006 (BATIDER, C.24, S.3, 2008, s. 552), YARGITAY 11. HD E. 2010/3159 K. 2010/3784 T. 22.03.2010 (karar için bkz. BATIDER, C.26, S. 2, 2010, s. 349), YARGITAY 19. HD E. 1992/6834 K. 1993/6993 T. 26.10.1993 (karar için bkz. ERTEKİN/KARATAŞ, s. 325), YARGITAY 19. HD E. 1993/6895 K. 1994/1250 T. 11.02.1994 (karar için bkz. ERTEKİN/KARATAŞ, s. 327)

⁴⁰⁴ Ödenmemenin tespiti ile ilgili ayrıntılı açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm I. C. 5.

bakımından ibraz ve ödenmemenin tespitine ilişkin sürelerin uzayacağı Kanunda açıkça belirtilmektedir (TTK m. 811/1). Hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra çeki ödenmesi amacıyla muhatap bankaya ibraz etmesi ve gerekiyorsa ödenmemenin tespitine ilişkin protesto veya buna eşdeğer belirlemeleri yaptırması gerekmektedir (TTK m. 811/3). İbraz süresi içerisindeki mücbir sebep on beş günden fazla sürerse hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için çekin ibrazı ve ödenmeme durumunun tespiti de aranmayacaktır (TTK m. 811/4). Hamilin çeki ibraz etmesi ve ödenmemeyi tespit ettirmesinin yanı sıra mücbir sebebi kendi cirantasına ve düzenleyene gecikmeksizin ihbar etmesi, ihbarı çeki veya alonja kaydetmesi ve bu kaydın altına yer ve tarihi yazarak çeki ya da alonju imzalaması gerekmektedir (TTK m. 811/2). Çekler bakımından TTK m. 818/1-j'nin TTK m. 723'e yaptığı atıf gereği TTK m. 723'ün TTK m. 811'e aykırı olmayan hükümleri mücbir sebepler için de uygulanacaktır. TTK m. 723/7'ye göre ihbarın yapılmaması veya geç yapılması hamilin başvuru hakkını kullanmasına engel teşkil etmemektedir. Öyleyse mücbir sebep ortadan kalktıktan sonra gecikmeksizin çeki bankaya ibraz eden ve TTK m. 808 ve 809 gereği ödenmemeyi tespit ettiren hamil, mücbir sebebi ihbar etmemiş ya da geç ihbar etmiş olsa da başvuru hakkını kullanabilecektir. Ancak ihbarı yapmayan ya da geç yapan hamil, ihmalden doğan zararı çek bedeliyle sınırlı olmak üzere tazmin borcu altına girecektir (TTK m. 723/7).

5. Başvuru Hakkının Kapsamı

a. Hamilin Başvurusu Bakımından

aa. TTK m. 810'a Dayalı Talepler

TTK m. 810'a göre hamil düzenleyen ve diğer başvuru borçlularından, çekin ödenmeyen bir diğer deyişle karşılıksız kalan kısmını, çekin ibraz edildiği tarihten itibaren bu tutara işleyecek temerrüt faizini, ödenmemenin tespiti ve gönderilen ihbarnameler de dâhil olmak üzere

yapılan tüm masrafları ve çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini talep edebilecektir.

aaa. Ödenmemiş Çek Bedeli

Çek Kanunu m.3/2’de belirtildiği üzere çekin karşılıksız kalan kısmı, çek bedeline ilişkin muhatap bankada bulunan kısmi karşılık ve hamilin ödemekle yükümlü olduğu (Çek Kanunu m. 3/3) yasal garanti tutarı düşüldükten sonra tespit edilecektir. Hamil kısmi karşılığı kabul ettiğinde bu tutarı ve yasal garanti tutarını alacak, başvuru hakkına ait kalemler çekin karşılanamayan kısmı üzerinden hesaplanacaktır. Çek Kanunu m. 3/5’te hamilin kısmi karşılığı ve kısmi karşılığa dâhil edilen yasal garanti tutarını (Çek Kanunu m. 3/3) kabul etmemesi durumunda karşılıksız kalan kısmın nasıl tespit edileceği belirtilmektedir. Kısmi karşılık durumunda TTK m. 818/1-h’nin atfıyla çeklerde uygulama alanı bulan TTK m. 709/2’ye dikkat etmek gerekmektedir. TTK m. 709/2’ye göre hamilin (TBK m. 84/1’in aksine) kısmi ödemeyi reddetme hakkı bulunmamaktadır⁴⁰⁵. Çek Kanunu m. 3/5 karşılıksız kalan kısmın tespitinin yapılabilmesi bakımından fiili bir durumu düzenlemekte, çekler için TTK m. 709/2’nin uygulama alanını ortadan kaldırmamaktadır⁴⁰⁶. Öyleyse kısmi ödemeyi reddetme hakkı bulunmayan hamil, bu tutar bakımından alacaklı temerrüdüne düşecektir⁴⁰⁷ (TBK m. 106/1). Dolayısıyla kısmi ödemeyi reddeden hamil reddettiği kısım bakımından başvuru borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kaybedecektir⁴⁰⁸. Doktrinde ARKAN, kısmi ödemenin reddedilmesi

⁴⁰⁵ YARGITAY 19. HD E. 2000/7164 K. 2000/798 T. 10.02.2000 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.04.2020, YARGITAY 11. HD E. 2003/9897 K. 2004/4251 T. 19.04.2004 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.04.2020.

⁴⁰⁶ CAN, Mustafa Erdem, Çek Muhatabı Bankanın Yasal Miktarı Ödeme Sorumluluğu, LHD, S. 80, 2009, Ss. 2361-2386, s. 2363, PULAŞLI, s. 453, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 375, Çek Kanunu m. 3/5 karşısında (EÇK için m. 5) TTK m. 709/2’nin (ETTK m. 621/2) uygulanma imkânının kalmadığına ilişkin görüş için bkz. ARKAN, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler, s. 11.

⁴⁰⁷ ÖZTAN, 1997, S. 1215, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 374, ÖZTAN, 2019, s. 290, KENDİGELEN/KIRCA, s. 317, YARGITAY 12. HD E. 1996/1550 K. 1996/1657 T. 06.02.1996 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 10.04.2020.

⁴⁰⁸ COŞKUN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, s. 57, ÖZTAN, 1997, s. 1215, BOZER/GÖLE, s. 399, POROY/TEKİNALP, s. 391, BAHTİYAR, s. 160, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 89, ÖZTAN, 2019, s. 290, başvuru hakkının kaybının gerekçesini Çek Kanunu m. 6/1’e dayandırarak farklı gerekçeyle aynı görüş için bkz. PULAŞLI, s. 452-453.

durumunda reddedilen kısım bakımından başvuru hakkının kaybolmayacağını, hamilin çek bedelinin tamamı için başvuru hakkını kullanabileceğini belirtmektedir⁴⁰⁹. Bir kısım Yazar⁴¹⁰ ise kısmi ödemenin reddedilmesi durumunda hamilin düzenleyen dışındaki başvuru borçlularına karşı başvurma hakkını kaybedeceğini belirtmektedir. Bu görüşe katılmamaktayız. Çek Kanunu m. 3/5'e göre kısmi ödemeyi reddeden hamil düzenleyen dâhil olmak üzere tüm başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedecektir. Şöyle ki; TTK m. 709/2'ye göre poliçelerde kısmi ödemeyi reddetme hakkına sahip olmayan hamil, kısmi ödemeyi reddettiği takdirde bu tutar bakımından başvuru hakkını kaybetmekte ancak muhatap borçlu kalmaya devam etmektedir⁴¹¹. Muhatabın reddedilen kısım bakımından borçlu sıfatının sona ermesi için TTK m. 712'ye göre reddedilen poliçe bedelinin tevdi edilmesi gerektiği belirtilmektedir⁴¹². Poliçelerde muhatap için öngörülen tevdi yükümlülüğü muhatapın poliçeyi kabul etmesi durumunda poliçe üzerinde asıl borçlu⁴¹³ (TTK m. 698) sıfatını haiz olmasından ileri gelmektedir. Oysa çekte düzenleyen asıl borçlu sıfatını haiz olmayıp nihai başvuru borçlusudur. Üstelik hem TTK hem de Çek Kanunu'nda kısmi ödemenin reddi durumunda herhangi bir tevdi yükümlülüğü öngörülmemektedir. Bu sebeplerle kısmi ödemeyi reddeden hamil, nihai başvuru borçlusunu olan düzenleyene karşı da başvuru hakkını kaybedecektir.

⁴⁰⁹ARKAN, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, s. 11.

⁴¹⁰CAN, Çek Muhatabı Bankanın Yasal Miktarı Ödeme Sorumluluğu, s. 2364, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 271, NARBAY, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, s. 93, dnt. 70, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 374, KENDİGELEN/KIRCA, s. 317.

⁴¹¹ ÖZTAN, 1997, s. 693, ÖZTAN, 2019, s. 135.

⁴¹² KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 183, ÖZTAN, 1997, s. 693.

⁴¹³KARAYALÇIN, s. 66, KINACIOĞLU, s. 205, ÖZTAN, 1997, s. 545, BOZGEYİK, Hayri, Poliçede Müracaat Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 29, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 221, BOZER/GÖLE, s. 120, PULAŞLI, s. 155, POROY/TEKİNALP, s. 179, 231, ÖZTAN, 2019, s. 98, BAHTİYAR, s. 70, CAN, s. 110, KENDİGELEN/KIRCA, s. 148.

aab. Faiz

Hamil başvuru hakkı kapsamında ibraz gününden itibaren çekin ödenmemiş bedeline işlenecek faizi talep edebilecektir (TTK m. 810/1-b). Talep edilecek faiz, para borcunun zamanında ödenmemesi nedeniyle temerrüt faizi olacaktır⁴¹⁴. Çeke dayalı başvuru hakkının kullanılması TTK m. 3 anlamında ticari bir iştir. TTK m. 9, ticari işlerde faiz hakkında ilgili mevzuatın uygulanacağını belirtmektedir. Dolayısıyla temerrüt faizi 3095⁴¹⁵ sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'a göre belirlenecektir. 3095 sayılı Kanun m. 2/1'e göre temerrüt faizi %9 olmakla birlikte başvuru hakkına dayalı talep hakkı ticari iş kapsamında olduğundan hamil m. 2/2'de yer alan TCMB'nin kısa vadeli avans işlemlerine uyguladığı faiz oranını talep edebilecektir.

Çek bedelinin yabancı para üzerinden belirlendiği çeklerde sözleşme ile daha yüksek bir temerrüt faizi kararlaştırılmamışsa hamil, devlet bankalarının söz konusu yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranını esas alarak temerrüt faizi talep edebilecektir (3095 sayılı Kanun m. 4/a).

aac. Yapılan Masraflar

Hamil başvuru hakkı kapsamında ödenmemenin tespiti için yaptığı protesto veya buna benzer belirlenmelerle gönderdiği ihbarların masraflarını ve başvurma hakkını kullanabilmek için yaptığı diğer masrafları talep edebilecektir (TTK m.810/1-c).

⁴¹⁴ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 122, KALPSÜZ, Çek Hukuku'na İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, s. 43, ÖZTAN, 1997, s. 1323, ÖKTEM, Seda, Çekte Müracaat Hakkı, Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN 'e Armağan, C. 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007, s. 750, REİSOĞLU, s. 285, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 399, KENDİGELEN, Türk Ticaret Kanunu Tasarı' sının Çeke İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, s. 57, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 106, BOZER/GÖLE, s. 421, PULAŞLI, s. 456, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 339, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 375, ÖZTAN, 2019, s. 309, BAHTİYAR, s. 167, CAN, s. 217, KENDİGELEN/KIRCA, s. 327, faizin anapara faizi olduğunu savunan görüş için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 352..

⁴¹⁵ 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun, 18610 sayılı RG.

aad. Komisyon Ücreti

Hamile başvuru hakkı kapsamında tanınan çek bedelinin binde üçünü aşmayacak komisyon ücreti ise başvuru hakkının kullanılması sebebiyle hamilin harcadığı emeğin karşılığı olarak düşünülmektedir⁴¹⁶.

ab. TTK 783/3'e Dayalı Talepler (Çek Tazminatı)

Uygulamada çek tazminatı⁴¹⁷ olarak adlandırılan meblağ, TTK m. 783/3 çerçevesinde hamilin yalnızca düzenleyene⁴¹⁸ yöneltebileceği bir talep olarak yer almaktadır. Bu talep, hamilin lehine ancak düzenleyenin aleyhine özel ek bir yaptırım öngörmektedir⁴¹⁹. Hamil tarafından çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onu oranında istenebilen meblağ, düzenleyenin muhatap nezdinde çek karşılığını bulundurmaması sebebiyle öngörülmuş bir '*medeni ceza*'⁴²⁰ niteliği taşımaktadır. Nitekim bunla bağlantılı olarak

⁴¹⁶KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 190, ÖZTAN, 1997, s. 1324, AKBULUT KAVASOĞLU, Çiğdem, Çek Kanunu'nda Yapılan Son Değişiklikler ile Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları, (Danışman: BAHTİYAR, Mehmet), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 62, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 377, ÖZTAN, 2019, s. 309, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 91.

⁴¹⁷ÖKTEM, s. 752, YILDIZ, Şükrü, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, EÜHFD, C. 13, S. 3-4, 2009, Ss. 153-160, s. 153, (https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2009-XIII_2-8.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2020), REİSOĞLU, s. 287, YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3452, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 400, PULAŞLI, s. 456, POROY/TEKİNALP, s. 357, dpnt. 84, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 378, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 339, KENDİGELEN/KIRCA, s. 327.

⁴¹⁸ Çek tazminatının cirantadan talep edilemeyeceği yönünde kararlar için bkz. YARGITAY 12. HD E. 1996/9902 K. 1996/10494 T. 17.09.1996, YARGITAY 12. HD E. 2001/17167 K. 2001/17860 K. 02.11.2001, YARGITAY 12. HD E. 2004/339 K. 2004/5929 T. 15.03.2004, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.06.2019, YARGITAY 19. CD E. 2018/4302 K. 2018/8832 T. 13.09.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.12.2019, YARGITAY 12. HD E. 2016/15653 K. 7517 T. 09.05.2017 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2015/25396 K. 2015/1846 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2015/20374 K. 2015/19834 T. 07.09.2015 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2015/623 K. 2015/10125 T. 17.04.2015 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

⁴¹⁹ BAHTİYAR, s. 167.

⁴²⁰ TÜRK, s. 80, ÖZTAN, 1997, s. 1322, YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 153, REİSOĞLU, s. 286, YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3458, AKBULUT KAVASOĞLU, s. 64, PULAŞLI, s. 456, POROY/TEKİNALP, s. 352, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 377, KENDİGELEN/KIRCA, s. 327.

düzenleyenin çek tazminatını hamil dışındaki başvuru borçlularına ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Çek üzerinde birden fazla hamil olduğunda çek tazminatı bakımından hamiller arasında teselsül bulunup bulunmadığına bakılması gerekmektedir. Şayet teselsül varsa her bir hamil çek tazminatının tamamını, teselsül yoksa her bir hamil çek tazminatının kendi payına düşen kadarını talep edebilecektir⁴²¹.

Çek tazminatının talep edilebilmesi herhangi bir şarta bağlanmamakla birlikte sadece çekin süresinde ibraz edilip karşılıksız çıktığının tespit edilmesi gerekmektedir⁴²². Nitekim hükmün amacı karşılıksız çek düzenleyeni cezalandırmak suretiyle eylem hakkında caydırıcılık oluşturmaktır. Çek tazminatının talep edilebilmesi için düzenleyenin kusuru ve hamilin zararı aranmamakta sadece çekin ödenmemesi ve ödenmemenin tespit edilmesi gerekmektedir⁴²³. Çekin ödenmemesi sebebiyle tespit yapılmasından sonra çek bedelinin hamile ödenmesi, hamilin çek tazminatını talep hakkını ortadan kaldırmayacaktır⁴²⁴.

Çekle işleyen banka hesabında yeterli karşılık bulunmasına rağmen muhatap banka çek bedelini ödemezse yine çekin karşılıksız kalması gündeme gelecek ve hamil çek tazminatını talep edebilecektir. Burada çek tazminatını hamile ödeyen düzenleyen, karşılığı ödemeyen muhatap bankaya

⁴²¹ YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3471.

⁴²² 'Somut olayda takip dayanağı çek, yasal süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmediği için, alacaklı, TTK.nun 708 ve 720. maddeleri gereğince müracaat hakkını kaybetmiştir. Bu durumda alacaklı çek tazminatı talep edemez.' YARGITAY 12. HD E. 2004/3218 K. 2004/7767 T. 01.04.2004 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 15.09.2019.

⁴²³KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 282, İNAN, Çek Rizikoları, s. 55, YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 153, REİSOĞLU, s. 286, YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3459, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 400, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 107, BOZER/GÖLE, s. 434, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 379, KENDİGELEN/KIRCA, s. 327.

⁴²⁴ YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 154, YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3486, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 379, dpnt. 116, bu yönde bkz. YARGITAY HGK E. 2004/12-70 K. 2004/56 T. 11.02.2004 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.04.2020

çek anlaşmasına aykırılık sebebiyle başvurabilecek, ödediği çek tazminatını muhatap bankadan talep edebilecektir⁴²⁵.

Çek tazminatına hak kazanabilmek için hamilin süresi içerisinde çeki ibraz edip karşılıksız kaldığını tespit ettirmesi gerektiğini belirtmiştik. Hamil bu tespiti yaptırdıktan sonra çeki ciro yolu ile devrederse bu durumda çek tazminatı bakımından çeki devralan kimsenin düzenleyene talebi mümkün olacak mıdır? TTK m. 793/1' e göre; tespitten ya da ibraz süresinden sonra yapılan ciro alacağın temliki (TBK m. 183) niteliğinde sayılacağından çeki devralan kimse devreden hukuki durumunu da devralmış olacaktır. Böylelikle karşılıksız işleminin tespiti sonrası çeki devralan hamil çek tazminatını düzenleyene karşı ileri sürebilecektir⁴²⁶.

Çek tazminatı çekin karşılıksız kalan bedelinin %10'u üzerinden hesaplanmaktadır (TTK m. 783/3). Çekte kısmi karşılık bulunması durumunda ise %10'luk hesaplama karşılık bulunmayan kısım üzerinden yapılacaktır. Şayet hamil kısmi ödemeyi reddederse, reddettiği kısım bakımından çek tazminatı talep etme hakkı sona erecektir⁴²⁷. Zira çek tazminatı talebi için çekin karşılıksız kalması gerekmektedir (TTK m. 783/3).

Çek tazminatı niteliği itibariyle bir para borcu olmakla birlikte düzenleyenin çek tazminatını ödemede temerrüde düşmesi durumunda söz konusu tazminat için temerrüt faizi talep edilebilecektir (TBK m. 117).

Çek tazminatı düzenleyenden talep edilebilmektedir (TTK m. 783/3). Düzenleyen çekle taahhüt altına girmek için kendisi ad ve hesabına çek düzenleyen temsilci veya vekillerden yararlanabilmektedir. Temsilci veya vekil tarafından imzalanan çek karşılıksız çıktığında çek tazminatından yine düzenleyen sorumlu olacaktır⁴²⁸. Zira çek ile kambiyo taahhüdü altına girme iradesi düzenleyene aittir. Ancak düzenleyen ad ve hesabına çeki imzalamaya yetkili kimsenin temsil yetkisi yoksa ya da temsil yetkisini aşmış ise TTK m.

⁴²⁵ YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3469.

⁴²⁶ YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3472, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 378, dpnt. 110.

⁴²⁷ YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3485, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 107.

⁴²⁸ YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3473.

818'in atfıyla TTK m. 678'i göz önünde bulundurmak gerekmektedir. TTK m. 678'e göre yetkisiz temsilci bu çekten şahsen sorumlu olacağından bu durumda çek tazminatı sebebiyle hamilin doğrudan yetkisiz temsilciye başvurması gerekecektir⁴²⁹.

Çek tazminatı düzenleyenden talep edilebilecek bir tazminattır. Öyleyse düzenleyen lehine aval veren kimseden çek tazminatı talep edilebilecek midir? Doktrinde bir kısım Yazar çek tazminatının düzenleyen lehine aval veren kimseden talep edilemeyeceğini savunmaktadır⁴³⁰. Görüş, kambiyo hukukuna ilişkin özel taleplerle aval verenin sorumluluğunun sınırlandırıldığını, düzenleyen lehine aval veren kimsenin TTK m. 810'da belirtilen haklar bakımından sorumlu olduğunu belirtmektedir⁴³¹. Katıldığımız diğer görüşe göre düzenleyen lehine aval veren kimse çek tazminatından sorumlu olacaktır. Zira avalistin sorumluluğu (TTK m. 702/1) kimin lehine aval verdiği göre belirlenmektedir. Dolayısıyla düzenleyen lehine aval veren kimse, düzenleyen sorumlu olduğu çek tazminatından da sorumlu olacaktır⁴³². Yargıtay da düzenleyen lehine aval veren kimsenin çek tazminatından sorumlu olacağını benimsemektedir⁴³³.

Çek tazminatının başvuru hakkının kapsamına girip girmediği konusunda doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir görüşe göre; çek tazminatı başvuru hakkının kapsamı içerisinde yer almakta ve kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takip konusu yapılabilmektedir⁴³⁴. Diğer

⁴²⁹ İNAN, Çek Rizikoları, s. 72, ŞİMŞEK, s. 428, COŞKUN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, s. 29, YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3474, YARGITAY 11. HD E. 2011/683 K. 2011/8676 T. 11.07.2011 (karar için bkz. GÜNAY, s. 119).

⁴³⁰ İNAN, Çek Rizikoları, s. 59, ARSLAN/KAYANÇIÇEK, s. 655, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 380, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 92.

⁴³¹ İNAN, Çek Rizikoları, s. 59.

⁴³² ÖZTAN, 1997, s. 1308, COŞKUN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, s. 55, YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3480, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 106, dpnt. 213, BOZER/GÖLE, s. 434.

⁴³³ YARGITAY 12. HD E. 2013/17726 K. 2013/24638 T. 01.07.2013, YARGITAY 12. HD E. 2013/21146 K. 2013/30812 T. 01.10.2013, YARGITAY 12. HD E. 2015/25395 K. 2016/1845 T. 25.01.2016, YARGITAY 19. CD E. 2018/4602 K. 2018/8832 T. 13.09.2018 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.04.2020.

⁴³⁴ YILDIRIM, Çek Cezası, s. 3460,3496, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 106-107, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 381, KENDİGELEN/KIRCA, s. 327, çek tazminatını başvuru hakkından ayrı bir talep olduğunu ancak kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takibe konu olabileceklerini savunan görüş için bkz. YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 153, 154, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 91, 93.

görüŖe göre ise; çek tazminatı⁴³⁵ çekin karşılığının bulunmamasının bir hukuki yaptırımını niteliğinde olduğundan başvurma hakkından ayrı bir talep konusunu oluşturmaktadır⁴³⁶. Çek tazminatı kusur, zarar ve illiyet bağı gibi hususların ispatına gerek bulunmayan ve başvuru hakkının kapsamını genişleten bir hak niteliğinde olduğundan⁴³⁷ başvuru hakkının kapsamı içerisinde yer alabilecek ve kambiyo senetlerine mahsus takip yoluna konu olabilecektir.

Çek Kanunu m. 6/1’de yer alan etkin pişmanlık hükümlerinin çek tazminatına bir etkisi olup olmadığına da değinmek gerekmektedir. Karşılıksız çek bedelini, bu bedele ibraz tarihinden itibaren işletilecek ticari işlere uygulanan temerrüt faiz oranıyla birlikte ödeyen kişi Çek Kanunu m. 6/1’de yer alan etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanarak (Çek Kanunu m. 5) cezai yaptırımlardan kurtulabilmektedir. Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması çek tazminatının istenebilmesine engel teşkil etmeyecektir⁴³⁸. Zira Çek Kanunu m. 6/1’e göre ödenen miktar, ödeyen kişiyi cezai yaptırımdan kurtaracak olsa da hamilin TTK m. 810 ve TTK m. 783/3 kapsamındaki taleplerinin tamamını karşılayamayacaktır. Dolayısıyla hamil yine de başvuru hakkını kullanabilecektir. Etkin pişmanlıktan yararlanılması durumunda hamil ancak etkin pişmanlık sebebiyle yapılan ödemeyle karşılanmayan taleplerine dair başvuru hakkını ileri sürebilecektir⁴³⁹.

TTK m. 783/3’te çek tazminatı dışında hamilin, çekin karşılıksız kalması sebebiyle uğradığı diğer zararlarının tazminini talep edebileceği ifade edilmektedir. Hamil talebini ancak düzenleyene ileri sürebilecektir. Çek tazminatından farklı olarak bu talep bakımından hamilin bir zarara uğramış olması ve düzenleyenin de kusurlu bulunması gerekmektedir⁴⁴⁰. Ayrıca zarar

⁴³⁵Çek tazminatı olarak adlandırılan yaptırımın Cenevre Yeknesak Çek Kanunu’nda yer almayıp kaynağının mehaz İsviçre OR’a dayandığı hususunda bkz. POROY/TEKİNALP, s. 352..

⁴³⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1306, YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 153, REİSOĞLU, s. 286, PULAŞLI, s. 456, POROY/TEKİNALP, s. 352, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 91.

⁴³⁷ YILDIRIM, Çek Tazminatı, s. 3460.

⁴³⁸ YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 159.

⁴³⁹ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 373.

⁴⁴⁰ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 107-108, düzenleyenin kusurunun aranmayacağına ilişkin bkz. ÖZTAN, 1997, s. 1307-1308, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 380, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 93.

ile çekin karşılıksız çıkması arasında uygun bir illiyet bağının ispatı gerektiğinden⁴⁴¹ talebin haklılığı yapılacak bir yargılamayla ortaya çıkacaktır⁴⁴². Hamil bu talebiyle ilgili kambiyo senetlerine mahsus takip yoluna başvuramayacaktır⁴⁴³.

b. Ödeme Yapan Diğer Başvuru Borçluları Bakımından

Kendisine karşı başvuru hakkını kullanan hamile TTK m. 810 çerçevesinde ödeme yapan başvuru borçlusunu, kendisinden önce gelen başvuru borçlularından ve düzenleyenden, ödemiş olduğu çek bedelinin tamamını, ödeme tarihinden itibaren bu tutara işleyecek temerrüt faizini (3095 sayılı Kanun m. 2), yaptığı masrafları ve çek bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini talep edebilecektir (TTK m. 818/1-1'nin atfıyla TTK m. 726)

Ödeme yapan başvuru borçlusunu, çeki veya Çek Kanunu m 3/6 gereği muhatap banka tarafından hamile verilen çekin onaylı fotokopisini, ödenmemenin tespiti protestoyla yapılmışsa protesto belgesini ve ödeme yaptığına ilişkin bir makbuzun kendisine verilmesini talep edebilecektir (TTK m. 818/1-1'nin atfıyla TTK m. 727/1). Hamile ödeme yapan başvuru borçlusunun ciro silsilesinde kendisinden önce gelen başvuru borçlularına başvurabilmesi için çeki ya da onaylı fotokopisini alması gerekmektedir⁴⁴⁴. Ayrıca ödeme yapan başvuru borçlusunu, çek üzerinde kendi cirosunu veya kendisinden sonra gelen başvuru borçlularının cirolarını çizebilecektir (TTK m. 727/2).

⁴⁴¹ ŞİMŞEK, s. 429, ÖZTAN, 1997, s. 1308, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 381, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 93.

⁴⁴² YILDIZ, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 154, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 107-108, BOZER/GÖLE, s. 434, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 381, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 93.

⁴⁴³ 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, s. 154, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 107, BOZER/GÖLE, s. 434, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 381 BÜYÜKŞİŞLİ, s. 93.

⁴⁴⁴ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 382, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 94.

6. Başvuru Hakkına İlişkin Zamanaşımı Süresi

Düzenleyenin nihai başvuru borçlusu olarak sorumluluğunun sınırını zamanaşımı süresi belirlemektedir. Çalışmamız düzenleyenin hukuki sorumluluğunu ele aldığından zamanaşımını açıklamakta yarar görmekteyiz.

Çekte başvuru hakkının kullanılabilmesi için belirli bir zamanaşımı süresi öngörülmektedir. TTK m. 814/1'e göre; hamil düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvuru hakkını ibraz süresinin bittiği tarihten itibaren üç yıl içerisinde kullanabilecektir. Hükmün lafzında, zamanaşımı süresinin başvuru hakkının kullanılabilmesi için öngörüldüğü belirtilmektedir. Dolayısıyla üç yıllık sürenin uygulanabilmesi için öncelikle çek hakkında başvuru hakkının doğmuş olması gerekmektedir. Öyleyse söz konusu zamanaşımı süresi, üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre yetkili hamili tarafından süresinde ibraz edilen geçerli bir çekin ödenmemesi ve ödenmeme olgusunun kanunda öngörülen usullerle tespit edilmesi durumunda geçerli olacaktır.

Hamile ödeme yapan başvuru borçlularından birinin diğerlerine karşı sahip olduğu başvuru hakkı, ödeyen başvuru borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yoluyla kendisine ileri sürüldüğü tarihten itibaren yine üç yıllık zamanaşımı süresi içerisinde kullanabilecektir (TTK m. 814/2). Ödeme kavramı çekin nakden ödenmesi dâhil olmak üzere takas vb. gibi alacaklının tatmin edilmiş olduğu tüm ihtimalleri kapsayacaktır. Ayrıca çekin başvuru borçlusuna dava yoluyla ileri sürülmesine ilişkin belirlemeden, söz konusu başvuru borçlusu lehine işleyen zamanaşımını kesen tüm adli işlemler anlaşılacaktır⁴⁴⁵. TTK m. 818/1-p'nin atfıyla zamanaşımının kesilmesine ilişkin TTK m. 750-751 çekler hakkında da uygulanacaktır⁴⁴⁶. Zamanaşımı TTK m. 750'ye göre dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbarı veya alacağın iflas masasına bildirilmesiyle kesilecektir. Bu işlemlerden herhangi biri çekin başvuru borçlusuna dava yoluyla ileri sürüldüğünü gösterecektir.

⁴⁴⁵ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 253, ÖZTAN, 1997, s. 887, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 386, ÖZTAN, 2019, s. 190, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 97, KENDİGELEN/KIRCA, s. 263.

⁴⁴⁶ Bkz. İkinci Bölüm A. 6. a.

Hamilin başvuru hakkına ilişkin zamanaşımı süresi, çekin fiilen ibraz edildiği günden değil⁴⁴⁷ çekin üzerinde yer alan düzenlenme tarihine göre belirlenecek ibraz süresinin bittiği günden itibaren hesaplanacaktır (TTK m. 814/1). Sürenin başlangıcında ilk gün dikkate alınmamaktadır (TTK m. 817). İbraz süresinin son günü pazar veya tatil gününe rastlarsa ibraz süresi bu sürelerin sonuna kadar uzayacaktır (TTK m. 816/2). Üç yılın hesabında aradaki tatil günleri de dikkate alınacaktır.

TTK m. 6'ya göre TTK 'da öngörülen zamanaşımı süreleri Kanunda aksine düzenleme yoksa sözleşmeyle değiştirilemeyecektir. Öyleyse başvuru hakkına ilişkin zamanaşımı süresinin sözleşme ile değiştirilmesine imkân bulunmamaktadır. Ayrıca TTK m. 818/1-r'nin atfıyla TTK m. 754'te zamanaşımı sürelerinin uzamasına imkân tanıyan atıfet sürelerinin geçerli olmayacağına işaret edilmektedir. Ancak ibraz süresinin uzamasına sebep olan mücbir sebepler varsa (TTK m. 811) zamanaşımının fiilen uzaması gündeme gelecektir. Zira zamanaşımı ibraz süresinin bitiminden itibaren başlamakta (TTK m. 814/1) ve mücbir sebeplerle ibraz süresinin uzaması, zamanaşımının da uzamasına sebep olmaktadır.

a. Zamanaşımının Kesilmesi

Kanunda ifade edilen bazı işlemlerin yapılması ile zamanaşımının kesilmesi bir diğer deyişle o zamana kadar işleyen zamanaşımının ortadan kalkmasına izin verilmektedir. Zamanaşımını kesen sebepler TTK m. 750-751'de sınırlı olarak sayılmaktadır. Dolayısıyla zamanaşımının kesilmesine ilişkin genel hüküm niteliğindeki TBK m. 154 burada uygulanamayacaktır⁴⁴⁸. Buna göre, dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi, alacağın iflâs masasına bildirilmesi zamanaşımını kesmektedir. Bunlardan hangisinin borçlu (düzenleyen veya diğer başvuru borçluları) hangisinin alacaklı (hamil) bakımından zamanaşımını kestiği ise açıkça belirtilmemektedir. Takip talebinde bulunulması ve alacağın iflâs masasına

⁴⁴⁷ ÖZTAN, 1997, s. 1361, REİSOĞLU, s. 306, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 409, PULAŞLI, s. 373, POROY/TEKİNALP, s. 354, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 388, ÖZTAN, 2019, s. 315, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 97.

⁴⁴⁸ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 256, ÖZTAN, 1997, s. 889, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 315, PULAŞLI, s. 241, POROY/TEKİNALP, s. 275, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 98.

bildirilmesi sadece hamil tarafından yapılabilecektir. Dava açılması veya davanın ihbarı ise hem düzenleyen hem de hamil bakımından söz konusu olabilecektir. Hamilin dava açması çekten doğan alacağını almak bağlamında bir girişim olarak adlandırılabilir iken düzenleyenin açtığı dava ve davaya yönelik ihbar, bu yönde bir girişim olmadığı gibi borcu kabul etmek ya da ödemek bağlamında bir girişim olmayacağından zamanaşımını kesmeyecektir⁴⁴⁹. Nitekim zamanaşımının kesilmesine ilişkin TTK m. 750'de sayılan sebepler alacaklının fiilleri olup söz konusu düzenlemede TBK m. 154'te yer alan borçlunun zamanaşımını kesen fiillerine bilinçli olarak yer verilmediği görülmektedir⁴⁵⁰.

Hamilin takip talebinde bulunması zamanaşımını kesmektedir. Takibin kambiyo senetlerine mahsus yollardan biriyle, rehnin paraya çevrilmesiyle, genel haciz veya iflas yoluyla olması bir farklılık yaratmamakta ve zamanaşımı bu yollardan herhangi birinin kullanılmasıyla kesilmektedir⁴⁵¹. İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı takip talebinde bulunulması anlamına gelmediğinden zamanaşımını kesen işlemler arasında yer almamaktadır⁴⁵².

Zamanaşımının davanın ihbarıyla da kesilmesi mümkündür. Davanın ihbarı, bir kimsenin davaya fer'i olarak müdahalesini sağlayabilmek için müdahale edilebilecek davanın açıldığını veya görülmekte olduğunu o kimseye duyurmayı amaçlamaktadır⁴⁵³. İhbar hamil ya da ciranta tarafından yapılabilecektir (TTK m. 818/1-j'nin atfıyla TTK m. 723). Hamile ödeme yapan ciranta ya da avalist, kendilerinden önce gelen başvuru borçlularına başvururken alacaklı konumunda olacağından davayı ihbar ederek talepte

⁴⁴⁹ SUSUZ, s. 96, düzenleyenin açtığı davanın da zamanaşımını keseceği hakkında aksi yöndeki görüş için bkz. PULAŞLI, s. 242, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 386, dpnt. 148.

⁴⁵⁰KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 256, ÖZTAN, 1997, s. 889, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 315, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 101.

⁴⁵¹ KINACIOĞLU, s. 271, ÖZTAN, 1997, s. 894, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 317, PULAŞLI, s. 242, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 102.

⁴⁵²KINACIOĞLU, s. 271, ÖZTAN, 1997, s. 894, BOZGEYİK, s. 183, REİSOĞLU, s. 309, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 316, PULAŞLI, s. 374, POROY/TEKİNALP, s. 275, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 104, aksi yöndeki görüş için bkz. KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 386, dpnt. 148.

⁴⁵³ ÖZTAN, 1997, s. 295, PULAŞLI, s. 242, ÖZTAN, 2019, s. 192, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 104.

bulunacağı diğer başvuru borçlularına karşı zamanaşımını kesmiş olacaktır⁴⁵⁴.

Zamanaşımı, hamilin çeke dayalı alacağını iflas masasına bildirmesiyle kesilebilecektir. Zamanaşımı kesildiğinde (TBK m. 155'in aksine) kim için kesildiyse ancak onun için hüküm ve sonuç ifade edecek ve süresi aynı olan yeni bir süre işlemeye başlayacaktır (TTK m. 818/1-p'nin atfıyla m. 751)⁴⁵⁵.

b. Zamanaşımının Durması

Zamanaşımının kesilmesine ilişkin TTK 'da özel hüküm bulunmasına rağmen zamanaşımının durması hususunda ayrı bir düzenleme yer almamaktadır. Dolayısıyla zamanaşımının durmasını düzenleyen TBK m. 153'teki sebepler burada uygulama alanı bulacaktır⁴⁵⁶. Zamanaşımını durduran sebeplerin ortaya çıkmasından sonra zamanaşımının tekrar işleyebilmesi için söz konusu sebeplerin ortadan kalkması gerekmektedir (TBK m. 153/2). TBK m. 153/1'de sayılan sebeplerle zamanaşımının durması, sayılan sebeplere dayalı olarak alacakların tahsilinin güç veya imkânsız olmasından ileri gelmektedir⁴⁵⁷. TBK m. 153/6 gereği alacağın dava edilememesinin, takip yapılamamasını da kapsayacak şekilde anlaşılması gerekmektedir. Söz konusu bent mücbir sebepleri kapsamaktadır. Zira mücbir sebeplerle çekin ibraz edilememesi durumunda ibraz süresi uzamaktadır. Dolayısıyla ibraza engel olan mücbir sebepler zamanaşımının başlayacağı süreyi ertelemekle zamanaşımını durdurmuş olmaktadır. TBK 'da sayılanlar dışında kambiyo senedinin taşınmaz rehni ile teminat altına alınması (TMK m. 864), kambiyo senedi alacağının aciz vesikasına bağlanması (İİK m. 143/6), kambiyo senedi borçlusunun iflâsına karar verilmesi (İİK m. 193, 194), konkordato isteği üzerine mehil verilmesi (İİK m. 285), kambiyo senedi

⁴⁵⁴ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 256, dpnt. 31, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 104.

⁴⁵⁵ 'TTK.nun 730/18. maddesinin göndermesi ile çekler hakkında uygulanması gereken aynı Kanun'un 663. maddesine göre, müruruzamanı kesen muamele her kim hakkında vaki olmuşsa ancak ona karşı hüküm ifade eder. 'YARGITAY 12. HD E. 2006/14577 K. 2006/17407 T. 26.09.2006(Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 28.08.2019, YARGITAY 12. HD E. 2001/8271 K. 2001/9141 T. 24.05.2001 (Karar için bkz. ERİŞ, s. 1262).

⁴⁵⁶ ÖZTAN, 1997, s. 889, REİSOĞLU, s. 309, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 318, POROY/TEKİNALP, s. 276, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 106.

⁴⁵⁷ SUSUZ, s. 137.

hakkında sahtelik iddiasına dayanarak dava açılması (İİK m. 211) durumlarında zamanaşımı durmaktadır.

c. Zamanaşımı Definin İleri Sürülmesi

Zamanaşımına uğrayan çeke dayalı borç, eksik borç durumuna gelmekte ve çeke dayalı talep hakkı kendiliğinden sona ermemektedir. Ancak başvuru borçluları zamanaşımı defiyi ileri sürerek ödemedi kurtulabilecektir⁴⁵⁸. Zamanaşımı bir defa olarak ileri sürülmedikçe hâkim zamanaşımını re'sen dikkate alamayacaktır (TBK m. 161).

d. Çekin Zamanaşımına Uğramasının Sonuçları

Çekte nihai başvuru borçlusu olan düzenleyenin çekte yazılı taahhüdü TTK m. 814'te yer alan üç yıllık zamanaşımı süresiyle sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla hamil üç yıl içerisinde düzenleyene karşı başvuru hakkını kullanmadığında düzenleyen kambiyo hukukuna dayalı sorumluluktan kurtulacaktır (TTK m. 814/1). Hamile ödeme yapan diğer başvuru borçlularının sahip olduğu başvuru hakkının da üç yıllık zamanaşımı süresi içerisinde kullanılması gerekmektedir. Söz konusu sürenin geçmesiyle düzenleyen ödeme yapan diğer başvuru borçlularına karşı sorumluluktan kurtulacaktır (TTK m. 814/2).

Üç yıllık zamanaşımı süresi TTK m. 810 kapsamındaki bir diğer deyişle kambiyo hukukuna dayalı talepler için geçerli olmaktadır. Dolayısıyla hamil üç yıllık zamanaşımı süresi içerisinde talepte bulunmamış olsa da sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak (TTK m. 818/1-m atfıyla TTK m. 732) düzenleyene talepte bulunabilecektir⁴⁵⁹. Çek lehtara teslim ile

⁴⁵⁸YARGITAY 11. HD E. 2018/4972 K. 2019/6656 T. 23.10.2019 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.04.2020.

⁴⁵⁹ 'Dava, zamanaşımına uğramış kambiyo senedine dayalı alacak istemine ilişkindir. Hamil, (6762 Sayılı TTK'nun 644. maddesi) 6102 Sayılı TTK'nun 732. maddesine dayalı olarak ya hakkında sebepsiz zenginleşme sebebiyle keşideci aleyhine ya da temel ilişkiye dayalı olarak cirantası aleyhine alacak davası açabilir. Somut olayda çek, davalı tarafından davacıya ciro edilmediğine ve davalı ile aralarında temel ilişki bulunduğu da davacı tarafından iddia ve ispat edilmediğine göre, davaya konu çeke dayalı olarak ciranta sıfatı taşıyan davalı aleyhine işbu dava açılmayacağından davanın reddi gerekirken kabulüne karar verilmesi doğru

tedavüle çıkarıldıktan sonra devredilmediğinde lehtar alacak hakkına dayalı taleplerini, düzenleyen ile aralarındaki temel ilişkiye dayanarak ileri sürebilecektir. Elbetteki sebepsiz zenginleşme ve temel ilişkiye dayalı taleplerde her hukuki ilişkinin kendine özgü zamanaşımı süreleri içinde kullanılması gerekecektir⁴⁶⁰.

Zamanaşımına uğrayan bir çek hakkında kendisine kambiyo hukuku bağlamında başvuru düzenleyen her zaman için zamanaşımı savunmasını⁴⁶¹ ileri sürerek ödeme yapmaktan kaçınabilecektir. Zamanaşımına uğrayan bir çeki ödeme konusunda düzenleyen serbestiye sahiptir. Bir diğer deyişle zamanaşımına uğrayan çekteki bedel adeta bir eksik borç niteliğini haiz olup hamile ödeme yapmayan düzenleyenin hukuki sorumluluğu doğmamaktadır. Ancak düzenleyen ödeme yaparsa söz konusu ödeme bağış ya da sebepsiz zenginleşme teşkil etmemektedir⁴⁶².

TTK m. 814'te belirtilen üç yıllık zamanaşımı süresi dolan çek, yazılı delil başlangıcı niteliği taşıyacaktır⁴⁶³. Hamil, düzenleyene ileri sürdüğü talepler bakımından zamanaşımına uğrayan çekten (HMK m. 202) yazılı delil başlangıcı olarak yararlanabilecektir. Yazılı delil başlangıcı, hukuki işlemin tam ispatına yeterli olmamakla birlikte söz konusu işlemi muhtemel gösteren bir belge olup senetle ispat zorunluluğu kuralına istisna getirmektedir. (HMK m. 202). Öyleyse zamanaşımına uğrayan çekin varlığı tanık dinlenmesini mümkün kılacaktır (HMK m. 202/1).

olmamış, bozmayı gerektirmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 2014/11341 K. 2014/18462 T. 26.11.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 28.08.2019.

⁴⁶⁰KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 259, ÖZTAN, 1997, s. 878-1360, BOZGEYİK, s. 177, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 410, PULAŞLI, s. 372, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 385, ÖZTAN, 2019, s. 315.

⁴⁶¹ Burada düzenleyen kendisine başvuran hamile zamanaşımı defi ileri sürmektedir. Defi niteliği itibarıyla mahkeme tarafından re'sen dikkate alınmamaktadır (TBK m. 161).

⁴⁶² ELMAZ, s. 44, PULAŞLI, s. 375, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 388, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 107-108.

⁴⁶³ ÖZTAN, 1997, s. 878-1362, BOZGEYİK, s. 177, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 518, REİSOĞLU, s. 307, BOZER/GÖLE, s. 424, KENDİGELEN, Makalelerim 2001-2017, s. 315, PULAŞLI, s. 375, POROY/TEKİNALP, s. 355, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 389, ÜLGEN/HELVACI/NOMER/ERTAN, s. 341, ÖZTAN, 2019, s. 315, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 108, '(...)davacının alacağına karşılık davalı tarafından verilen çekin zamanaşımına uğradığı, bu çekin temel ilişki yönünden yazılı delil başlangıcı olarak değerlendirilebileceği...' YARGITAY 19. HD E. 2016/19055 K. 2018/4792 T. 04.10.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 20.06.2019, YARGITAY 13. HD E. 2003/10368 K. 2004/460 T. 22.01.2004 (karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 681), YARGITAY 19. HD E. 2014/756 K. 2014/2724 T. 11.02.2014 (Karar için bkz. ERİŞ, s. 1248), GÜNAY, s. 67.

F. BAŞVURU HAKKININ KAYBEDİLMESİNİN DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞUNA ETKİSİ

Çek hamil tarafından ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmediğinde veya süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmeme durumu tespit ettirilmediğinde hamil düzenleyen dâhil olmak üzere tüm başvuru borçlularına başvuru hakkını kaybedecektir (TTK m. 808). Hamil, çeki süresinde ibraz edip ödenmeme durumunu tespit ettirerek başvuru hakkına sahip olsa bile bu hak zamanaşımına uğramış olabilecektir (TTK m. 814). Her iki durumda çek bedelini tahsil edemeyen hamilin yararlanabileceği hukuki imkânlar bulunmaktadır. Bunlar kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası, temel ilişkiye dayanılması veya karşılığın devri olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenleyenin sorumluluğunu ilgilendirmesi bakımından hamilin (ve çek bedelini hamile ödedikten sonra zamanaşımı süresi içerisinde düzenleyene başvurmayarak başvuru hakkını kaybeden diğer başvuru borçlusunun) yararlanabileceği bu imkânlara değinmekte yarar görmekteyiz.

1. Sebepsiz Zenginleşme Davası

a. Hukuki Niteliği

Süresi içerisinde çeki ibraz etmeyen süresinde ibraz ettiği çek hakkında ödenmemenin tespitini yaptırmayan (TTK m. 808) veya zamanaşımı süresi içerisinde başvuru borçlularına başvurmayan (TTK m. 814) hamil başvuru hakkını kaybedecektir⁴⁶⁴. Çeke bağlı alacağını kambiyo hukukuna dayalı başvurma hakkı çerçevesinde tahsil etme hakkını kaybeden hamil bu durumda kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasına başvurabilecektir (TTK m. 818/1-m'nin atfıyla TTK m. 732). Hamilin

⁴⁶⁴ ÖZTAN, 1997, s. 1314, BOZGEYİK, Hayri, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, AÜEHFD, C. 7, S. 1-2, 2003, Ss. 589-628, s. 591, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 394, YUSUFOĞLU, Fülürya, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, GÜHFD, S. 1, Beta Yayın, İstanbul, 2015, Ss. 123-158, s. 146, BOZER/GÖLE, s. 414, YASAN, Mustafa, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 142, PULAŞLI, s. 455, POROY/TEKİNALP, s. 351, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 370, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 342, KENDİGELEN/KIRCA, s. 325.

kambiyo hukukuna dayalı başvurma hakkını kaybetmesi sebebiyle düzenleyenin çekten doğan yükümlülükleri düşmüş olsa bile düzenleyen, hamile karşı, onun zararına zenginleştiği oranda borçlu kalacaktır (TTK m. 732).

Buradaki sebepsiz zenginleşme davası, TBK m. 77'deki sebepsiz zenginleşme davasının alt bir türü olmayıp aksine farklı bir nitelik taşımaktadır. TBK m. 77'de başkası zararına sebepsiz zenginleşen kimsenin zenginleşmesinin haksız bir sebep teşkil etmesi aranmaktadır. Oysaki başvuru hakkını kaybeden çek hamilinin malvarlığında meydana gelen azalmanın sebebi haksız bir nitelik taşımamakta bilakis hamilin kanunda öngörülen usulleri yerine getirmemesinden doğan bir hak kaybından ileri gelmektedir⁴⁶⁵. Üstelik TBK m. 77'ye göre sebepsiz zenginleşme davası açılabilmesi için gereken, zenginleşen ve fakirleşen malvarlıkları arasında bir malvarlığı kaymasının meydana gelmesi ve illiyet bağının varlığı burada bulunmamaktadır⁴⁶⁶. Ayrıca genel hükümlerden farklı olarak burada ispat yükü, sebepsiz zenginleşmediğini iddia eden taraf üzerinde bırakılmaktadır (TTK m. 732/4). Bu farklılıklardan yola çıkarak kanun koyucu kambiyo hukuku bakımından özel bir sebepsiz zenginleşme davası öngörmektedir (TTK m. 818 atfıyla TTK m. 732).

TBK m. 77'den farklı esaslara tabi olan TTK m. 732'de düzenlenen kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası, kambiyo senetleri hukukunun sertliğini yumuşatmak amacıyla getirilmiştir. Kambiyo hukukunda yer alan şekilciliğin bir örneği olarak konan kısa süreleri kaçıran hamilin hak kaybına uğramasına karşılık düzenleyenin de bu sert hükümlerden yararlanarak borçtan kurtulmasını dengelemek amacıyla kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme hükümlerinden

⁴⁶⁵ ŞİMŞEK, Edip, Kambiyo Senetlerinde Haksız İktisap Davası, BATIDER, C. 9, S. 2, 1977, Ss. 349-368, s. 351, GÖLE, Çek Hukuku, s. 185, ÖZTAN, 1997, s. 905, BOZGEYİK, Hayri, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, AÜEHFD, C. 7, S. 1-2, 2003, Ss. 589-628, s. 593, YUSUFOĞLU, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 146, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 121, BOZER/GÖLE, s. 426, KENDİGELEN, Makalelerim 2001-2017, s. 306, PULAŞLI, s. 245, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 394, ÖZTAN, 2019, s. 196, BÜYÜKŞİLİ, s. 111, KENDİGELEN/KIRCA, s. 267.

⁴⁶⁶ ÖZTAN, 1997, s. 905, PULAŞLI, s. 242, ÖZTAN, 2019, s. 196.

yararlanılmaktadır⁴⁶⁷.

b. Tarafları

Kambiyo senetlerine dayalı başvuru hakkını kaybeden yetkili hamil⁴⁶⁸, çeke dayalı alacağını sebepsiz zenginleşme (TTK m. 732) çerçevesinde düzenleyene karşı ileri sürebilecektir.

Hamilin sebepsiz zenginleşmeye ilişkin talebi sadece düzenleyene ileri sürülebilecektir (TTK m. 732/2). Cirantalara veya avalistlere karşı sebepsiz zenginleşme davası açılmayacaktır (TTK m. 732/3). Ciranta veya avaliste çekte yer alan bir başvuru borçlusunu olarak ancak başvuru hakkı kapsamında gidilebilmesi mümkündür (TTK m. 810). Şayet yetkili hamil, ciranta veya avaliste başvurabiliyorsa çeke dayalı başvuru hakkı henüz düşmemiş olduğundan düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davası açılmayacaktır⁴⁶⁹.

Sebepsiz zenginleşme davasını hamil açabileceği gibi başvuru hakkı kapsamında hamile ödeme yapan düzenleyen dışındaki diğer başvuru borçluları da açabilecektir⁴⁷⁰. Başvuru borçlusunun bedeli ödemiş olması

⁴⁶⁷ ÖZTAN, 1997, s. 905, BOZGEYİK, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 592, YUSUFOĞLU, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 146, ÖZTAN, 2019, s. 196.

⁴⁶⁸ 'Asıl dava, TTK'nun 730/14. maddesi delaletiyle aynı Kanunun 644. maddesi uyarınca açılan tazminat istemine ilişkindir. TTK'nun 730. maddesinde rehin cirosu ile ilgili aynı Kanunun 601. maddesine atıf yapılmadığından çekte rehin cirosu caiz değildir. Bu itibarla çeki rehin cirosu ile devralan kişinin yetkili hamil olarak kabulü mümkün bulunmamaktadır. Somut olayda her ne kadar davaya konu çek üzerinde, çekin rehin cirosuyla devredildiği belirtilmemişse de, söz konusu çekin, lehtar tarafından davacı bankadan alınan kredinin teminatı olarak davacı bankaya ciro edildiği, diğer bir deyişle çekin rehin cirosu ile davacıya devredildiği mahkemece kabul edilmiş olup bu hususa dair bir temyiz bulunmamaktadır. O halde, çekte rehin cirosunun batıl olduğu, bu durumda davacının yetkili hamil olduğunun söylenemeyeceği ve yetkili hamil olmayan kişinin TTK'nun 644. maddesi uyarınca hak sahibi olamayacağı dikkate alınmaksızın hüküm kurulması doğru olmamış, hükmün bu sebeple bozulması gerekmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 2012/6984 K. 2012/14883 T. 03.10.2012, aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2015/2793 K. 2015/4315 T. 27.03.2015, YARGITAY 11. HD E. 2016/15070 K. 2018/2588 T. 11.04.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.04.2020.

⁴⁶⁹ YUSUFOĞLU, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 141, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 119.

⁴⁷⁰ ÖZTAN, 1997, s. 910, BOZGEYİK, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 612, YUSUFOĞLU, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 150,

nedeniyle sebepsiz zenginleşme talebine dayanabilmesi için, hamile yaptığı ödemenin, hamilin başvuru borçlularına talepte bulunabildiği zamanaşımı süresi içinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Zira aksi düşünce durumunda, zamanaşımına uğramış ya da başvuru hakkını kaybetmiş bir çek borcu sebebiyle hamile yaptığı ödemede kendi inisiyatifine dayanmış olacak ve bu sebeple sebepsiz zenginleşme davasından yararlanamayacaktır⁴⁷¹. Hamile ödeme yapan lehtar, ciranta veya avalist (TTK 818/1-l'nin atfıyla) TTK m. 726 kapsamında sahip olduğu başvuru hakkına ilişkin talebini zamanaşımı süresi içerisinde (TTK m. 814) ileri süremediği takdirde düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilecektir. Ancak lehtar, ciranta veya avalistin bu davayı birbirlerine karşı sebepsiz zenginleşme talebini ileri sürebilmelerine imkân bulunmamaktadır⁴⁷².

Çek bedelinin tahsilini gerçekleştirmek amacıyla çeki tahsil ciroyuyla devralan kimseler de TTK m. 732 kapsamında sebepsiz zenginleşme talebini düzenleyene ileri sürebilecektir⁴⁷³.

TTK m. 732'ye dayalı talebin temel borç ilişkisiyle ilgisi bulunmamaktadır⁴⁷⁴. Zira sebepsiz zenginleşme talebini ileri sürecek kişi lehtar, lehtardan çeki ciro yoluyla devralmış hamil veya hamile ödeme yapan diğer başvuru borçlusuna olabilecektir. Dolayısıyla hamil temel ilişkiyi ispatla yükümlü tutulmamaktadır⁴⁷⁵. Nitekim TTK m. 732/4'ye göre ispat yükü düzenleyen üzerinde bırakılmaktadır⁴⁷⁶.

UZUNALLI/YILDIRIM, s. 120, BOZER/GÖLE, s. 426, POROY/TEKİNALP, s. 290, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 112.

⁴⁷¹ ÖZTAN, 1997, s. 907, YASAN, s. 165.

⁴⁷² BOZER/GÖLE, s. 426, AKBULUT KAVASOĞLU, s. 70.

⁴⁷³ ÖZTAN, 1997, s. 908, BOZGEYİK, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 612, YUSUFOĞLU, Policede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 150, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 112.

⁴⁷⁴ "Dava konusu çekler zaman aşımına uğradığından ciro yoluyla hamil olan davacı ile keşideci davalı arasında temel ilişki olmadığından 6102 Sayılı TTK'nın 732. maddesi uyarınca hamilin keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep hakkı mevcuttur." YARGITAY 19. HD E. 2014/16016 K. 2014/1320 T. 16.01.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 23.06.2019.

⁴⁷⁵ ÖZTAN, 1997, s. 906, REİSOĞLU, s. 291, PULAŞLI, s. 245, KENDİGELEN, Çek Hukuku, 395, ÖZTAN, 2019, s. 196.

⁴⁷⁶ "TTK'nın 644. Maddesinde düzenlenmiş bulunan sebepsiz zenginleşme davası kambiyo hukukuna özgü bir dava çeşidi olup, BK'nın sebepsiz zenginleşme davasından tamamen farklı kurallara tabidir. Bu maddeye göre açılan davalarda ispat yükü sebepsiz zenginleşmediğini

c. Şartları

Sebepsiz zenginleşme davasına başvurulabilmesi için öncelikle geçerli bir çek olması ve çekten doğan başvuru hakkına dayalı talep hakkının sona ermesi gerekmektedir. Öyleyse çek süresinde ibraz edilmediğinde, ibraz edilip ödememenin tespiti yapılmadığında veya çek zamanaşımına uğradığında hamil veya şartları oluşmuşsa hamile ödeme yapan diğer başvuru borçlusu düzenleyene sebepsiz zenginleşme davası açabilecektir (TTK m. 732). Ayrıca sebepsiz zenginleşme davasına konu çekin hamilin elinde bulunması gerekmektedir⁴⁷⁷. Söz konusu çek hakkında iptal kararı alınmışsa sebepsiz zenginleşme yoluna gidilemeyecektir⁴⁷⁸.

İkinci şart hamilin zarara uğramasıdır. Ancak zarar TBK m. 77 vd. kapsamında değerlendirilmemektedir. Burada zarar hamilin çek bedelini tahsil edememesine dayanmaktadır. Bir diğer deyişle zarar, çekin zamanaşımına uğraması veya çeke dayalı hakkı koruyucu işlemlerin yapılmaması sebebiyle ortaya çıkacaktır. Her iki şekilde de hamilin kusurunun bir önemi bulunmamakta ve zarar şartının sağlanması için hamilin çek bedelini tahsil edememesi yeterli olmaktadır⁴⁷⁹. Zira hamil çeki bağış sebebiyle almış olsa dahi çek bedelini tahsil edemediğinde zarar şartı

veya çek bedelini cirantalardan birine veya hamile ödediğini savunan keşideciye aittir. Diğer bir deyişle davalı keşideci ancak bu ispat yükümlülüğünü yerine getirdiği takdirde sorumluluktan kurtulabilir. Ayrıca bu türden bir uyumsuzlukta ileri tarihli çek keşide edilmesi de mümkün olup bu husus, TTK'nın 644. Maddesine dayalı sebepsiz zenginleşme davasının dinlenmesine engel teşkil etmez' YARGITAY 11. HD E. 2008/8894 K. 2010/83 T. 11.01.2010 (karar için bkz. KESKİN, s. 55), aynı yönde YARGITAY 19. HD E. 2001/8871 K. 2003/472 T. 21.01.2003 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.04.2020, ispat yüküne ilişkin güncel sayılabilecek bir karar bakımından bkz. YARGITAY HGK E. 2013/1633 K. 2015/1086 T. 25.03.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.04.2020.

⁴⁷⁷ ÖZTAN, 1997, s. 912, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 121, YARGITAY 11. HD E. 2004/7538 K. 2005/4273 T. 26.04.2005 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 25.04.2020.

⁴⁷⁸ ÖZTAN, 1997, s. 913, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 120, KENDİGELEN, Makalelerim 2001-2017, s. 305, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 392, aksi yönde görüş için bkz. ŞİMŞEK, Kambiyo Senetlerinde Haksız İktisap Davası, s. 354.

⁴⁷⁹ ÖZTAN, 1997, s. 913, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 323, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 120, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 394.

gerçekleşmiş olacak ve diğer şartların varlığıyla birlikte sebepsiz zenginleşme talebi ileri sürebilecektir⁴⁸⁰.

Üçüncü şart, düzenleyenin hamil aleyhine zenginleşmesidir. Düzenleyende aranan zenginleşme olgusu karine niteliği taşımaktadır. Zira düzenleyen çekte nihai başvuru borçlusu olarak bulunmakta ve çekte dayalı hakkı koruyucu işlemler yapılmadığında ya da çek zamanaşımına uğradığında düzenleyen çek bedelini ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadır. Bir diğer deyişle hamilin malvarlığında meydana gelen azalma kadar düzenleyenin malvarlığında zenginleşme meydana gelmektedir⁴⁸¹. Ancak genel hükümlerde düzenlenen sebepsiz zenginleşme taleplerinin aksine düzenleyenin malvarlığında meydana gelen zenginleşmenin doğrudan hamilin malvarlığından elde edilmesi gerekmemektedir⁴⁸².

TTK m. 799/1'e göre düzenleyen tarafından cayılan bir çekte hamilin sebepsiz zenginleşme talebinde bulunup bulunamayacağını da değerlendirmek gerekmektedir⁴⁸³. Caymanın ilk şartı ibraz süresinin geçmesinden sonra yapılması (TTK m. 799/1), ikinci şartı ise söz konusu çekin ibraz süresi içerisindeyken ibraz edilmemiş veya ibraz edilse bile ödenmediğinin tespit edilmemiş olmasıdır⁴⁸⁴. Bir diğer deyişle başvuru hakkı düşen bir çekten cayma söz konusu olmaktadır. Düzenleyenin caydığı çekte dayanarak hamilin sebepsiz zenginleşme talebinde bulunabilmesi gerekmektedir. Şayet aksi fikrin kabulünde başvuru hakkını kaybetmiş bir çekin hamili alacağını tahsil edebilmek bakımından Kanun tarafından öngörülmüş bir haktan yoksun kalmaktadır. Hamil söz konusu çeki düzenleyenden değil cirantaların birinden devralmışsa hamilin temel ilişkiye

⁴⁸⁰ ÖZTAN, 1997, s. 913, BOZGEYİK, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 603, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 113.

⁴⁸¹ YUSUFOĞLU, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 143-144, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 121, BOZER/GÖLE, s. 426, POROY/TEKİNALP, s. 289, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 394, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 342.

⁴⁸² ÖZTAN, 1997, s. 926, BOZGEYİK, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 603, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 122.

⁴⁸³ Cayma hakkında ayrıntılı açıklamalar için Bkz. Üçüncü Bölüm III. B.

⁴⁸⁴ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 396, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 67, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 112, PULAŞLI, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320.

dayanması da mümkün olmayacaktır. Üstelik Kanunda cayılan bir çek hakkında sebepsiz zenginleşme talebinin ileri sürülemeyeceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Öyleyse çekten cayılmış dahi olsa hamilin düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme talebini ileri sürebileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir⁴⁸⁵.

Zamanaşımına uğrayan bir çek sebebiyle hamilin düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davasını açabilmesi için kanunda öngörülen süre, çekin zamanaşımına uğradığı tarihi izleyen tarihten itibaren bir yıl olarak belirtilmektedir⁴⁸⁶ (TTK m. 732/4). Ancak çekte sebepsiz zenginleşme talebinin ileri sürülmesi, çekin zamanaşımına uğraması sebebiyle değil de başvuru hakkının kullanılabilmesi için gerekli işlemlerin (süresi içerisinde ibraz edilmemesi, süresi içerisinde ödenmediğinin tespit ettirilmemesi) yerine getirilmemesinden kaynaklanıyorsa zamanaşımı süresinin ne olacağına dair kanunda açıklık bulunmamaktadır. Doktrinde bir görüş⁴⁸⁷ bu sürenin, çekle ilgili zamanaşımı süreleri (TTK m. 814) gibi üç yıl olması gerektiğini diğer bir görüş⁴⁸⁸ ise üç yıllık zamanaşımı süresinin üzerine bir yılın eklenmesiyle toplamda dört yıl olması gerektiğini savunmaktadır. Katıldığımız son görüşe göre; çekin ibraz edilmediği veya ödenmediğinin tespit edilmediği durumlara bağlı olan sebepsiz zenginleşme taleplerinde TTK m. 732/4'te olduğu gibi bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerekmektedir. Burada talep hakkı ibraz süresinin bitiminden itibaren doğacaktır⁴⁸⁹. Zira çeklerde ibraz süresi üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenmektedir (TTK m. 796). Çek belirlenen ibraz süresinin sonuna kadar muhatap bankaya ibraz edilebilmektedir. Muhatap bankaya ibraz edilen ancak ibraz anında ödenmemenin tespiti yapılmayan bir çekte bu tespit, gerek muhatap bankanın beyanıyla gerek protesto veya buna eşdeğer olan bir belirlemeyle yine ibraz süresinin sonuna kadar yapılabilecektir (TTK m. 809).

⁴⁸⁵ BÜYÜKŞİŞLİ, s. 116.

⁴⁸⁶ YARGITAY 19. HD E. 2004/8578 K. 2005/5280 T. 09.05.2005 (karar için bkz. KESKİN, s. 53).

⁴⁸⁷ BOZER/GÖLE, s. 428.

⁴⁸⁸ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 399.

⁴⁸⁹ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 124, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 115.

Dolayısıyla çekte sebepsiz zenginleşme talebinin ileri sürülebilmesinin şartı olan başvuru hakkının kaybedilmesinin hem ibraz hem de tespitin yapılmaması bakımından ortaya çıktığı tarih ibraz süresinin bitimi olacaktır.

d. Talebin Kapsamı

TTK m. 732’de sebepsiz zenginleşme kapsamında hangi kalemlerin istenebileceği belirtilmemektedir. Hamilin sebepsiz zenginleşme davası kapsamında düzenleyene yönelik talebi sadece çek bedeli ve çek bedeline işleyen temerrüt faizini⁴⁹⁰ içerebilecektir⁴⁹¹. Yargıtay, kararlarında faizin talebe dâhil olup olmayacağını değerlendirmekte ve temerrüt faizini TTK m. 732 kapsamında bir kalem olarak kabul etmektedir⁴⁹². Ayrıca başvurma hakkının kapsamına giren TTK m. 810’da sayılan kalemler ile TTK m. 783/3’te yer alan çek tazminatı talebe dâhil edilemeyecektir⁴⁹³.

Sebepsiz zenginleşme hamilin çeke dayalı başvuru hakkının düştüğü veya çekin zamanaşımına uğradığı anda gerçekleşmektedir⁴⁹⁴. Öyleyse hamil,

⁴⁹⁰ Faizin genel hükümlere dayanılarak istenebileceğine ilişkin bkz. ÖZTAN, 1997, s. 928, ÖZTAN, 2019, s. 199.

⁴⁹¹ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 122-123, BOZER/GÖLE, s. 427, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 396, KENDİGELEN/KIRCA, s. 267, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 113.

⁴⁹² ‘Davacı, TTK’nın 644. maddesine dayalı olarak açtığı sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayalı işbu davada, çeklerin üzerindeki tarihlerden itibaren temerrüt faizi de talep etmiş bulunmaktadır. Konuyu özel olarak düzenleyen sözü edilen maddede, bu konuda açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte davanın sebepsiz zenginleşme ilkelerine dayalı bir talep şekli olduğu belirlenmiş bulunmaktadır. O halde, uyumsuzluğun çözümünde bu hukuki dayanağın ilkelerinden yararlanılması gerekir. Nitekim doktrinde de bu davada temerrüt faizinin genel hükümlere göre istenebileceği vurgulanmıştır (bkz. F. Öztan Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, 2. Bası sf. 904 - 907). BK’nın 61. ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş olan sebepsiz zenginleşme taleplerinde ana alacağa sebepsiz zenginleşmenin meydana geldiği tarihten itibaren temerrüt faizi yürütülmesi uygulamada kabul edildiğine göre TTK’nın 644. maddesine dayalı davalarda da sebepsiz zenginleşmenin vaki olduğu tarihten itibaren temerrüt faizine hükmedilmesi gerekir.’ YARGITAY 11. HD E. 2004/2938 K. 2004/12295 T. 13.12.2004 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.04.2020, aynı yönde bkz. YARGITAY 11. HD E. 2003/2615 K. 2003/9053 T. 9.10.2003, YARGITAY 11. HD E. 2002/2756 K. 2002/6224 T. 17.6.2002 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.04.2020, YARGITAY 11. HD E. 2010/14277 K. 2012/5371 T. 5.4.2012 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası), Erişim Tarihi: 27.04.2020.

⁴⁹³ BOZGEYİK, Kambyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 606, REİSOĞLU, s. 291-292, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 122, BOZER/GÖLE, 427, KENDİGELEN, Çek Hukuku, 396, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 113, KENDİGELEN/KIRCA, s. 267.

⁴⁹⁴ ÖZTAN, 1997, s. 928.

eke dayalı başvuru hakkının dūřtūęu veya çekin zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren temerrüt faizi isteyebilecektir. Nitekim TBK m. 117’de sebepsiz zenginleşmede, zenginleşmenin gerçekleştiği anda borçlunun temerrüde dūřmüř olacağı belirtilmektedir. ek ibraz edilmemiş veya ödenmemiş ise ibraz tarihinin son günü, zamanaşımına uğramış bir ek ise başvuru hakkının zamanaşımına uğradığı tarih esas alınarak faizin belirlenmesi gerekmektedir⁴⁹⁵.

e. Hukuki Sonuçları

eke dayalı başvuru hakkını kaybeden veya zamanaşımına uğrayan çeki elinde bulunduran hamil düzenleyene sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde başvurabilecek ve düzenleyen ek bedeliyle birlikte ek bedeline işleyecek temerrüt faizi kadar sorumlu olmaya devam edecektir (TTK m. 732). Görüldüğü üzere kanun koyucu ek düzenleyerek kambiyo taahhüdü altına giren düzenleyenin bu iradesine kambiyo hukukuna dayalı başvuru hakkı dışında yine kambiyo hukukuna dayanan özel bir dava öngörerek sorumluluk atfetmektedir. Ayrıca TTK m. 732/4 gereği sebepsiz zenginleşme davasında ispat yükü düzenleyenin üzerinde bırakılmakta, temel ilişkiye dayalı bir zenginleşmenin gerçekleşmediğini düzenleyen ispat etmekle yükümlü tutulmaktadır.

Başvuru hakkının kaybedilmesi veya zamanaşımına uğramış bir ek sebebiyle ödeme yapmaktan kurtulan düzenleyenin çeke bağlı temel ilişkide lehtara karşı sorumluluğu devam ediyorsa, örneğin; satış sözleşmesine dayalı verilen bir ek hakkında, düzenleyen lehtara borcunu haricen ödemiş ve davalı düzenleyen, aralarında temel ilişki bulunan lehtara karşı borcunu ödediği savunmasında bulunmuş ve bunu ispat etmişse düzenleyenin sebepsiz zenginleşme davasında sorumluluktan kurtulması mümkün olacaktır. Zira burada ek hamili zararına düzenleyenin zenginleşmesinden

⁴⁹⁵ BÜYÜKŐŐLİ, s. 114, ‘ek nedeniyle ortaya çıkan sebepsiz zenginleşme alacağına, dava tarihinden değil, genel hükümler çerçevesinde, sebepsiz zenginleşmenin oluştuğu tarihten itibaren temerrüt faizi yürütülmesi gerekir. Bu bağlamda, çekin artık kambiyo senedi olma niteliğini kaybetmesi önem taşımaz.’ YARGITAY 11. HD E. 2002/2756 K. 2002/6224 T. 17.06. 2002, karar için bkz. BATIDER, C. 21, S. 4, 2002, s. 116-117.

bahsedilemeyecektir⁴⁹⁶. Ancak belirttiğimiz gibi burada zenginleşmediğini düzenleyen ispat edecektir.

2. Temel İlişkiye Dayanılması

a. Hukuki Niteliği

Düzenleyen ile lehtar arasında kural olarak çek düzenlenmesine sebep olan bir temel ilişki bulunmaktadır. Temel ilişkiye dayalı borcun ifası amacıyla çek düzenlenmesi durumunda temel ilişkiden bağımsız bir borç doğmaktadır. Zira TBK m. 133/2’de belirtildiği gibi ‘*mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmayacaktır*’. Dolayısıyla temel ilişkiye dayalı mevcut bir borç için kambiyo senedi düzenlenmesi durumunda temel borç ilişkisi ve buna dayalı talepler varlığını korumaya devam etmekte, kambiyo senedi ‘*ifa uğruna edim*⁴⁹⁷’ amacıyla düzenlenmektedir. Bir diğer deyişle temel borç ilişkisi ve kambiyo ilişkisi olmak üzere hamil iki ayrı talep hakkına sahip olmaktadır. Hamil çeke dayalı talep hakkını kaybetse dahi temel ilişki⁴⁹⁸ çerçevesinde düzenleyenden çek ile ödenmek istenen asıl borcun ifasını talep edebilecektir⁴⁹⁹.

⁴⁹⁶ REİSOĞLU, s. 292- 294.

⁴⁹⁷KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 57, ÖZTAN, 1997, s. 903-1037, YILDIZ, Makalelerim 1988-2007, s. 347, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 319, BOZER/GÖLE, s. 68, PULAŞLI, s. 244, POROY/TEKİNALP s. 147, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 260, ÖZTAN, 2019, s. 225, KAYIHAN, s. 201, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 53, BAHTİYAR, s. 50, CAN, s. 61, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268.

⁴⁹⁸ ‘*Dava konusu çek, süresinde bankaya ibraz edilmediği için davacı hamilin TTK.nun 720.maddesine göre çek borçlusuna karşı kambiyo senedine dayalı müracaat hakkını kaybettiği çekişmesizdir. Bu durumda davacı hamil ya aralarındaki temel ilişkiye dayalı olarak ya da TTK.nun 644.maddesi gereğince sebepsiz zenginleşme nedeniyle davalı keşideciye başvurabileceğinden ve somut olayda temel ilişkiye dayanılmış bulunduğundan, davacının yazılı delil başlangıcı olarak dayanabileceği çek yanında tanık dahil diğer delillerle alacağını kanıtlaması olanağı davacıya tanınarak bu konudaki delilleri toplanıp sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir.*’ YARGITAY 19. HD E. 2001/5436 K. 2002/2700 T. 09.04.2002, YARGITAY 11. HD E. 2014/12582 K. 2014/19232 T. 08.12.2014 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.04.2020.

⁴⁹⁹KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 903, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 141, BOZER/GÖLE,

Çek düzenlenmesi, mücerret (sebepten soyut) bir kıymetli evrak niteliği taşımaktadır⁵⁰⁰. Dolayısıyla çekte bakılarak taraflar arasındaki temel ilişkinin ne olduğu tespit edilemeyecektir. Temel ilişki taraflar arasında yapılan bir satım sözleşmesinden doğabileceği gibi taraflar arasında çek düzenlenmesine sebep olan bir temel ilişki bulunmaması ihtimali de bulunmaktadır. Hatır senetleri temel ilişki olmadan çek düzenlenmesine örnek gösterilebilecektir⁵⁰¹. Bu durumda hamilin temel ilişkiye dayanma hakkı ortadan kalkacaktır⁵⁰².

Çekte kambiyo hukukuna dayalı başvuru hakkı kaybedildiğinde ilk akla gelen (TTK m. 732) sebepsiz zenginleşmeye dayalı talep hakkıdır. Ancak hamilin (lehtarın) sebepsiz zenginleşme davasına başvurmadan doğrudan düzenleyen ile arasındaki temel ilişkiye dayanabilmesi de mümkündür. Nitekim TTK m. 732/4'te belirtilen sebepsiz zenginleşme davasına ilişkin bir yıllık zamanaşımı süresinin dolması durumunda artık hamilin temel ilişkiye dayanmaktan başka yolu kalmayacaktır.

b. Tarafları

Hamilin temel ilişkiye dayalı talepte bulunabilmesi için düzenleyen ile doğrudan doğruya ilişki içerisinde olması gerekmektedir. Çek üçüncü kişilere ciro yoluyla devredildiğinde temel borç ilişkisi ciro yoluyla hamile geçmeyeceğinden temel ilişkiye dayalı talepler ileri sürülemeyecektir. Bu

s. 69, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400-401, ÖZTAN, 2019, s. 194, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268.

⁵⁰⁰ÖZTAN, 1997, s. 373, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 151, BOZER/GÖLE, s. 226, PULAŞLI, s. 119, POROY/TEKİNALP, s. 145, ÖZTAN, 2019, s. 69, KENDİGELEN/KIRCA, s. 126
⁵⁰¹ ÖZTAN, 1997, s. 904, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 521, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, PULAŞLI, s. 245, POROY/TEKİNALP, s. 277, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 92-93, ÇAMOĞLU, Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları), s. 18, GÜNAY, s. 64, YARGITAY 19. HD E. 2015/3529 K. 2015/16902 T. 15.12.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, aksi yönde görüş için bkz. UYAR, Karşılıksız Çekte Dayalı Takiplerde 'Temsil Yetkisi', 'İleri Tarihli Çek' ve 'Mücerretlik İlkesi' Kavramlarının İçeriği, s. 5610.

⁵⁰² KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 904, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, PULAŞLI, s. 245, POROY/TEKİNALP, s. 279.

durumda söz konusu talep ancak düzenleyen ile ilişki içerisinde olan lehtar arasında kullanılabilir⁵⁰³.

Çekin lehtardan sonra devredilmesi durumunda devralan kimseler çek düzenlenmesine sebep teşkil eden temel ilişkiye taraf olmadıkları için bu temel ilişki kapsamında düzenleyene başvurmamıştır⁵⁰⁴. Ayrıca çek lehtarın elindeyken devredilmiş ve geriye dönüş cirosu ile tekrar lehtarın zilyetliğine geçmiş olsa dahi artık temel ilişkiye dayanılarak düzenleyenden talepte bulunulamayacaktır.

c. Şartları

Lehtarın temel ilişkiye dayanarak çek bedelini düzenleyenden talep edebilmesi için çeki iade etmesi gerekmektedir.

Düzenleyen temel ilişkiye dayanarak çek bedelini ödemesine karşın çek lehtar tarafından iade edilmeyip bir başkasına ciro edildiğinde (ibraz edilmemiş veya ibraz edilip ödenmemenin tespiti yapılmamış ancak TTK m. 796'ya bağlı ibraz süresi henüz geçmemiş bir çeki ilişkin ciro) düzenleyen, çeki devralan iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ikinci kez ödeme yapma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Düzenleyenin temel ilişkiye dayanarak lehtara ödeme yaptığına dair defî bir şahsi defî niteliğinde olup bu defî çeki devralan iyiniyetli kimseye ileri sürülemeyecektir (TTK m. 825/1). Çeki lehtardan devralan kimsenin çeki devralırken bilerek düzenleyenin zararına hareket etmiş olması durumunda düzenleyen, çeki devralan hamile karşı ödeme yaptığına dair şahsi defiyi ileri sürebilecektir (TTK m. 825/2)

⁵⁰³KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 332, ÖZTAN, 1997, s. 903, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 87, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 401, PULAŞLI, s. 245, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 401, ÖZTAN, 2019, s. 195, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, YARGITAY 11. HD E. 2016/12911 K. 2018/4579 T. 19.06.2018 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.04.2020.

⁵⁰⁴ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 402, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117, 'Çeki ciro yoluyla elde eden hamilin keşideci ile aralarında bir akdi ilişki bulunmayacağına göre, temel ilişkiye dayalı olarak keşideciye karşı bir talepte bulunmasına da olanak yoktur.' YARGITAY 13. HD E. 2004/5959 K. 2004/16090 T. 08.11.2004, YARGITAY 11. HD E. 2016/2010 K. 2017/4436 T. 4.09.2017 YARGITAY 11. HD E. 2015/3602 K. 2015/10062 T. 07.10.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.04.2020.

Bir diğer ihtimalde düzenleyen temel ilişkiye dayanarak çek bedelini ödemesine karşın (TTK m. 796'ya bağlı ibraz süresi geçen bir çek) çek lehtar tarafından iade edilmeyip bir başkasına ciro edildiğinde artık bu ciro alacağı temlik niteliğini taşıyacaktır (TTK m. 793/1, TBK m. 183, 188). Düzenleyen burada alacağın temlik hükmünde sayılan cironun bir sonucu olarak çeki lehtara ödediğine ilişkin şahsi defiyi devralana karşı ileri sürerek ödeme yapmaktan kaçınabilecektir.

d. Hukuki Sonuçları

Çek düzenlenmesi düzenleyen ile lehtar arasında bir kambiyo ilişkisi yaratmakla birlikte temel borç ilişkisine ve bu ilişkiden doğabilecek taleplere etki edememektedir. Başvuru hakkını kaybeden lehtara karşı düzenleyenin temel borç ilişkisine yönelik sorumluluğu devam edecektir⁵⁰⁵.

Temel ilişkiye başvurulmasında artık çeker dayalı bir kambiyo talep hakkının kullanımı söz konusu olmadığından zamanaşımı bakımından TTK m. 814 uygulanmayacak, temel borç ilişkisine dayalı zamanaşımı süreleri uygulanacaktır⁵⁰⁶.

3. Karşılığın Devri

a. Hukuki Niteliği

Düzenleyenin muhatap banka nezdinde çekle işleyen hesabında bulunan karşılığı, düzenleyenin bir çek düzenlemesiyle doğrudan lehtara devredilmiş olmamaktadır. Bu durum çekin havale ilişkisine tabi olmasından

⁵⁰⁵KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 903, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 141, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400, ÖZTAN, 2019, s. 194, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, YARGITAY 19. HD E. 1992/5042 K. 1993/3017 T. 20.04.1993 (karar için bkz. ERTEKİN/KARATAŞ, s. 320).

⁵⁰⁶KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 259, ÖZTAN, 1997, s. 878-1360, BOZGEYİK, s. 177, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 410, PULAŞLI, s. 372, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 385, ÖZTAN, 2019, s. 315.

ileri gelmektedir⁵⁰⁷. Ancak TTK m. 818/1-n'nin atfıyla çeklerde uygulama alanı bulan TTK m. 733/1'te düzenleyen hakkında iflasın açılmasıyla muhatabın uhdesindeki çek karşılığının hamile geçeceği düzenlenmektedir. Bu geçiş kanuni geçiştir. İradi geçişte ise ikinci fıkrada belirtildiği gibi devir, düzenleyenin çek üzerine yazacağı bir beyanla gerçekleşmektedir. İki durumda da çekin yetkili hamili alacaklı sıfatıyla ibraz süreleri ile sınırlı olmaksızın, devredilen alacağın zamanaşımı süresi içerisinde muhatap bankadaki karşılığı talep ve tahsil edebilecektir⁵⁰⁸. Karşılığın devri söz konusu olduğunda başvuru hakkını kaybeden hamil bu yolla çek bedelini tahsil edebilecektir.

Kanuni ve iradi geçişin her ikisi hakkında alacağın temlikine (TBK m. 183) ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu durumda muhatap düzenleyene karşı haiz olduğu karşılık ilişkisinden doğan defileri hamile karşı da ileri sürebilecektir⁵⁰⁹ (TBK m. 188).

b. Tarafları

Başvuru hakkını kaybeden hamil TTK m. 733'te yer alan karşılığın devrine ilişkin hüküm kapsamında çek bedelini tahsil edebilecektir.

Çek düzenlenmesinin temelinde düzenleyen ile muhatap banka arasındaki karşılık ilişkisi yatmaktadır⁵¹⁰. Çek düzenlenmesi ile kural olarak muhatap banka ile düzenleyen arasındaki çek karşılığı lehtara, cirantalara veya hamile geçmeyecektir⁵¹¹. Ancak hem kanuni hem de iradi geçiş durumunda muhatap banka nezdindeki çek karşılığı hamile geçecektir (TTK m. 733). Buradaki geçişte alacak hakkı, düzenleyen ile muhatap banka

⁵⁰⁷ KARAHAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 321, BOZER/GÖLE, s. 170, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 405, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 118, KENDİGELEN/KIRCA, s. 152.

⁵⁰⁸ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 405, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 344, KENDİGELEN/KIRCA, s. 153, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 118.

⁵⁰⁹ BOZER/GÖLE, s. 171, POROY/TEKİNALP, s. 285, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 405-406, KENDİGELEN/KIRCA, s. 153, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 119.

⁵¹⁰ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 88, KINACIOĞLU, s. 102, ÖZTAN, 1997, s. 376, KARAHAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 148.

⁵¹¹ KARAHAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, BOZER/GÖLE, s. 170, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 118, KENDİGELEN/KIRCA, s. 152.

arasındaki ilişkiden bağımsız olarak çekin karşılığının devredilmesi suretiyle hamile geçmektedir⁵¹².

c. Şartları

Kanuni geçiş için düzenleyenin iflâs etmesi (TTK m. 733/1), iradi geçişte ise düzenleyenin karşılık ilişkisinden doğan hakkını hamile devrettiğini çeke yazması ve çeki imzalaması⁵¹³ gerekmektedir (TTK m. 733/2). Kanuni geçiş için düzenleyen hakkında iflasın açıldığı ilan edilecektir. İradi geçiş için ise karşılık ilişkisinden doğan hakkın hamile geçtiği muhatap bankaya ihbar edilecektir (TTK m. 733/3). Her iki taraf da tacir ise muhatap bankaya yapılacak ihbarın TTK m. 18/3'e göre yapılması gerekmektedir⁵¹⁴. İhbar anından itibaren artık muhatap çek karşılığını hamil için muhafaza edecektir. Dolayısıyla muhatap, karşılığın haciz, rehin, temlik gibi tasarruflara konu olmasını engellemekle yükümlü olacaktır⁵¹⁵.

Muhatap bankanın, iradi veya kanuni geçiş durumunda hamile ödeme yapabilmesi için, hamilin çeki ibraz suretiyle çek üzerindeki hak sahipliğini ispat etmesi aranmaktadır. Böylelikle yetkili hamile ödeme yapan muhatap banka karşılık ilişkisine dayalı borcundan kurtulabilecektir (TTK m. 733/3).

d. Hukuki Sonuçları

Karşılığın kanuni ya da iradi olarak devrinde düzenleyenin muhatap banka nezdindeki çek karşılığı hamile geçecektir. Dolayısıyla düzenleyenin muhatap banka nezdindeki karşılığı üzerinde tasarruf imkânı ortadan kalkacaktır⁵¹⁶.

Kanuni ve iradi geçişin her ikisi hakkında alacağın temlikine (TBK m. 183) ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu durumda muhatap düzenleyene

⁵¹² BOZER/GÖLE, s. 170.

⁵¹³ POROY/TEKİNALP, s. 85.

⁵¹⁴ ÖZTAN, 1997, s. 936.

⁵¹⁵ BOZER/GÖLE, s. 171.

⁵¹⁶ ÖZTAN, 1997, s. 936, ÖZTAN, 2019, s. 202.

karşı haiz olduğu karşılık ilişkisinden doğan defileri hamile karşı da ileri sürebilecektir⁵¹⁷ (TBK m. 188). Karşılığının devrinin alacağı temlik hükmünde olması sebebiyle iradi devirde muhatap banka, kendisine ihbar yapıldığı anda hesapta bulunan karşılık ölçüsünde sorumlu tutulabilecektir⁵¹⁸. Hamil muhatap bankaya çeki ibraz ederek yetkili hamil olduğunu ispatladığı takdirde muhatap banka yetkili hamile ödeme yaparak karşılık ilişkisine dayalı borcundan kurtulabilecektir (TTK m. 733/3).

Devir düzenleyenin beyanı ile gerçekleşmişse (iradi geçiş) düzenleyenin muhatap bankaya verdiği ödeme yetkisinin geri alınması mümkün olmayacaktır⁵¹⁹. Zira çekin karşılığının iradi geçişine ilişkin beyan ile düzenleyen cayma hakkından feragat etmiş sayılacaktır. Dolayısıyla düzenleyen iradi devir beyanında bulunmasına rağmen çekten cayacak olursa bu cayma hüküm ve sonuç doğurmayacaktır⁵²⁰.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜZENLEYENİN DİĞER SORUMLULUK SEBEPLERİ VE ÇEKİN İBRAZ EDİLMEMESİ SEBEBİYLE SORUMLULUKTAN KURTULDUĞU HALLER

I. SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ ÇEK SEBEBİYLE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞU

Sahte veya tahrif edilmiş bir çek söz konusu olduğunda düzenleyenin sorumluluğunun kapsamını incelemek üzere çalışmamızda bu bölüme yer vermekteyiz. Bu sebeple öncelikle hangi durumlarda çekin sahte veya tahrif edilmiş çek sayıldığını ele alıp daha sonra düzenleyenin sorumluluğuna değineceğiz.

⁵¹⁷ BOZER/GÖLE, s. 171, POROY/TEKİNALP, s. 285, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 405-406, KENDİGELEN/KIRCA, s. 153, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 119.

⁵¹⁸ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 405.

⁵¹⁹ ÖZTAN, 1997, s. 936.

⁵²⁰ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 348, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 406.

A. SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ ÇEKE DAYALI OLARAK ZARAR KISTASI

Sahte veya tahrif edilmiş çek TTK m. 812’de ‘*sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki, senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun.*’ şeklinde düzenlenmektedir. Hükme göre, sahte veya tahrif edilmiş bir çek, muhatap bankanın düzenleyenin hesabından hamile ödeme yaptığı ve bu ödeme sebebiyle de düzenleyenin zarara uğradığı çek olacaktır. Dolayısıyla sahte veya tahrif edilmiş çekin bir sorumluluk doğurması için sahtelik veya tahrifatı meydana getiren fiillerin düzenleyeni zarara uğratmış olması gerekmektedir. TTK m. 812 anlamında düzenleyenin zarara uğraması, sahte veya tahrif edilmiş bir çeke dayanarak muhatap bankanın düzenleyenin hesabından ödeme yapması durumunda ortaya çıkacaktır⁵²¹. Muhatap bankanın sahte veya tahrif edilmiş çek hususunda kusursuz sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak muhatap bankanın ödeme yaptığı çek hakkında sahtelik veya tahrifatın oluşmasına sebebiyet veren kusur düzenleyene atfedilebiliyorsa Kanun, düzenleyenin kusuru oranında sorumluluğun muhatap bankayla paylaşılması yoluna gitmektedir. Bu sebeple sahtelik veya tahrifat teşkil eden fiillerin belirlenmesi sorumluluğun kimin üzerinde bırakılacağı veya nasıl paylaşılacağı hususunda önem kazanmaktadır.

Sahte veya tahrif edilmiş çek hakkında zarar, çekte yazılı bedeli yetkili hamil olmayan birinin tahsil etmesi, gerçek hak sahibinin bedeli alamaması veya düzenleyenin ödemek istediğinden daha fazla bir bedelin ödenmesi şeklinde ortaya çıkabilecektir⁵²². Zarar, muhatap bankanın sahte veya tahrif edilmiş bir çeki düzenleyenin hesabından ödemesi, düzenleyenin hesabında nakit karşılığı yoksa bankanın düzenleyenle aralarındaki anlaşma çerçevesinde çek bedelini ödemek için kredi vermesi ya da düzenleyenin karşılık bulunan diğer hesaplarından virman yaparak çek bedelini ödemesi

⁵²¹İNAN, Çek Rizikoları, s. 117, ERDEM, Nuri, Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler (Tahrifat), Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 72-73, BOZER/GÖLE, s. 393.

⁵²²İNAN, Çek Rizikoları, s. 100.

yollarından biriyle gerçekleşebilecektir. Ancak hamilin ibraz ettiği çekte sahtelik veya tahrifat olgusunu tespit eden muhatap banka ödeme yapmadığı için TTK m. 812 uygulanamayacaktır⁵²³. Zira TTK m. 812'nin uygulanabilmesi için sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden doğan bir zarar olması gerekmektedir.

Sahtelik ve tahrifata sebep olan fiiller, zarar bakımından farklı sonuçlara yol açmaktadır. Sahte çekte zarar çek bedelinin tamamı, tahrifat durumunda ise hukuka aykırı şekilde çek bedelinde yapılan tahrifat sonucunda oluşan hileli artış olacaktır⁵²⁴.

B. SAHTE ÇEK

Sahte çek, çek üzerindeki imzaların ya da imzalarla beyanların sahteliği yoluyla karşımıza çıkabilmektedir. Öncelikle çekin hangi durumlarda sahte sayıldığına ilişkin ayrımlara değinmekte yarar görmekteyiz.

1. Düzenleyene İfade Edilen İmzanın Sahte Olması

a. Düzenleyenin İmzasındaki Sahtelik

Düzenleyenin imzasındaki sahteliklerin çekin sahteliğine yol açacağı hususunda şüphe bulunmamaktadır⁵²⁵. Düzenleyenin imzasının sahte olduğu çeklerde, düzenleyenin çekle kambiyo taahhüdü altına girme iradesi bulunmamasına rağmen üçüncü kişilere karşı düzenleyen tarafından imzalanan bir çeke dair hukuki görünüm yaratılmaktadır. İmzanın sahteliği için gerçek imzaya benzemesi veya bu yönde çaba sarf edilmesi aranmamaktadır⁵²⁶. Ayrıca çekte birden fazla düzenleyen olduğu takdirde bu düzenleyenlerden birisinin imzasının sahte olması çekin sahte sayılması için

⁵²³ ÖZTAN, s. 1108 dpnt. 126.

⁵²⁴ ERDEM, s. 72.

⁵²⁵ İNAN, Çek Rizikoları, s. 119, ÖZTAN, 1997, s. 1107, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 407, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 135, BOZER/GÖLE, s. 391, PULAŞLI, s. 363, POROY/TEKİNALP, s. 356, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 326, ÖZTAN, 2019, s. 252, BAHTIYAR, s. 163, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 50.

⁵²⁶ İNAN, Çek Rizikoları, s. 33.

yeterli olmaktadır⁵²⁷. Nihayetinde bu çeklerin ibraz edilmesi ve düzenleyenin çek hesabından ödeme yapılması durumunda ise düzenleyenin mutlak şekilde bir zararı ortaya çıkmaktadır.

Çekte düzenleyen dışındaki kimselerin imzalarının sahteliğinin çekin sahte sayılmasına imkân verip vermediği hususunda doktrinde iki ayrı görüş bulunmaktadır. İki görüşün oluşmasına TTK m. 801 hükmü sebep teşkil etmektedir. TTK m. 801’de muhatabın çek bedelini ödeyeceği yetkili hamilin tespiti bakımından ciro zincirini inceleme yükümlülüğü bulunmakta ancak cirantaların imzalarının geçerliliğini inceleme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bir kısım yazar⁵²⁸, TTK m. 801’den hareketle çekteki sahteliğin sadece düzenleyen⁵²⁹ bakımından söz konusu olabileceğini savunurken bir kısım yazar⁵³⁰ ise, bu kimselerle birlikte cirantaların imzalarının da sahteliğe yol açabileceğini savunmaktadır. Ancak ikinci görüşün devamında, her ne kadar cirantanın imzası sahteliğe yol açmış olsa dahi, hükmün amacının muhatap banka karşısında düzenleyeni korumak olması sebebiyle sadece düzenleyenin zarar gördüğü sahteciliğin TTK m. 812’nin uygulanmasını gerektireceği belirtilmektedir. Zira TTK m. 812’nin lafzı çerçevesinde muhatap bankaya bir sorumluluğun yüklenebilmesi için sahte veya tahrif edilmiş bir çekin muhatap bankaca hamiline ödenmesi ve bu işlemde düzenleyenin bir zararının ortaya çıkması gerekmektedir. Bu hususta çekteki sahteliğin sadece düzenleyen bakımından söz konusu olabileceği görüşüne katılmaktayız. Zira TTK m. 812’ye göre muhatap

⁵²⁷ POROY/TEKİNALP, s. 356, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 327, aynı yönde bkz. YARGITAY 11. HD E. 2000/9306 K. 2001/512 T. 29.01.2001(Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 24.08.2019.

⁵²⁸KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 139, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 407, REİSOĞLU, s. 310, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 135, POROY/TEKİNALP, s. 356, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 326, BAHTİYAR, s. 163, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 51, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318.

⁵²⁹ Sahtelik, çek düzenleyen bakımından söz konusu olduğundan düzenleyen imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği cirantanın imzasındaki sahteliği ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır. Cirantanın imzasındaki sahteliğe dayanarak düzenleyenin sorumluluktan kurtulamayacağı hakkında bkz. YARGITAY HGK E. 2017/19-1636 K. 2019/319 T. 19.03.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY HGK E. 2014/19-806 K. 2016/298 T. 09.03.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 19. HD E. 2016/12720 K. 2017/7142 T. 19.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

⁵³⁰TÖRÜNER, Ekrem, Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekârlık ve Tahrifat (TTY m. 724), AnkBD, S.2, 1980, Ss. 204-221, s. 209, İNAN, Çek Rizikoları, s. 34, 118, BOZER/GÖLE, s. 394, PULAŞLI, s. 363.

bankanın sorumluluğu kusursuz sorumluluk olup cirantaların imzalarındaki sahteliklerin TTK m. 812 kapsamına alınması durumunda, ödemedeki zarar, kusuru olup olmadığına bakılmaksızın TTK m. 801 gereği bu imzaların geçerliliğini araştırmakla yükümlü olmayan muhatap bankaya yüklenecek ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğacaktır.

b. Düzenleyen Vekil Veya Temsilcisinin İmzasındaki Sahtelik

Geçerli bir temsil ilişkisi olmadan, çekin düzenleyen temsilcisi veya vekili sıfatıyla imzalanması durumunda bu çekler hakkında TTK m. 812'nin uygulanıp uygulanmayacağı doktrinde tartışılmaktadır. İlk görüşe göre; bu durumda TTK m. 812 anlamında sahte bir çekten söz edilemeyecek ve muhatapın sorumluluğuna gidilemeyecektir⁵³¹. Burada TTK m. 818'in atfıyla TTK m. 678 çekler hakkında da uygulanacak ve geçerli bir temsil yetkisi olmadan çeki temsilci sıfatıyla imzalayan kimse yetkisiz temsilci olarak çekten bizzat sorumlu olacaktır⁵³². Kendisine ibraz edilen bir çek hakkında ödemedeki bulunmadan önce muhatap bankanın çekte yer alan düzenleyen imzasını kendisiyle çek anlaşması yapan müşterisinin imza örneğiyle karşılaştırması şayet imzalar birbirine uymuyorsa çek bedelini ödememesi gerekmektedir⁵³³. Temsil ilişkisi çerçevesinde düzenlenen çekler bakımından bu yükümlülük, düzenleyen ad ve hesabına çeki imzalayan kimsenin gerçekten temsil yetkisini haiz olup olmadığı hususunda olacaktır. Söz konusu incelemenin uygulamada düzenleyen ad ve hesabına temsil yetkisini haiz kimselerin imza örneklerinin yer aldığı imza sirkülerinin muhatap bankaya sunulması ve muhatap bankanın da bu sirküler üzerinden gerekli karşılaştırmayı yapabilmesi şeklinde gerçekleştiğini belirtmiştik⁵³⁴. Şayet

⁵³¹ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 138, ŞİMŞEK, s. 419, ÖZTAN, 1997, s. 1112, ERTEKİN/KARATAŞ, s. 251, REİSOĞLU, s. 318, BOZER/GÖLE, s. 391, PULAŞLI, s. 364, POROY/TEKİNALP, s. 356, SÜMER, s. 121, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 52.

⁵³² YARGITAY 11. HD E. 1976/5462 K. 1976/5465 T. 16.12.1976 bkz. ŞİMŞEK, s. 419.

⁵³³ ÖZTAN, 1997, s. 1107, OĞURLU, Yücel, Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu, AÜHFD, C. 1, 1997, Ss. 333-343, s. 337.

⁵³⁴ "...Somut olayda, davalı banka kendisinde bulunan imza sirkülerindeki imza ile ibraz edilen çekteki keşideci imzasının karşılaştırılması neticesinde imzaların farklı olması nedeniyle ödemedeki bulunmamış olup basiretli bir tacir gibi hareket etme zorunluluğu bulunan ve bir güven kurumu olan bankanın sahte olduğunu tespit ettiği bir çeki ödememesi esasen

yetkisiz temsilcinin düzenlediği çek sebebiyle muhatap banka bu karşılaştırmayı yapmış ve çek bedelini ödememişse hamil TTK m. 678 gereği yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna gidebilecektir. Yetkisiz temsilcinin düzenlediği çeki muhatap banka ödemediği için TTK m. 812 kapsamında bir zarar doğmayacaktır. Muhatap banka bu karşılaştırmayı yapmamış veya yapsa dahi gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek düzenleyenin hesabından ödeme yapmışsa bu ödemeyi düzenleyenin hesabına borç olarak düşmeyecek, muhatap banka zarar bakımından TTK m. 678 gereği sorumlu olan yetkisiz temsilciye başvuracaktır⁵³⁵. Bir kısım yazar yetkisiz temsilcinin bulunamaması ya da yetkisiz temsilci tarafından zararın karşılanamaması söz konusu olursa TTK m. 812'ye gidilebileceğini ve muhatap bankanın TTK m. 812 çerçevesinde sorumlu olacağını belirtmektedir⁵³⁶.

İkinci görüş⁵³⁷ ise bu şekildeki çekleri sahte çek kapsamında (TTK m. 812) kabul etmektedir. Ancak burada ikili bir ayrıma gidilerek TTK m. 678'de yer alan temsil yetkisinin aşımı bu kabulden arı tutulmaktadır. TTK m. 678'te temsil yetkisinin aşılmasının yetkisiz temsil kapsamına girdiği belirtilmektedir. Düzenleyen ad ve hesabına çeki imzalayan temsilcinin yetkisinin üzerindeki meblağ için imzaladığı çeki muhatap banka öderse yetkiyi aşan meblağ kadar düzenleyen aleyhine zarar meydana gelecektir. Görüşe göre burada sahteliğin aksine aldatma amacına yönelik bir görünüm yaratılması mümkün görünmemekte ve bu yüzden TTK m. 812'nin uygulanmasına gerek bulunmamakta, TTK m. 678'in uygulanması gerekmektedir⁵³⁸.

Geçerli bir temsil ilişkisi olmadan, çekin düzenleyen temsilcisi veya vekili sıfatıyla imzalanan çeklerin (TTK m. 812) sahte çek olarak

bankanın görevidir. Bankada mevcut imza sirküleri dikkate alındığında çekin sahte olduğunun düşünülmesinde bir yanlışlık olmadığından ödeme yapmaması nedeniyle bankanın kusurlu olduğunu kabul etmek mümkün değildir...' YARGITAY 11. HD E. 2011/8218 K. 2012/14979 T. 03.10.2012 (karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 723).

⁵³⁵ ÖZTAN, 1997, s. 1112.

⁵³⁶ İNAN, Çek Rizikoları, s. 32, PULAŞLI, s. 364, BOZER/GÖLE, s. 391.

⁵³⁷ İNAN, Çek Rizikoları, s. 122, AKSOY, s. 89, ERDEM, s. 74-75, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 407, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 327-328, BAHTİYAR, s. 163, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318.

⁵³⁸ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 328.

nitelendirilemeyeceğine ilişkin görüşe katılmaktayız. Ancak kanımızca yetkisiz temsilcinin bulunamaması ya da yetkisiz temsilci tarafından zararın karşılanamaması durumunda yetkisiz temsile dayanan bir çeki ödemiş olmasından doğan zarara muhatap bankanın katlanması TTK m. 812'ye dayandırılmaması gerekmektedir. Böyle bir kabul esasen yetkisiz temsile dayanan bir çekin sahte çek gibi değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Zira muhatap bankanın çekin ibrazında ve ödenmesinde göstermesi gereken özen yükümlülüğünü TTK m. 812 ile sınırlandırmamak gerekmektedir. Muhatap banka tüzel kişi tacir olarak çek hesabı açılırken ve çekin ibrazı ile ödenmesinde TTK m. 18/2 gereği basiretli bir iş adamının özeni ölçüsünde hareket etmekle yükümlüdür. Muhatap bankanın özen yükümlülüğü Çek Kanunu m. 2/1 ve m. 2/2 hükmünde vurgulanmaktadır. Çek Kanunu m. 2/2'ye göre çek hesabı açılacak kimselerin tacir olması durumunda ticaret sicili kayıtlarının muhatap bankaya verilmesi, Çek Kanunu m. 2/3'e göre düzenleyen tüzel kişiler adına verilecek beyannamede tüzel kişi ad ve hesabına çek düzenlemeye yetkili kimselerin kimler olduğu ve bu kimseler hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı olup olmadığının muhatap bankaya bildirilmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle muhatap banka çek hesabı açtığı müşterisi ad ve hesabına temsilen çek düzenlemeye yetkili kimselerin kimlik bilgilerini, uygulamada imza sirküleri yoluyla imza örneklerini almakla yükümlüdür. Dolayısıyla geçerli bir temsil ilişkisi olmadan düzenleyeni temsilen düzenlenen çekin muhatap bankaya ödenmek üzere ibrazı durumunda muhatap bankanın ödeme yapmadan önce söz konusu çeki incelemeye ve kontrol etmeye ilişkin özen yükümlülüğü TTK m. 812'ye indirgenemeyecektir. TTK m. 812 yetkisiz temsil dışında düzenleyen sıfatıyla sahte imza atılması durumunda düzenleyeni korumak için getirilmiş bir hüküm olup TTK m. 18/2 ve Çek Kanunu m. 2 kapsamında muhatap bankanın sahip olduğu özen yükümlülüğünü destekler nitelikte bir düzenlemedir. Ayrıca TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 678'e göre temsil yetkisi olmadan ve temsil yetkisi aşılarak düzenlenen çekler bakımından yetkisiz temsilci şahsen sorumlu olacaktır. Geçerli bir temsil ilişkisi olmadan düzenleyeni temsilen düzenlenen çekleri sahte çek kapsamında değerlendirmek TTK m. 678'in uygulanırlığını fiilen ortadan kaldırarak yetkisiz temsilci yerine

hakkaniyete aykırı olarak sorumluluğun muhatap bankaya yüklenmesine sebep olacaktır.

2. Sahte Bir Çek Defteri Yaprağı Düzenlenmesi

Çek üzerinde yer alan imzaların sahteliği dışında sahte çek, muhatap bankaların bastırmakla yükümlü oldukları matbu çek defteri yapraklarının muhatap banka dışında başka bir kimse tarafından taklit edilmek suretiyle bastırılması durumunda karşımıza çıkmaktadır⁵³⁹. Bu çekler düzenleyene ait çek defteri gibi doldurulmakta, ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilmekte ve banka tarafından ödenmektedir. Buradaki sahteliğin esasen düzenleyenin imzasındaki sahtelik kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar çek yaprağı sahte olsa da düzenleyene ait bir çek yaprağı gibi kullanılacağından atılan imza düzenleyenin imzasına ilişkin bir sahtelik olacaktır⁵⁴⁰. Ancak günümüz bankacılık uygulamaları çerçevesinde banka tarafından basılması gereken matbu çek formunun bankaya ait olmadığından incelenmesi kolay olacağından bu başlık altındaki sahteliğe uygulamada çok rastlanmayacağını düşünmekteyiz.

Açık çekin anlaşmaya aykırı şekilde düzenlenmesinin sahte çeke yol açıp açmayacağına da değinmek gerekmektedir. Açık çek, çekin kanunda öngörülen zorunlu ve alternatif unsurları tamamlanmadan tedavüle çıkarılmasını ifade etmektedir. Çekteki boşluklar, tedavülün sonrasında lehtar ya da hamil tarafından, düzenleyen ile lehtar arasındaki iç anlaşmaya uygun şekilde doldurulmaktadır⁵⁴¹. Açık çek düzenleyen ile lehtar arasındaki anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğunda, sonuç itibariyle düzenleyenin iradesi yönünden sahtecilikle eşdeğer görülebilmektedir. Ancak böyle bir çek, düzenleyen bakımından sahte bir çek niteliğinde görülmemektedir. Bir diğer deyişle bu çekler hakkında TTK m. 812 uygulanamayacak ve açık çek

⁵³⁹ ÖZTAN, 1997, s. 1110.

⁵⁴⁰ ERDEM, s. 79.

⁵⁴¹KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 119, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 72, ÖZTAN, 1997, s. 502, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 218, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 12, BOZER/GÖLE, s. 281, PULAŞLI, s. 338, POROY/TEKİNALP, s. 173, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 145, ÖZTAN, 2019, s. 90, BAHTİYAR, s. 66, KENDİGELEN/KIRCA, s. 285.

anlaşmasının tarafı olmayan muhatap bankanın sorumluluğuna gidilemeyecektir⁵⁴². Zira açık çekin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulması şahsi defî⁵⁴³ niteliğini haiz olup ancak düzenleyenden çeki devralan kişiye karşı ileri sürülebilecektir. Dolayısıyla anlaşmaya aykırılık muhatap bankaya ileri sürülemeyecek ve TTK m. 812 çerçevesinde bankanın sorumluluğuna gidilemeyecektir.

Düzenleyen ile lehtar arasındaki anlaşmaya aykırı bir şekilde doldurulup tedavüle çıkan açık çekin muhatap bankaya ibraz edilip ödenmesi durumunda düzenleyen aleyhine bir zarar ortaya çıkacaktır. Düzenleyen açık çekin anlaşmaya aykırı bir şekilde doldurulduğunu dava veya defî yoluyla çeki anlaşmaya aykırı şekilde dolduran kişiye veya çeki anlaşmaya aykırı şekilde dolduran kişiden kötünietli veya ağır kusurla iktisap eden kimseye karşı ileri sürebilecektir (TTK m. 818/1-c'nin atfıyla TTK m. 680). Düzenleyen açık çekin anlaşmaya aykırı doldurulduğunu (HMK m. 200 vd.) ancak yazılı delille ispatlayabilecektir⁵⁴⁴. Açık çeki devralan kişi iyiniyetli hamil ise bu durumda çekin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğu iddiası ileri sürülemeyecektir⁵⁴⁵. Anlaşmaya aykırı şekilde doldurulan açık çekin ödenmesi durumunda düzenleyen çeki anlaşmaya aykırı şekilde doldurup devreden kişiye karşı tazminat davası açabilecektir⁵⁴⁶. Düzenleyen tazminat talebini haksız fiil hükümlerine göre ya da açık çek anlaşmasına aykırılığa dayanarak ileri sürebilecektir⁵⁴⁷ (TBK m. 112, TBK m. 49 vd).

⁵⁴² PULAŞLI, s. 364, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 328.

⁵⁴³KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 220, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 13, PULAŞLI, s. 338, ÇAMOĞLU, Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları), s. 24.

⁵⁴⁴ ÖZTAN, 1997, s. 508, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 220, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 15, BOZER/GÖLE, s. 283, PULAŞLI, s. 338, POROY/TEKİNALP, s. 177, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 146, ÖZTAN, 2019, s. 91.

⁵⁴⁵ YARGITAY 19. HD E. 2005/3374 K. 2005/6850 T. 20.06.2005 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 29.04.2020.

⁵⁴⁶ ÖZTAN, 1997, s. 516, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 148.

⁵⁴⁷ ÖZTAN, 1997, s. 516.

C. TAHRİF EDİLMİŞ ÇEK

Tahrif edilmiş çekte düzenleyen hakkında doğacak hukuki sorumluluğu inceleyebilmek için öncelikle çekte tahrifatın nasıl oluşacağına ilişkin açıklamalara yer vermekte yarar görmekteyiz.

Çekte tahrifat, usulüne uygun şekilde düzenlenmiş ve imzalanmış geçerli bir çekin imza ve beyanlarının bozulması suretiyle değiştirilmesini ifade etmektedir⁵⁴⁸. Değiştirmenin hem zorunlu unsurlarda hem alternatif unsurlarda gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır⁵⁴⁹. Değiştirmenin yanı sıra çeke sonradan gerçek olmayan beyanların eklenmesi suretiyle de tahrifat yapılabilmektedir. Söz konusu çeklerde, düzenleyenin çekin içeriğine ilişkin aslı beyanları ile tahrif edilmiş çekteki beyanlar birbiriyle örtüşmemektedir. Çekteki değişikliklerin ilgililerin rızası dışında yapılmış olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. HMK m. 207 uyarınca, çekte kazıntı, silinti, çıkıntı yapılmak suretiyle oluşturulan değişikliklerin düzenleyen tarafından onaylanması durumunda çekteki değişiklikler geçerli olacak ve çek tahrif edilmiş sayılmayacaktır⁵⁵⁰. Ayrıca söz konusu çıkıntı, kazıntı, silintilerin çekin geçerliliğine etkili olduğu düşünüldüğü takdirde çek kısmen veya tamamen hükümsüz de sayılabilecektir. Değişiklik düzenleyenin rızası dışında gerçekleştirildiğinde TTK 818/1-ö atfı gereği poliçeler hakkında uygulanan TTK m. 748 çekler hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Hükme göre, çek metninde değişiklik yapıldıysa çeke değişiklikten sonra imzasını koyanlar değişmiş metin üzerinden değişiklikten önce imzasını koyanlar ise önceki metne göre sorumlu olacaktır. Bu çerçevede düzenleyenden sonra çek metninde yapılan değişiklikler düzenleyen hakkında hüküm ve sonuç

⁵⁴⁸ İNAN, Çek Rizikoları, s. 34, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 408, BOZER/GÖLE, s. 391, PULAŞLI, s. 363, POROY/TEKİNALP, s. 357, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 328, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 52, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318.

⁵⁴⁹ ERDEM, s. 80, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 329, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318.

⁵⁵⁰ BİLGİN, Mahmut, Kambiyo Senetlerinde Tahrifat Yapılması, DEÜHFD, C. 11, Özel Sayı, 2009, Ss. 985-1028, s. 987, BOZER/GÖLE, s. 392, POROY/TEKİNALP, s. 357, ÇAMOĞLU, Ersin, Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları, BATIDER, C. 35, S. 2, 2019, Ss. 5-26, s. 5, YARGITAY 12. HD E. 2016/18211 K. 2016/701 T. 13.01.2016 (Karar için bkz. GÜNAY, s. 340), aynı yönde bkz. YARGITAY 12. HD E. 2019/12356 K. 2019/15736 T. 04.11.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2019/2737 K. 2019/6692 T. 17.04.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 12. HD E. 2018/12178 K. 2018/13847 T. 19.12.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

doğurmayacaktır. TTK m. 812'ye göre tazmin edilecek zarar da tahrifattan önceki metinle sonraki metin arasındaki bedel farkından oluşacaktır⁵⁵¹.

1. Çek Bedelinde Tahrifat

Tahrifat bakımından en yaygın örnek, çek bedelindeki değişiklik olmaktadır. Çek üzerinde yer alan bedel hem yazı hem rakamla ifade edilmektedir. Yazı ve rakam arasında farklılık bulunması durumunda (yazı ve rakamda tahrifat olmaması şartıyla) yazıya⁵⁵², sadece yazı veya rakam kullanılmış ve bunlar arasında da farklılık bulunmaktaysa az olan bedele itibar edilmesi gerekmektedir (TTK m. 818'in atfıyla TTK m. 676). Tahrifat, bedeli belirten yazı veya rakamın veya çekte yer alan para biriminin değiştirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁵⁵³. Çek bedelindeki değişiklik ile düzenleyenin hesabından daha fazla para tahsil etme amacı güdülmektedir. Bedelde tahrifat yapılan çekin muhatap bankaya ibrazı ve muhatap bankanın düzenleyenin hesabından çek bedelini ödemesi durumunda tahrifata bağlı olarak düzenleyen aleyhine bir zarar meydana gelecek ve TTK m. 812 kapsamında muhatap bankanın sorumluluğu doğacaktır. Bedelde değişiklik yapılarak düzenleyenin aleyhine oluşacak zararın hesaplanmasında tahrifat sebebiyle meydana gelen artışın dikkate alınması gerekmektedir. Zira düzenleyenin tahrifat yapılmadan önce çeker yazılan bedelle kambiyo taahhüdü altına girme iradesi mevcutken tahrifat sonrası oluşan yeni bedel üzerinde iradesi bulunmamaktadır. Nitekim TTK m. 748'de, çek metninde değişiklik yapıldığı takdirde çeker değişiklikten sonra imza atanların değişmiş metin üzerinden değişiklikten önce imza atanların ise önceki metne göre sorumlu olacakları belirtilmektedir.

⁵⁵¹BİLGİN, Kambiyo Senetlerinde Tahrifat Yapılması, s. 1003, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 329

⁵⁵² 'TTK'nın 690. Maddesi göndermesiyle kararda da uygulanması gereken 588. Madde hükmü gereğince bonoda yazı ile gösterilen bedel ile rakamla gösterilen bedel arasında fark bulunursa yazı ile gösterilen bedele itibar edilir. Ancak, tahrifat olgusunun varlığı halinde anılan madde hükmü uygulanmaz.' YARGITAY 12. HD E. 2007/12154 K. 2007/14593 T. 13.07.2007, karar için bkz. KAÇAK, Polişe Bono Çek, s. 983, YARGITAY 12. HD E. 2004/15951 K. 2004/20651 T. 30.09.2004 (karar için bkz. UYAR, s. 60).

⁵⁵³ ERDEM, s. 80.

2. Çekte Yer Alan İsimde Tahrifat Yapılması

Çekteki lehtar adının değiştirilmesi yoluyla çekte tahrifat yapılabilmektedir. Ancak burada tahrifatın ne zaman yapıldığı önem kazanmaktadır. Çek lehtarın eline geçmeden başka bir kimsenin eline geçip tahrifat yapıldığı takdirde düzenleyen aleyhine bir zararın ortaya çıkma ihtimali bulunmaktadır. Zira çek lehtarın eline geçmediği için lehtar çekte kambiyo alacaklısı durumuna gelmeyecek, alacağını düzenleyene karşı temel ilişki çerçevesinde ileri sürebilecektir. Düzenleyen temel ilişkiye bağlı olarak lehtara ödeme yapacak aynı zamanda tahrifatı yapan kimse çeki bankaya ibraz edip muhatap banka da çek bedelini öderse bu kez kambiyo senedine bağlı olarak aynı alacak için düzenleyen ikinci kez ödeme yapmış olacaktır. Dolayısıyla düzenleyen zararlı oluşacak ve muhatap bankanın TTK m. 812 çerçevesinde sorumluluğu doğacaktır. Ancak çek lehtarın eline geçtikten sonra tahrif edildiği takdirde, lehtarın temel ilişkiye dayalı alacağını ileri sürebilmesi için düzenleyene çeki iadesi ve çekin elinden çıkmasına bağlı olarak iptal kararı getirmesi gerekecektir. Bir diğer deyişle, lehtar temel ilişkiye dayanarak düzenleyenden ödeme talep edemeyecek ve düzenleyen aynı alacağı iki kez ödemek zorunda kalmayacaktır. Düzenleyen zararlı oluşmadığı için de burada TTK m. 812'ye dayalı olarak muhatap bankanın sorumluluğuna gidilemeyecektir.⁵⁵⁴

3. Çekte Yer Alan Tarihlerde Tahrifat Yapılması

Çekin düzenlenme tarihi⁵⁵⁵, düzenlenme ve ödeme yerlerinde de tahrifat yapılabilecektir. Bu hususlarda yapılacak tahrifatın, süresi içerisinde

⁵⁵⁴ TÖRÜNER, s. 212, İNAN, Çek Rizikoları, s. 121-122, ERDEM, s. 82, 83.

⁵⁵⁵ '... Borçlu icra mahkemesine başvurusunda, takip dayanağı çekin keşide tarihinde tahrifat olduğunu ve düzeltmeye ilişkin paraf imzasının kendisine ait olmadığını ileri sürmüştür. Takip konusu çekte keşide tarihi önce 21.04.2007 olarak gösterilmiş, sonra çizilerek 22.03.2007 olarak yazılmıştır. İbraz tarihi ise 22.03.2007'dir. Bilirkişi raporunda çekin keşide tarihinin yanındaki paraf imzasının, şirket yetkilisinin elinden çıkmadığı belirtildiğine göre, çekin gerçek keşide tarihinin 21.04.2007 olduğu ve bu tarihten önce yasal süre içinde bankaya ibraz edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda takibe konu çek kambiyo vasfında olup istemin reddi gerekirken takibin iptaline karar verilmesi isabetsizdir.' YARGITAY 12.HD E. 2009/12908 K. 2009/21253 T. 03.11.2009, karar için bkz. BİLGİN, Kambiyo Senetlerinde Tahrifat Yapılması, s. 995, YARGITAY 19. HD E. 2016/19638 K. 2019/663 T. 06.02.2019 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 28.04.2020.

cayılmış bir çek mevcut olduğu durumda önem kazandığını söylemek gerekmektedir. Gerçekten de bu kayıtlardaki tahrifatla ibraz süresi geçmiş bir çeke yeniden ibraz süresi kazandırılmaya çalışılmaktadır⁵⁵⁶. Çekten cayılması ibraz süresinin geçmesinden sonra hüküm ifade etmektedir (TTK m. 799/1). İbraz süresinden sonra düzenleyen tarafından çekten cayılmamışsa ibraz süresi geçmiş olmasına rağmen muhatap banka tarafından çek ödenebilecektir. Dolayısıyla düzenleyen cayma beyanında bulunmadığı müddetçe TTK m. 812 çerçevesinde düzenleyenin uğradığı bir zarardan söz edilemeyecektir⁵⁵⁷. Ancak düzenlenme yeri ve tarihine ilişkin tahrifat iddiası çekin muhatap banka tarafından ödenmemesi durumunda önemli olabilecektir. Zira başvurma hakkının kullanılmasına ilişkin gerekli tespitin süresinde yapıp yapılmadığı, üç yıllık zamanaşımının geçip geçmediği düzenlenme tarihi esas alınarak değerlendirilecektir. Bu sebeple tahrifat iddiasının incelenmesi gerekecektir⁵⁵⁸.

D. SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ ÇEKİN ÖDENMESİNDE SORUMLU KİŞİ

1. Muhatap Bankanın Sorumluluğu

Çalışmamız düzenleyenin sorumluluğu olmakla birlikte TTK m. 812 çerçevesinde düzenleyenin hangi durumlarda muhatap bankayla birlikte zarara katlandığını açıklayabilmek için muhatap bankanın sorumluluğuna değinme gereği duymaktayız.

TTK m. 812 gereği sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödeyen muhatap bankanın bu ödemededen doğan zarar kendisine ait olacaktır. Muhatap bankanın sorumluluğu kanundan doğan kusursuz sorumluluk olarak ifade edilmektedir.

⁵⁵⁶YARGITAY 12. HD E. 2007/7575 K. 2007/9416 T. 08.05.2007 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 28.04.2020.

⁵⁵⁷ İNAN, Çek Rizikoları, s. 124, BİLGİN, Kambiyo Senetlerinde Tahrifat Yapılması, s. 1003, REİSOĞLU, s. 310-311, PULAŞLI, s. 365, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 329, aksi yönde görüş için bkz. ERDEM, Nuri, s. 89-90.

⁵⁵⁸ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 330, YARGITAY 12. HD E. 2005/24377 K. 2006/1053 T. 31.01.2006, YARGITAY 12. HD E. 2006/582 K. 2006/2408 T. 14.02.2006, YARGITAY 12. HD E. 2006/12634 K. 2006/14844 T. 06.07.2006 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 29.04.2020.

Bir diğerk deyişle, sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinde kusuru bulunmasa da muhatap söz konusu çekin ödenmesinden doğan zarara katlanacaktır⁵⁵⁹. Dolayısıyla muhatap kusursuz olduğunu kanıtlamak suretiyle sorumluluktan kurtulamayacaktır. Yargıtay'ın da içtihatları doğrultusunda çekteki sahtelik ve tahrifat olgusunun iğfal kabiliyetini haiz olması ya da bu olguların kimyasal bir madde kullanılmak suretiyle yapılması durumlarında bile muhatap bankanın TTK m. 812'den kaynaklanan sorumluluğu devam etmektedir⁵⁶⁰.

Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödeyen muhatap banka ödediği çek bedelini düzenleyene rücu edemeyecektir. Ancak muhatap banka hamile sebepsiz zenginleşme (TBK m. 77 vd.) veya haksız fiil (TBK m. 49 vd.) hükümlerine dayanarak talepte bulunabilecektir⁵⁶¹. Muhatap bankanın hamile talepte bulunabilmesi için hamilin kötüniyetli olması gerekmektedir. İyiniyetli hamile karşı bu talep ileri sürülemeyecektir⁵⁶².

Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödeyen muhatap banka zararının tazminini haksız fiil hükümlerine⁵⁶³ göre (TBK m. 49 vd.) çekin sahte veya

⁵⁵⁹KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 139, İNAN, Çek Rizikoları, s. 117, GÜRBÜZ, s. 184, ÖZTAN, 1997, s. 1110, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 408, ERİŞ, s. 1222, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 135, PULAŞLI, s. 365, POROY/TEKİNALP, s. 357, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 330, ÇAMOĞLU, Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları, s. 8, ÖZTAN, 2019, s. 252, KORKUT, s. 155, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 53, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318.

⁵⁶⁰ 'Mahkemece; iddia, savunma, mübrez belgeler ve Adana Polis Kriminoloji Laboratuvarı raporuna nazaran çek üzerindeki yazı ve rakamların kimyasal bir madde ile silindikten sonra iddia edilen tahrifatların yapıldığı, tahrifatın iğfal kabiliyetini haiz olup, çıplak gözle fark edilemeyecek durumda olduğu, keşide yeri bulunmayıp çek niteliğini yitiren belge karşılığının davalı tarafından ödenmesinin onun kusurunu yansıttığı, bu nedenle fazla ödemededen davalının sorumlu olduğu gerekçeleriyle (6.430.000)TL' nin 13.6.1988 ödeme tarihinden itibaren yasal faiziyle davalıdan tahsiline karar verilmiştir. Kararı davalı vekili temyiz etmiştir. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına ve TTK' nın 727. maddesi içeriğine göre davalının bütün temyiz itirazlarının reddiyle hükmün onanması gerekmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 1989/9226 K. 1989/1049 T. 18.02.1991, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.05.2019.

⁵⁶¹ İNAN, Çek Rizikoları, s. 125-126, ÖZTAN, 1997, s. 1112, REİSOĞLU, s. 310, ÖZTAN, 2019, s. 252.

⁵⁶² İNAN, Çek Rizikoları, s. 126, ÖZTAN, 1997, s. 1112, PULAŞLI, s. 370, POROY/TEKİNALP, s. 361, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 337, ÖZTAN, 2019, s. 252.

⁵⁶³ İNAN, Çek Rizikoları, s. 131, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 409, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 336, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 54.

tahrif edilmesine sebep olan kişiden isteyebilecektir⁵⁶⁴. Söz konusu kimse bulunmadığı takdirde zarara muhatap banka katlanacaktır (TTK m. 812).

Muhatabın düzenleyene karşı, kendisine ibraz edilen çeki ve ibraz edilen çekin hamilinin kimliğini araştırma ve kontrol etme yükümlülüğü bulunmaktadır⁵⁶⁵. Bu kural emredici niteliktedir. Yükümlülüğün temeli düzenleyen ile muhatap banka arasında yapılan çek anlaşmasına dayanmaktadır. Aynı zamanda Çek Kanunu gereği bankaların çek hesabı açtıkları kişinin ekonomik ve sosyal durumunu araştırma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Nitekim bankaların tüzel kişi tacir olması sebebiyle bu hususların tespitinde '*basiretli bir iş adamı*' gibi hareket etmesi gerekmektedir⁵⁶⁶ (Çek Kanunu m. 2, TTK m. 18/2).

Muhatap banka sahte ve tahrif edilmiş bir çek bakımından, çekte yer alan gerçek kişi düzenleyen ya da tüzel kişi düzenleyen ad ve hesabına çeki imzalayan kimsenin imzasını kendi hesap kayıtlarındaki imza örnekleriyle karşılaştırarak kontrol edecektir⁵⁶⁷. Yine imzadaki sapmanın yanı sıra ödeme yetkisinin sınırlarının çok aşıldığı bir çek muhatap bankaya ibraz edildiğinde, çekteki bedelin tahrif edilmesi ihtimaline karşı muhatap bankanın düzenleyenle iletişime geçerek bilgi alması, düzenleyenin şahsında bir zararın doğmasını önlemek bakımından yerinde olacaktır⁵⁶⁸.

Muhatap bankanın, sahte ve tahrif edilmiş çek hususunda kusursuz sorumluluğu bulunmaktadır. Kusursuz sorumluluk burada özen sorumluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁶⁹. Kusursuz sorumluluk öngörülmesi, muhatap

⁵⁶⁴ İNAN, Çek Rizikoları, s. 125-131, ÖZTAN, 1997, s. 1112, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 336, BÜYÜKŞİLİ, s. 54, YARGITAY 11. HD E. 1989/9256 K. 1991/1139 T. 21.02.1991, YARGITAY 11. HD E. 2012/17465 K. 2013/15363 T. 10.09.2013, YARGITAY 11. HD E. 2013/15921 K. 2014/4470 T. 10.03.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 28.04.2020.

⁵⁶⁵ ÖZTAN, 1997, s. 1107, OĞURLU, s. 341, REİSOĞLU, s. 315, BOZER/GÖLE, s. 387, PULAŞLI, s. 365, POROY/TEKİNALP, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 313, ÖZTAN, 2019, s. 252-253 KENDİGELEN/KIRCA, s. 314 .

⁵⁶⁶YARGITAY 11. HD E. 2010/13483 K. 2012/4224 T. 20.03.2012, YARGITAY 11. HD E. 2009/13610 K. 2011/8722 T. 12.07.2011 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.05.2019.

⁵⁶⁷ TEOMAN, Çek Kanunu Tasarısının Bankalara Getirdiği Yükümlülükler, s. 1131.

⁵⁶⁸ ÖZTAN, 1997, s. 1108-1109.

⁵⁶⁹ POROY/TEKİNALP, s. 357, YARGITAY 11. HD E. 2016/5655 K. 2017/7321 T. 18.12.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 02.10.2019.

bankanın kusurlu olup olmadığının bir önemi olmadığı anlamına gelmemektedir. Sadece düzenleyenin kusurunun olmadığı durumda muhatap bankanın kusurlu olup olmaması sonucu değiştirmeyecektir⁵⁷⁰. Düzenleyenin kusuru mevcut ise müterafik kusurun⁵⁷¹ taraflar arasında nasıl paylaşılacağı konusu gündeme gelecektir (TBK m. 52, 114).

Düzenleyenin kusuru olması durumunda muhatap artık bu kusur ölçüsünde sorumluluktan kurtulabilecektir (TTK m. 812). Düzenleyenin kusurlu olduğu ve muhataba hiçbir kusurun yüklenemediği durumlarda ise zarara tamamen düzenleyen katlanacak ve muhatap sorumlu olmayacaktır⁵⁷². Sahte veya tahrif edilmiş çekten dolayı kusursuz sorumluluğun atfedildiği muhatap banka, düzenleyenin kusuru varsa bunu kendisi ispat edecektir⁵⁷³. Zira düzenleyenin kusurunu ispat ettiği oranda kendisi sorumluluktan kurtulacaktır.

⁵⁷⁰ DOĞANAY, s. 1451, ŞİMŞEK, s. 417, REİSOĞLU, s. 311, BOZER/GÖLE, s. 394, PULAŞLI, s. 366, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 330-331, ÖZTAN, 2019, s. 252, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318, 'Öğretiye ve yerleşik Yargıtay uygulamasına göre, TTK' nın 724.madesinde öngörülen sorumluluk, muhatap açısından kusursuz ve yasadan doğan bir sorumluluktur. Keşideci tamamen kusurlu fakat muhatap kusursuz ise muhatap sorumlu tutulamaz. Yani, tarafların hiçbirinin kusurlu olmadığı hallerde banka sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemenin sorumluluğundan kurtulamaz. Sorumluluğun doğması için objektif özen yükümlülüğünün ihlali ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterlidir. Keşidecinin müterafik kusuru, TTK' nın 1.maddesinin atfı ve BK' nın 98.maddesinin yollamasıyla, BK' nın 44.maddesi uyarınca dikkate alınmalıdır. Karşılıklı kusur halinde, tarafların zarara kendi kusurları oranında katlanmaları gerekecektir. Bankanın adam çalıştıran sıfatıyla sorumluluktan kurtulabilmesi için gerekli özeni göstermiş olması halinde de zararın gerçekleşeceğini kanıtlaması gerekir. Birer güven kurumları olan bankalar, aldıkları mevduatları sahtecilere karşı özenle korumak zorundadırlar. Bu nedenle de hafif kusurlarından dahi sorumludurlar. Sahteciliğin inandırıcı olup olmadığı, iğfal kabiliyetinin bulunup bulunmadığı yasal unsurlar arasında sayılmamıştır.' YARGITAY 11. HD E. 2001/1590 K. 2001/3376 T. 19.04.2001, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

⁵⁷¹ YARGITAY 11. HD E. 2015/10282 K. 2016/4876 T. 02.05.2016, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 16.05.2019, YARGITAY 11. HD E. 1991/9190 K. 1991/447 T. 18.06.1991 (karar için bkz. ERTEKİN/KARATAŞ, s. 336), YARGITAY HGK E. 1984/1983 K. 1984/1028 T. 07.12.1984, (karar için bkz. ERİŞ, s. 1223), YARGITAY 11. HD E. 2012/15819 K. 2012/6169 T. 16.04.2012 (karar için bkz. ERİŞ, s. 1230).

⁵⁷² PULAŞLI, s. 366, POROY/TEKİNALP, s. 359, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 331, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 53.

⁵⁷³ DOĞANAY, s. 1451, İNAN, Çek Rizikoları, s. 127, ŞİMŞEK, s. 417, BOZER/GÖLE, s. 394, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 331, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318.

2. Düzenleyenin Sorumluluğu

TTK m. 812'ye göre sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinde, çekte 'düzenleyen' olarak gösterilen kişinin çek defterini iyi saklayamamış olması gibi bir kusur kendisine atfedildiğinde muhatap banka 'düzenleyenin' kusuru ölçüsünde zarara katlanmaktan kurtulacaktır. Bir diğer deyişle düzenleyen, kusuru ölçüsünde sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinden doğan zarara muhatap bankayla birlikte katlanacaktır. Düzenleyenin kusurlu olduğu ancak muhataba hiçbir kusurun yüklenemediği durumlarda ise zarara tamamen düzenleyen katlanacak ve muhatap banka sorumlu olmayacaktır⁵⁷⁴. Düzenleyen ile muhatapın birlikte kusurlu olması durumunda zararın paylaşılması hakkında TBK m. 114/2'nin yaptığı atıf sebebiyle TBK m. 52 vd. uygulanacaktır⁵⁷⁵. Ancak düzenleyenin kusuru yoksa TTK m. 812 gereği zarara muhatap banka katlanacaktır. Zira muhatap bankanın düzenleyene karşı kendisine ibraz edilen çeki ve ibraz edilen çekin hamilinin kimliğini araştırma ve kontrol etme yükümlülüğü bulunmaktadır⁵⁷⁶. Düzenleyenin ise çekte sahtelik veya tahrifat oluşturacak fiilleri kolaylaştıracak hareketlere kusuruyla sebep olmaması gerekmektedir. Tarafların birbirlerine karşı olan yükümlülükleri çek anlaşmasından ileri gelmektedir. Bir diğer deyişle TTK m. 812'nin uygulanması çek anlaşmasından ileri gelmektedir.

⁵⁷⁴PULAŞLI, s. 366, POROY/TEKİNALP, s. 359, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 331, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 53.

⁵⁷⁵KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 140, ÖZTAN, 1997, s. 1105-1111, ERDEM, Nuri, s. 98, REİSOĞLU, s. 317-318, PULAŞLI, s. 369, ÖZTAN, 2019, s. 251, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318, ayrıca bkz. 'Öğretiye ve yerleşik Yargıtay uygulamasına göre, TTK.nun 724.madesinde öngörülen sorumluluk, muhatap açısından kusursuz ve yasadan doğan bir sorumluluktur. Keşideci tamamen kusurlu fakat muhatap kusursuz ise muhatap sorumlu tutulamaz. Yani, tarafların hiçbirinin kusurlu olmadığı hallerde banka sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemenin sorumluluğundan kurtulamaz. Sorumluluğun doğması için objektif özen yükümlülüğünün ihlali ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterlidir. Keşidecinin müterafik kusuru, TTK.nun 1.maddesinin atfı ve BK.nun 98.maddesinin yollamasıyla, BK.nun 44.maddesi uyarınca dikkate alınmalıdır. Karşılıklı kusur halinde, tarafların zarara kendi kusurları oranında katlanmaları gerekecektir. YARGITAY 11. HD E. 2001/1590 K. 2001/3376 T. 19.04.2001, YARGITAY 11. HD E. 2011/211 K. 2012/8385 T. 21.05.2012, YARGITAY 11. HD E. 2011/10741 K. 2014/17547 T. 13.11.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 24.11.2019.

⁵⁷⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1107, OĞURLU, s. 341, REİSOĞLU, s. 315, BOZER/GÖLE, s. 387, PULAŞLI, s. 365, POROY/TEKİNALP, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 313, ÖZTAN, 2019, s. 252-253, KENDİGELEN/KIRCA, s. 314.

Kanun lafzı 'gibi' ifadesini kullandığından kusura ilişkin maddede sınırlı bir sayma yapılmamaktadır⁵⁷⁷. Uygulamaya bakıldığında, çek defterinin kaybedilmesi veya iyi saklanamaması, çek defterinin kaybedildiğinin muhatap bankaya bildirilmemesi⁵⁷⁸, çekin gereken dikkat ve özenle doldurulmamış olması, çek defterinin saklanmak üzere muhasebeciye teslim edilmesi, çekin doldurulurken gerek sayı gerek yazı ile yazılan bedel kısmına ilâve yapılabilecek şekilde boşluk bırakılması, şirket kaşelerinin ortada bırakılması, boş ve imzalı senedin kaybedilmesi ve bu durumun muhatap bankaya bildirilmemesi⁵⁷⁹ gibi kusura ilişkin örnekler⁵⁸⁰ çoğaltılabilmektedir. Düzenleyen tacir olduğu takdirde kusurun belirlenmesinde TTK m. 18/2'de yer alan basiretli bir tacir gibi hareket etme yükümlülüğü dikkate alınmaktadır. Şayet düzenleyen tacir değilse bu durumda 'makul bir insanın' göstermesi gereken özen ölçütüne göre kusur belirlenecektir⁵⁸¹. Düzenleyenin kusuru çekte sahtelik yapılmasını veya çekin tahrif edilmesini kolaylaştırmaya ilişkin hususları içerecektir⁵⁸². Hafif kusur, düzenleyenin zarara katlanması için yeterli görülmektedir⁵⁸³.

Sahtelik veya tahrifat düzenleyenin yardımcıları tarafından da yapılabilecektir. Doktrinde bir görüş yardımcı kişilerin fiillerine dayalı sorumluluğu TBK m. 116/1 hükmüne dayandırmaktadır⁵⁸⁴. TBK m. 116/1'e göre, 'Borçlu, borcun ifasını veya bir borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılmasını, birlikte yaşadığı kişiler ya da yanında çalışanlar gibi yardımcılarına kanuna uygun surette bırakmış olsa bile, onların işi yürüttükleri sırada diğer tarafa verdikleri zararı gidermekle yükümlüdür'. TBK m. 116/1'de borcun ifasında ifa yardımcıları sebebiyle doğan bir zarar

⁵⁷⁷ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 137, ÖZTAN, 1997, s. 1103, POROY/TEKİNALP, s. 359, ÖZTAN, 2019, s. 250.

⁵⁷⁸ YARGITAY 11. HD E. 2004/581 K. 2004/9645 T. 11.10.2004, YARGITAY 19. HD E. 2013/900 K. 2013/17216 T. 01.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 24.11.2019.

⁵⁷⁹ YARGITAY 11. HD E. 2004/581 K. 2004/9645 T. 11.10.2004 (karar için bkz. ERİŞ, s. 1236), YARGITAY 11. HD E. 2013/900 K. 2013/17216 T. 01.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

⁵⁸⁰ İNAN, Çek Rizikoları, s. 127-128, ÖZTAN, 1997, s. 1104, REİSOĞLU, s. 313-314, BOZER/GÖLE, s. 395, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 316, ÖZTAN, 2019, s. 251.

⁵⁸¹ TÖRÜNER, s. 215, İNAN, Çek Rizikoları, s. 128.

⁵⁸² ÖZTAN, 1997, s. 1104, İNAN, Çek Rizikoları, s. 128, ÖZTAN, 2019, s. 251.

⁵⁸³ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 300, ÖZTAN, 1997, s. 1104, PULAŞLI, s. 366.

⁵⁸⁴ ÖZTAN, 1997, s. 1105, İNAN, Çek Rizikoları, s. 129, ERDEM, Nuri, s. 96, ÖZTAN, 2019, s. 251.

söz konusudur. Ancak çekte sahtelik veya tahrifata sebep olunması bakımından ortada gerçekleşmiş bir ifa bulunmamaktadır. Dolayısıyla çekte sahtelik veya tahrifata düzenleyenin yardımcıları yol açmışsa burada TBK m. 114/2'nin haksız fiil hükümlerine yaptığı atıf sebebiyle TBK m. 52/1'de yer alan zarar görenin kusuru hükümlerinin uygulanabilmesi mümkündür. Öyleyse düzenleyen çekte sahtelik veya tahrifata sebep olan yardımcılarının kusurlu fiilleri sonucunda sahte ve tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden doğan zarara katlanacaktır. Düzenleyenin yardımcıları sebebiyle düzenleyenin sorumlu olduğu kusurun yanında muhatap bankanın da kusuru varsa TTK m. 812'den doğan zarara muhatap bankayla düzenleyen birlikte katlanacaktır. Düzenleyen katlandığı zararı sözleşme (TBK m. 112, TBK m. 49) ya da haksız fiil hükümlerine göre yardımcılarına rücu edebilecektir.

Sahtelik veya tahrifata sebep olan fiil, yardımcının görevi sebebiyle gerçekleştirilmemişse, örneğin çek defterini elinde bulundurma görevi olmayan bir yardımcının çek defterini çalması ve sahtelik veya tahrifat fiilini işlemesi durumunda TTK m. 812 çerçevesinde zarara muhatap banka katlanacaktır. Muhatap banka TTK m 812'ye dayalı zararı haksız fiil hükümleri çerçevesinde yardımcıya yöneltebilecektir (TBK m. 49 vd). Bu durumda sahtelik veya tahrifatın faili haksız fiili işleyen yardımcı olacaktır. Zira görevi bulunmayan yardımcı ile herhangi bir kimsenin çek defterini çalarak sahtelik veya tahrifat fiilini işlemesi arasında fark bulunmamaktadır⁵⁸⁵. Burada düzenleyenin çek defterinin çalınması hususunda kusurunun olup olmadığı ayrıca incelenecektir.

Kendisine ibraz edilen sahte veya tahrif edilmiş çek bedelini muhatap banka ödemediği takdirde çeki elinde bulunduran hamil, başvuru borçlularına başvurabilecektir (TTK m. 808). Hamil düzenleyene başvurduğunda, düzenleyen hamile karşı sahtelik defni ileri sürerek çek bedelini ödemekten kaçınabilecektir⁵⁸⁶. Zira Yüksek Mahkeme kambiyo senetlerindeki sahtecilik definin mutlak defi olduğunu ve iyiniyetli hamil de dâhil olmak üzere herkese karşı ileri sürülebileceğini ifade etmektedir. Kararda '*Kambiyo senetlerinde*

⁵⁸⁵ TÖRÜNER, s. 215, İNAN, Çek Rizikoları, s. 129, ERDEM, Nuri, s. 97.

⁵⁸⁶ SÖNMEZ, s. 33-36, HELVACI, Kambiyo Senetlerinde Defiler, s. 678, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 337

*sahtecilik def'i, iyi niyetli hamil de dâhil olmak üzere herkese, karşı ileri sürülebilen mutlak def'ilerdendir. Türk Ticaret Kanunu'nun 724. maddesinde öngörülen düzenleme ise sahte veya tahrif edilmiş çeklerin ödenmesi dolayısıyla muhatap bankanın üstlendiği sorumluluk ile ilgili olup bu madde hükmü içeriğinden imza sahteciliği halinde iyi niyetli hamillerin korunacağı sonucuna varılamaz*⁵⁸⁷ denmektedir. Bir diğer deyişle Yargıtay, TTK m. 812'nin muhatap bakımından söz konusu olduğunu, düzenleyenin imzasının taklit edilmesiyle oluşturulan sahte veya tahrif edilmiş çekten dolayı düzenleyenin lehtara ya da hamile karşı sorumlu olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla çekin sahte olduğu itirazı düzenleyen tarafından iyiniyetli hamile ileri sürülebilecektir⁵⁸⁸. Ancak düzenleyenin sahte veya tahrif edilmiş çekte kusuru mevcutsa hamil bakımından talep hakkı doğmaktadır. Zira bu durumda hamil, uğradığı zarara düzenleyenin sebep olduğunu ileri sürerek TBK m. 49 çerçevesinde zararının tazminini dava etme hakkına sahip olacaktır⁵⁸⁹.

Sahte veya tahrif edilmiş bir çekin muhatap banka tarafından ödenmesi durumunda söz konusu çekte dayalı sorumluluk TTK m. 812 gereği kural olarak muhatap banka üzerinde kalacaktır. Ancak sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi sebebiyle ortaya çıkan zarara kısmen ya da tamamen düzenleyenin katlandığı durumlarda düzenleyen, çeki kötüniyetli veya ağır kusurlu olarak iktisap eden ve çek bedelini tahsil eden hamile TBK m. 77 ile TBK m. 49 çerçevesinde zararının tazminini talep edebilecektir⁵⁹⁰. Çek bedelini tahsil eden hamil iyiniyetliyse bu durumda düzenleyen çekte

⁵⁸⁷ YARGITAY 11. HD E. 1999/2769 K. 1999/4662 T. 31.05.1999 (Karar için bkz. ERİŞ, s. 1239), YARGITAY 19. HD E. 2016/15161 K. 2018/1370 T. 20.03.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 19. HD E. 2016/13886 K. 2017/7691 T. 04.12.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020, YARGITAY 19. HD E. 2016/5424 K. 2017/810 T. 06.02.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

⁵⁸⁸ YARGITAY 19. HD E. 2015/11139 K. 2016/5047 T. 21.03.2016, YARGITAY 19. HD E. 2016/3714 K. 2016/6629 T. 14.04.2016, YARGITAY HGK E. 2013/19-1746 K. 2015/896 T. 04.03.2015, YARGITAY 12. HD E. 2016/27908 K. 2017/1394 T. 07.02.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 01.05.2020

⁵⁸⁹ REİSOĞLU, s. 298.

⁵⁹⁰ YARGITAY 11. HD E. 2016/11106 K. 2018/4696 T. 21.06.2018, YARGITAY 11. HD E. 2017/3110 K. 2019/2876 T. 11.04.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 01.05.2020.

sahtelik veya tahrifatı gerçekleştiren kişiye başvurarak zararını tazmin edebilecektir⁵⁹¹.

3. Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekte Muhatabın Sorumluluğu Düzenleyene Kaydırılmasına İlişkin Akdi Kayıtlar

Sahte veya tahrif edilmiş çekleri ödemeleri durumunda kendilerini sorumluluktan kurtarmak isteyen muhatap bankalar, düzenleyen ile yaptıkları çek anlaşmasına sorumluluğun düzenleyene kaydırılmasına ilişkin kayıtlar koymaktadır. Bu kayıtların geçerliliğini düzenleyenin sorumluluğuna etkisi bakımından ele almakta yarar görmekteyiz.

Kayıtların geçerliliği hususunda öncelikle TTK m. 812 hükmünün emredici nitelik taşıyıp taşımadığına bakmak gerekmektedir. TTK m. 812 çek anlaşmasına dayanmaktadır. Dolayısıyla TTK m. 812, düzenleyen ile muhatap banka arasında yapılmış borçlar hukukuna dayalı bir sözleşme hakkında getirilen özel hüküm niteliği taşımakta ve emredici nitelikte sayılmaması borçlar hukuku ilkeleriyle uyum göstermektedir⁵⁹². Nitekim doktrinde TTK m. 812 hükmünün emredici nitelik taşımadığı yönünde hâkim görüş bulunmaktadır⁵⁹³.

TTK m. 812'nin emredici nitelik taşımaması karşısında bankalar tarafından çek anlaşmasına konulan sorumsuzluk kayıtlarının TBK m. 115 ve 116'ya göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bankacılık Kanunu öncesinde muhatap bankaların uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanatı, kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütüp yürütemeyeceği tartışılmaktaydı. Ancak Bankacılık Kanunu m. 6 ve m. 10

⁵⁹¹ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 337.

⁵⁹² İNAN, Çek Rizikoları, s. 139.

⁵⁹³ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 300, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 141, İNAN, Çek Rizikoları, s. 139, ÖZTAN, 1997, s. 1116, ERDEM, s. 91, REİSOĞLU, s. 316, BOZER/GÖLE, s. 395, POROY/TEKİNALP, s. 355, PULAŞLI, s. 370, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 334, ÖZTAN, 2019, s. 252, KENDİGELEN/KIRCA, s. 319, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 54, bankalar karşısında güçsüz durumda olan düzenleyenin korunması fikrinden hareketle TTK m. 812'nin emredici nitelikte olduğu yönünde aksi görüş için bkz. TÖRÜNER, s. 218

gereği bankaların BDDK tarafından verilen izinle yürütülen kuruluşlar olduğuna şüphe bulunmamaktadır.

Muhatap bankaların ağır kusurundan sorumlu olmayacaklarına ilişkin çek anlaşmalarına koyduğu kayıtlar TBK m. 115/1 gereği geçersiz olacaktır. TTK m. 812 çerçevesinde bankaların kusursuz sorumlu oldukları düşünüldüğünde bu sonuca evleviyetle ulaşmak mümkün olacaktır⁵⁹⁴. Ayrıca bankalar TBK m. 116 gereği yardımcı kişilerinin fiillerinden sorumlu olacaktır. Ancak burada bir ayırım yapmak gerekmektedir. Zira tüzel kişi olan bankanın organları tarafından gerçekleştirilen kusurlu fiiller TMK m. 50/2 gereği bizatihi bankanın kendi fiili ve kusuru sayılacaktır. Nitekim anonim şirket şeklinde kurulması gereken bankaları temsil etmekle yükümlü yönetim organı ve yönetim organı tarafından temsil yetkisinin delegasyon yoluyla bırakıldığı kişilerin fiilleri bankaları hak ve borç altına sokmaktadır. Bu çerçevede genel müdürlerin kusurlarının bankanın kendi kusuru sayılması gerekmektedir (Bankacılık Kanunu m. 23/1). Çek servisinde çalışan vb. diğer ifa yardımcılarını bakımından TBK m. 116/3 hükmü işletilebilecektir. Dolayısıyla bankaların ifa yardımcılarının hem ağır hem hafif kusurundan kaynaklanan sorumluluklarını kaldırmaya yönelik sorumsuzluk kayıtları geçersiz olacak⁵⁹⁵ ve bu düzenlemeler gereği banka karşısında güçsüz yan olan düzenleyen korunacaktır (TBK m. 115/3, TBK m. 116/3).

II. ÇEKİN ZİYAI VE İPTALİNDE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞU

A. ZAYİ KAVRAMI VE İPTAL KURUMU

Düzenleyen tarafından tedavüle çıkarılan bir çekin zayi olması durumunda hem çekin yetkili hamil dışında başka bir kimsenin eline geçmesi

⁵⁹⁴ Poliçelerde borçlunun hafif kusuruyla yaptığı ödemeyi geçerli sayan TTK m. 710/3 hükmüne poliçe hükümlerine atıf yapan TTK m. 818'de yer verilmemesinin muhatap bankaların ödeme sırasında sadece hile ve ağır kusurlarından değil aynı zamanda hafif kusurlarından da sorumlu olacaklarını doğruladığı yönünde ayrıntılı bilgi için bkz. ÇAMOĞLU, Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları, s. 18, ÇAMOĞLU, Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları), s. 9.

⁵⁹⁵ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 335, KENDİGELEN/KIRCA, s. 319.

hem de senedin içerdiği hakkın senedin yokluğu sebebiyle ileri sürülememesi tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Söz konusu endişeler düzenleyenin şahsında birtakım sorumluluklar doğurmaktadır. Nihai başvuru borçlusunu olan düzenleyenin çekin zayi olması durumuna bağlı sorumluluğunu açıklamak üzere çalışmamızda bu bölüme yer vermekteyiz.

Kıymetli evrakların ve dolayısıyla çekin zayi olması durumunda çekin kıymetli evrak niteliği ve çek düzenlemek suretiyle doğan hak sona erme de bu hakkın ileri sürülmesi olanaksızlaşmaktadır. Zira kıymetli evrak hukukunda hak ile senet özdeşleşmekte, hakkın senetten arî olarak ileri sürülmesi mümkün olmamaktadır. Hakkın senetten arî olarak ileri sürülememesine dayanarak çekte yer alan başvuru borçluları hamilin aleyhine bedeli ödemekten kurtulmaktadır. Çekin zayi olması ve iptali kurumunun getirilmesiyle hem çek alacaklısının zayi olan çekte yer alan hakkı senetsiz olarak talep edebilmesi hem çekin alacaklısı dışında başka bir kimseye ödenmesinin önüne geçilmesi hem de senetle birlikte hakkın zayi olmasının engellenmesi amaçlanmaktadır⁵⁹⁶.

Kıymetli evrakın zayi olması, senedin hamilinin elinden rızası dışında çıkararak kullanılamaz hale gelmesini ifade etmektedir⁵⁹⁷. Rıza dışında elden çıkma, senet zilyetliğinin mutlak şekilde kaybedilmesine yol açan senedin yanması, denize düşmesi, depremde yok olması vs. şeklinde olabileceği gibi senedin fiziken mevcut olmasıyla birlikte senet üzerindeki zilyetliğin yitirildiği çalınma, kaybolma şeklinde de olabilmektedir⁵⁹⁸. Bunlarla birlikte senedin varlığına rağmen yırtılması, üzerine bir şey sökülerek okunamaz duruma gelmesi gibi senetten yararlanmasına imkân olmayan durumlar da

⁵⁹⁶ POROY/TEKİNALP, s. 122, PULAŞLI, s. 89-90, KENDİGELEN/KIRCA, s. 55.

⁵⁹⁷Zayi olma ya da zıyayı uğrama kavramlarının her ikisi de çekin yitirilmesine ilişkin olup genel anlamda çekin kullanılamaz hale gelmesini ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

⁵⁹⁸ÖZTAN, 1997, s. 269, GÜRÜHAN, Caner, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, BATIDER, C. 30, S. 4, 2014, Ss. 283-310, s. 286, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 122, GÜRBÜZ GÖÇ, Diğdem, Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali, LHD, C. 15, S. 173, 2017, Ss. 2239-2274, s. 2242, YILDIRIM, Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler, s. 115, BOZER/GÖLE, s. 477, PULAŞLI, s. 478, POROY/TEKİNALP, s. 123, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 54, ÖZTAN, 2019, S. 54, TURAN, Ramazan, Zayi Nedeniyle Kambyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, LHD, C. 17, S. 203, 2019, Ss. 4823-4852, s. 4825, KAYIHAN, s. 77, KENDİGELEN/KIRCA, s. 59.

zayi kavramı içerisinde değerlendirilmektedir⁵⁹⁹. Ancak burada kullanılmayacak şekilde yıpranmış bir çekteki içeriğin anlaşılıp anlaşılmamasına dikkat etmek gerekmektedir. Şayet çekin içeriği anlaşılabilirse çekin zayi olması söz konusu olmadan çek alacaklısının düzenleyenden yeni bir çek düzenlenmesini talep etmesiyle sorun çözülebilecektir⁶⁰⁰. Belirtmek gerekir ki; zayi olan çekin fotokopisinin bulunması çek ile ileri sürülebilecek hakkın kullanımına imkân tanımamaktadır⁶⁰¹. Fotokopi ancak zayi olan çeki ilişkin açılan iptal davasında, dilekçe sahibinin hak sahibi olduğunu kanıtlamada inandırıcı bir delil olarak kullanılabilir. Zayi olma durumlarının tamamında ortak husus çekin muhataba ibraz edilememesidir. İbraz edilememe mutlak ise ibraz herkes için, nisbî ise sadece çeki zayi eden kimse için imkânsızlaşmaktadır. Çekin ve kıymetli evrakların yırtılması, yok olması mutlak duruma, çekin hamilin elinden kaybolması veya çalınması durumları ise nisbî ibraz edilememeye örnek gösterilmektedir⁶⁰².

Geçerli bir çekin TTK' da öngörülen tüm zorunlu unsurları veya gerekiyorsa alternatif unsurları taşıması gerekmektedir (TTK m. 780, TTK m. 781). Aksi durumda düzenlenen senet geçerli bir çek hükmünde olmayacak

⁵⁹⁹DIRİKKAN ÖZTÜRK, Hanife, Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1990, s. 8, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 287, GÜLTEKİN, s. 64, BOZER/GÖLE, s. 43, PULAŞLI, s. 89-90, POROY/TEKİNALP, s. 122, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 56, CAN, s. 47, KENDİGELEN/KIRCA, s. 60, 'Dava, zayi nedeniyle çek iptali istemine ilişkindir. Ancak, davacı vekili müvekkilinin hamili bulunduğu çeklerin sehven yakılmak suretiyle imha edildiğini ileri sürerek iş bu davayı açmıştır. Bu durumda, mahkemece çeklerin davacının iradesi dışında ve rızası hilafına elinden çıktığının kabulü gerekir'. YARGITAY 11. HD E. 2013/9895 K. 2013/8123 T. 24.04.2013, YARGITAY 11. HD E. 2014/5623 K. 2014/12782 T. 03.07.2014, YARGITAY 11. HD E. 2015/1043 K. 2015/5862 T. 27.04.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.08.2019.

⁶⁰⁰KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 352, ÖZTAN, 1997, s. 269, GÜLTEKİN, s. 64, GÜRBÜZ GÖÇ, Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali, s. 2243, BOZER/GÖLE, s. 44, ÖNDÜL, Mustafa, Çekin İptali, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 13, KENDİGELEN/KIRCA, s. 60.

⁶⁰¹BOZER/GÖLE, s. 44, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 38, ÖZTAN, 2019, s. 56.

⁶⁰²DIRİKKAN ÖZTÜRK, s. 9, GÜRÜHAN, Caner, Çekin Zayi Olması ve İptali, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2015, s. 7, GÜLTEKİN, s. 64, YAVUZ, Mustafa, Boş Çek Defterinin veya Yaprağının Zayi Olması Halinde Başvurulabilecek Hukuki Yollar, THD, C. 14, S. 149, 2019, Ss. 94-99, s. 95, TURAN, Zayi Nedeniyle Kambiyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlarına Rücu Sorunsalı, s. 4826, TURAN, Ramazan, Kambiyo Senetlerinin Zayi Olması ve Hak Sahibinin Başvurabileceği Hukuki Yollar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 79-80.

ve bu senetle ilgili iptal hükümlerine başvurulamayacaktır. Örneğin; ön ve arka yüzüne iptal kaşesi vurulmuş bir çek kıymetli evrak niteliğini yitireceğinden bu senetle ilgili iptal davası açılmayacaktır⁶⁰³. Ancak kanunda yer alan zorunlu unsurları tam olarak taşımayan ve kanunda açık çek olarak nitelendirilen senetler geçerli bir çek sayılmakla birlikte bu çekler zayi olduğunda iptal hükümlerine gidilebilecektir (TTK m. 818/1-c atfı ile TTK m. 680)⁶⁰⁴.

Açık çek dışında doldurulmamış boş çek yapraklarına da değinmek gerekmektedir. Boş çek yaprağı çek niteliğini haiz olamayacağından zayi olan çek hakkında iptal hükümlerine gidilebilmesi imkânı bulunmamaktadır⁶⁰⁵.

⁶⁰³ 'Mahkemece, talep konusu çeklerin ve bononun ön sayfaları ve arka sayfalarının talep eden şirket tarafından iptal kaşesi ile iptal edildiği, bu senetlerin keşideciden alınan yeni senetlere karşılık iptal edilip kargoya verildiği ve bu esnada kaybolduğunun iddia edildiği, ön ve arka sayfalarına iptal kaşesi vurulmuş çeklerin ve bononun kıymetli evrak niteliklerini yitirdiği ve hukuki değerlerinin kalmadığı, geçersiz hale geldikleri, dolayısıyla çek ve bono (kıymetli evrak) niteliğinde bulunmayan belgelerin TTK'nin bu konu ile ilgili hükümlerine göre zayi nedeniyle iptallerinin mümkün olmadığı gerekçesiyle; talebin reddine karar verilmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 2014/18292 K. 2014/6437 T. 02.04.2014 (BATIDER, C. 30, S. 2, s. 162), BOZER/GÖLE, s. 480.

⁶⁰⁴ 'Dava, zayi nedeniyle çek iptali istemine ilişkindir. Mahkemece yazılı gerekçeyle davanın reddine karar verilmiş ise de, 6102 sayılı TTK'nin 818/1-(a-s) bentleri yollamasıyla aynı Yasa'nın 680. madde hükmü uyarınca bir çekin kısmen doldurulmuş ya da sadece imzalanmış olması halinde, tedavüle çıkarılması mümkün ve geçerli olup, böyle bir çekin 757. madde uyarınca iptalinin istenmesinde yasaya aykırılık yoktur. Bu durumda mahkemece işin esasına girilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, davanın yazılı gerekçeyle reddi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 2015/3606 K. 2015/9976 T. 06.10.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.08.2019, aynı yönde 'Ancak, TTK'nun 730/20. maddesinin atfıyla iptal hakkındaki 669-675. maddelerin çek hakkında da uygulanacağı ifade edilmiş ve aynı maddenin üçüncü bendinde, açık poliçeye ait 592.'nci madde hükmünün çek içinde göz önünde bulundurulacağı açıklanmıştır. Sözü geçen 592. madde gereğince bir çekin tamamen doldurulmamış olarak tedavüle çıkarılması olanağı mevcuttur. Nitekim davacı vekilince dava dilekçesi ekinde fotokopisi mahkemeye sunulan ve zayi olduğu iddia edilen çekte keşideci T. H. San. ve Tic. A.Ş.'nin kaşe ve imzasının bulunduğu görülmektedir. Bu durumda yukarıda belirtilen hükümler gereğince değerlendirme ve işlem yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken dava konusu çekin keşide tarihinin bulunmaması nedeniyle TTK 692. maddesi uyarınca kambiyo senedi vasfında olmadığı kanaatiyle talebin reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.' YARGITAY 11. HD E. 2012/6931 K. 2013/10716 T. 18.06.2012 (Lexpera İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.08.2019, BOZER/GÖLE, s. 481, PULAŞLI, s. 480.

⁶⁰⁵ REİSOĞLU, s. 323, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 133, BOZER/GÖLE, s. 480, PULAŞLI, s. 481, YAVUZ, Boş Çek Defterinin veya Yaprığının Zayi Olması Halinde Başvurulabilecek Hukuki Yollar, s. 95, TURAN, s. 90, aynı yönde bkz. YARGITAY 11. HD E. 2014/698 K. 2014/8949 T. 12.06.2014 (karar için bkz. GÜNAY, s. 85), YARGITAY 11. HD E. 2017/1179 K. 2018/6853 T. 07.11.2018, YARGITAY 11. HD E. 2016/5178 K. 2017/7165 T. 12.12.2017 (Kararlar için bkz.

Kıymetli evrakın iptali konusunda TTK 'da tüm senetleri içine alacak genel düzenlemelere yer verilmekte (TTK m. 651-652), kıymetli evrakın türlerine ilişkin özel hükümlerin saklı tutulduğu belirtilmektedir (TTK m. 653). TTK m. 818/1-s hükmü gereği poliçede iptali düzenleyen TTK m. 757 ila 763. maddeler ve TTK m. 764/1 çekler hakkında da uygulanacaktır. Ancak poliçelere ilişkin TTK m. 764/2'ye atıf yapılmamakta ve bu hükmün çeklere uygulanmayacağı anlaşılmaktadır. Çeklerde ayırım yapılmaksızın poliçenin iptaline ilişkin hükümlere atıf yapılması sebebiyle emre, nama ve hamile yazılı çeklerin tümü hakkında poliçenin iptaline ilişkin hükümler uygulanacaktır⁶⁰⁶.

B. ÇEKİN ZAYİ OLMASI

1. Düzenleyenin Elinde İken Çekin Zayi Olması

Çek düzenleyenin elinde iken zayi olabilecektir. Çekin fiziki varlığını yitirmesine sebep olan yanma, yırtılma vb. durumlarda düzenleyenin iradesini ve imzasını taşıyan çek henüz lehtara teslim edilmeden yani tedavül edilmeden yok olmaktadır. Çek burada tedavüle çıkmadığı için iptal kurumuna ihtiyaç bulunmamaktadır. Düzenleyenin çek üzerindeki bilgileri doldurmak ve imzalamak suretiyle düzenlediği çek fiziki varlığını yitirmeden ancak henüz lehtara teslim edilmeden düzenleyenin iradesi dışında elinden çıktığında (örneğin; çekin kaybolması, çalınması, gasp edilmesi gibi tedavül sözleşmesi olmayan durumlarda veya irade bozukluğu sebebiyle tedavül

KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 332 dipnot 316), aksi yönde görüş için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 405-406.

⁶⁰⁶ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 361-362, KINACIOĞLU, s. 63, DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 50, DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 36, ÖZTAN, 1997, s. 286, ESENKAR, Burhanettin, Çekin Zıyayı Özellikle Çalınma Hali, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 74, REİSOĞLU, s. 319, PULAŞLI, s. 91, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 78, GÜLTEKİN, s. 80, KENDİGELEN/KIRCA, s. 57, ÖNDÜL, s. 25, hamile yazılı çekin iptalinde hamile yazılı kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümlerin, nama yazılı çekin iptalinde ise nama yazılı kıymetli evraka ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği hakkında aksi yöndeki görüş için bkz. KALPSÜZ, Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, s. 40, GÜRBÜZ GÖÇ, Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali, s. 2264, BOZER/GÖLE, s. 45, TURAN, Zayı Nedeniyle Kambyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, s. 4831

sözleşmesinin geçersizliğine dayalı emin sıfatıyla zilyetlik tesisiyle⁶⁰⁷) çekin hak sahibi olmayan üçüncü kişilerin eline geçmesi tehlikesi bulunmaktadır.

Düzenleyenin iradesi dışında elinden çıkan çeki ele geçiren üçüncü kişi, lehtarın imzasını taklit ederek çeki ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edebilecektir. Muhatap banka ödeme yaptığında ödenen bedel, düzenleyenin banka nezdindeki hesabına borç kaydedilecek ve düzenleyenin zararı doğacaktır. Aynı zamanda çek lehtarın eline teslim edilmeden zayı olduğu için lehtar kambiyo alacaklısı durumuna gelmeyecek ve çeki iade etmese de düzenleyen ile aralarındaki temel ilişkiye dayanarak düzenleyenden bedeli talep edebilecektir. Dolayısıyla düzenleyen iki kez ödeme yapmak durumunda kalacaktır⁶⁰⁸. Düzenleyenin iradesi dışında elinden çıkan ve lehtarın imzasının taklit edilmesiyle işlem yapılan çekte, çekin tedavüle çıkarıldığı gerçek bir hak sahibi olmadığından çekin zıyaı kapsamında önleyici önleme ya da çekin iptaline başvuracak kimse bulunmamaktadır. Bir diğer deyişle düzenleyen önleyici önlem ya da iptal talebine başvuramayacaktır⁶⁰⁹. Ayrıca TTK m. 812 bağlamında çekteki sahtelik sadece düzenleyen ve düzenleyenin imzası⁶¹⁰ bakımından geçerli olduğundan burada TTK m. 812'ye dayanarak muhatap bankanın sorumluluğuna gidilemeyecektir⁶¹¹. Öyleyse burada iradesi dışında elinden çıkan çek bakımından düzenleyen duruma göre mahkemeden, menfi tespit davası ile hamile karşı borçlu olmadığına tespitini ya da çeki tahsil eden hamile karşı istirdat davası ile çek bedelinin iadesini isteyebilecektir⁶¹². Düzenleyenin hamile bu talepleri ileri sürebilmesi için hamilin çeki iktisabında kötüniyetli veya ağır kusurlu olması gerekmektedir (TTK m. 792).

⁶⁰⁷ KENDİGELEN/KIRCA, s. 59.

⁶⁰⁸ İNAN, Çek Rizikoları, s. 122.

⁶⁰⁹ Düzenleyenin elinden iradesi dışında çıkan çek bakımından düzenleyenin iptal talebinde bulunabileceğine dair aksi yöndeki görüş için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 405, GÜRÜHAN, Çekin Zayı Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 302, TURAN, s. 98.

⁶¹⁰ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 139, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 407, REİSOĞLU, s. 310, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 135, POROY/TEKİNALP, s. 356, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 326, BAHTİYAR, s. 163, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 51, KENDİGELEN/KIRCA, s. 318

⁶¹¹ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 136, aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2012/5683 K. 2012/11151 T. 27.06.2012 (Karar için bkz. UZUNALLI/YILDIRIM, s. 136), Lehtarın imzasındaki sahtelik bakımından TTK m. 812 bağlamında muhatap bankanın sorumlu olacağına dair aksi yöndeki görüş için bkz. İNAN, Çek Rizikoları, s. 122.

⁶¹² REİSOĞLU, s. 321, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 136, BOZER/GÖLE, s. 482, TURAN, s. 140.

Hamil iyiniyetli ise düzenleyen çeki ele geçiren kimseye karşı haksız fiil (TBK m. 49 vd.) hükümlerine dayanarak zararının tazminini talep edebilecektir⁶¹³. Çeki ele geçiren kimse bulunamazsa bu durumda zarara düzenleyen katlanacaktır⁶¹⁴.

Düzenleyen tarafından doldurulan ve imzalanan hamiline yazılı bir çekin düzenleyen elinde iken zayi olması durumunda zarara düzenleyen katlanacaktır. Çeki eline geçiren üçüncü kişi çeki ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ödenmek üzere ibraz edip bedel de muhatap banka tarafından ödenirse bu durumda düzenleyen çeki eline geçiren kimseye haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde başvurulabilecektir⁶¹⁵ (TBK m. 49 vd.). Şayet çek, çeki ele geçiren kimseden başka bir kimseye devredilmiş ve yeni hamil kötüniyetli veya çeki iktisabında ağır kusurlu değilse düzenleyen bu kimseye karşı talepte bulunamayacaktır. İyiniyetli hamil çeki süresinde ibraz edip çek bedelini tahsil edebilecektir. İyiniyetli hamil tarafından süresinde muhatap bankaya ibraz edilen çek herhangi bir sebeple ödenmediğinde iyiniyetli hamil, düzenleyenle birlikte diğer başvuru borçlularına başvurabilecektir. Burada düzenleyen iyiniyetli hamile çekin rızası dışında elinden çıktığını yani zayi olduğunu defi olarak ileri süremeyecektir⁶¹⁶ (TTK m. 792). Ancak iyiniyetli hamil çeki ödenmek üzere süresinde muhatap bankaya ibraz etmezse başvuru hakkını kullanamayacak ve bu durumda düzenleyen zarardan kurtulacaktır.

Düzenleyenin elinde iken zayi olan çeki ele geçiren üçüncü kişinin ödenmek üzere çeki muhatap bankaya ibraz etmesi ve çek bedelinin ödenmesi durumunda, muhatap bankanın sorumluluğuna ancak hile veya ağır kusuru olduğu takdirde gidilebilecektir. Zira muhatap banka TTK m. 801 gereği çekte sadece geçerli bir ciro silsilesi olup olmadığını inceleyecektir. İmzaların geçerliliğini araştırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Kaldı ki zayi olan çek hamiline yazılı bir çek olduğunda, hamile yazılı senetlere uygulanan

⁶¹³ İNAN, Çek Rizikoları, s. 92.

⁶¹⁴ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 136.

⁶¹⁵ İNAN, Çek Rizikoları, s. 93-94.

⁶¹⁶ YARGITAY 11. HD E. 2018/3616 K. 2018/5618 T. 24.09.2018 (karar için bkz. BATIDER, C. 34, S. 4, s. 398-401).

hükümler gereği muhatap banka çeki elinde bulunduran kimseye, karşılık bulunduğu takdirde ödemek yapmak zorunda kalacaktır (TTK m. 658/1). Muhatap bankanın düzenleyene karşı sorumluluğu taraflar arasındaki çek anlaşmasından doğan bir sorumluluktur. Dolayısıyla muhatap bankanın zayı olan çeki ele geçiren kimseye yaptığı ödemede hile veya ağır kusuru varsa muhatap banka düzenleyene karşı çek anlaşması çerçevesinde sorumlu olacaktır⁶¹⁷.

2. Lehtarın Elinde İken Çekin Zayı Olması

Çek lehtarın elindeyken zayı olduğunda TTK m. 818/1-s'nin atfıyla TTK m. 757 vd. gereği lehtar önleyici önlem ve iptal talebine başvurabilecektir. Önleyici önlem ile muhatap bankanın çeki kendisine ibraz eden üçüncü kişiye ödemesi önlenilecek ve böylece lehtar zarar görmekten kurtulacak ve düzenleyenin sorumluluğu doğmayacaktır. Şayet lehtar zayı olan çek hakkında önleyici önlem talep edmeden muhatap banka tarafından çek bedeli hak sahibi olmayan üçüncü kişiye ödenmişse, zarara çek elindeyken zayı olan lehtar katlanacaktır⁶¹⁸. Zira iradesi dışında çek elinden çıkan lehtarın temel ilişkiye dayanarak çek bedelini düzenleyenden talep edebilmesi için çeki iade etmesi veya iptal kararı alması gerekmektedir⁶¹⁹. Lehtar çek elinde olmadığı için çeki düzenleyene iade edemeyecek ayrıca çek muhatap banka tarafından ödendiği için de iptal kararı alınamayacaktır. Dolayısıyla lehtarın elindeyken zayı olan çek hakkında düzenleyenin sorumluluğu doğmayacaktır. Bu durumda lehtarın TBK m. 49 vd. hükümlerine dayanarak çeki tahsil eden aleyhine dava açması gerekecektir. Ancak burada çeki tahsil edenin iyiniyetli olup olmadığına bakmak gerekmektedir. Çeki tahsil eden iyiniyetli hamil ise TTK m. 792 gereği çeki zayı eden lehtar, iyiniyetli hamile talepte bulunamayacaktır.

Lehtarın elindeyken zayı olan çek, çeki ele geçiren üçüncü kişi tarafından süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz olunmazsa düzenleyen bunun üzerine çek elindeyken zayı olan lehtara ödeme yapabilecektir. Zayı

⁶¹⁷ İNAN, Çek Rizikoları, s. 94-95.

⁶¹⁸ İNAN, Çek Rizikoları, s. 96, ESENKAR, s. 113.

⁶¹⁹ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 141.

olan çeki ele geçiren üçüncü kişiden devralan iyiniyetli hamil sonradan ortaya çıktığında düzenleyenin bu iyiniyetli hamile karşı herhangi bir sorumluluğu doğmayacaktır. Zira çeki elinde bulunduran iyiniyetli hamil, çekin ibraz süresi geçtiği için düzenleyene ve diğer başvuru borçlularına başvuru hakkını kullanamayacaktır (TTK m. 808). Üstelik düzenleyenin gerçek hak sahibine yani lehtara yaptığı ödeme sebebiyle hakkında bir zenginleşme olmadığı için düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme hükümlerine de başvurulamayacaktır⁶²⁰. Bu durumda zarara iyiniyetli hamil katlanacaktır.

C. ÖNLEYİCİ ÖNLEMLER VE İPTAL DAVASI

1. Önleyici Önlemler

Çekin fiziken mevcut olmasıyla birlikte senet üzerindeki zilyetliğin çekin çalınması veya kaybolması yoluyla yitirilmesi durumunda üçüncü kişilerin çeki ele geçirme ihtimali bulunmaktadır. Üçüncü kişiler çeki bankaya ibraz ettiğinde muhatap banka hak sahibi olmayan birine çek bedelini ödeyebilecek, ödediği bedeli düzenleyenin hesabından düşecektir. Muhatap banka hak sahibi olmayan üçüncü kişiye çek bedelini ödemezse çeki elinde bulunduran üçüncü kişi, düzenleyen ve diğer başvuru borçlularına başvurabilecektir. Gerek muhatap bankaya ibraz anında gerekse başvuru hakkının kullanılması yoluyla her şekilde çek bedelinin ödendiği kişi gerçek hak sahibi olmayacaktır. Bir diğer deyişle düzenleyen çeki bağı kambiyo taahhüdünden kurtulamayacak, çek bedelini ikinci kez ödeme tehlikesi altında olacaktır. Kanun koyucu söz konusu sakıncaları gidermek için gerçek hak sahibine yani hamile mahkemeden önleyici önlem talebinde bulunma hakkını tanımaktadır (TTK m. 818/1-s'nin atfı ile TTK m. 757/1). Önleyici önlem ile iradesi dışında çek elinden çıkan hamil, ödeme veya yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden muhatap bankanın çeki ödemekten men edilmesini isteyebilecektir. Mahkeme men kararında, ibraz süresi gelen çek hakkında muhatap bankaya, düzenleyenin kendisi nezdindeki karşılığı ölçüsünde çek bedelinin bloke edilmesine karar verecektir (TTK m. 757/2).

⁶²⁰ İNAN, Çek Rizikoları, s. 97.

Muhatap bankanın çek bedelini ödemededen men edilmesine ilişkin önlemin hukuki niteliği hakkında doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre TTK m. 757/1 gereği alınan önleyici önlem HMK m. 389 bağlamında bir ihtiyati tedbir niteliğini haiz bulunmaktadır⁶²¹. İhtiyati tedbir, (HMK m. 389) dava konusuyla ilgili olarak davacı veya davalının zarara uğramasını önlemek amacıyla getirilmiş geçici hukuki korumayı ifade etmektedir⁶²². İhtiyati tedbir bakımından tedbir yargılamasının tarafları ile asıl davanın taraflarının aynı olması gerekmektedir. Oysaki TTK m. 757/1'e dayalı ödemededen men talebi hasımsız olarak ileri sürülen çekişmesiz bir yargı işi niteliğindedir. Ayrıca TTK m. 757/1'e, zayı olan çekin kimin elinde olduğunun bilindiği veya bilinmediği ihtimallerin her ikisi bakımından başvurulabilmekte, her iki ihtimalde de ödemededen men talebi için davalı taraf gösterilmesi aranmamaktadır. Dolayısıyla burada HMK m. 389 kapsamında bir ihtiyati tedbirden söz edilemeyecektir. TTK m. 757/1'e göre alınan önlem, çekin zıyı ve iptali prosedürüne dayanarak muhatap bankayı çek bedelini ödemekten men eden ancak ihtiyati tedbir niteliğinde olmayan özel geçici bir hukuki korumadır⁶²³.

Ödeme yasağı kararında mahkeme, çekin ibraz süresinin gelmesi üzerine, hamilin hak kaybına uğramaması için çek bedelini tevdi etmeye izin verecek ve tevdi yerini gösterebilecektir (TTK m. 757/2). Çek bakımından tevdi, muhatap banka nezdinde bulunan çek bedelinin çek hesabında veya başka bir hesapta bloke edilmesi şeklinde gerçekleşecektir⁶²⁴.

Önleyici önlem talebinde bulunan hamilin men talebinin haklılığını yaklaşık olarak ispat etmesi aranmaktadır⁶²⁵. Çeki düzenleyen kimseye,

⁶²¹ KINACIOĞLU, s. 62, DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 40, ÖZTAN, 1997, s. 288, SEVEN, Vural, Çek Keşidecisinin TTK m. 711/3'e Göre Verdiği Ödemededen Men Talimatının Hukuki Niteliği ve Ceza Kovuşturmasına Etkisi, TBB Dergisi, S. 70, 2007, Ss. 284-301, s. 286, REİSOĞLU, s. 270, GÜRÜHAN, Çekin Zayı Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 289, BOZER/GÖLE, s. 478, PULAŞLI, s. 111-112, ÖNDÜL, s. 14, TURAN, s. 41 KENDİGELEN/KIRCA, s. 63.

⁶²² SEVEN, Çek Keşidecisinin TTK m. 711/3'e Göre Verdiği Ödemededen Men Talimatının Hukuki Niteliği ve Ceza Kovuşturmasına Etkisi, s. 286.

⁶²³ GÜLTEKİN, s. 126, AYDIN, Hakkında Ödemededen Men Kararı Verilen Çek İcra Takibine Konu Edilebilir Mi?-Yargıtay 12. HD'nin İçtihadının Eleştirisi-, s. 151.

⁶²⁴ KENDİGELEN/KIRCA, s. 64.

⁶²⁵ KENDİGELEN/KIRCA, s. 65, ÖNDÜL, s. 16, TURAN, s. 47.

muhatap bankaya ve şubesine, çekin seri numarasına ve bedeline ilişkin bilgilerin mahkemeye sunulması yaklaşık ispata örnek gösterilebilecektir⁶²⁶. Ayrıca ödeme yasağı kesin hüküm niteliğinde bir karar olmadığından zamanaşımını kesmemektedir⁶²⁷.

2. İptal Davası

a. Şartları

aa. Çekin Zayi Olması

İptal davasında ilk şart, çekin zayi olmasıdır. İptal davasına başvurabilmek için çekteki zayi olma durumunun süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Çek üzerindeki zilyetliğin geçici bir süreliğine kaybedilmesi iptal hükümlerinin uygulanabilmesi için yeterli bulunmamaktadır⁶²⁸. Açılacak iptal davasında, davacının çekin varlığı ile ilgili mahkemede olumlu kanaat uyandıracak kadar delil sunması yeterli görülmektedir (TTK m. 759/2)⁶²⁹.

ab. Çekin İçerdiği Hakkın Varlığının Devam Ediyor Olması

İptal davası açan kimse için çekte yer alan hakkın varlığını sürdürmesi aranmaktadır. Şayet çek bedeli tahsil edildikten sonra çek zayi olmuşsa burada artık devam eden bir haktan söz edilemeyeceği için çekin iptaline gidilemeyecektir. Yine aynı şekilde, hak çekin zayi olmasından önce muaccel

⁶²⁶(...) Davacı, iptalini talep ettiği çekin keşidecisinin kim olduğunu, verildiği banka ve şubesini, çek numarasını ve çek tutarını mahkemeye bildirmiş olup, davacının daha fazlasını ispata zorlanması, zayi sebebiyle çek iptali hükümlerini uygulanmaz hale getirecektir. Bu itibarla mahkemece gerekli ilanlar yapılarak oluşacak sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle davanın reddi doğru olmamış, kararın bu sebeple davacı yararına bozulması gerekmiştir.' YARGITAY 11. HD E. 2016/11761 K. 2018/3544 T. 14.05.2018, YARGITAY 11. HD E. 2016/1132 K. 2017/3639 T. 12.06.2017, YARGITAY 11. HD E. 2016/3882 K. 2017/6192 T. 15.11.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 30.11.2019.

⁶²⁷ ÖZTAN, 1997, s. 292, BOZER/GÖLE, s. 483, TURAN, s. 57, KENDİGELEN/KIRCA, s. 71.

⁶²⁸ ÖZTAN, 2019, s. 57, ÖNDÜL, s. 37

⁶²⁹ YARGITAY 11. HD E. 2015/9453 K. 2015/12037 T. 16.11.2015, YARGITAY 11. HD E. 2015/338 K. 2015/5119 T. 13.04.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.08.2019.

olmamış veya çekin zayi olmasından sonra da muaccel olma imkânı ortadan kalkmışsa çekin iptalinden söz edilemeyecektir⁶³⁰. Çekte yer alan hakkın zamanaşımına uğraması veya bir dava konusunu oluşturması da iptal davasının açılmasına engel teşkil etmemektedir⁶³¹.

ac. İptal İsteminde Bulunabilecek Kimseler

İptal yoluna başvuran kimsenin çek üzerinde hak sahibi olması gerekmektedir (TTK m. 651/2). Hak sahibi çek zayi olduğunda çekin alacaklısı olan kişi olacaktır (TTK m. 790). Hak sahipliğinin, zayi olmanın gerçekleştiği veya bunun öğrenildiği anda mevcut olması aranmaktadır⁶³².

aaa. Hamil

Zayi olan çek hakkında, zayi olma durumu anında çek üzerinde hak sahibi olan kimse bir diğer deyişle lehtar ya da çekin devredilmiş olması durumunda hamil iptal davası açabilecektir (TTK m. 757/1). Çek üzerinde düzenleyen dışında başvuru borçlusu olarak ödeme yapan ve daha sonra çeki zayi eden lehtar, ciranta ya da avalistler de başvuru borçlusu olmaları bakımından hak sahibi olarak çekin iptaline karar verilmesini isteyebilecektir⁶³³. Çekin tahsil cirosu ile devredildiği durumlarda devralan kimsenin de iptali talep etmek bakımından yetkili hamil olduğunun kabulü gerekmektedir⁶³⁴ (TTK m. 818/1'in atfıyla TTK m. 688). Çek üzerinde birden

⁶³⁰ DİRİKAN ÖZTÜRK, s. 26, ÖZTAN, 1997, s. 270, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 294, GÜRBÜZ GÖÇ, Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali, s. 2248, PULAŞLI, s. 92, ÖZTAN, 2019, s. 56, TURAN, s. 89, KENDİGELEN/KIRCA, s. 61

⁶³¹ GÜLTEKİN, s. 90, ÖZTAN, 1997, s. 270-271, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 294, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 132, BOZER/GÖLE, s. 481, PULAŞLI, s. 109, ÖZTAN, 2019, s. 56, ÖNDÜL, s. 36, TURAN, s. 89, KENDİGELEN/KIRCA, s. 61 aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2016/12638 K. 2018/4213 T. 04.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 30.11.2019.

⁶³² ÖZTAN, 1997, s. 271, TURAN, s. 91.

⁶³³ PULAŞLI, s. 486, KENDİGELEN/KIRCA, s. 60, ÖNDÜL, s. 31, TURAN, s. 92, aksi yönde görüş için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 130.

⁶³⁴ BOZER/GÖLE, s. 481, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 241, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 29, ÖNDÜL, s. 29, TURAN, s. 93, 9, KENDİGELEN/KIRCA, s. 61, aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2016/8623 K. 2017/7053 T. 11.12.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 01.05.2020.

fazla kimsenin hak sahipliği söz konusu olduğu durumlarda (aile şirketi veya adi şirket vb.), iştirak halinde maliklerin birlikte, müşterek maliklerin ise ayrı ayrı iptal talebinde bulunmaya yetkisi bulunmaktadır⁶³⁵.

aab. Düzenleyenin İptal Davası Açma Hakkı Yoktur

İptal davası açma hakkı çek zayi olduğu anda çek üzerinde hak sahibi olan kimseye tanındığından düzenleyenin iptal davası açma hakkı bulunmamaktadır⁶³⁶.

b. İptal Usulü

Zayi olan çek hakkında hamilin, ödeme yasağı kararının alınması ve iptal kararının verilmesi için mahkemeye başvurması gerekmektedir (TTK m. 651/2, 757/1). Zira mahkeme re'sen ödeme yasağı ve/veya iptal kararı alamamaktadır.

TTK m. 757/1'e göre mahkemeden ödeme yasağı kararı alındığında zayi olan çekin kimin elinde bulunduğu biliniyorsa mahkeme iptal davası değil, istirdat (iade) davası açılması için hamile uygun bir süre verecektir

⁶³⁵DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 24, GÜLTEKİN, s. 129, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 300, GÜNAY, s. 75, ÖNDÜL, s. 30, TURAN, s. 94.

⁶³⁶*Mahkemece iddia ve tüm dosya kapsamına göre; dava, kıymetli evrakın zayii sebebiyle iptali istemine dair olduğu, davaya konu çeklerin keşidecinin davacı olduğu, 6102 Sayılı TTK'nin 818/1-s maddesi uyarınca çekler hakkında da uygulanacak aynı Kanun'un 757. ve devam eden maddeleri gereğince zayi sebebiyle çek iptal davası açma hakkının hamile tanınmış bir hak olduğu, keşidecinin bu hükme dayanarak iptal davası açma hakkı bulunmadığı, davacı da ihtilaf konusu çeklerin keşidesi olduğundan 6102 Sayılı TTK'nin 757 vd. maddelerine dayanarak çek iptali davası açamayacağı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. (...)yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, davacı vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA...* YARGITAY 11. HD E. 2016/8896 K. 2017/5853 T. 30.10.2017(Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.08.2019, aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 2016/2786 K. 2017/4796 T. 27.09.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 30.11.2019, YARGITAY 11. HD E. 2016/5819 K. 2018/90 T. 09.01.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 30.11.2019, PULAŞLI, s. 480, BOZER/GÖLE, s. 478, KENDİGELEN/KIRCA, s. 62, REİSOĞLU, s. 321, aksi yönde görüş için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 405, TURAN, s. 98, Çek Kanunu m. 5/1'de çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurma yükümlülüğünün çek hesabının sahibi düzenleyende olması ve 5838 sayılı Kanun ile düzenleyenin muhatap bankaya ödemedi men talimatı verme yetkisinin kaldırılması sebeplerine dayanarak düzenleyenin de iptal davası açmakta hukuki yararı bulunduğu şeklinde aksi yöndeki görüş için bkz. GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 300-302, TURAN, s. 97.

(TTK m. 758/1). Hamil verilen bu süre içerisinde istirdat davasını açmadığı takdirde mahkeme muhatap hakkındaki ödeme yasağını ortadan kaldıracaktır (TTK m. 758/2). Burada mahkeme tarafından verilecek uygun süre ve bu süre içerisinde istirdat davası açılmadığı takdirde ödeme yasağının mahkeme tarafından kaldırılması hususları ihtiyati tedbire ilişkin HMK m. 397/1’de yer alan düzenlemelerden ayrılmaktadır. Bir diğer deyişle TTK m. 757/1’e göre verilen ödeme yasağının ihtiyati tedbir niteliğinde olmayan özel bir geçici hukuki koruma olduğu, farklılaşan düzenlemelerden de çıkarılabilecektir. İstirdat davası açılması için, çekin kimin elinde bulunduğuna ilişkin bilme olgusunun somut olması gerekmektedir. Zira çekin kimin elinde olduğu bilinmekle birlikte o kimsenin bulunduğu ikametgâhı, meskeni vs. tespit edilemiyorsa istirdat davasının açılmasında hukuki yarar bulunmayacaktır⁶³⁷. Çekin kimin elinde bulunduğu bilinmiyorsa hamilin iptal davası açması gerekmektedir (TTK m. 759/1). Şayet iptal davası açılmazsa bu kez ödeme yasağı kendiliğinden ortadan kalkacaktır⁶³⁸. İptal davası açılırsa mahkemeye başvuran hamilin alacaklısı olduğunu iddia ettiği çekin zayi olduğuna ilişkin inandırıcı delillerle mahkemede olumlu kanaat uyandırması gerekmektedir. Bu kapsamda, zayi olan çekin şayet varsa fotokopisi, düzenleyenin adı, düzenleme yeri, düzenleme tarihi, ödeme yeri, muhatap bankanın ve çekle işleyen hesaba ilişkin bilgiler, çekin seri numarası, hesap numarası, tacir çeki olup olmadığı gibi hususların mahkemeye sunulması gerekmektedir⁶³⁹. Çekin düzenleyeni bir tüzel kişiye, tüzel kişi ad ve hesabına temsilen çek düzenleyenlere ilişkin bilgilerin muhatap bankaya sunulması gerekmektedir.

Mahkeme delilleri inandırıcı bulmuş ise, çekin hâlihazırda zilyedi olan kimse tarafından ibraz edilmesi için Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde (TTSG) üç kez ilanda bulunacaktır (TTK m. 762/1 ve TTK m. 35). İlan, çekin getirilmemesi durumunda iptal edileceğine ilişkin ihtar da içerecektir. Kanuna göre ilan üzerine senedi getirme süresi en az üç ay ve bir yıldır (TTK m. 761/1). TTK m. 761/2 poliçeler bakımından zamanaşımının daha önce

⁶³⁷ ÖZTAN, 1997, s. 293, BOZER/GÖLE, s. 481, PULAŞLI, s. 109, TURAN, s. 68.

⁶³⁸ ÖZTAN, 1997, s. 291, GÜLTEKİN, s. 127.

⁶³⁹ BOZER/GÖLE, s. 483, PULAŞLI, s. 110, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 296, TURAN, s. 105, KENDİGELEN/KIRCA, s. 68.

dolması durumunda mahkemenin üç aylık süre ile bağlı olmayacağını belirterek bu düzenlemeyle iptal kararının zamanaşımı dolmadan önce alınmasını amaçlamaktadır⁶⁴⁰. Bu süre çekler bakımından TTK m. 814 gereği üç yıl olmakla birlikte ayrıca çekte yer alan hakkın zamanaşımına uğraması iptal kararı verilmesine engel olmayacaktır⁶⁴¹. Çekler kural olarak görüldüğünde ödenmesi gereken bir kambiyo senedi olduğundan getirme süresinin ilan tarihinden itibaren başlaması gerekmektedir. Ancak Çek Kanunu Geçici m. 3/5 karşısında 31.12.2020 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çek ibraz edilemeyeceğinden getirme süresi düzenleme tarihi gelmemiş çeklerde düzenleme tarihinden, düzenleme tarihi gelmiş çekler bakımından ilan tarihinden itibaren işleyecektir⁶⁴². Dolayısıyla çekin düzenleme tarihinden önce iptal edilebilmesi mümkün olmayacaktır.

İlan sonucunda çek mahkemeye sunulursa bu kez süreç, çeki elinde bulunduran kimseye karşı hamil tarafından açılması gereken istirdat davası olarak devam edeceğinden mahkeme hamile bu davayı açması için belli bir süre tanıyacaktır (TTK m. 763). Ancak burada istirdat davasının açılabilmesi için çeki elinde bulunduran kimsenin çekin iktisabında kötü niyetli veya ağır kusurlu olması gerekmektedir. Zira TTK m. 792'ye göre, çek elinde bulunan kişi ancak kötü niyetli veya iktisabında ağır kusurlu ise çeki geri vermekle yükümlü tutulmaktadır. Her ne kadar istirdat davası TMK m. 989'daki gibi bir taşınır davası olarak ele alınsa da bu hükümden davanın ancak kötü niyet şartı gerçekleştiği takdirde ileri sürülebileceği yönünde ayrılmaktadır⁶⁴³. Hamil istirdat davasını açmadığı takdirde mahkeme tarafından çek, çeki ilan üzerine mahkemeye sunan kimseye iade edilecek ve ödeme yasağı da kaldırılacaktır (TTK m. 763). İlan sonucunda çek mahkemeye sunulmazsa çekin iptaline karar verilecektir (TTK m. 764/1).

⁶⁴⁰ İNAN, Çek Rizikoları, s. 86, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 132.

⁶⁴¹ ÖZTAN, 1997, s. 270-271, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 294, GÜLTEKİN, s. 90, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 132, BOZER/GÖLE, s. 481, PULAŞLI, s. 109, ÖZTAN, 2019, s. 56ÖNDÜL, s. 36, TURAN, s. 89, KENDİGELEN/KIRCA, s. 61.

⁶⁴² UZUNALLI/YILDIRIM, s. 132, YILDIRIM, Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler, s. 117.

GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 292, 485, PULAŞLI, s. 110, POROY/TEKİNALP, s. 130, ÖZTAN, 2019, s. 57, ÖNDÜL, s. 19, TURAN, s. 64-68.

C. İPTAL KARARININ SONUÇLARI VE DÜZENLEYENİN SORUMLULUĞUNA ETKİSİ

1. Genel Olarak

İptal kararı ile çek üzerindeki kıymetli evrak niteliği ve ödeme yasağı da ortadan kalkmaktadır⁶⁴⁴. İptal kararının olumlu ve olumsuz olmak üzere iki sonucu bulunmaktadır. Olumsuz sonuç, iptal kararı ile birlikte çekin teşhis fonksiyonunun ortadan kalkması olarak ifade edilmektedir⁶⁴⁵. Bir diğer deyişle hamil, emre yazılı çeklerde ciro zincirinin düzgün olması, hamiline yazılı çeklerde ise sadece çeki elinde bulundurması sebebiyle sahip olduğu hak karinesinden yararlanamayacaktır⁶⁴⁶. Çekin ibraz edilmesiyle çekteki bilgi ve kayıtlara dayanarak yapılan bu hak sahipliğinin tespiti çeke teşhis fonksiyonu vermekle birlikte iptal kararı ile birlikte bu fonksiyon hamil aleyhine ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla çek üzerinde nihai başvuru borçlusu olan düzenleyen, bu kimse tarafından yapılan ifa talebini reddedebilecektir. Söz konusu talebin reddi aynı şekilde iptal kararı verilmeden önce ödeme yasağına hükmedilmesi durumunda da ortaya çıkmaktadır⁶⁴⁷.

İptal kararının olumlu sonucu, hak sahipliğinin teşhisine imkân vermesi yani hamilin çek üzerinde hak sahibi olduğu karinesini doğurması olarak ifade edilmektedir⁶⁴⁸. Kambiyo hukukunda hak senetten arı olarak ileri sürülememesine karşın burada iptal kararı ile birlikte senetten ayrılan hak üzerinde hamilin hak sahibi olduğu karinesi yaratılmaktadır⁶⁴⁹. Hamil iptal kararı sonrası, çek üzerindeki hakkını senetsiz olarak ileri sürebilme veya

⁶⁴⁴ PULAŞLI, s. 103, ÖNDÜL, s. 48

⁶⁴⁵ DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 85, REİSOĞLU, s. 327, GÜLTEKİN, s. 174, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 138, BOZER/GÖLE, s. 486, PULAŞLI, s. 113, POROY/TEKİNALP, s. 124-126, KENDİGELEN/KIRCA, s. 70, TURAN, Zayi Nedeniyle Kambiyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, s. 4832, ÖZTAN, 2019, s. 57, ÖNDÜL, s. 48, TURAN, s. 114

⁶⁴⁶ DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 84, KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 357-364, ESENKAR, s. 93, GÜRÜHAN, s. 87, GÜLTEKİN, s. 174

⁶⁴⁷ DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 84

⁶⁴⁸ PULAŞLI, s. 113, ÖZTAN, 2019, s. 57, ÖNDÜL, s. 48, TURAN, s. 114, KENDİGELEN/KIRCA, s. 70

⁶⁴⁹ YARGITAY 19. HD E. 2016/11763 K. 2017/6962 T. 16.10.2017 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

düzenleyenden yeni bir çek düzenlemesini talep edebilme hakkına sahip bulunmaktadır (TTK m. 652/1). Dolayısıyla, iptal kararını alan hamil bu kararlar çek bedelini talep etme hakkını ileri sürebilecektir. Düzenleyen ise çek bedelini ödediği takdirde zayi olan çekin borcundan kurtulacak ve sorumluluğu sona erecektir⁶⁵⁰. Elbetteki düzenleyenin sorumluluğunun ortadan kalkabilmesi için iptal kararını elinde bulunduran hamile karşı yaptığı ödemenin hile ve ağır kusurdan yoksun olması aranmaktadır (TTK m. 646/2). Ancak belirtmek gerekir ki; iptal kararı kıymetli evrak niteliği taşımadığından iptal kararına uyulmadığı takdirde iptal kararına dayanılarak kambiyo senetlerine mahsus takip yoluna başvurulamayacaktır⁶⁵¹.

İptal kararı maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmemektedir⁶⁵². Bir diğer deyişle iptal kararı, çekte yer alan hakkın var olup olmadığı, varsa içeriği ve bu hak üzerindeki tasarruf yetkisine etki etmemektedir⁶⁵³. Dolayısıyla iptal kararı sonrasında düzenleyenin, çek iptal edilmiş olsa dahi hamile karşı, maddi hukuka ait olan hakkın varlığına ve senedi zayi edenin hak sahipliğine ilişkin defileri ileri sürebilme imkânı bulunmaktadır. Örneğin; ehliyetsizlik, çekin çalındığı ve zayi edenin hak sahibi olmadığına ilişkin defileri düzenleyen, kendisinden hak talep eden hamile karşı ileri sürebilecektir⁶⁵⁴.

⁶⁵⁰ DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 85, REİSOĞLU, s. 327, GÜLTEKİN, s. 173, BOZER/GÖLE, s. 486, PULAŞLI, s. 103, POROY/TEKİNALP, s. 124-126, KENDİGELEN/KIRCA, s. 70, ÖZTAN, 2019, s. 59, ÖNDÜL, s. 49.

⁶⁵¹ ÖZTAN, 1997, s. 278, POROY/TEKİNALP, s. 126, KENDİGELEN/KIRCA, s. 72.

⁶⁵² PULAŞLI, s. 105, POROY/TEKİNALP, s. 132, ÖNDÜL, s. 47, TURAN, s. 113, KENDİGELEN/KIRCA, s. 72, 'Çeklerin kaybolması nedeniyle açılan davada verilmiş bulunan iptal kararı bir ilam olmayıp tespit niteliği taşımaktadır. Ayrıca, bu karar hasımsız olarak verilmiş bulunduğundan davada taraf olmayan iyiniyetli üçüncü kişileri bağlamaz.' YARGITAY 12. HD E. 2005/22653 K. 2005/26627 T. 30.12.2005, karar için bkz. KAÇAK, Polİçe Bono Çek, s. 1020, YARGITAY 12. HD E. 2014/19103 K. 2014/25775 T. 03.11.2014 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 09.01.2020.

⁶⁵³ GÜRÜHAN, s. 88, GÜRBÜZ GÖÇ, Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali, s. 2251, BOZER/GÖLE, s. 58, POROY/TEKİNALP, s. 132, ÖZTAN, 2019, s. 58, TURAN, Zayi Nedeniyle Kambiyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, s. 4832, KAYIHAN, s. 79, ÖNDÜL, s. 47, KENDİGELEN/KIRCA, s. 70.

⁶⁵⁴ DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 89, ÖZTAN, 1997, s. 278, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 298, GÜLTEKİN, s. 178, PULAŞLI, s. 104, POROY/TEKİNALP, s. 125, TURAN, Zayi Nedeniyle Kambiyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, s. 4833, ÖNDÜL, s. 51, TURAN, s. 114, KENDİGELEN/KIRCA, s. 71.

İptal kararı bulunmayan bir hakkı ortaya çıkarmamakta ve iptal kararını alan kişinin çek üzerinde alacaklı olduğunu kesin olarak tespit etmemektedir⁶⁵⁵. Bu sebeple, iptal kararı alındıktan sonra çek üzerinde hak sahibi olduğunu iddia eden bir kişi ortaya çıktığı takdirde bu kişinin iptal kararı alan kimseye karşı iptal kararının iptalini dava edebilmesi mümkün olacaktır⁶⁵⁶.

2. İptal Kararı Alan Hamilin Düzenleyen ve Diğer Başvuru Borçlularından Talepte Bulunabilmesi

TTK m. 818/1-s, çekte kabul yasağı olması sebebiyle poliçenin iptaline ilişkin TTK m. 764/2'ye atıf yapmamaktadır. TTK m. 764/2'ye göre, iptaline karar verilen bir poliçe hakkında hamil sadece poliçeyi kabul edene karşı poliçeden doğan talep hakkını ileri sürebilecektir. Çekler bakımından söz konusu hükme atfın yapılmaması, iptal kararı alan hamilin, iptal edilen çek hakkında tüm başvuru borçlularına gidebileceğini göstermektedir⁶⁵⁷. Öyleyse iptal kararı alan hamil çekte iptal edilen çek hakkında nihai başvuru borçlusunu olan düzenleyene, cirantalara, lehtara ve varsa avalistlere başvurabilecektir. Elbetteki diğer başvuru borçluları iptal kararı alan hamile ödeme yaptıkları ölçüde nihai başvuru borçlusunu olan düzenleyenden talepte bulunabilecektir.

⁶⁵⁵ DİRİKKAN ÖZTÜRK, s. 85, ÖZTAN, 1997, s. 275, BOZKURT YÜKSEL, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, s. 507, GÜLTEKİN, s. 197, CAN, s. 55, ÖZTAN, 2019, s. 58 ÖNDÜL, s. 51, TURAN, s. 113.

⁶⁵⁶ '(...) kıymetli evrakın iptaline ilişkin dava, çekişmesiz yargı alanına girdiği açıktır. Bu davalar hasımsız olarak açılır ve çekişmesiz yargıda tabi bu gibi davalarda verilen kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. O nedenle bu kararlar aleyhine kanun yollarına başvuru bile kesin hüküm oluşturmadıklarından açılacak bir iptal davası ile değiştirilebilir ve ortadan kaldırılabilmektedir.' YARGITAY HGK E. 1997/11-313 K. 1997/69 T. 25.06.1997(Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.08.2019, YARGITAY 11. HD 2018/4967 K. 2019/6380 T. 09.10.2019 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

⁶⁵⁷KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 373-374, ÖZTAN, 1997, s. 281, GÜRÜHAN, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, s. 297, GÜLTEKİN, s. 192, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 139, GÜRBÜZ GÖÇ, Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali, s. 2271ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 80, KENDİGELEN/KIRCA, s. 73, TURAN, Zayi Nedeniyle Kambiyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, s. 4846.

İptal kararı alan hamilin başvuru borçlularına başvurabilmesi için TTK m. 808’de yer alan ibraz şartının gerçekleşmesine rağmen çekin ödenmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Çek ibraz edilmeden zayi olduğunda çekin ibraz edilebilmesine fiilen imkân bulunmamaktadır. Öyleyse hamilin başvuru borçlularına başvurma hakkını kullanabilmesi için iptal kararı almak istediği çek hakkında mahkemeden çek bedelini tevdi talebinde bulunması gerekmektedir (TTK m. 757/2). Ancak tevdi talebinin ibraz süresi içerisinde yapılması gerekmekte aksi takdirde iptal kararı alan hamilin başvuru borçlularına başvurabilmesi mümkün olmamaktadır. Hamilin talebi üzerine çek bedeli tevdi edildiğinde iptal kararı sonrası hamil çek bedelini alabilecektir. Süresi içerisinde hamilin tevdi talebinde bulunmasına rağmen muhatap banka çek bedelini tevdi etmeyi reddettiğinde hamilin talebi, ibraz ve ödememe şeklinde değerlendirilerek hamilin başvuru borçlularına gideme hakkının saklı tutulması yerinde olacaktır⁶⁵⁸. Aksi takdirde hamil düzenleyen ve diğer başvuru borçlularına gidemeyecektir. İlâveten muhatap bankanın çek bedelinin tevdi talebini reddetmesi çekin karşılıksız çıkmasına da dayanabilecektir.

Çek ibraz süresinden önce zayi edilip ibraz süresi içerisinde de tevdi talep edilmezse hamil, düzenleyene ve diğer başvuru borçlularına gidemeyecektir. Bu durumda iptal kararı alan hamil, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin TTK m. 732 vd. hükümleri gereği sadece düzenleyene başvurabilecektir (TTK m. 818/1-m). Çeki zayi eden kimse lehtar ise aynı zamanda temel ilişkiye dayanarak da düzenleyene gidilebilecektir (TTK m. 733).

Düzenleyen çek bedelini ödedikten sonra ileride yeni bir hamilin ortaya çıkması durumunda, yeni hamil alacağını sadece sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak (TBK m. 77) iptal kararını alan ve kendisine ödeme yapılan hamile karşı ileri sürebilecektir⁶⁵⁹.

⁶⁵⁸ İNAN, Çek Rizikoları, s. 87, ESENKAR, s. 52, 98-99, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 140, GÜNAY, s. 97.

⁶⁵⁹ ‘İptal kararının olumlu etkisi sebebiyle borçlunun karar hamiline yapacağı ifa onu borcundan kurtaracağı için senede zilyet olan üçüncü kişi borcun sona erdiği def’i ile karşılaşabilir. Bu durumda üçüncü kişi, kendisine ifada bulunulan iptal kararı hamili aleyhine sebepsiz zenginleşme davası açabilir (BK. madde 61). Başka bir anlatımla böyle bir durumda

III. ÇEKİN İBRAZ EDİLMEMESİ SEBEBİYLE DÜZENLEYENİN SORUMLULUKTAN KURTULDUĞU HALLER

A. İBRAZ SÜRESİNİN GEÇİRİLMESİ

Çek hukukunda hamilin, çekten doğan haklarını kullanabilmesi için çeki süresi içerisinde muhataba ibraz etmesi gerekmektedir (TTK m. 796). Zira çek üzerinde yazılı alacak, süresi içerisinde hamilin yapacağı ibraz ile muaccel hale gelmektedir⁶⁶⁰. Süresinde ibraz gerçekleştiğinde söz konusu çekin karşılığının bulunması kaydıyla muhatap bankanın hamile ödeme yükümlülüğü doğmaktadır. Çekin süresinde ibraz edilmemesi durumunda hamil, çekin ödenmemesi sebebiyle düzenleyene, cirantalara, avalistlere karşı kambiyo hukukundan doğan başvuru hakkını kaybetmektedir⁶⁶¹ (TTK m. 808).

Süresinde ibraz edilmeyen bir çek söz konusu olduğunda düzenleyenin hamile karşı kambiyo hukukundan kaynaklanan sorumluluğu

senede zilyet olan üçüncü kişi, iyi niyetli iptal kararı hamiline ödemede bulunan borçluya başvuramaz. YARGITAY 19. HD E. 2017/11763 K. 2017/6962 T. 16.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.08.2019, BOZER/GÖLE, s. 486

⁶⁶⁰ ÖZTAN, 1997, s. 1176, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 278, KENDİGELEN/KIRCA, s. 307.

⁶⁶¹ '...Çek [e]TK'nın 708. maddesinde belirlenen süre içinde muhatap bankaya ibraz edilmez ise, bu çekle artık müracaat hakkı kullanılamaz. Böyle bir çek adi senede dahi dönüşmez. Bu durumdaki çek ancak, HUMK'un 292.maddesi anlamında yazılı delil başlangıcı niteliğinde bir belge olup, davada temel ilişkiye dayanılmış ise, alacağın diğer yan delillerle kanıtlanması gerekir. Öte yandan, çeki ciro yoluyla elde eden hamilin keşideci ile aralarında bir akdi ilişki bulunmayacağına göre, temel ilişkiye dayalı olarak keşideciye karşı bir talepte bulunmasına da olanak yoktur...Gerek zamaşımına uğramış ve gerekse süresinde bankaya ibraz edilmemiş çek hamilinin hakkına kavuşabilmesi için iki seçeneği mevcuttur. Ya yukarıda da değinildiği gibi, akdi ilişkiye dayalı olarak tahsil davası ya da [e]TK'nın 730/14.bendi yollaması ile çeklerde de uygulanması gereken ve aynı Yasanın 644.maddesinde düzenlenmiş bulunan sebepsiz iktisap davasıdır. Ancak, her iki halde de çekin kanuni unsurlarını taşıması zorunludur.' YARGITAY 13. HD E. 2004/5959 K. 2004/16090 T. 08.11.2004 (karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 707), YARGITAY 19. HD E. 2016/11934 K. 2017/4509 T. 05.06.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 26.12.2019, YARGITAY 11. HD E. 2010/3159 K. 2010/3784 T. 05.04.2010 (karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN, S. 717, ayrıca aynı karar için bkz. BATIDER, C. 26, S. 2, 2010, s. 349-350)

sona ermektedir⁶⁶². Nitekim süregelen Yargıtay içtihatları da bu konuda istikrarlı bir çizgi sürdürmektedir⁶⁶³.

Başvuru hakkını kaybeden hamil şayet temel borç ilişkisine taraf ise lehtar olarak düzenleyene bu kapsamda başvurabilecektir⁶⁶⁴. Diğer bir ihtimal olarak hamil, TTK m. 818/1-m'nin atfı üzerine TTK m. 732'ye göre kambyo hukukuna dayalı sebepsiz zenginleşme davasına da başvurabilecektir⁶⁶⁵. Düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme talebi çekte zamanaşımının dolmasından itibaren bir yıllık süre içerisinde ileri sürülebilecektir (TTK m. 732/4).

⁶⁶²ÖZTAN, 1997, s. 1314, BOZGEYİK, Kambyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, s. 591, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 394, YUSUFOĞLU, Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, s. 146, BOZER/GÖLE, s. 414, YASAN, Mustafa, Kambyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 142, PULAŞLI, s. 455, POROY/TEKİNALP, s. 351, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 370, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 342, KENDİGELEN/KIRCA, s. 325.

⁶⁶³ 'Dava konusu çekte davacı keşideci, davalı ise ciro yolu ile hamildir. Süresinde ibraz edilmeyen çekin hamili keşideci dahil kendisinden önce gelen çek borçlularına kambyo ilişkisi içinde başvuramaz Ancak hamil ya temel ilişkiye dayanarak ya da sebepsiz iktisap hükümlerine göre alacağını talep etme hakkına sahiptir. Somut olayda dava konusu çek süresi içinde bankaya ibraz edilmediğinden davalı kambyo hukukuna dayalı haklarını yitirmiş olup, taraflar arasında temel ilişki de bulunmadığından davalının TTK'nun 644. maddesi uyarınca sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca alacağını talep edebileceği gözden kaçırılarak yazılı gerekçe ile menfi tespit davasının kabulü doğru görülmemiştir.' YARGITAY 19. HD E. 2010/11334 K. 2011/5773 T. 28.04.2011 (Lexpera İctihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.08.2019, aynı yönde bkz. 'Somut olayda takip konusu 30.06.2012, 31.07.2012 ve 31.08.2012 tarihli çeklerin muhatap bankaya yasal süresi içerisinde ibraz edildiğine dair bankaca çek üzerine yazılmış şerh bulunmadığı, dolayısıyla bu çeklerin süresi içerisinde bankaya ibraz edilmediği anlaşıldığından alacaklı, TTK'nun 708 ve 720. maddeleri uyarınca takip borçlusuna karşı müracaat hakkını kaybeder. Dayanak belgeler adi havale niteliğinde olup, borç ikrarını içermediğinden kambyo takibi yapılamaz. Söz konusu çekler hakkında verilen ihtiyati haciz kararı da ibraz yerine geçmez. Bu husus, kamu düzenine ilişkin olup, mahkemece re'sen gözetilmelidir. O halde mahkemece İİK'nun 170/a maddesi uyarınca, takip konusu 30.06.2012, 31.07.2012 ve 31.08.2012 tarihli çekler ile ilgili olarak takibin re'sen iptali gerekirken, yazılı gerekçe ile talebin tümünden reddi isabetsizdir.' YARGITAY 12. HD E. 2013/5421 K. 2013/13789 T. 11.04.2013 (Kazancı İctihat Bilgi Bankası), Erişim Tarihi: 27.08.2019, ⁶⁶³ '...Süresinde ibraz edilmeyen çek bakımından TTK m. 720 uyarınca işlem yapılmadığından davacı hamilin keşideci davalıya kambyo hukuku bakımından müracaat hakkı bulunmamaktadır. Anılan çek, yazılı delil başlangıcı niteliğindedir (...) Müracaat hakkı yitirilen bir çekte temel ilişkiye dayanan davacının iddiasını ispat etmesi gerekmektedir. YARGITAY 12. HD E. 2002/883 K. 2002/1876 T. 31.01.2002, karar için bkz. BOZBEL/ATALI, Çekte İbraz Tarihinin Yer Almamasının Müracaat Hakkının Kullanımı Bakımından Sonuçları, s. 450.

⁶⁶⁴ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 903, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 320, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 141, BOZER/GÖLE, s. 69, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 400, ÖZTAN, 2019, s. 194, KENDİGELEN/KIRCA, s. 268, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 117.

⁶⁶⁵ Bkz. 2. Bölüm, II-F Başvuru Hakkının Kaybedilmesi.

İbraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro alacağın temlikinin hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır (TTK m. 793/1). Alacağın temliki hükümlerine göre devirde senet borçlusu devredene karşı ileri sürebileceği tüm şahsi defilerini devralana karşı da ileri sürebilecektir (TBK m. 183). Dolayısıyla kendisine başvuru düzenleyen çek hamiline karşı şahsi defilerini ileri sürebilecektir.

A. CAYMA

1. Tanımı

Çekten cayma, temelinde havale ilişkisi bulunan çekte, düzenleyenin bankaya vermiş olduğu ödeme yetkisini geri almasına ilişkin bir talimatı içermektedir⁶⁶⁶. Düzenleyen cayma beyanıyla, kaynağını çek anlaşmasında bulan bir yetkiyi kullanarak muhataba talimat vermektedir⁶⁶⁷.

ETTK m. 711’de düzenleyene, çekten cayma ve muhatap bankayı ödemedenden men edebilme hakkı tanınmaktaydı. Ödeme yasağı, rızası dışında çeki elinden çıkan düzenleyenin, tek taraflı bir irade beyanıyla muhatapı ödeme yapmaktan alıkoymasına ilişkin olarak belirtilmekteydi (ETTK m. 711/3). Çekten cayma ibraz süresi geçtikten sonra ödeme yasağı ise ibraz süresi içerisinde kullanılabilmekteydi. Ancak 5838 sayılı Kanun ile 2009 yılında düzenleyenin muhatap bankayı ödemedenden men edebilmesine ilişkin ETTK m. 711/3 yürürlükten kaldırılmıştır⁶⁶⁸. Aynı anlayışla TTK ’da çekten caymayı düzenleyen TTK m. 799’ da ödeme yasağıyla ilgili düzenleme yer almamaktadır.

⁶⁶⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1328, ERTEKİN/KARATAŞ, s. 247, REİSOĞLU, s. 267, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 112, BOZER/GÖLE, s. 365, PULAŞLI, s. 353, POROY/TEKİNALP, s. 346, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 340, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 332, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 211, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320.

⁶⁶⁷ ÖZTAN, 1997, s. 1328, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 315, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 97, PULAŞLI, s. 354, POROY/TEKİNALP, s. 347, Caymanın dayanağının TTK m. 799 sebebiyle kanunda bulunduğunu savunan aksi yöndeki görüş için bkz. NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 49, AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 9.

⁶⁶⁸ 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 27155 sayılı Mükerrer RG, Çeke dayalı ödemeyi kambiyo ilişkisi dışındaki üçüncü kişi olan muhatap bankanın gerçekleştirmesinden hareketle TTK m. 711/3’teki özel korumanın haklı bir gerekçeye dayandığı ve kaldırılmasının gerekli olmadığı hakkında bkz. TEOMAN, Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler, s. 30.

2. Şartları

a. İbraz Süresinin Geçmiş Olması

Cayma hakkının kullanılabilmesi için elbette ilk etapta unsurları tam olan çek hükmünde bir senet olması gerekmektedir. Unsuruları eksik olan senetler yazılı delil başlangıcı hükmünde kabul edilmekte, cayma hakkına konu olamamaktadır⁶⁶⁹. Çek niteliğini haiz bir senet için ibraz süreleri, TTK m. 796'ya göre çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay olarak belirlenmektedir. İbraz süresi çekte yazılı olan düzenleme tarihinin ertesi gününden itibaren başlamaktadır. Kanun, çekte caymanın geçerli bir nitelik taşıyabilmesi için TTK m. 796'da belirtilen ibraz süresinin geçmiş olmasını aramaktadır (TTK m. 799/1). Kanun koyucunun cayma beyanının geçerliliği için aradığı süre şartı, ödeme aracı olan çekte tedavül güvenliğinin sağlanması amacıyla ileri gelmektedir⁶⁷⁰. TTK m. 799/1 emredici olarak düzenlenmektedir⁶⁷¹.

İleri düzenleme tarihli çeklerde ibraz süresi çek üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlendiğinden (Çek Kanunum. 3/8) cayma beyanının geçerlilik kazanması da bu sürenin esas alınmasıyla mümkün olacaktır⁶⁷².

İbraz süresi geçmiş olsa dahi çekten caymanın mümkün olmadığı iki durum bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çekin ibrazının mücbir sebepler yüzünden mümkün olmaması (TTK m. 811), ikincisi ise çek düzenlenmesi ile muhatap banka nezdindeki karşılığın devredilmesidir (TTK m. 818/1-n'nin atfıyla TTK m. 733)⁶⁷³. Çekin ibrazı veya ödenmemenin tespiti mücbir

⁶⁶⁹ AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 15.

⁶⁷⁰ KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 293, dpnt. 55, KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 133, PULAŞLI, s. 354, BOZER/GÖLE, s. 365.

⁶⁷¹ ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 315, PULAŞLI, s. 357, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320, aksi yönde görüş için bkz. KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 136, ÖZTAN, 1997, s. 1333, POROY/TEKİNALP, s. 348.

⁶⁷² KARAKAYA, s. 46, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 53, BOZER/GÖLE, s. 328, PULAŞLI, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 342.

⁶⁷³ NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 53, REİSOĞLU, s. 269, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 407, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 112, PULAŞLI, s. 357,

sebebe dayanarak yapılamadığı takdirde ibraz ve ödenmemenin tespitine ilişkin süreler uzayacağı için (TTK m. 811/1) düzenleyen ibraz süresi geçse de çekten cayamayacaktır. Ancak burada mücbir sebebe dayalı olarak hamile getirilen ihbar yükümlülüğüne (TTK m. 811/1 ve m. 818/1-j'nin atfıyla TTK m. 723) dikkat etmek gerekmektedir. Her ne kadar hamilin ihbar yükümlülüğüne uymaması başvuru hakkının kullanılmasına engel teşkil etmese de ihbarın yapılmaması ya da geç yapılmasının neden olduğu zarardan hamil sorumlu olacaktır. Örneğin; ihbar yükümlülüğünü yerine getirmeyen hamilin içinde bulunduğu mücbir sebepten haberdar olmayan düzenleyen ibraz süresinin geçtiğini düşünerek çekten cayabilecektir. Bu durumda hamil çeke dayalı takip ve dava masraflarından kendisi sorumlu olacaktır⁶⁷⁴.

Karşılığın devrinde ise düzenleyen hakkındaki iflasın açılması veya düzenleyenin çek üzerine yazacağı bir beyanla muhatap banka nezdindeki çek karşılığı hamile geçecektir (TTK m. 818/1-n'nin atfıyla TTK m. 733). Her iki geçişte de çekin yetkili hamili alacaklı sıfatıyla ibraz süreleri ile sınırlı olmaksızın, devredilen alacağın zamanaşımı süresi içerisinde muhatap bankadaki karşılığı talep ve tahsil edebilecektir⁶⁷⁵. Dolayısıyla düzenleyen çekten cayması mümkün olmayacaktır.

Çekten cayma yetkisine ilişkin düzenleyen ile muhatap bankanın aralarında yaptıkları çek anlaşmasına hüküm koyması mümkün olabilecek midir? TTK m. 799/2'nin emredici bir nitelik taşımaması karşısında, çek anlaşmasına konacak bir hükümlerle, ibraz süresi geçtikten sonra çek cayılmadığı takdirde muhatap bankanın sahip olduğu ödeme serbestisi kaldırılabilir⁶⁷⁶.

KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320.

⁶⁷⁴ UZUNALLI/YILDIRIM, s. 115.

⁶⁷⁵ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 405, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 344, BÜYÜKŞİLİ, s. 118, KENDİGELEN/KIRCA, s. 153.

⁶⁷⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1351, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 71, PULAŞLI, s. 357, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 344.

b. Çekin Ödenmek Üzere İbraz Edilmemiş Olması

Çekten caymanın ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edebilmesi için, ibraz süresi içerisinde hamil tarafından çekin muhatap bankaya ödenmek üzere ibraz edilmemiş olması gerekmektedir⁶⁷⁷. Şayet çek ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmiş ve çek bedeli hamile ödenmemişse hamilin, düzenleyenin cayma beyanında bulunmasını önleyebilmesi için ödenmeme durumunu usulüne uygun şekilde tespit ettirmesi gerekmektedir (TTK m. 808-809). Aksi durumda düzenleyen ibraza rağmen çekten cayma hakkını kullanabilecektir⁶⁷⁸.

Hamilin süresi içerisinde çeki ibraz etmesine rağmen muhatap bankanın bu ibrazı kabul etmemesi durumunda çek ibraz edilmemiş mi sayılacaktır? Burada, muhatap bankanın ibrazı kabul etmemesi üzerine düzenleyenin cayma beyanında bulunabilmesi ihtimali sebebiyle- hamilin hak kaybına uğramamak için noter kanalıyla çeki ödemek üzere ibraz ettiğini ancak bu ibrazın muhatap banka tarafından kabul edilmediğini tespit ettirmesi yararına olacaktır⁶⁷⁹. Zira bu tespitle muhatap bankanın sorumluluğuna gidebilecektir.

c. Düzenleyenin Cayma Beyanında Bulunması

aa. Genel Olarak

Düzenleyen cayma iradesini muhatap bankaya yönelttiği varması gerekli tek taraflı bir beyan ile kullanabilmektedir⁶⁸⁰. Çekten cayma hakkı,

⁶⁷⁷ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 396, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 67, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 112, PULAŞLI, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320, YARGITAY 12. HD E. 1975/11345 K. 1976/2014 T. 27.2.1976 (E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı), Erişim Tarihi: 11.01.2020.

⁶⁷⁸ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 396, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 67, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 112, PULAŞLI, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320.

⁶⁷⁹ NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 65.

⁶⁸⁰ KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 406, PULAŞLI, s. 354, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, BAHTİYAR, s. 162, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 321.

temelinde nitelikli havale ilişkisi bulunan çekte düzenleyenin muhataba verdiği ödeme yetkisinin geri alınması olarak sadece düzenleyenin kullanabileceği bir haktır. Diğer çek borçluları çekten cayma beyanında bulunamayacaktır⁶⁸¹. Cayma beyanı şekle tabi olmamakla birlikte beyanın şüphe barındırmayacak şekilde yapılması gerekmektedir. Her ne kadar Kanun, beyan konusunda şekil şartı getirmese de ispat kolaylığı bakımından beyanın yazılı yapılması gerekmektedir⁶⁸². Beyan ulaştığı andan itibaren muhatap banka bu beyan ile bağlı olacak ve ödemedi kaçınacaktır.

Çek üzerinde birden fazla lehtar gösterilmesine hukukumuzda izin verilmektedir. Şayet birden fazla lehtar bulunan bir çek için düzenleyen cayma beyanında bulunacak olursa, bu beyan tüm lehtarlar bakımından caymanın hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Zira burada düzenleyenin cayma beyanı, lehtarın şahsına yönelik değil somut çeke yönelik yapılmaktadır⁶⁸³. Dolayısıyla diğer şartlar sağlandığı takdirde cayma beyanı çekte yer alan tüm lehtarlar için muhatap bankanın ödeme yetkisini ortadan kaldıracaktır.

Düzenleyen ad ve hesabına temsilen çek düzenlemeye yetkili kimselerin çekten cayma beyanında bulunup bulunamayacaklarına değinmek gerekmektedir. Cayma beyanının ibraz süresi geçtikten sonra düzenleyenin ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırdığı bir diğer deyişle düzenleyenin sorumluluğunu hafiflettiği dikkate alındığında çoğun içinde az da vardır ilkesinden hareketle bu soruya olumlu yanıt vermek gerekmektedir. Zira düzenleyen ad ve hesabına temsilen çek düzenlemeye yetkilendirilmiş kimseler bu yetkinin tayiniyle düzenleyen ad ve hesabına kambiyo taahhüdünde bulunabilmekteyse cayma beyanının da bu yetkinin kapsamı içerisinde değerlendirilmesi gerekecektir⁶⁸⁴.

⁶⁸¹ÖZTAN, 1997, s. 1328, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 97, BOZER/GÖLE, s. 365, PULAŞLI, s. 354, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 343, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 321, ÖZTAN, 2019, s. 310.

⁶⁸²REİSOĞLU, s. 268, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 406, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 97, BOZER/GÖLE, s. 365, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 344, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 321.

⁶⁸³ AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 87.

⁶⁸⁴ NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 69, AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 89.

Düzenleyenin ibraz süresi dolduktan sonra hiçbir beyanda bulunmadan çekle işleyen hesabındaki parayı kısmen veya tamamen çekmesinin çekten cayma sayılıp sayılmadığı hakkında doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir görüş⁶⁸⁵ bunun cayma olarak nitelendirileceğini ifade etmektedir. Diğer görüş⁶⁸⁶ ise söz konusu hususun cayma olarak nitelendirilemeyeceğini, aksi düşüncenin muhatap bankayı, düzenleyenin banka nezdindeki hesap hareketlerini kontrol etme yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakacağını ve muhatap bankaya böyle bir ek yükümlülük yüklenemeyeceğini ifade etmektedir. Cayma iradesinin muhataba yöneltilecek tek taraflı bir beyan ile açık ve şüpheden uzak bir şekilde kullanılması gereken bir hak niteliği taşıması aynı zamanda muhatap bankanın düzenleyenin hesap hareketlerini kontrol etme yükümlülüğü altında tutulamaması karşısında düzenleyenin çekle işleyen hesabındaki parayı çekmesinin cayma beyanı olarak kabul edilemeyeceği görüşüne katılmaktayız.

ab. İbraz Süresi Geçmeden Yapılan Cayma Beyanı

Düzenleyen ibraz süresi geçtikten sonra çekten cayma hakkını kullanabilecektir (TTK m. 799/1). İbraz süresi içerisinde cayma beyanında bulunulduğunda söz konusu beyan ibraz süresinin geçmesinden sonra sonuç doğuracak ve muhatap banka için geçerli olacaktır⁶⁸⁷. Muhatap banka ibraz süresi içerisinde bu beyanı dikkate alır ve kendisine ödenmek üzere ibraz

⁶⁸⁵ KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 136, İNAN, Çek Rizikoları, s. 56, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 63, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 406, UZUNALLI/YILDIRIM, s. 97, BOZER/GÖLE, s. 365.

⁶⁸⁶ COŞKUN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, s. 15, ÖZTAN, 1997, s. 1329, ERTEKİN/KARATAŞ, s. 253, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 73, AKSOY, s. 147, AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 95, YILDIZ, Makalelerim 1988-2007, s. 380, REİSOĞLU, s. 269, PULAŞLI, s. 359, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 345.

⁶⁸⁷ KARAYALÇIN, Ticarî Senetler, s. 295, KINACIOĞLU, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 1351, ELMAZ, s. 76, AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 84, REİSOĞLU, s. 268, NARBAY/ÇELİK, Süresinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, s. 6052, BOZER/GÖLE, s. 367, PULAŞLI, s. 358, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 344, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 332, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, CAN, s. 195, GÜNAY, s. 72, KENDİGELEN/KIRCA, s. 321, aynı yönde YARGITAY 11. HD E. 1992/2163 K. 1992/5782 T. 01.05.1992 (karar için bkz. ERTEKİN/KARATAŞ, s. 317).

edilen bir çek bedelini hamile ödemekten kaçınırsa hamile karşı sorumluluğu doğacaktır⁶⁸⁸ (TTK m. 783/2, Çek Kanunu m. 3/7 – 7/5).

Düzenleyen ibraz süresinde cayma beyanında bulunursa ve muhatap banka ibraz süresi içerisinde yapılmasına rağmen cayma beyanına uymak suretiyle kendisine hamil tarafından ibraz edilen çekin bedelini hamile ödemekten kaçınırsa burada hamil kimlerin sorumluluğuna gidebilecektir? İbraz süresi içerisinde çek bedelini ödeme zorunluluğu olan muhatap banka ve aynı zamanda ibraz süresi içerisinde çekten cayma geçersiz olmasına rağmen çekten cayan düzenleyen hamile karşı sorumlu olacaktır⁶⁸⁹. Söz konusu çekin karşılıksız çek hükmünde sayılması gerekmektedir. Hamil ödenmeyen çek bedeli için muhatap bankadan ödenmemenin tespitini isteyebilecek, muhatap banka işlem yapmadığı takdirde protesto veya buna eşdeğer belirleme ile çekin ödenmediğini tespit ettirebilecektir (TTK m. 808-809). Ödenmemeyi tespit ettiren hamil bu şekilde düzenleyene ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilecektir⁶⁹⁰. İbraz süresi içinde yapılan caymaya bağlı olarak senedi elinde bulunduran kişi lehtar ise (lehtar çeki devretmemişse) TTK m. 808 ve TTK m. 809'a dayalı başvuru hakkı dışında lehtar, TBK m. 112'ye dayanarak diğer zararlarını talep edebilecektir. Zira ibraz süresi içinde cayan düzenleyen, çekin lehtara teslim edilmesinden doğan sözleşmesel ilişkinin şartlarına aykırı davranmış olacaktır⁶⁹¹.

Düzenleyenin ibraz süresi içerisinde caymaya ilişkin bir beyanı olmamasına rağmen muhatap banka çekten cayıldığı gerekçesiyle hamil tarafından kendisine ibraz edilen çekin bedelini ödemekten kaçınırsa sorumluluk sadece muhatap banka üzerinde kalacaktır. Üstelik böyle bir çekin karşılığı bulunmadığı gerekçesiyle karşılıksız çek olarak

⁶⁸⁸ Söz konusu hükmün *lex imperfecta* (müeyyidesiz) bir hüküm olduğu ve ibraz süresi içinde çekten cayma durumunda düzenleyenin bu talebine uyup uymamak hususunda muhatap bankanın seçimlik hakkı olduğu şeklindeki aksi yöndeki görüş için bkz. KALPSÜZ/EREM/ÇELEBİCAN, s. 134, ŞİMŞEK, s. 464, KINACIOĞLU, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 1330, POROY/TEKİNALP, s. 347, ÖZTAN, 2019, s. 311.

⁶⁸⁹ NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, s. 63, PULAŞLI, s. 356.

⁶⁹⁰ ÖZTAN, 1997, s. 1334, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, s. 63, REİSOĞLU, s. 269, BOZER/GÖLE, s. 368, POROY/TEKİNALP, s. 348.

⁶⁹¹ ÖZTAN, 1997, s. 1343.

nitelendirilmesi mümkün olmayacaktır⁶⁹². Düzenleyen ise ibraz süresi içerisinde cayma beyanında bulunmamasına rağmen çek bedelini hamile ödemeyen muhatap bankaya çek anlaşmasına dayanarak talepte bulunabilecektir.

Düzenleyenin çek hamiline karşı kişisel defileri ileri sürme hakkının mevcut olması ibraz süresi içerisinde çekten cayılabilmesine imkân tanımamaktadır. Bir diğer deyişle düzenleyen, lehtar ile arasındaki temel borç ilişkisine yönelik defilerini ileri sürmek suretiyle ibraz süresi içerisinde çekten cayamayacak ve çekin ödenmesini durduramayacaktır⁶⁹³.

ac. İbraz Süresi Geçtikten Sonra Yapılan Cayma Beyanı

Düzenleyen ibraz süresi geçtikten sonra cayma beyanında bulunursa TTK m. 799/1 gereği bu beyan geçerli bir caymanın tüm hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Dolayısıyla muhatap bankanın bu beyan doğrultusunda çek bedelini hamile ödememesi gerekmektedir. Geçerli bir cayma beyanına rağmen muhatap banka çek bedelini hamile öderse, ödediği parayı düzenleyenin hesabına borç kaydedemeyecek⁶⁹⁴ ve düzenleyene karşı sorumlu olacaktır⁶⁹⁵. Düzenleyenin caydığı çeki ibraz süresi geçtikten sonra ödeyen muhatap banka, TBK m. 112 kapsamında düzenleyene karşı sorumlu olacaktır⁶⁹⁶.

Düzenleyen ibraz süresi geçtikten sonra cayma hakkını kullanmadığında muhatap banka çek bedelini ödeyip ödememe hususunda seçimlik yetkiye sahip olacaktır (TTK m. 799/2). İbraz süresi geçtikten sonra

⁶⁹²NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, s. 63.

⁶⁹³İNAN, Çek Rizikoları, s. 64, REİSOĞLU, s. 268, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 406, BOZER/GÖLE, s. 366, PULAŞLI, s. 360, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 342, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320.

⁶⁹⁴ KINACIOĞLU, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 1351, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 406, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 344, ÖZTAN, 2019, s. 312, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 321.

⁶⁹⁵ ÖZTAN, 1997, s. 1351, NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, s. 80, BOZER/GÖLE, s. 367, PULAŞLI, s. 356, POROY/TEKİNALP, s. 348, ÖZTAN, 2019, s. 312.

⁶⁹⁶ ÖZTAN, 1997, s. 1343, PULAŞLI, s. 356.

cayılmamış bir çekin bedelini ödeyen muhatap bankanın bu durumda ne düzenleyene ne de hamile karşı bir sorumluluğu olmayacaktır⁶⁹⁷.

3. Cayma Beyanının Düzenleyen Bakımından Hukuki Sonuçları

Düzenleyen cayma beyanıyla muhatap bankanın ibraz süresinden sonra çek bedelini ödeme serbestisini ortadan kaldırmaktadır (TTK m. 799). Cayma beyanının ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ve sonuç doğurduğu dikkate alındığında (TTK m. 799/1) hamilin süresi içerisinde çeki ibraz etmeyerek çek bedelini tahsilden yoksun kalmayı göze aldığı söylenebilecektir. Nitekim hamil çeki süresi içerisinde ibraz etmediği için düzenleyen ve diğer başvuru borçlularına kambiyo hukuku çerçevesinde talepte bulunma hakkını kaybedecektir (TTK m.808, TTK m. 810). Düzenleyenin TTK m. 799/1'e uygun olarak caydığı bir çeki ödeyen muhatap banka, ödediği bedeli çekten cayan düzenleyenin hesabına borç kaydedemeyecektir⁶⁹⁸.

Düzenleyenin cayma hakkını kullanımı lehtar ya da hamilin hakkını geçmişe yönelik olarak ortadan kaldırmamakta sadece lehtar ya da hamil bu hakkını kambiyo hukuku kapsamında ileri sürme hakkını kaybetmektedir. Dolayısıyla çekte yer alan bedele ilişkin alacak hakkı, temel ilişkinin varlığı durumunda temel ilişki ya da şartları varsa (TTK m. 818/1-m'nin atfıyla) TTK m. 732 çerçevesinde sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak düzenleyene ileri sürülebilecektir⁶⁹⁹.

Düzenleyen tarafından cayılmamış bir çek bakımından TTK m. 799/2 gereği ödeme konusunda seçimlik yetkiye sahip olan muhatap banka, ibraz

⁶⁹⁷ ÖZTAN, 1997, s. 1333, POROY/TEKİNALP, s. 348, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 346, ÖZTAN, 2019, s. 312, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 213, KENDİGELEN/KIRCA, s. 320.

⁶⁹⁸ KINACIOĞLU, s. 339, ÖZTAN, 1997, s. 1351, KARAHAN/ARI/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL, s. 406, KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 344, ÖZTAN, 2019, s. 312, BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 212, KENDİGELEN/KIRCA, s. 321.

⁶⁹⁹ NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 47-81, AKER, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 14, BÜYÜKŞİŞLİ, s. 113-114.

süresi geçtikten sonra çeki ödemekten kaçınabilecektir. Cayılmış bir çek hususunda olduğu gibi düzenleyenin caymadığı ancak ibraz süresi içerisinde ibraz edilmeyen bir çek bakımından da hamil kambiyo hukukuna dayalı başvuru hakkını kaybedecektir. Dolayısıyla çek TTK m. 799/2 gereği ibraz süresi sonrasında ödenmediğinde, hamil burada düzenleyene ancak sebepsiz zenginleşme (TTK m. 818/1-m'nin atfıyla TTK m. 732) ve varsa temel ilişkiye dayalı olarak talepte bulunabilecektir.

SONUÇ

Çalışmamızda çekte düzenleyenin hukuki sorumluluğu incelenmiştir.

Çekte yazılı bedelin ödenmesine ilişkin kambiyo taahhüdünde bulunan kişiye düzenleyen adı verilmektedir. Düzenleyen çek düzenlemek suretiyle lehtar çek bedelini tahsil etmek, muhatap bankayı ise çek bedelini lehtara ödemek üzere havale işlemi içerisinde yetkilendirmektedir. Düzenleyenin düzenlediği çek sebebiyle çekte dayalı bir borç meydana gelmektedir. Çekte dayalı kambiyo borcu çek bedelinin düzenleyen tarafından ödendiği ana kadar varlığını sürdürmektedir. Bir diğer deyişle çek ile taahhütte bulunma iradesi düzenleyenin şahsında bir hukuki sorumluluk doğurmaktadır ve çek bedeli ödeninceye kadar bu sorumluluk düzenleyeni takip etmektedir.

Düzenleyenin çekte dayalı hukuki sorumluluğunun doğması için öncelikle çek düzenlemeye ehil olması ve düzenlenen senedin zorunlu şekil şartlarını haiz geçerli bir çek olması gerekmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun m. 670'e göre sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kişiler kambiyo senetleri ve dolayısıyla çek ile de borçlanmaya ehil olacaktır. Gerçek kişiler bakımından çek düzenleme ehliyetinin bulunup bulunmadığının tayininde ehliyetin sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerden yararlanılacaktır. Tüzel kişiler bakımından çek düzenleme ehliyeti, Türk Medeni Kanun m. 49'a göre tüzel kişilerin kanuna veya kuruluş belgelerine göre organlara sahip olmasıyla kazanılmaktadır. Çek düzenleme ehliyetinin senedin düzenlendiği anda değil, lehtara teslim edildiği anda bulunması gerekmektedir. Çek düzenleme ehliyetinin bulunup bulunmaması veya sonradan kaybedilmesine ilişkin haller, çekte dayalı hukuki sorumluluğun sınırını belirleyecek şekilde düzenleyene hukuki savunmalarda bulunma imkânı sağlamaktadır.

Çekte ilişkin zorunlu veya alternatif unsurlar TTK m. 780 ve m. 781'de belirtilmektedir. Düzenlenen senedin geçerli bir çek niteliğini haiz olması bakımından temel düzenleme Türk Ticaret Kanunu'dur. Çek Kanunu, Türk Ticaret Kanunu'na ek olarak çekin düzenlenmesine ilişkin birtakım hükümler getirmiştir. Ancak bu hükümler Çek Kanunu'nun amacına uygun olarak

hamilin korunması ve çekin piyasada tedavül gücü ve güvenilirliğinin artması içi getirilmiş düzen hükmü niteliğindedir. Bir diğer deyişle Türk Ticaret Kanunu'nun yanı sıra Çek Kanunu'ndaki düzenlemelere riayet edilmesi, çeki devralan hamilin korunmasına ve hak kaybına uğramamasına yardımcı olacaktır. Zira hak kaybına uğrayan bir hamilin çekte nihai başvuru borçlusu olan düzenleyene karşı talepte bulunabileceği unutulmamalıdır.

Düzenleyen çekin ödenmemesinden sorumludur. Türk Ticaret Kanunu m. 818/1-c'nin atfıyla Türk Ticaret Kanunu m. 679 gereği çekin ödenmemesine ilişkin düzenleyenin çeke koyduğu kayıtlar yazılmamış sayılacaktır. Çekte düzenleyen dışındaki diğer başvuru borçlularının çeke koyduğu kayıtlar da çekte nihai başvuru borçlusu olan düzenleyene talepte bulunulabilmesi karşısında sorumluluğu ilgilendirmektedir.

Çek, gerçek veya tüzel kişiler tarafından düzenlenebileceği gibi gerçek veya tüzel kişileri temsilen de düzenlenebilecektir. Her ne kadar Çek Kanunu m. 5/3, gerçek kişileri temsilen çek düzenlenemeyeceği aksi takdirde hukuki ve cezai sorumluluğun düzenleyene ait olacağına ilişkin bir hüküm öngörmüşse de söz konusu hüküm gerçek kişileri temsilen çek düzenlenmesine engel niteliğinde değildir. Bir diğer deyişle m. 5/3, gerçek kişileri temsilen düzenlenen çekleri geçerli bir çek olarak kabul etmekte ancak çekten doğan tüm sorumluluğun düzenleyene ait olacağını belirtmektedir. Düzenleyeni tüzel kişi olan çeklerde, çekin imzalanarak düzenlenmesi organsal temsil gereği tüzel kişilerin yönetim organı tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak tüzel kişinin temsil yetkisini yönetim organı içinden veya dışından bir veya birkaç kişiye devretmesi mümkündür. Temsilen çek düzenlenmesi bakımından gerek gerçek kişiler gerek tüzel kişilerde, verilen temsil yetkisinin kapsamı temsilen düzenlenen çek sebebiyle düzenleyenin sorumluluğunun sınırını belirleyecektir. Poliçeler hakkında uygulanan Türk Ticaret Kanunu m. 678'in çekler hakkında da uygulanacağı öngörülmektedir. Temsil yetkisi olmamasına rağmen temsilen çek düzenleyen kimse söz konusu çek sebebiyle bizzat sorumlu olacaktır. Temsil yetkisini aşan temsilci için de hüküm böyledir. Öyleyse yetkisiz temsilci tarafından temsilen düzenlenen çekler bakımından çeke dayalı

hukuki sorumluluk yetkisiz temsilci üzerinde olacak, düzenleyen sorumluluktan kurtulacaktır.

Düzenleyen, muhatap banka nezdinde çekle işleyen hesabı bulunan kimsedir. Türk Ticaret Kanunu m. 783/1 gereği çek düzenlenmesi için muhatap banka nezdinde düzenleyenin tasarruf hakkını haiz olduğu bir karşılığının bulunması gerekmektedir. Çek hesabı ve karşılığın türüne ilişkin hükümler muhatap banka ile düzenleyen arasında açık veya örtülü olarak yapılabilecek bir çek anlaşmasında yer alacaktır.

Çek karşılığının olmaması bir diğer deyişle karşılıksız çek kavramı, özel hukuk ve ceza hukuku açısından ayrı ayrı incelenmelidir. Özel hukuk bakımından karşılıksız çek, karşılığın bulunmaması ya da çekle işleyen hesap üzerinde rehin, haciz, ihtiyati tedbir, ödemededen men kararı vb. sebeplerin bulunmasına binaen çek bedelinin ödenemediği tüm durumları kapsamaktadır. Öyleyse çek karşılığının ödenemediği tüm durumlar düzenleyenin sorumluluğuna etki edecektir.

Karşılıksız çek için çek niteliğini haiz bir senedin olması, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenecek kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmesi, çeki ibraz edenin yetkili hamil olması, ibraz edilen çekin ödenmemesi ve ödenmeyen çekin ödenmediğinin Türk Ticaret Kanunu m. 808'deki usullerden biriyle tespit edilmiş olması gerekmektedir. Bu şartları yerine getiren hamil Türk Ticaret Kanunu m. 810 gereği düzenleyene ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilecektir.

Başvuru hakkına kapsamında hamil, ödenmemiş olan çek bedelini, ibraz gününden itibaren çekin ödenmemiş bedeline işlenecek faizi, başvurma hakkını kullanabilmek için yaptığı masrafları ve çek bedelinin binde üçünü aşmayacak şekilde komisyon ücretine dayanan taleplerini düzenleyen ve diğer başvuru borçlularına karşı ileri sürebilecektir. Başvuru hakkının Türk Ticaret Kanunu m. 814 gereği üç yıl içerisinde kullanılması gerekmektedir. Başvuru hakkı kapsamında hamile ödeme yapan ciranta, yaptığı ödemeyi Türk Ticaret Kanunu m. 818/1-1'nin atfıyla m. 726'ya dayanarak kendisinden önce gelen cirantalara veya düzenleyene ileri sürebilecektir. Her cirantanın

yukarıya doğru teselsül esası gereği ödediği bedeli talep hakkı bulunmaktadır. Ancak düzenleyen, nihai başvuru borçlusu olarak ödediği bedele kendisi katlanacaktır.

Düzenleyen ayrıca Türk Ticaret Kanunu m. 783/3'e göre hamilin talebi halinde çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ödemekle yükümlüdür. Uygulamada çek tazminatı olarak adlandırılan bu talep sadece çekte nihai başvuru borçlusu olan düzenleyene ileri sürülebilmektedir. Türk Ticaret Kanunu m. 783/3'te öngörülen talebin yanı sıra hamil, çekin karşılıksız kalması sebebiyle uğradığı diğer zararlarının tazminini de sadece düzenleyenden talep edebilecektir.

Kanuni ibraz süresi içerisinde çekin ödenmek üzere yetkili hamili tarafından muhatap bankaya ibrazında, muhatap banka çekin karşılığı bulunduğu takdirde çek bedelini ödemekle yükümlüdür. Ancak muhatap bankanın çeki karşılığı bulunduğu yanılığısıyla ya da müşterisi düzenleyenin itibarını korumak amacıyla ödemesi durumunda düzenleyen, muhatap bankaya karşı sorumlu olacaktır. Muhatap bankanın düzenleyene ileri sürebileceği rücu talebinin niteliği, düzenleyenin muhatap banka nezdinde bulunan çek hesabının türüne göre değişmektedir.

Kambiyo hukukuna dayalı talep haklarını koruyucu şartları yerine getirmeyen (çeki süresinde ibraz etmeyen ya da ödenmemeyi tespit ettirmeyen) ya da zamanaşımı süresi içerisinde başvuru hakkını kullanmayan hamil, düzenleyene ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybetmektedir. Başvuru hakkını kaybeden hamil, alacağını Türk Ticaret Kanunu m. 818/1-m'nin atfıyla m. 732 gereği sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak düzenleyenden talep edebilecektir. Sebepsiz zenginleşme talebi sadece düzenleyene karşı ileri sürülebilmektedir. Hamil dışında, çek bedelini başvuru hakkı kapsamında hamile ödeme yapan cirantanın da sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre düzenleyenden talepte bulunabilmesi mümkündür. Hamilin (lehtarın), sebepsiz zenginleşme davasına başvurmadan doğrudan düzenleyen ile arasındaki temel ilişkiye dayanma imkânı da bulunmaktadır. Türk Ticaret Kanunu m. 732/4'te belirtilen sebepsiz zenginleşme davasına ilişkin bir yıllık zamanaşımı süresi

dolduysa artık hamilin temel ilişkiye dayanmaktan başka bir yolu kalmayacaktır. Başvuru hakkını kaybeden hamil, karşılığın devrine dayanarak da çek bedelini tahsil edebilmektedir. Türk Ticaret Kanunu TK m. 818/1-n'nin atfıyla çeklerde uygulama alanı bulan 733'te çek karşılığının kanuni veya iradi geçişi düzenlenmektedir. İki durumda da çekin yetkili hamili alacaklı sıfatıyla ibraz süreleri ile sınırlı olmaksızın, devredilen alacağın zamanaşımı süresi içerisinde muhatap bankadaki karşılığı talep ve tahsil edebilmektedir.

Çekte birçok rizikoyla karşılaşılabilmesi mümkündür. Çekte sahtelik veya tahrifat yapılması veya çekin zıyı uğraması uygulamada karşılaşılan en yaygın rizikolardandır. Çekte sahtelik düzenleyenin imzasındaki sahtelikten kaynaklanmaktadır. Tahrifat ise çek bedelinde, isimlerde, tarihlerde, çekte yer alan beyanlarda kazıntı, silinti, çıkıntı yapılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Türk Ticaret Kanunu m. 812 gereği sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi sebebiyle muhatap bankanın kusursuz sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak düzenleyenin kendisine verilen çek defterini iyi saklamamak gibi bir kusuru bulunduğu takdirde düzenleyenin kusuru ölçüsünde muhatap banka sorumluluktan kurtulmaktadır. Bir diğer deyişle düzenleyen kendi kusuru ölçüsünde sorumlu olacak ve zarar muhatap banka ile düzenleyen arasında paylaşılacaktır. Çekte sahtelik ve tahrifat yapılmasında tüm kusur düzenleyeninse bu durumda zarar tamamen düzenleyenin üzerinde kalacak, muhatap banka sorumluluktan kurtulacaktır.

Çekte karşılaşılabilecek ve önem arz eden bir diğer riziko çekin zıyı uğramasıdır. Çekin zıyı uğraması, senedin hamilinin elinden rızası dışında çıkarak kullanılamaz hale gelmesini ifade etmektedir. Rıza dışında elden çıkma, senet zilyetliğinin mutlak şekilde kaybedilmesine yol açan senedin yanması, denize düşmesi, depremde yok olması vs. şeklinde olabileceği gibi senedin fiziken mevcut olmasıyla birlikte senet üzerindeki zilyetliğin yitirildiği çalınma, kaybolma şeklinde de olabilmektedir. Zıyı uğrayan bir çek hakkında düzenleyenin iptal davası açma hakkı yoktur. İptal davası açma hakkı hamile tanınmaktadır. Kambiyo hukukunda hak senetten arî olarak ileri sürülemez. İptal kararı ile birlikte senetten ayrılan hak üzerinde hamilin hak sahibi olduğu karinesi yaratılmakta ve hamil çek üzerindeki

hakkını senetsiz olarak ileri sürebilmektedir. Düzenleyen ise iptal kararını alan hamile çek bedelini ödediğinde zıya uğrayan çekin borcundan kurtulmakta ve sorumluluğu sona ermektedir.

Çek bedelinin ödenebilmesi için çekin yetkili hamili tarafından kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmesi gerekmektedir. Çek, süresi içerisinde ibraz edilmediğinde hamil başvuru hakkını kaybetmekte, hamilin ileri sürebileceği kambiyo hukukuna dayalı bir talep hakkı kalmamakta ve düzenleyen sorumluluktan kurtulmaktadır. Süresinde ibraz edilmeyen bir çek hakkında Türk Ticaret Kanunu m. 799 gereği düzenleyenin cayma hakkı bulunmaktadır. Çekten cayma ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ve sonuç doğurmaktadır. Düzenleyenin çekten cayması ile ibraz süresinin geçmesinden sonra kendisine ibraz edilen bir çeki ödeyip ödememe hususunda seçimlik hakka sahip olan muhatap bankanın bu serbestisi ortadan kaldırılmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKER, Yeşim, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

AKİPEK, Jale/AKINTÜRK, Turgut/ KAHRAMAN ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, C.1, Yenilenmiş 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

AKYOL, Şener, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008

ARAL, Fahrettin/ AYRANCI, Hasan, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

ARSLAN, Çetin/KAYANÇİÇEK, Murat, Çek Kanunu Şerhi, Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 2010.

ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/AYVAZ TAŞPINAR, Sema/HANAĞASI, Emel, İcra ve İflâs Hukuku, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.

ATAY, Egemen, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

AYDOĞDU, Murat/KAHVECİ, Nalan, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

AYLİ, Ali, Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

BAHTİYAR, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku, 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019.

BATTAL, Ahmet, Bankacılık Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007

BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, 2019.

BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan, Şirketler Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2018.

BOZER, Ali/GÖLE, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2018.

BOZGEYİK, Hayri, Poliçede Müracaat Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

BÜYÜKŞİŞLİ, Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.

CAN, Mertol, Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2019.

COŞKUN, Muzaffer, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1994.

DEMİRKAPI, Ertan, Kambiyo Senetlerinin Aval Yoluyla Temini, Güncel Yayınevi, İzmir, 2005.

DEMİRKAPI, Ertan, Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluluğu, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.

DİRİKKAN ÖZTÜRK, Hanife, Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1990.

DOĞANAY, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974.

DOMANIÇ, Hayri, Karşılıksız Çek, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1983.

DOMANIÇ, Hayri, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Eğitim Yayınları, İstanbul, 1975.

DONAY, Süheyl, Son Değişiklikler Açısından Çek, 1. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1986.

DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, Türk Özel Hukuku, Kişiler Hukuku, C.2, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018.

DURAL, Mustafa/ÖZ, Turgut, Türk Özel Hukuku, Miras Hukuku C. 4, Yenilenmiş Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.

ERDEM, Nuri, Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler (Tahrifat), Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

ERİŞ, Gönen, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Poliçe- Bono- Çek- Makbuz Senedi –Varant, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016.

ERMAN, Eyüp Sabri, Poliçe, Bono, Çek ve Kambiyo Senetlerine Ait Özel Takip Yolları, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1973.

ERTEKİN, Erol/KARATAŞ, İzzet, Uygulamada Ticari Senetler Poliçe-Bono-Çek, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, 1998, Ankara.

ESENKAR, Burhanettin, Çekin Ziyayı Özellikle Çalınma Hali, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

GÖLE, Celal, Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.

GÜLTEKİN, Özkan, Yeni TTK, TBK, HMK ve Çek Kanunu'na Göre Öğretide ve Uygulamada Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016.

GÜNAY, Erhan, Uygulamalı Çek Rehberi, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.

GÜRBÜZ GÖÇ, Diğdem, Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2017.

GÜRBÜZ, Hulusi, Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1984.

GÜRÜHAN, Caner, Çekin Zayi Olması ve İptali, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2015.

HACIÖMEROĞLU, Abdülhamid Oğuzhan, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre Kıymetli Evrak Hukukunda Ciro, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

HELVACI, Mehmet, Kambiyo Senetlerinde Defiler, Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN'e Armağan, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007.

İNAN, Nurkut, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Olgaç Matbaası, Ankara, 1981

KAÇAK, Nazif, Poliçe Bono Çek, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, 2010.

KALPSÜZ, Turgut/EREM, Faruk/ÇELEBİCAN, Gürgân, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 2. Basım, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1974.

KARAHAN, Sami/ARI, Zekeriyya/BOZGEYİK, Hayri/SARAÇ, Tahir/ÜNAL, Mücahit, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2015.

KARAKAYA, Selahattin, En Son Değişikliklerle Karşılıksız Çek ve Uygulaması, Kandil Matbaası, Ankara, 1986.

KARAYALÇIN, Yaşar, Ticaret Hukuku Ticarî Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.

KAYIHAN, Şaban, 6728 sayılı Kanun ile Değişmiş Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'na Göre Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.

KAZMACI UZUN, Özge, Faktoring Sözleşmesi, 1. Baskıdan Tıpkı Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku, 5. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

KENDİGELEN, Abuzer/KIRCA, İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

KESKİN, Senem Ülküm, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.

KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokul Matbaası, Ankara, 1987.

KIRCA, İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferansı (22 Ocak 2010), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2010.

KORKUT, Ömer, Çekte Muhatap Bankanın Araştırma- Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sorumluluğu, Karahan Kitabevi, Adana, 2019.

KURU, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.

MOROĞLU, Erdoğan/KENDİGELEN, Abuzer, İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2014.

NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, 13. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.

OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, Kişiler Hukuku, 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.

ÖKTEM, Seda, Çekte Müracaat Hakkı, Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN 'e Armağan, C. 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007.

ÖNDÜL, Mustafa, Çekin İptali, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

ÖZGENÇ, İzzet, Çek Kanunu, 7. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.

ÖZKAN AKSU, Raziye, Aval Kurumu, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Antalya, 2018.

ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.

PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZKAN SUNGURTEKİN, Meral/ÖZEKES, Muhammet, İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

POROY Reha/TEKİNALP, Ünal, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 23. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019.

PULAŞLI, Hasan, Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

PULAŞLI, Hasan, Şirketler Hukuku Şerhi, C. 1, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

REİSOĞLU, Seza, Çek Hukuku, Cem Web Ofset Basın Yayım, Ankara, 2011.

REİSOĞLU, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Baskı, Cem Web Ofset Yayınları, Ankara, 2003.

SARIKAYA, Merve, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018.

SELÇUK, Sami, Çek Suçları, Hatiboğlu Yayınları, Ankara, 1993.

ŞENER, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.

ŞENER, Oruç Hami, Ticari Temsilci ve Ticari Temsil Yetkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

ŞENER, Oruç Hami, Yargıtay Kararları Işığında Limited Ortaklıklar Hukuku, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.

ŞİMŞEK, Edip, Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Yonca Matbaası, Ankara, 1982.

SOYDAL, Osman, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.

SOYER GÜLEÇ, Sesim, Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.

SÖNMEZ, Numan Sabit, Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

SUSUZ, Kağan, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

TEKİL, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1994.

TEOMAN, Ömer, Yeni Çek Yasası "Tacir Çekleri"ni Getiriyor, Tüm Makalelerim 2002-2010, C. 3, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.

TUNA, Ergun/GÜRBÜZ GÖÇ, Diğdem, Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak, 10. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2018.

TURAN, Ramazan, Kambiyo Senetlerinin Zayi Olması ve Hak Sahibinin Başvurabileceği Hukuki Yollar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

TÖRÜNER, Ekrem, Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekârlık ve Tahrifat (TTY m. 724), AnkBD, S.2, 1980, Ss. 204-221.

UYAR, Talih, İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.

UZUNALLI, Sevilay, Anonim Şirkette İşletme Konusu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

UZUNALLI, Sevilay/YILDIRIM, Ali Haydar, Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.

ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Mehmet/KAYA, Arslan/NOMER ERTAN, Füsun, Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019.

YASAN, Mustafa, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

YILDIRIM, Ali Haydar, 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Limited Ortaklığın Haklı Sebeple Feshi, Dora Yayınları, Bursa, 2013.

YILDIZ, Şükrü, Makalelerim 1988-2007, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.

ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTÇU, Ayşe, ACABEY/Beşir Mehmet, Yeni Medeni Kanununa Göre Medeni Hukuk, 10. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.

TEZ VE MAKALELER

ACAR, Serdar, Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisindeki Sakatlıklar ve Sonuçları, ESOGÜ İİBFD, 2006, Ss. 27-42.

AKBULUT KAVASOĞLU, Çiğdem, Çek Kanunu'nda Yapılan Son Değişiklikler ile Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları, (Danışman: BAHTİYAR, Mehmet), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

AKSOY, Mehmet Fatih, Çekte Ödeme, (Danışman: İZMİRLİ, Yedigâr), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

AKYAZAN, Sıtkı, Çekin Muhataba İbrazi Zorunluluğu ve Çekten Cayma, BATIDER, C. 6, S.4, 1972, Ss. 687-697.

ALTÜNAY, Özgür Serhat, Karşılıksız Çek ve Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verenler Hakkında Uygulanacak Hukuki ve Cezai Yaptırımlar, (Danışman: Osman Celal GÖLE), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

ARAS, Deniz Onur, Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisi, Prof. Dr. Ali Necip Ortan'a Armağan, BFHD, C. 8, S. 32, 2019, Ss. 1961-1996.

ARICI, Fatih, Kambiyo Senetlerinde Temsilcinin Yetkisini Aşarak Kambiyo Taahhüdünde Bulunmasından Doğan Sorumluluk, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999, Ss. 11-27.

ARKAN, Sabih/GÖLE, Celal, Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı, BATIDER, C. 12, S. 2-3, 1984, Ss. 53-62.

ARKAN, Sabih, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, BATIDER, C. 22, S. 1, 2003, Ss. 5-24.

AYDIN, Alihan, Hakkında Ödemededen Men Kararı Verilen Çek İcra Takibine Konu Edilebilir Mi?-Yargıtay 12. HD'nin İçtihadının Eleştirisi-, TBB Dergisi, S. 132, 2017, Ss. 147-168.

AYDIN, Alihan, Covid 19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş Midir?, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-ckten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, Erişim Tarihi: 01.08.2020).

AYLI, Ali/YARDIMCIOĞLU, Didem, Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, 2015, Ss. 3195-3229.

AZARKAN, Necat, Faktoring İşlemi Çerçevesinde Çeki Ciro İle Temlik Alan Üçüncü Kişiyeye Karşı Şahsi Defilerin İleri Sürülmesi, DÜHFD, C. 22, S. 36, 2017, Ss. 89-107.

BAŞBÜYÜK, İsa, Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2012, Ss. 307-319.

BAŞLAR, Yusuf, 6728 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu, BFHD, C. 8, S. 29, 2019, Ss. 75-10.

BATTAL, Ahmet, Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu, GÜHFD, C. 2, S. 1, 1998, Ss. 67-81.

BİLGİN, Mahmut, Kambiyo Senetlerinde Tahrifat Yapılması, DEÜHFD, C. 11, Özel Sayı, 2009, Ss. 985-1028.

BOZBEL, Savaş/ATALI, Murat, Çekte İbraz Tarihinin Yer Almamasının Müracaat Hakkının Kullanılması Bakımından Sonuçları, Prof. Dr. Fırat ÖZTAN'a Armağan, C. 1, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, Ss. 445-456.

BOZGEYİK, Hayri, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, AÜEHFD, C. 7, S. 1-2, 2003, Ss. 589-628.

BOZKURT YÜKSEL, Armağan Ebru, İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri, BATIDER, C. 24, S. 3, 2008, Ss. 501-538.

CAN, Mustafa Erdem, Çek Muhatabı Bankanın Yasal Miktarı Ödeme Sorumluluğu, LHD, S. 80, 2009, Ss. 2361-2386.

ÇAĞLAR, Hayrettin, 5941 Sayılı Çek Kanunu Hükümlerine Göre Ticaret Şirketi Yöneticilerinin, Temsilcilerinin ve İmza Yetkililerinin Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı, GÜHFD, C. 13, S. 1-2, 2009, Ss. 1-20.

ÇAMOĞLU, Ersin, Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları, BATIDER, C. 35, S. 2, 2019, Ss. 5-26.

ÇAMOĞLU, Ersin, Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları), BATIDER, C. 35, S. 3, 2019, Ss. 5-38.

ÇELEN, Volkan, Türk Hukukunda Faktoring Sözleşmeleri, (Danışman: Hüseyin HATEMİ), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

ÇÖL, Hüseyin Cem, İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar, AÜHFD, C. 53, S.1, 2004, Ss. 195-220.

DEMİR, Şamil, 5941 sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2013.

DEYNEKLİ, Adnan, 7226 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemenin Sürelere Etkisi Yönünden Değerlendirme, 2020, (<https://app.e-uyar.com/blog/index/478d6362-2806-49be-a6c2-89976b382794>, Erişim Tarihi: 01.08.2020).

DİRİKKAN, Hanife, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi, DEÜHFD, C. 4, S. 1, 2002.

DOĞAN, Beşir Fatih, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Çek Türleri, THD, S. 51, 2010, Ss. 41-61.

DURAL, H. Ali, Covid 19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanunun-cek-acisindan-sonuclari/>), Erişim Tarihi: 01.08.2020).

ELMAZ, Engin, Çekte İbraz ve Ödeme, (Danışman: Oğuz Kürşat ÜNAL), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

ERMAN, Sahir, Karşılıksız Çek, BATIDER, C. 11, S. 2, 1981, Ss. 119-158.

EROĞLU, Sıtkı, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İlgili Olarak TC Merkez Bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Tespit ve Öneriler, BATIDER, C. 15, S. 2, 1989, Ss. 13-50.

EROĞLU UZUNALLI, Sevilay, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukuku'na Etkileri, DEÜHFD, C. 6, S. 1, 2004, Ss. 113-176.

ERSOY, Ayşe Nur, 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde "Karşılıksızdır" İşlemine Sebep Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları, YBHD, Y. 4, S. 1, 2019, Ss. 259-310.

GEDİK, Doğan, Vekil veya Temsilciler Tarafından Keşide Edilen Karşılıksız Çeklerde Cezai Sorumluluk, Adalet Dergisi, S.7, 2001, Ss. 125-137.

GÖKÇE, Teoman, İleri Keşide Tarihli Çeklerin Keşide Tarihinden Önce İbraz Edilmesine Bağlanacak Hukuki Sonuca İlişkin Düşünceler, Adalet Dergisi, S. 11, 2002, Ss. 127-137.

GÖLE, Celal, Karşılıksız Çek Nedeniyle Ceza Yaptırımlarının Uygulanacağı Kişiler, Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, S. 439-448.

GÖLE, Celal, Kambiyo Senetlerinde Lehtarın Belirsizliği, BATIDER, C. 14, S. 3, 1988, Ss. 17-26.

GÜRBÜZ GÖÇ, Diğdem, Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, LHD, C. 15, S. 173, 2017, Ss. 2239-2274.

GÜREL, Murat, Ticaret Sicilinin Üçüncü Kişilere Etkisi Bağlamında Kambiyo Senetleri Bağlamında Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsile İlişkin Bazı Sorunlar, BATIDER, C. 31, S. 1, 2015, Ss. 231-250.

GÜRÜHAN, Caner, Çekin Zayi Olması Nedeniyle Keşidecinin İptal Davası Açma Hakkına Sahip Olup Olmadığına İlişkin Bir Değerlendirme, BATIDER, C. 30, S. 4, 2014, Ss. 283-310.

HELVACI, Mehmet, Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, BATIDER, C. 25, S. 4, 2009, Ss. 229-254.

IŞIK, Erdem, Çek Sözleşmesi, (Danışman: GÖKTÜRK, Kürşat), (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

İNAN, Nurkut, İstirdat Davasında İspat Yükü- Çekin İktisadi Niteliği, BATIDER, C. 5, S. 1, 1969, Ss. 88-97.

İNAN, Nurkut, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATIDER, C. 11, S. 2, 1981, Ss. 95-118.

KALPSÜZ, Turgut, Çek Hukuku'na ilişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, BATIDER, C. 11, S. 2, 1981, Ss. 37-62.

KAYAR, İsmail, Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu, BATIDER, C. 19, S. 1, 1997, Ss. 65-82.

KAZMACI UZUN, Özge/HAMAMCIOĞLU, Esra, 6361 Sayılı Kanun'un 9/3 Hükmünün Uygulanma(ma)sına İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi, Prof. Dr. iur. Merih Kemal OMAĞ'a Armağan, İKÜHFD, C. 16, Özel Sayı, S. 2, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, Ss. 783-804.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Kanunu Tasarısı Taslağının Hukuki Açından Değerlendirilmesi, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2006, Ss. 177-185.

KENDİGELEN, Abuzer, Makalelerim 2001-2017, C. 2, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018.

KENDİGELEN, Abuzer, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile Çek Hukukunda Sessiz Sedasız Yapılmak İstenen Değişiklikler, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2006, Ss. 74-79.

KIRCA, İsmail, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi), BATIDER, C. 34, S. 2, 2018, s. 23-32.

KIRCA, İsmail, Çekin İbraz Edildiği Şube Muhatap Bankanın Kanunen Ödemekle Yükümlü Olduğu Tutarı Ödemelidir! (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 21.12.2009 Tarih ve E. 2008/8326 K. 2009/13120 Sayılı Kararı Dolayısıyla Bir İnceleme), BATIDER, C. 26, S. 1, 2010, Ss. 71-80.

NARBAY, Şafak, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan 'Yer' Kavramına 'De Lege Lata' ve 'De Lege Ferenda' Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan, C.1, İstanbul, 2003, ss. 793-821.

NARBAY, Şafak, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, THD, S. 43, 2010, Ss. 65-98.

NARBAY, Şafak, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 10'uncu Maddesi Hükmü Uyarınca Muhatap Bankanın Sorumlu Olduğu Miktar Hakkında Bir İnceleme, THD, S. 29, 2009, Ss. 15-44.

NARBAY, Şafak/ÇELİK, Ferhat, Süresinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, LHD, C. 14, S. 167, 2016, Ss. 6039-6073.

NARBAY, Şafak/GÜNEY, Zehra, 6728 Sayılı Kanun'un Çeke İlişkin Hükümlerinin 'Çekte Şekil Şartları' Bakımından Değerlendirilmesi, THD, C. 12, S. 126, 2017, Ss. 42-60.

OĞURLU, Yücel, Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu, AÜHFD, C. 1, 1997, Ss. 333-343.

ÖZKORKUT, Korkut, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, BATIDER, C. 19, S. 2, 1997, Ss. 43-64.

ÖZTÜRK ÇELİK, Zeynep, Çekin Unsurları ve Çekte Ödeme, (Danışman: Nihat TAŞDELEN), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2019.

ÖZÜLKÜ, Hacı Osman, 5941 Sayılı Çek Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Karşılıksız Çek, (Danışman: İsmail KAYAR), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2011.

PASLI, Ali, Covid-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Süreken Çek İbrazi Mümkün Müdür?, 2020, (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullar-surerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>), Erişim Tarihi: 01.08.2020).

PASLI, Ali, Ek Açıklama: Çeklerin Pandemi Süresince İbrazinin Devamına İlişkin Güncel Uygulamanın Eleştirisi, 2020, (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-ceklerin-pandemi-suresince-ibrazinin-devamina-iliskin-guncel-uygulamanin-elestirisi/>), Erişim Tarihi: 01.08.2020).

POROY, Reha, Fransız Çek Hukuku'ndaki Gelişmeler, BATIDER, C.11, S. 2, 1981, Ss. 9-32.

POSTACIOĞLU, İlhan, Çekin İbrazi İle İlgili Bazı Problemler, BATIDER, C.8, S. 4, 1976, Ss. 115-132.

REİSOĞLU, Seza, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, S. 76, 2011, Ss. 21-41.

SEVEN, Vural, Çek Keşidecisinin TTK m. 711/3'e Göre Verdiği Ödemedeki Men Talimatının Hukuki Niteliği ve Ceza Kovuşturmasına Etkisi, TBB Dergisi, S. 70, 2007, Ss. 284-301.

ŞİMŞEK, Edip, Kambiyo Senetlerinde Haksız İktisap Davası, BATIDER, C. 9, S. 2, 1977, Ss. 349-368.

SÜMER, Burak, Çekte Ödeme, (Danışman: Mehmet ÖZDAMAR), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

TAMER, Ahmet, Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü, Bankacılar Dergisi, S. 85, 2013, Ss. 92-111.

TANDOĞAN, Haluk, Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar, BATIDER, S. 63, 1981, Ss. 66-94.

TANRIÖVEN, İsmail, Karşılıksız Çeklerde Bankanın Mali Sorumluluğu, ERÜ İİBFD, S. 9, 1981, Ss. 258-291.

TENEKECİ, Cüneyt, Çek Kanunu m. 2 Kapsamında Muhatabın Sorumluluğu, THD, C. 13, S. 143, 2018, Ss. 157-167.

TEOMAN, Ömer, Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler, BATIDER, C. 25, S. 2, 2009, Ss. 27-36.

TOPÇUOĞLU, Metin, Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, BATIDER, C. 26, S. 4, 2010, Ss. 135-154.

TOPÇUOĞLU, Metin, ‘Yeni Çek Kanunu’na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları’, GÜHFD, S. 2, 2010, Ss. 141-167.

TURAN, Ramazan, Zayi Nedeniyle Kambiyo Senedinin İptalinde Karar Hamilinin Müracaat Borçlularına Rücu Sorunsalı, LHD, C. 17, S. 203, 2019, Ss. 4823-4852.

TÜRK, Hikmet Sami, Karşılıksız Çeki Ödeyen Banka Keşideciden Ceza İsteyebilir Mi?, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu 26-27 Nisan 1991, Banka Ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1991, Ss. 71-83.

UÇAR, Sercan, 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Hükümleri Işığında Çekte ‘‘Düzenlenme Yeri’’ ve ‘‘İbraz Süresi’’ Kavramları Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, TBB Dergisi, S. 140, 2019, Ss. 331-354.

ULUÇ, Mehmet, İtalyan Ceza Hukukunda Çekin Cezai Himayesi, BATIDER, C. 3, S. 1, 1965, Ss. 35-59.

ULUSOY, Erol, Çek Kanunu Tüzel Kişilik Perdesini Aralıyor, İÜHFD, C. 1, S. 1, 2010, Ss. 68-85.

ULUSOY, Erol, Koronavirüs Salgını Çeki Nasıl Etkiler?, 2020, (<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/prof-dr-erol-ulusoy/koronavirus-salgini-ceki-nasil-etkiler-6180933>, Erişim Tarihi: 01.08.2020).

UYAR, Talih, Karşılıksız Çeke Dayalı Takiplerde ‘Temsil Yetkisi’, ‘İleri Tarihli Çek’ ve ‘Mücerretlik İlkesi’ Kavramlarının İçeriği, LHD, C. 14, S. 166, 2016, Ss. 5603-5620.

ÜNAL, Mücahit, Koronavirüs (Covid-19) Salgını Sebebiyle Çıkarılan 7226 Sayılı Kanun’un Çek’e İlişkin Düzenlemesinin (Çekin İbrazına ve Çekle İlgili Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçuna Etkisinin) Değerlendirilmesi, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/koronavirus-salgini-sebebiyle-cikarilan-7226-sayili-kanunun-ceke-iliskin-duzenlemesinin-degerlendirilmesi/>, Erişim Tarihi: 01.08.2020).

YANLI, Veliye/OKUTAN NILSSON, Gui, Anonim ve Limited Şirketlerde Sınırlı Yetkili Temsilci Tayini, BATIDER, C. 30, S. 4, 2014, Ss. 5-42.

YASAN, Mustafa; “3167 Sayılı Kanun’a Göre Hukuki ve Cezai Açından Karşılıksız Çek Keşidesinin Meydana Gelmesi İçin Gerekli Olan Koşullar”, AÜEHFD, C. III, S. 1, 1999, Ss. 339-362.

YASAN, Mustafa, 6273 Sayılı ‘Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun’un İncelenmesi, BATIDER, C. 28, S. 2, 2012, Ss. 95-140.

YAVUZ, Mustafa, Boş Çek Defterinin veya Yapağının Zayi Olması Halinde Başvurulabilecek Hukuki Yollar, THD, C. 14, S. 149, 2019, Ss. 94-99.

YEŞİLTEPE ÖNDER, Salih, 6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi, MÜHF-HAD, C. 20, S. 2, 2014, Ss. 23-44.

YILDIRIM, Ali Haydar, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Düzenleyen veya Lehtar Sıfatına Sahip Olduğu Bononun Hukuki Durumu, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, S. 17, 2012, Ss. 92-106.

YILDIRIM, Ali Haydar, Çek Cezası, DEÜHFD, C. 16, 2015, S. Özel Sayı, 2014, Ss. 3449-3506.

YILDIRIM, Ali Haydar, Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler, GÜHFD, C. 21, S. 4, 2017, Ss. 91-130.

YILDIZ, Şükrü, 5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Çek Tazminatına Etkileri, EÜHFD, C. 13, S. 3-4, 2009, Ss. 153-160

(https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2009-XIII_2-8.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2020).

YILMAZ, Asuman, Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Covid-19 Hukuk Özel Sayısı (Covid-19 Özel Ek), S.38, 2020, Ss.20-33, s. 25, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1173341>, Erişim Tarihi: 01.08.2020).

YÖRDEM, Yılmaz, 6728 sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı, TAAD, S. 33, 2018, Ss.347-368.

YUSUFOĞLU, Fülürya, Policede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı, GÜHFD, S. 1, Beta Yayın, İstanbul, 2015.

YÜKSEL, Ali Said, Karşılıksız Çek, BATIDER, C. 2, S. 1, 1963, Ss. 38-57.

ELEKTRONİK HUKUK KAYNAKLARI

E-Uyar Online Hukuk Yayıncılığı (<http://www.e-uyar.com/>)

Legalbank Elektronik Hukuk Bankası
(<https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>)

Lexpera İçtihat ve Bilgi Bankası (<https://www.lexpera.com.tr/>)

Hein-Online (<https://heinonline.org/HOL/Welcome>)

Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası
(<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>)

KANUN, YÖNETMELİK, TEBLİĞ VE KARARLAR

3167 Sayılı Mülga Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun

4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

3167 Sayılı Çekle ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanununun 16'ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun

6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

5941 Sayılı Çek Kanunu

6762 Sayılı Mülga Türk Ticaret Kanunu

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

3182 sayılı Bankalar Kanunu

5411 sayılı Bankacılık Kanunu

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu

2004 sayılı İcra İflâs Kanunu

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun

634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu

5737 sayılı Vakıflar Kanunu

5326 sayılı Kabahatler Kanunu

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu

30446 sayılı Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik

20506 sayılı Faktoring İşlemlerinde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

2010/2 sayılı Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ

23202 sayılı Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ

Vergi Kimlik Numarası Genel Tebliği, sıra No:3

7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

2480 sayılı Yargı Alanındaki Hak Kayıplarının Önlenmesi Amacıyla Getirilen Durma Süresinin Uzatılmasına Dair Karar

İNTERNET KAYNAKLARI

Gazi Üniversitesi ve Ankara Barosu İş birliği ile Düzenlenen 5941 sayılı Çek Kanunu Paneli, Ankara, 2010
(http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/cek_kanunu_panel.pdf)

Mevzuat Bilgi Sistemi (<https://www.mevzuat.gov.tr/>)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun ve Karar Bilgi Sistemi
(<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/?jsessionid=Mu2cFgBy15-FaS-2LPdZNE-6XF-5uJQs0avmTra5dWd2fPk2Czyb!1376496849>)

Türk Dil Kurumu (<http://www.tdk.gov.tr>)

İsviçre Borçlar Kanunu (Das Schweizerische Obligationenrecht--OR)
(<https://www.admin.ch/opc/de/classifiedcompilation/19110009/201704010000/220.pdf>)

Cenevre Yeknesak Kuralları'nın alıntı yapıldığı e-kaynak
(<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-03/law-cheques.xml>)